OMGEVINGSDIENST
ZUIDOOST-BRABANT

Bijlage 2:
Overzicht van waardevol cultureel erfgoed en aardkundige waarden in de gemeente Reusel-De Mierden

Versie 2020

Inhoudsopgave

1. RIJKSMONUMENTEN 2

1.1. Overzicht van gebouwde rijksmonumenten 2
1.2. Overzicht van archeologische rijksmonumenten 4

2. GEMEENTELIJKE MONUMENTEN 8

2.1. Overzicht van gebouwde gemeentelijke monumenten 8
2.2. Overzicht van archeologische gemeentelijke monumenten 9

3. CULTUURHISTORISCH WAARDEVOL ERFGOED 10

3.1 Overzicht van archeologisch waardevolle gebieden 10
3.2 Overzicht van cultuurhistorische ensembles 23
E7.001 BUURTSCHAP VLOEIEIND 23
E7.002 TRAMSTATION REUSEL-GRENS 33
E7.003 LENSHEUVEL 41
E7.004 JONGE HEIDEBEBOSSING PEELSCHE HEIDE 52
E7.005 JONGE ONTGINNING REUSELSE MOEREN 61
E7.006 WELLENSEIND 70
E7.007 GROENEWEG REUSEL 84
E7.008 INDUSTRIEEL COMPLEX TURNHOUTSEWEG REUSEL 91
E7.009 LANDGOED DE UTRECHT 100
E7.010 MISPELEINDSE HEIDE 110
E7.011 KUILENRODE 118
E7.012 NERTINGEN - DE HOEF 131
E7.013 AKKERCOMPLEX HULSEL 145
E7.014 MISPELEIND-BRAAKHOEK MET AKKER 152
E7.015 ACHTERSTE HEIKANT 164
E7.016 KERK, PASTORIE MET TUIN EN BEGRAAFPLAATS REUSEL 171

3.3 Overzicht van aardkundige waarden 179
1. Reusel, Mispeleindsche Heide 179
2. Reuselse Moeren 181

1. Rijksmonumenten

1.1. Overzicht van gebouwde rijksmonumenten

De gegevens in dit overzicht zijn ontleend aan het Rijksmonumentenregister zoals beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en opgenomen in de Objecten Databank (ODB). Uit de ODB zijn alleen de volgende gegevens overgenomen: rijksmonumentnummer, straat en huisnummer en de inleiding van de redengevende omschrijving. Voor een uitgebreide (redengevende) omschrijving en waardering van het gebouwde erfgoed in de gemeente Reusel- De Mierden, zie de catalogus bij de gemeentelijke erfgoedkaart.

Uniek nr.	Adres	Rijks mon.nr.	Redengevende omschrijving
7.26.1.004	Dorpsplein 1, Lage Mierde	22236 en 22237	R.K. KERK van St. Stephanus. Gotische kerk met 15e eeuws basilicaal schip. Vlakke spaarvelden met gekoppelde rondbogen. Dwarspand en koor uit 1912. Overwelfd schip op zuilen en met twee vensters op travee-wand. Toren van de R.K. Kerk met overhoekse steunberen aan de westzijde. Veelhoekige traptoren aan de noordoostzijde. Mechanisch torenuurwerk, firma Kerkhof en Zn., 1909, buiten gebruik gesteld.
7.31.2.009	De Luther 15, Hooge Mierde	22238	Boerderij "De Luther", van het Kempische langgeveltype, met rieten wolfdak waaronder een voet van pannen. Korfboogingang en daarboven een ovaal venstertje. Jaarstenen 1758.
7.26.1.001	Schoolstraat 9, Hooge Mierde	518683 en 22240	Toren van de R.K. Kerk van St. Jan Evangelist; van de in 1922 geheel vernieuwde kerk is de middeleeuwse toren behouden. Overhoekse steunberen aan de westzijde, haakse aan de oostzijde, uitgebouwde vierkante traptoren aan de noordoostzijde; in de bovenste geleding spitsbogige galmgaten en aan spitsboogfries onder de daklijst; van vier- tot achtkant ingesnoerde spits. De R.K. KERK van St. Jan Evangelist vanwege een barok St. Cornelisbeeldje. Klokkenstoel met klok van J.J. Coppen, 1468, diam. 117 cm. In de kerk staat opgesteld een klok van W.van den Ghein, 1506, diam. 54,8 cm. Mechanisch torenuurwerk, buiten gebruik gesteld.
7.31.2.010	Wellenseind 6 (8 en 10), Lage Mierde	22241	BOERDERIJ van het Kempische langgeveltype, rieten wolfdak met voet met pannen, kruiskozijnen met kleine roedenverdeling en luiken. Gerestaureerd.
7.26.13.005	Torendreef 1, Hooge Mierde	22242	R.K. Pastorie, bakstenen huis onder met leien bekleed zadeldak tussen topgevels. Symmetrische voorgevel van vijf traveeën met acht-ruitsvensters op de begane grond en zesruitsvensters op de verdieping.
7.13.2.001	Turnhoutse weg 52, Reusel	518676	In 1897 werd bij station Reusel-grens een WONING voor de stationschef gebouwd, gedeeltelijk ook bestemd voor gebruik door het overige trampersoneel. Uitgezonderd een dichtgemetseld venster is het pand nagenoeg ongewijzigd.
7.31.1.002	Turnhoutse weg 52, Reusel	518677	Bij station Reusel-grens werd in 1897 naast de dienstwoning voor de stationschef een houten TRAMREMISE gebouwd. Een deel ervan was bestemd als locomotiefloods en werd opgetrokken in baksteen met in de vloer een nu verdwenen smeerput. Ten gevolge van stormschade is aan de west- en zuidzijde een deel van de houten wand vervangen door een bakstenen muur.

7.31.2.014	Prins Hendriklaan 1-3, Hooge Mierde	518681	De T-BOERDERIJ is rond 1920 gebouwd in opdracht van de verzekeringsmaatschappij 'De Utrecht' en is gelegen in het heideontginningsgebied "De Utrecht". Zij maakt onderdeel uit van een groter geheel, het gelijknamige landgoed, dat is aangelegd door de verzekeringmaatschappij in de jaren na 1898 en onder meer is gelegen in de gemeenten Reusel-De Mierden en Hilvarenbeek.
7.31.1.007	Prins Hendriklaan 5, Hooge Mierde	518682	De voormalige VOORWERKERSWONING is in 1900 gebouwd en is gelegen in het heideontginningsgebied van het landgoed "De Utrecht" dat is aangelegd na 1898 door de verzekeringmaatschappij van die naam. De architect was Jan van der Valk. Het landgoed is onder meer gelegen in de gemeente Reusen-De Mierden en Hilvarenbeek. Tot ca. 1985 stond tegenover het als woonhuis in gebruik zijnde pand een uitkijktoren om in een vroeg stadium bosbrand te kunnen signaleren. Bij na-oorlogse verbouwingen is de voordeur verplaatst van de zij- naar de voorgevel en is tevens het interieur grotendeels gewijzigd.
7.26.1.003	Huisacker 2, Hulsel	518684	De KERK van de H. Clemens staat op de hoek van Huisacker en de Willibrordlaan en is in Neo-Romaanse stijl gebouwd in 1889 en nadien uitgebreid. Architecten waren C. Franssen, W. van Aalst en J. van der Valk. De kerk diende als vervanger van de voorganger, die was afgebrand. Het gebouw is in eerste aanleg ontworpen door C. Franssen. De toren werd in 1900 vergroot naar een ontwerp van W. van Aalst. De zijbeuken werden in 1937-1938 gebouwd door J. van der Valk. In 1992-1993 is de sacristie met één travee verlengd.
7.31.3.002	Kloosterstraat 41, Lage Mierde	518686	De VILLA "DE MISPELBOCHT" is gebouwd in 1932 en vertoont stijlelementen van de Amsterdamse School en de Nieuwe Zakelijkheid. De villa is gelegen in Lage Mierde. Het verhoogd aangelegde pand wordt omringd door een tuin. De rechter gevel van het pand is rond 1960 uitgebreid met een eenlaagse aanbouw met entree ten behoeve van een huisartsenpraktijk; in 1978 werd hier nog een lage, platgedekte aanbouw aan toegevoegd.
7.29.4.006	Turnhoutseweg 22, Reusel	518687	In 1928 werd door de NV. Karel I vh. H.J. van Abbe, vergunning gevraagd voor de bouw van een SIGARENFABRIEK aan de weg van Reusel naar Turnhout. Het betrof een eenlaagse fabriek die al in 1929 werd uitgebreid door het plaatsen van een etage op de bestaande bouw. Daarbij werden achter de fabriek tevens een vrijstaand tweelaags 'privatenblok' en schaftlokaal gebouwd. Op de begane grond werd aan de westgevel het magazijn uitgebreid. Beide plannen waren ontworpen door C. Onvlee uit Eindhoven die ook de ontwerpen leverde voor 4 dubbele dienstwoningen tegenover de fabriek (niet beschermd). In 1930 werden in de fabriek een electrische waterinstallatie en goederenlift geplaatst. Een volgende grote uitbreiding vindt plaats in 1937 als aan de westgevel het magazijn wordt vergroot en aan de noordoostzijde een haaks op de bestaande bouw geplaatste eenlaags vleugel wordt aangebouwd met o.a. wederom een sanitair blok voor mannen en vrouwen. Architect is B. Clemens uit Eindhoven. Aannemer is M. Kranenburg. Tenslotte volgen enkele minder ingrijpende wijzigingen in het interieur in 1939 en 1965. Aan de achterzijde een nieuw ketelhuis. Ook verrijst na 1945 achter de fabriek een vrijstaand rechthoekig, eenlaags gebouw onder zadeldak (sterk gewijzigd).

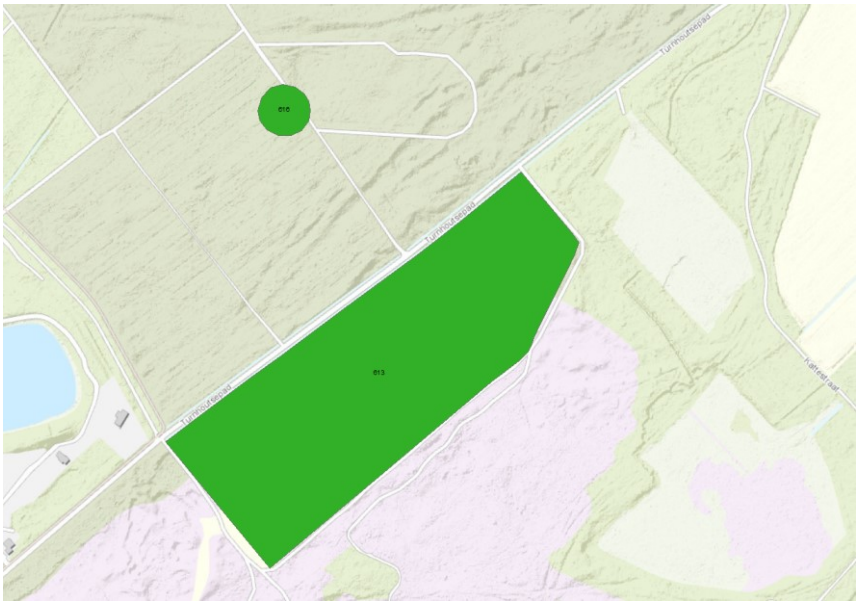
De Karel I Sigarenfabriek aan de Turnhoutseweg in Reusel (foto Kees Wittenbols – 2-6-2014)

1.2. Overzicht van archeologische rijksmonumenten

De onderstaande archeologische monumenten zijn beschermd ex artikel 3.1 van de Erfgoedwet 2015.

Hooge Mierde

Monumentnr.	613
Plaats	Hooge Mierde
Rijksnr.	45538
Bron	AMK
CAA	50H-001
Coördinaten	***x*** 135654 ***y*** 376472
Toponiem	HOOGENBERG; TURNHOUTSE PAD
Thema	Begraving
Complextype	Grafheuvel
Datering	Bronstijd
Begin periode	Bronstijd: 2000 - 800 v. Chr.
Eind periode	Bronstijd: 2000 - 800 v. Chr.
Waarde	Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd ex artikel 3.1 van de Erfgoedwet 2015
Omschrijving	Terrein waarin een grafheuvel, waarschijnlijk daterend uit de Bronstijd.
Literatuur	

Ligging van archeologische monumenten 613 en 616 in Hooge Mierde.

Monumentnr.	616
Plaats	Hooge Mierde
Rijksnr.	45539
Bron	AMK
CAA	50H-002
Coördinaten	***x*** 135640 ***y*** 377015
Toponiem	HOOGENBERG; TURNHOUTSE PAD; EENDEGOOR
Thema	Industrie en nijverheid
Complextype	Vuursteenbewerking
Datering	Mesolithicum: 8800 - 4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd ex artikel 3.1 van de Erfgoedwet 2015
Omschrijving	Terrein waarin overblijfselen van bewoning ('vuursteenatelier').
Literatuur	
Opmerking	vrij groot terrein voor 1 complex. Mogelijk vanwege de aanwezigheid van het (oude) Zwartven; geen vondsten bekend uit dit deel van het terrein althans niet in het CAA.

Hulsel

Monumentnr.	621
Plaats	Hulsel
Rijksnr.	46043
Bron	AMK
CAA	51C-009
Coördinaten	***x*** 140589 ***y*** 377835
Toponiem	KERKSTRAAT
Thema	Begraving en Religie
Complextype	Kerk met kerkhof
Datering	Middeleeuwen: 450 - 1500 na Chr.
Waarde	Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd ex artikel 3.1 van de Erfgoedwet 2015
Omschrijving	Sporen van een omheining waargenomen.

Literatuur THEUWS, F. 1998 The archaeology and history of the'curia' of the abbey of Sint-Truiden at Hulsel (province of north-Brabant) (c. AD 700-1300). [ter perse], in: Theuws, F. en N. Roymans (eds.) Land and Ancestors. Cultural dynamics in the Urnfield period and the Middle Ages in the southern Netherlands.
SCHUTJES, L.H.C. 1873 , in: Geschiedenis van het Bisdom 's-Hertogenbosch, dl. IV, pp. 646-647.

Oude kerk van Hulsel in 1825, nu archeologisch rijksmonument

Monumentnr.	623
Plaats	Hulsel
Rijksnr.	45541
Bron	AMK
CAA	51C-018
Coördinaten	***x*** 141018
	y 376435
Toponiem	STEENOVEN
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Romeinse tijd: 12 v. Chr. - 450 na Chr.
Waarde	Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd ex artikel 3.1 van de Erfgoedwet 2015
Omschrijving	CAA 108Z, 109Z; mogelijk 150Z. Ook `inheems' aardewerk gevonden. Volgens rapport Ode is het deel met de dunste bouwvoor beschermd, terwijl het esdek op het hogere deel van de akker dikker is (60-70 cm + oude akkerlaag) en dus

betere conserveringsomstandigheden biedt.

Literatuur

Opmerkingen Aangrenzende terreinen zijn attentiegebied (A6, A12, A13).

Ligging van archeologisch monumenten 623 (groen) in Hulsel, op de grens met Bladel.

2. Gemeentelijke monumenten

2.1. Overzicht van gebouwde gemeentelijke monumenten

Uniek nr.	Thema	Type	Naam/adres
7.26.1.005	Kerkelijk	kerk	O.L. Vrouwekerk, Kerkplein 1 Reusel
7.26.8.003	Kerkelijk	klooster	Fraterhuis Groeneweg 9 Reusel
7.26.13.002	Kerkelijk	pastorie	Kerkstraat 1 Reusel
7.26.13.007	Kerkelijk	pastorie	Willibrordlaan 23 Hulsel
7.26.2.001	Kerkelijk	begraafplaats	Kerkstraat 1 Reusel
7.26.15.002	Kerkelijk	Religieus groen	Kerkstraat 1 Reusel
7.31.1.038	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 3-3a Reusel
7.31.1.038	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groenweg 3b-3c Reusel
7.31.1.039	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 4 Reusel
7.31.1.040	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 5 Reusel
7.31.1.041	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 6 Reusel
7.31.1.042	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 7 Reusel
7.31.1.043	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 10 Reusel
7.31.1.044	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 12 Reusel
7.31.1.045	Historische bouwkunst	Woonhuis	Groeneweg 14 Reusel

Overzicht van het Fraterhuis Groeneweg 9 te Reusel (foto ODZOB).

2.2. Overzicht van archeologische gemeentelijke monumenten

Plaats	Lage Mierde
Monumentnr.	Reusel-De Mierden 3
Bron	Cultuurhistorische inventarisatie erfgoedkaart en kadasterkaart 1830
Coördinaten	***x*** 138.453 ***y*** 379.692
Toponiem	Lage Mierde
Thema	Religie
Complextype	Kerk en kerkhof
Datering	Middeleeuwen: 1000-1500 n. Chr. en Nieuwe tijd: 1500 – 1900 n.Chr.
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	De middeleeuwse parochiekerk van Lage Mierde met kerkhof.
Literatuur	

Monumentnr.	Reusel-De Mierden 4
Plaats	Hooge Mierde
Bron	Cultuurhistorische inventarisatie erfgoedkaart en kadasterkaart 1830
Coördinaten	***x*** 137.100 ***y*** 377.644
Toponiem	Hooge Mierde
Thema	Religie
Complextype	Kerk en kerkhof
Datering	Middeleeuwen: 1000-1500 n. Chr. en Nieuwe tijd: 1500 – 1900 n.Chr.
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	De middeleeuwse parochiekerk van Hooge Mierde met kerkhof.
Literatuur	

Monumentnr.	Reusel-De Mierden 5
Plaats	Reusel
Bron	Cultuurhistorische inventarisatie erfgoedkaart en kadasterkaart 1830
Coördinaten	***x*** 139.479 ***y*** 374.749
Toponiem	Reusel
Thema	Religie
Complextype	Kerk en kerkhof
Datering	Middeleeuwen: 1000-1500 n. Chr. en Nieuwe tijd: 1500 – 1900 n.Chr.
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	De middeleeuwse parochiekerk van Reusel, op de plek van het busstation aan de Wilhelminalaan – Kruisstraat, was gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en/of Onze-Lieve-Vrouw Tenhemelopneming. Hier hebben diverse achtereenvolgende kerken gestaan min of meer op hetzelfde terrein gelegen. In de kerk en rondom lag het parochiekerkhof. Opgravingen, die begonnen in 1995, hebben duidelijk gemaakt dat er een Romaanse kerk in Reusel heeft bestaan. Deze kerk is waarschijnlijk voorafgegaan door een houten kerkje (rond 800), waar de ligging van de oudst gevonden graven op wijst. De Romaanse kerk wordt vermeld in een document uit de 12e eeuw. De tufstenen Romaanse kerk werd geleidelijk aan uitgebreid met bakstenen delen en is later vervangen door een gotische kerk die tot 1897 bleef bestaan en toen werd afgebroken.
Literatuur	

3. Cultuurhistorisch waardevol erfgoed

3.1 Overzicht van archeologisch waardevolle gebieden

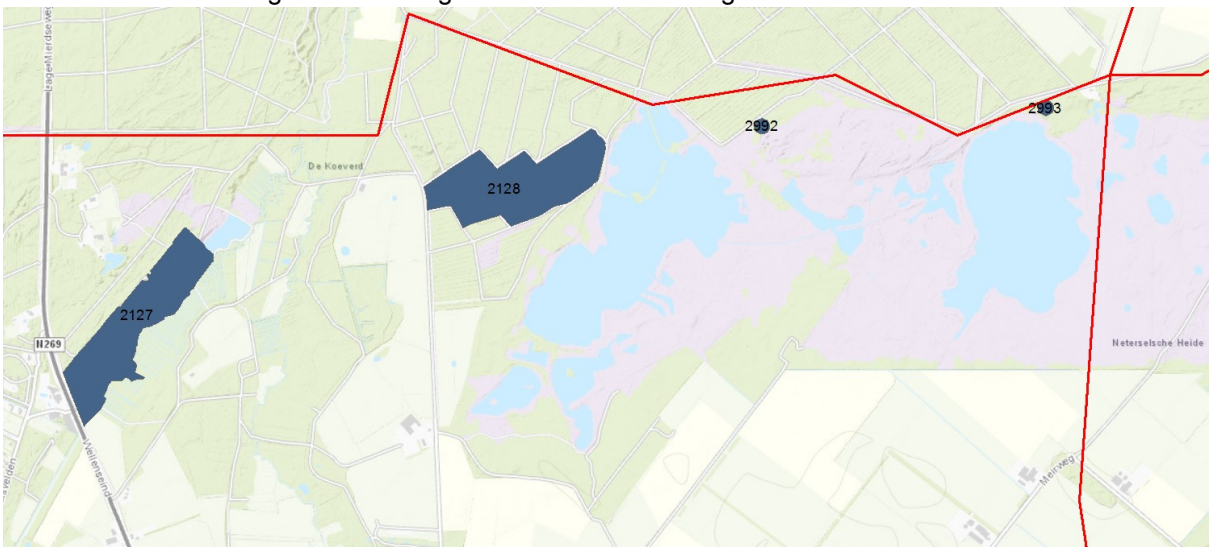
De onderstaande archeologische monumenten zijn niet beschermd vanuit de Erfgoedwet. Ze zijn op de archeologische verwachtingen- en waardenkaart van de gemeente Reusel-De Mierden opgenomen als gebieden van archeologische waarde. Hieronder vallen ook de landelijk en provinciaal geregistreerde archeologische monumenten (Bron Archeologische Monumentenkaart (AMK)).

Lage Mierde

Monumentnr.	2122
Plaats	Lage Mierde
Bron	AMK
CAA	50H-004
Coördinaten	***x*** 135826 ***y*** 379986
Toponiem	Panneven
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Paleolithicum laat: 35000 C14 - 8800 v. Chr. en Mesolithicum: 8800 - 4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning (vuursteenvondsten/-concentraties) uit het Laat-Paleolithicum en/of Mesolithicum. Volgens gegevens in het CAA is rond het hele Panneven vuursteen te vinden. Bovendien liggen er vuursteen concentraties `in wijdere omgeving van het ven'. Binnen de begrenzing liggen enkele langgerekte dekzandruggen en een oud ven. Het terrein heeft te lijden gehad van uitstuiving.
Literatuur	
opmerkingen	Het terrein zoals aangegeven op de top. kaart behorend bij het CAA is groter dan in het CMA.

Monumentnr.	2992
Plaats	Lage Mierde
Bron	AMK
CAA	51C-026
Coördinaten	***x*** 140260 ***y*** 382230
Toponiem	Het Goorven
Thema	Begraving
Complextype	Onbepaald
Datering	Bronstijd: 2000 - 800 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met mogelijke sporen van begraving (grafheuvel?), eventueel uit de Bronstijd.
Literatuur	
Opmerking	Over de ouderdom van de heuvel bestaan twijfels. Mogelijk een grensmarkering. Zie Waarneming 36263.

Monumentnr.	2993
Plaats	Lage Mierde
Bron	AMK
CAA	51C-027
Coördinaten	***x*** 141190
	y 382290
Toponiem	Hazenkolk
Thema	Begraving
Complextype	Grafheuvel
Datering	Bronstijd: 2000 - 800 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met mogelijke sporen van begraving (grafheuvel?), eventueel uit de Bronstijd.
Literatuur	
Opmerking	Over de ouderdom van de heuvel bestaan twijfels. Mogelijk een grensmarkering. Zie archis waarneming 36264.

Ligging van de archeologisch waardevolle gebieden 2127, 2128, 2992 en 2993 in het noorden van Lage Mierde.

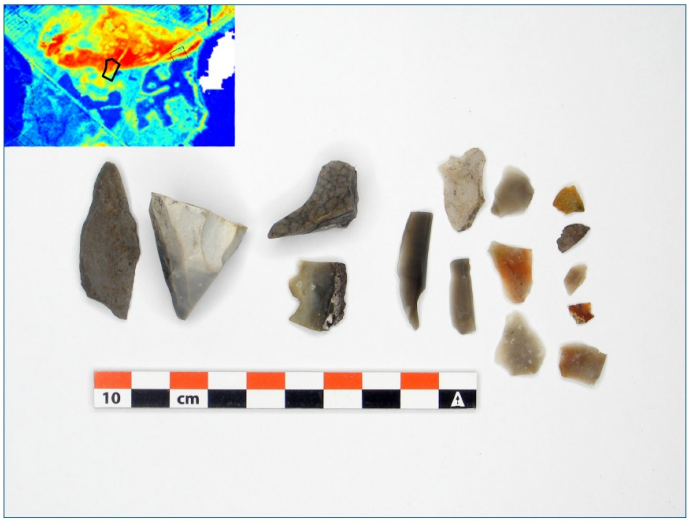
Monumentnr.	2127
Plaats	Lage Mierde
Rijksnr.	
Bron	AMK
CAA	50H-009
Coördinaten	***x*** 138215
	y 381568
Toponiem	Wellenseind
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Mesolithicum: 8800 - 4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning (vuursteenvondsten) uit het Mesolithicum. Ligt op een dekzandrug langs een beekdal. Het profiel van de aanwezige podzolbodem is grotendeels intact. Het terrein is geploegd en op enkele plaatsen uitgewaaid tot in de C-horizont. Opmerking: een corresponderend Archis-waarneming ontbreekt.
Literatuur	

Monumentnr.	2128
Plaats	Lage Mierde
Bron	AMK
CAA	50H-010
Coördinaten	***x*** 139448 ***y*** 382058
Toponiem	De Flaes
Thema	Begraving
Complextype	Urnenveld
Datering	IJzertijd: 800 - 12 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met mogelijk sporen van begravingen uit de IJzertijd, aangetroffen tijdens het ploegen van de hei in 1925.
Literatuur	
Opmerking	Volgens gegevens in het CAA is het onduidelijk of de juiste locatie bekend is. Indien aanwezig, dan kunnen nog onbeschadigde delen van het grafveld aanwezig zijn onder stuifzandheuvels.

Monumentnr.	Reusel-De Mierden 2
Plaats	Lage Mierde
Bron	Cultuurhistorische inventarisatie erfgoedkaart
Coördinaten	***x*** 140.551 ***y*** 382.070
Toponiem	Goor en Flaes
Thema	Bewoning
Complextype	Onbepaald
Datering	Laat Paleolithicum (11.900-8800 v.Chr.) – Mesolithicum (8800 - 4900 v. Chr.)
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	Vuursteensite aangetroffen op de flank van een dekzandrug grenzend aan een klein ven, na plagwerkzaamheden door Bosgroep Zuid Nederland. Na uitvoering van de werkzaamheden is het gebied geïnspecteerd door RAAP op 1 augustus 2013. Daaruit bleek dat op een locatie nabij de vennen Goor en Flaes vuurstenen artefacten aan de oppervlakte zijn gekomen. De oppervlakte van de vindplaats bedraagt 2900 m2 en inclusief 5 m buffer is het 4000 m2. Zie onderstaande figuur; vindplaats vervolgens afgedekt.
Literatuur	**-** Notitie Fortis Vastgoed - Plan conservering vuursteenvondst opgesteld door Freya Macke d.d. 14-5-2013. - Ellenkamp, G.R., 2013: Uitbreiding Effect Gerichte Maatregelen 6 projectgebieden Provincie Noord-Brabant. Archeologisch bureauonderzoek en oppervlaktekartering (RAAP-rapport). Weesp.
Opmerkingen	Met 4 boringen is de gaafheid van de archeologische vindplaats vastgesteld. Op de meeste plaatsen is, waarschijnlijk als gevolg van het plaggen, de A-horizont en een deel van de E horizont verdwenen. Voor de bescherming van de vindplaats is een 15 cm dikke grondlaag aangebracht en is rondom de vindplaats een buffer van 5 m aangehouden.

Ligging vindplaats bij Goor en Flaes.

Figuur 4.8. Overzicht van de aangetroffen vuurstenen artefacten. Inzet: ligging deelgebied op hoge zandrug (rode tinten) grenzend aan een laaggelegen gebied (blauwe tinten).

Hooge Mierde

Monumentnr.	2126
Plaats	Hooge Mierde
Bron	AMK
CAA	50H-008
Coördinaten	***x*** 137210
	y 376790
Toponiem	Hongerensche Heide
Thema	Begraving
Complextype	Grafheuvelveld
Datering	Bronstijd: 2000 - 800 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terreinen met mogelijke begravingen uit de Bronstijd (grafheuvels).Het aantal potentiële grafheuvels is onbekend. Volgens Beex (zie CAA 50HZ-11) liggen in het bos een aantal hoogten die tumuli kunnen zijn -> in de grondboor een donkere kern, onder een laag stuifzand. In de directe omgeving zijn verscheidene tumuli opgegraven (1934, 1950), maar verdwenen (niet gerestaureerd) na onderzoek. Zie documentatie bij monument 50H-002. Ook is er vuursteen uit het Neolithicum- Vroege Bronstijd gevonden.

Literatuur	WILLEMS, W. 1936 Het onderzoek te Hooge Mierde, gem. Hooge en Lage Mierde, pp. 132 ff., in: De voor-Romeinsche urnenvelden in Nederland. GLASBERGEN, W. 1954 , in: Paleohistoria: Excavations in the Eight Beatitudes II. XXX 1950 xxx p. 28., in: BROB XXX 1951 xxx p. 9., in: Jaarverslag RMO over 1950.
Opmerkingen	Afgaande op de topografische kaart is het centrale deel, dat door het monument wordt omsloten, uitgezand.

Monumentnr.	2123
Plaats	Hooge Mierde
Bron	AMK
CAA	50H-005
Coördinaten	***x*** 135684 ***y*** 378527
Toponiem	Lotterse Straat; De Haar
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Paleolithicum laat: 35000 C14 - 8800 v. Chr. en Mesolithicum: 8800 - 4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning (vuursteenvondsten) uit het Laat-Paleolithicum en/of Mesolithicum. Er zijn vondsten gedaan in de losse bovengrond van een zandweg en op ca 1 m diepte (waarschijnlijk aan de rand van een ontgronde akker --> naastgelegen akker is afgegraven/uitgezand). In het bos is de podzolbodem nog intact aanwezig, onder een stuifzandlaagje.
Opmerking	een corresponderende Archis-waarneming ontbreekt.
Literatuur	

Ligging van de archeologisch waardevolle gebieden 2123 en 2124 ten noorden van Hooge Mierde.

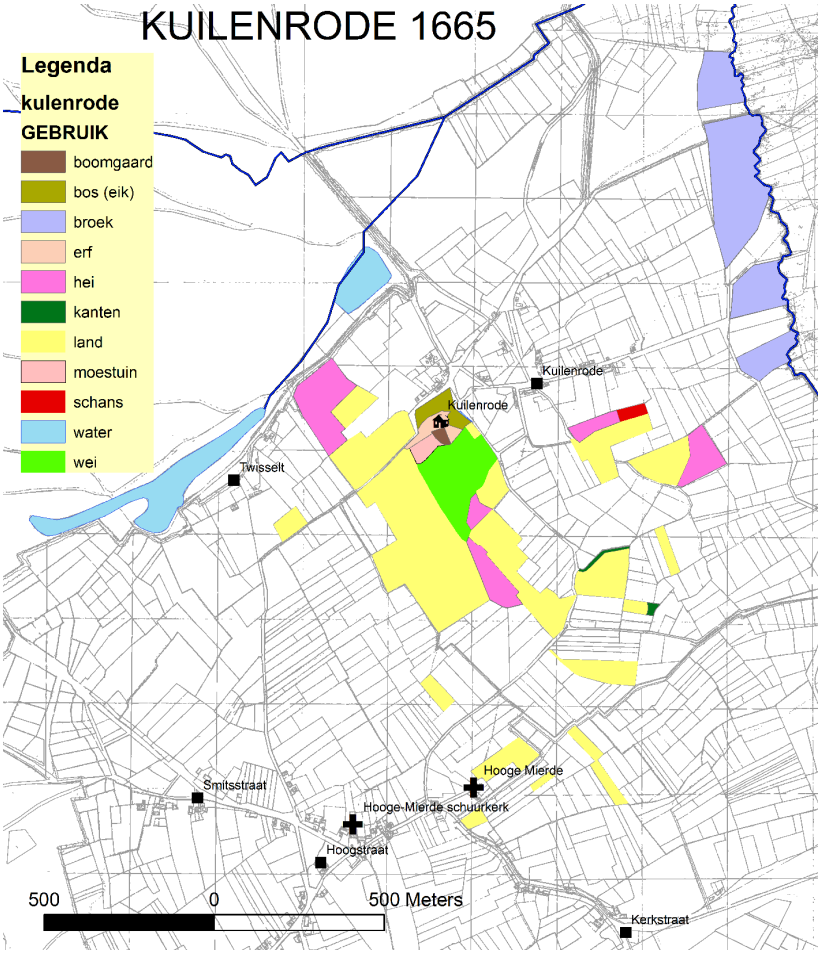
Monumentnr.	2124
Plaats	Hooge Mierde
Bron	AMK
CAA	50H-006
Coördinaten	***x*** 136084 ***y*** 378642
Toponiem	Twisselt

Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Mesolithicum: 8800 - 4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning (vuursteenvondsten) uit het Mesolithicum. Ligt op een dekzandrug aan een bosrand. Op rug is het podzolprofiel nagenoeg intact. In het bos ligt een vanaf de bosrand in dikte toenemende laag stuifzand (tot 100 cm).`Opmerking: een corresponderende Archis-waarneming ontbreekt.
Literatuur	

Monumentnr.	Reusel-De Mierden 1
Plaats	Hooge Mierde
Bron	Cultuurhistorische inventarisatie erfgoedkaart
Uniek nummer	7.18.3.007 (zie catalogus erfgoedkaart)
Coördinaten	***x*** 136950 ***y*** 378650
Toponiem	Kuilenrode
Thema	Bewoning
Complextype	Moated site
Datering	Volle Middeleeuwen: 1000-1250 n. Chr. en Nieuwe tijd: 1500 – 1900 n.Chr.
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	Pachtboerderij van de abdij van Averbode, waarschijnlijk uit 1303, ook bekend als de hofstede van Culitsrode (Kuilenrode). Met voormalige pastorie met nog zichtbare resten van een omgrachting aan Poppelsedijk 1. Gelegen aan de Poppelsedijk 1, 1a en 3. Nabij de gracht staat nu het beeldje van de norbertijn.
Literatuur	Nieuwsbrief AVKP, nr 25, juli 2003 over booronderzoek.
Opmerkingen	Kuilenrode is getekend in het kaartboek die te vinden is in het abdijarchief van de abdij van Averbode en dateert uit 1650-1678. In de 12e en begin van de 13e eeuw bezat de adellijke familie Van Hilvarenbeek/Van Altena uitgestrekte landerijen in de omgeving van Mierde. Omstreek 1163 droeg Diederik van Hilvarenbeek de welvarende hoeve Culitsrode, in het huidige gehucht Kuilenrode, over aan de abdij van Averbode. Het patronaatsrecht van de kerk in Hooge Mierde, behoorde aanvankelijk toe aan de Van Altena's, daarna beurtelings aan de abt van Floreffe en abt van Averbode, en na 1473 alleen aan de abt van Averbode. De contouren van het archeologisch waardevolle terrein zijn zowel gebaseerd op de archeologische boringen, historisch kaartmateriaal als de nog aanwezige gracht.

Kuilenrode zoals afgebeeld in het kaartboek van Averbode (links) en op de kadasterkaart van 1830 (rechts).

Reconstructie van Kuilenrode in 1665 op basis van de kaart van Averbode.

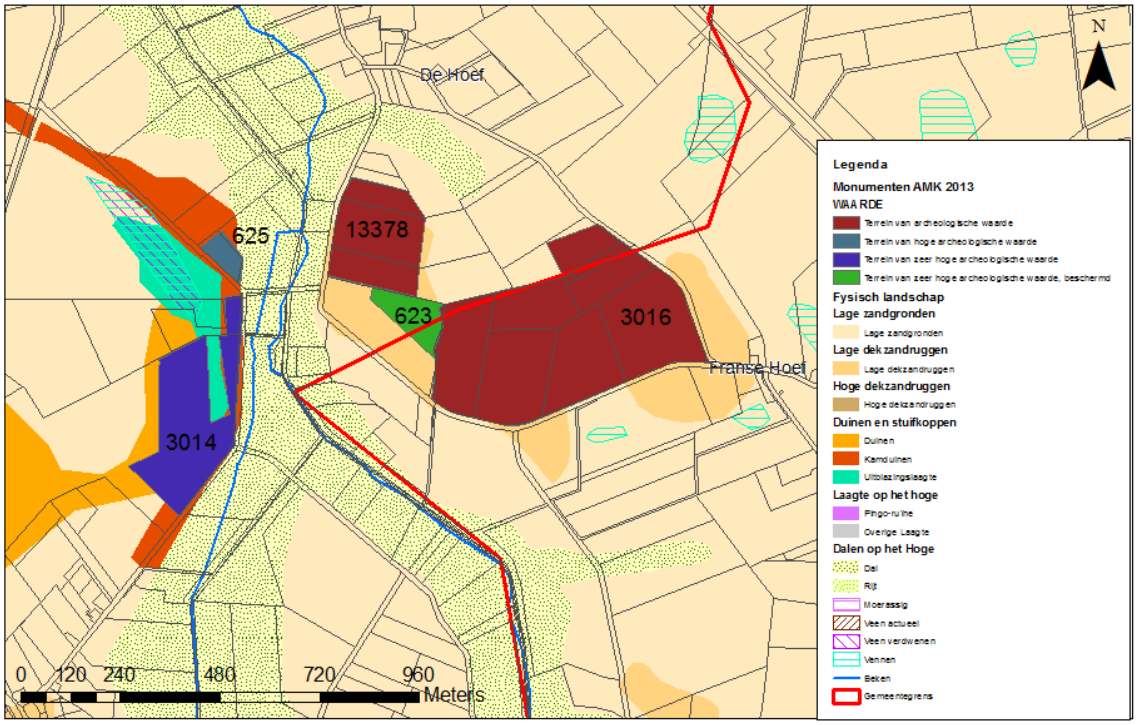
Hulsel

Monumentnr.	625
Plaats	Hulsel
Bron	AMK
CAA	51C-019
Coördinaten	***x*** 140627
	y 376623
Toponiem	BUSSCHOOR
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Mesolithicum: 8800 - 4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Ook Paleolithicum. CAA 39Z.
Literatuur	
Opmerkingen	Volgens rapport Ode is alleen het deel van de vindplaats dat in het bos ligt nog intact. Akker is 60 cm diep geploegd en geëgaliseerd. In vervolg dekzandrug worden ook vindplaatsen verwacht. Op dekzandrug langs de Raamloop. Relatie met 51C-047 (3014).

Monumentnr.	3014
Plaats	Hulsel
Bron	AMK

CAA	51C-047
Coördinaten	***x*** 140559
	y 376241
Toponiem	Busschoor
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Laat-Paleolithicum (35000 C14 - 8800 v. Chr.) en Mesolithicum (8800 - 4900 v.Chr.)
Waarde	Terrein van zeer hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning (vuursteen concentraties) uit het Laat-Paleolithicum en/of Mesolithicum. Vuursteenvindplaatsen, gelegen op een dekzandrug langs de Raamloop. Zie ook het noordelijk aangrenzende monumentnr. 625 en waarnemingen binnen het onderhavige monument.
Literatuur	

Monumentnr.	13378
Plaats	Hulsel
Bron	AMK
CAA	51C-057
Coördinaten	***x*** 141004
	y 376673
Toponiem	De Hoef
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	IJzertijd: 800 - 12 v. Chr.
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd. Het terrein grenst aan monument 51C-018 (zie aldaar). Dikte bouwvoor 60-70 cm (esdek). Zie o.a. ook Waarneming 14055.De voormalige CMA-code van het monument (51C-A13) is in maart 2004 omgenummerd naar de huidige (057).
Literatuur	

Overzicht van de archeologisch waardevolle terreinen 625, 3014, 13378 en 3016 geprojecteerd op het fysieke landschap van Reusel-De Mierden.

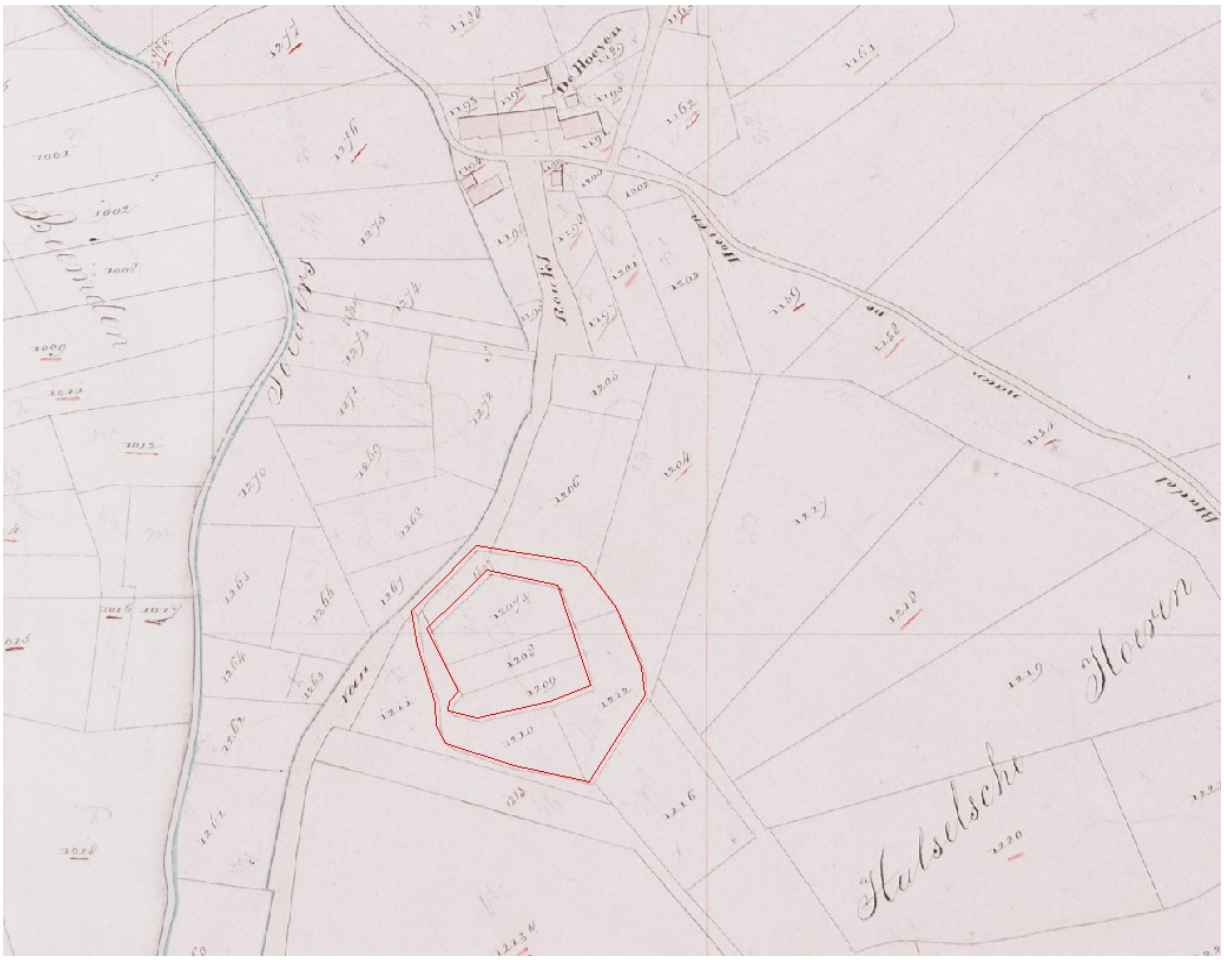
Monumentnr.	3016
Plaats	Hulsel
Bron	AMK
CAA	51C-054
Coördinaten	***x*** 141448 ***y*** 376440
Toponiem	Fransche Hoef
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	IJzertijd: 800 - 12 v. Chr.
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd. Er is een esdek aanwezig van 60-70 cm dikte. Het terrein grenst aan monument 51C-018.De voormalige CMA-code van het monument (5 1C-A06) is in maart 2004 omgenummerd naar de huidige (054).
Literatuur	

Monumentnr.	Reusel-De Mierden 6
Plaats	Hulsel
Bron	Cultuurhistorische inventarisatie erfgoedkaart
Uniek nummer	7.18.3.008 Hoeve Nertingen te Hulsel
Coördinaten	***x*** 141003 ***y*** 376851
Toponiem	Nertingen
Thema	Bewoning
Complextype	Moated site
Datering	Volle Middeleeuwen: 1000-1250 n. Chr. en Nieuwe tijd: 1500 – 1900 n.Chr.
Waarde	Terrein van archeologische waarde
Omschrijving	Domeinhoeve van Postel
Literatuur	Theuws, F.C.W.J.. The archaeology and history of the curia of the abbey of Saint Trond at Hulsel (province of North Brabant)(c. AD 700 - 1300). IN: Theuws, F., N. Roymans (eds.) Land and ancestors. Cultural dynamics in the urnfield period and the middle ages in the Southern Netherlands. Amsterdam, 1999, 241 – 308, 290.
Opmerkingen	Aanvankelijk één domeinhoeve van het klooster van Postel genaamd Nertingen. In 1830 lijken er twee boerderijen te zijn die bijna 200 m naar het noorden liggen. Die worden nu Hulselsche Hoeven genoemd. De naam Nertingen wijst op een middeleeuwse nederzetting. Theuws stelt voor dat de naam Nertingen gevormd werd uit Den Arting, waarbij Arting de naam is van een stuk oud akkerland ten noorden van de hoeve. Wat de naam Arting betekent is niet duidelijk.

Fig. 39. Plan of the territory of the farm of the priory at Postel in the parish of Hulsel.
1 arable fields; 2 heather fields; 3 woods and trees; 4 brook valleys/hay fields; 5 field boundaries indicating the extent of the farm lands in two successive phases; 6 buildings in 1830

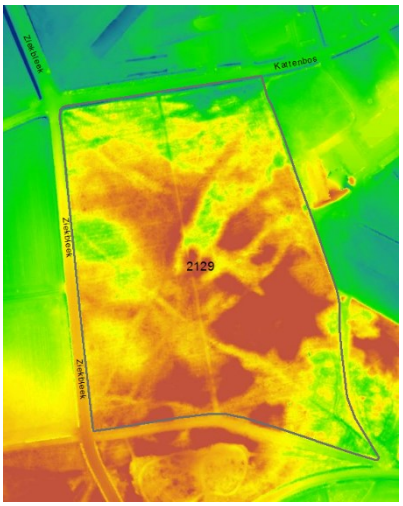
Reconstructie van de hoeve Hertingen door Theuws, 1999, 294. Links van de zwarte lijn de oorspronkelijke omvang van de hoeve, met de grote akker en het ronde perceel dat misschien toen het erf was. Rechts van de zwarte lijn een laatmiddeleeuwse uitbreiding met daarin erf en hoeve zoals we die in 1828 en later zien.

De Moated site Nertingen op de kadasterkaart van 1828. Het binnenterrein was toen akker, de ring eromheen stond vol bomen en struiken.

Reusel

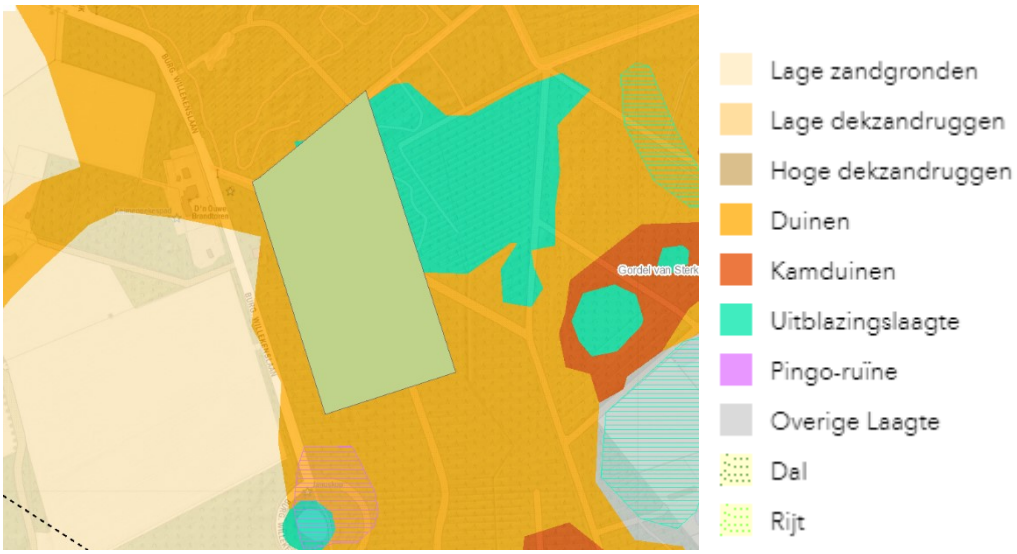
Monumentnr.	2129
Plaats	Reusel
Bron	AMK
CAA	50H-011
Coördinaten	***x*** 138176
	y 375046
Toponiem	Kattenbosch
Thema	Begraving
Complextype	Urnenveld
Datering	Bronstijd laat: 1100 - 800 v. Chr. en IJzertijd: 800 - 12 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van begraving (urnenveld) uit de late Bronstijd en/of IJzertijd. Bij een vroegere zandafgraving zijn hier urnen gevonden.
Literatuur	Datema, R.R. 2006 Inspectierapport Staatsbosbeheer Regio Zuidoost-Brabant/Limburg , in: Rapport Stichting Archeologische Monumentenwacht Nederland.

Het archeologisch waardevolle gebied 2129 Kattenbos geprojecteerd op de hoogtekaart (AHN3).

Monumentnr.	5006
Plaats	Reusel
Bron	AMK
CAA	57A-036
Coördinaten	***x*** 137790
	y 369614
Toponiem	Bakmannen; Reuselse Moeren
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Mesolithicum laat: 6450 -4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning (vuursteenvondsten) uit het (midden- en/of laat-) Mesolithicum. De vuursteenvindplaats omvat ca 5% Wommersom-kwartsiet. Ligt op een smalle N-Z gerichte rug, die grotendeels is afgegraven. Het beschermde gedeelte is waarschijnlijk onverstoord. Zie waarneming. 37404.
Literatuur	

Monumentnr.	5144
Plaats	Reusel
Bron	AMK
CAA	57A-033
Coördinaten	***x*** 140664
	y 372282
Toponiem	Burgemeester Willekenslaan
Thema	Bewoning
Complextype	Nederzetting
Datering	Mesolithicum: 8800 - 4900 v. Chr.
Waarde	Terrein van hoge archeologische waarde
Omschrijving	Terrein met sporen van bewoning (vuursteen concentratie) uit het Mesolithicum. Betreft een vondstcomplexje van 25-30 stuks vuursteen; 1 Neolithische - Bronstijd spits. Ligt op een dekzandrug. Onder 40 cm stuifzand is een intact podzolprofiel aanwezig.
Literatuur	

Archeologisch monument 5144 In licht groen) tegenover D'n Ouwe Brandtoren.

3.2 Overzicht van cultuurhistorische ensembles

Opbouw van de beschrijving van de ensembles:

1. Naam
   Met naamsverklaring

2. Ligging
   Topografische beschrijving op basis van moderne topografie, inclusief weergave op de moderne topografische kaart.

3. Omvang
   Oppervlakte, uitgedrukt in hectare.

4. Karakter
   Beschrijving van de essentie van het ensemble. Dragende en kenmerkende elementen, toevallige extra elementen, storende elementen.
   Gaafheid.

5. Grondgebruik
   - Actueel
   - 1830

   Beschrijving van het grondgebruik, verdeeld in de categorieën: akker, grasland, bos, bebouwing.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

7. Het ensemble op historische kaarten
   - Zo mogelijk: op kaart van voor 1794.
   - 1794 Verhees
   - 1840 Topografische kaart
   - 1900 Topografische kaart

8. Het ensemble op recente luchtfoto
   Bron = Google-Maps

9. Het ensemble op hoogtekaart
   Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd, met reliëf aangeduid.

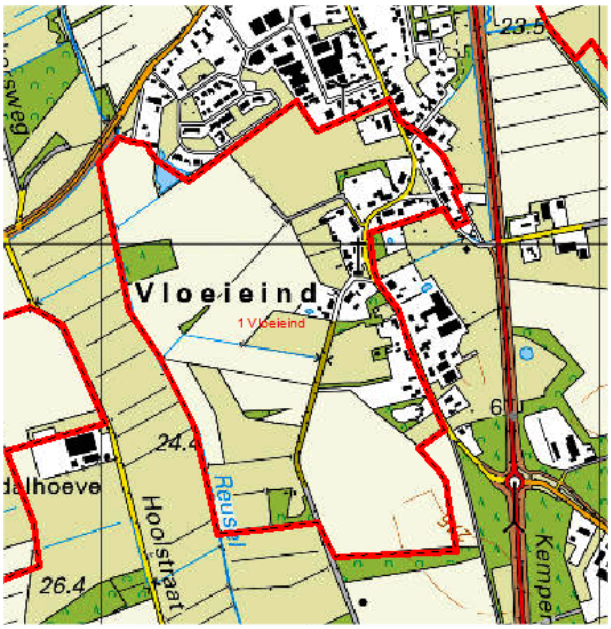
E7.001 BUURTSCHAP VLOEIEIND

1. Naam

De naam Vloeieind is oorspronkelijk die van een van de gehuchten van Lage Mierde. De naam komt ook voor in Deurne N.Br.. Ze is een samenstelling van *eind* 'rand, uiteinde, plaats waar iets ophoudt' en Brabants *vloei* 'laaggelegen, met regelmaat onderlopend hooiland aan een waterloop', bij het waterwoord *vloei*, etymologisch verwant met nnl. *vloed* 'waterstroom'.[1] In de naaste omgeving komen nog vier gehuchtnamen op -eind voor. Mogelijk betekent *eind* hier meer neutraal ‘plaats, oord, gebied, streek’. In dit geval de streek bij het overstromingsgebied, de Vloed, bovenstrooms van de in 1633 afgebrande watermolen op de Stroom of Raamsloop.[2] In 1651 verrees net ten zuiden van het Vloeieind een windkorenmolen die tot 1912 functioneerde.

[1] G. van Berkel & K. Samplonius (2018), *Nederlandse plaatsnamen verklaard.*
[2] *Steen voor Steen,* 1995, nr. 2, p. 21-22

2. Ligging

Het Vloeieind ligt op de rug tussen de beken De Reusel (west, tevens grens van dit ensemble) en de Stroom of Raamsloop (oost), juist ten zuiden van de dorpskom van Lage Mierde. De Kempenbaan ligt geheel net ten oosten van het Vloeieind. De weg genaamd Vloeieind is deels oostgrens van het ensemble. Het oorspronkelijke gehucht ligt wat lager dan de twee open akkercomplexen ten noorden en ten zuiden ervan, al is het hoogteverschil maar ongeveer één meter. Aan de westzijde hoort een deel van het dal van de rechtgetrokken Reusel ook bij het ensemble dat dus alle elementen van een boerengehucht omvat: akkers, beekdal met grasland en de boerderijen, met een windmolen aan de zuidkant en aanvankelijk een watermolen aan de noordoostkant.

3. Omvang

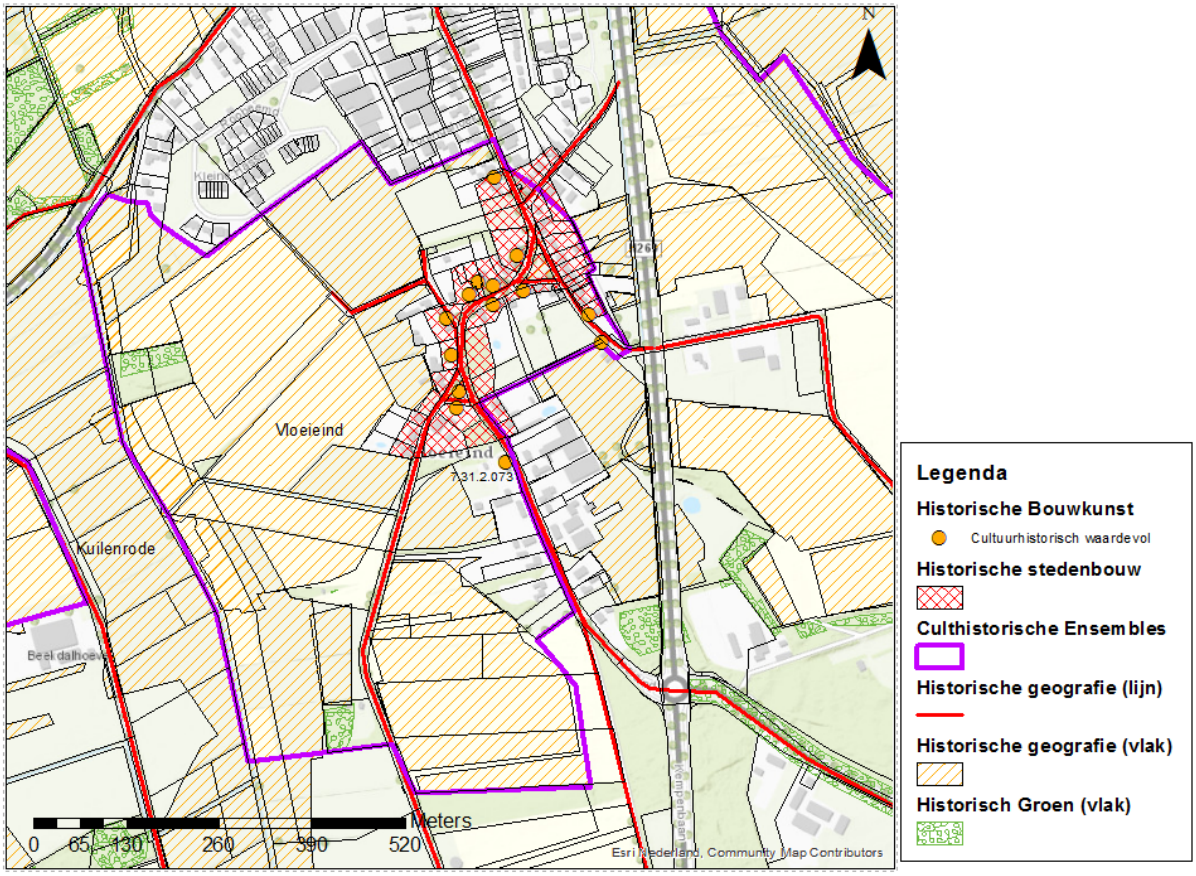
De oppervlakte van het ensemble is 44 hectare.

4. Karakter

De Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant M.I.P. regio Kempenland beschrijft het Buurtschap Vloeieind (CHW. nr. GK-HS-07 / S272) als volgt:

Ensemble met een zeer hoge historisch geografische waarde.
Buurtschap van een 25tal boerderijen en een oliemolen, met driehoekige pleinen. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen. Vloeieind ligt in de ruimte tussen enkele oude akkers, waardoor die driehoeken ontstonden. Het dankt zijn naam waarschijnlijk aan de ligging tussen twee stromen.[3] Het bebouwingsbeeld met overwegend langgevelboerderijen dateert met name uit de periode 1875-1950. De driehoekige pleinen zijn onverhard.
Op de plaatse van Vloeieind met Hoenderhoek lag een verdwenen waterpoel (brand- en/of veedrinkpoel). Hier zijn nog vreemde steilranden links en rechts van het Vloeieind vanaf de Mariakapel tot bijna aan de rotonde aanwezig.
Kenmerkend is verder de kassei- en klinkerbestrating. De structuur van het geheel dateert in eerste aanleg mogelijk nog uit de late middeleeuwen (1250-1500). De bestrating met gebakken klinkers dateert deels uit de periode 1890-1940, maar is deels ook van recentere datum. Aan de westzijde heeft het buurtschap nog een zichtrelatie met een oude akker met een esdek.

[3] Buiks&Leenders, *Nederzettingsnamen*, 1996; *Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant M.I.P. regio Kempenland*, p. 21.

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Vloeieind.

Hoewel de wegenstructuur van het buurtschap zelf grotendeels onveranderd is, is het belang van de verschillende wegen wel veranderd door veranderde verbindingen met de omliggende dorpen en buurtschappen. Zo is uit de eerste kadastrale kaart van 1832 af te leiden, dat de verbinding van de dorpskom van Lage Mierde met Reusel en Hulsel over Vloeieind liep via de Akkerstraat en de westelijke driehoekige plaatsen in plaats van via de Draaiboom. Het gehucht Vloeieind lag daardoor geheel ten oosten van deze oude verbinding. De oostelijke driehoek leidde via de Tinnen Pot en de nu verdwenen watermolen naar Mispeleind en via de Gijsestraat via de ook verdwenen windmolen (vlakbij de rotonde Vloeieind-Kempenbaan) naar de zuidoostelijk gelegen brug over de Raamsloop.

5. Grondgebruik

Het huidige grondgebruik buiten de tuinen en erven is hoofdzakelijk grasland, met een enkele maïsakker. Er is één wat groter bebost perceel. In veel tuinen en langs wegen staan grote bomen. In 1830 was vrijwel alle grond akkerland, in het midden doorsneden door heiningen, maar in het zuiden (De Braken) en noorden (Koningshoek) open akkers. Alleen langs de Reusel lag toen wat grasland en een enkel hakhoutbosje.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

13 Doorgaande wegen

7.13.1.009 Akkerstraat – Vloeieind
De oude interlokale weg van de kerk van Lage Mierde naar Reusel liep via de hoge communicatiemast naar de Akkerstraat (een verdwenen stukje) en vervolgens langs de straat Vloeieind voor zover die tevens ensemblegrens is, en dan verder zuidwaarts.

7.13.8.005 Driehoekig plein Vloeieind
Het noordelijke driehoekige plein in Vloeieind. Dit plein ligt in de splitsing van de straat Vloeieind en de Gijsestraat. In 1830 lag er waarschijnlijk een blusvijver.

7.13.8.006 Driehoekig plein Vloeieind-Hoenderhoek
Het zuidelijke driehoekige plein in Vloeieind. Dit plein ligt in de splitsing van het Vloeieind en de straat Hoenderhoek. Er staat een kapelletje op.

14 Lokale wegen

UNIEKEID	NAAM	Relict Status	Waarde
7.14.1.354	Tinnen Pot	bestaat nog deels, deels verwijderd	Hoog
7.14.1.076	Hoogmierdseweg	bestaat nog deels, deels verwijderd	Hoog
7.14.1.078	Hoenderhoek	Bestaat nog deels	Hoog
7.14.1.099	Draaiboom	bestaat nog deels, deels verwijderd	Hoog
7.14.1.101	Hoenderhoek	bestaat niet meer	
7.14.1.109	Kassei- en klinkerwegen Vloeieind	Bestaat nog	Zeer hoog

Kasseiweg met klinker-fietspaadjes in buurtschap Vloeieind (Foto ODZOB 2020)

De wegenstructuur van het buurtschap is zelf grotendeels onveranderd. Wel is uit de eerste kadastrale kaart van 1828 af te leiden, dat de verbinding van Lage Mierde met Reusel en Hulsel over Vloeieind liep via de Akkerstraat en de westelijke driehoekige plaatsen in plaats van via de Draaiboom. De oostelijke driehoek leidde via de Tinnen Pot via de verdwenen watermolen naar Mispeleind en via de Gijsestraat naar de zuidoostelijk gelegen brug over de Raamsloop.

Het Vloeieind op de kadastrale kaart van 1828. Het noorden is linksboven.

16 Molens

7.16.3.001 Rosmolen Timmermans Lage Mierde (zie kadasterkaart)

Op het Vloeieind 9 (sectie C 635 kadasterkaart 1828) stond een olieslagmolen (een rosmolen) van de gebroeders Timmermans. Opgericht in 1723[4]. Deze molen staat er nu echter niet meer.[5] Wel is er ter plaatse een herinnering in de vorm van een molensteen en een balk met inscriptie.

Herinnering aan de rosmolen. Foto Google Streetview, april 2019.

[4] NAG, Raad van State, Resolutie 7 juli 1723: Octrooi verleend aan de eigenaar van de korenmolen voor een oliemolen te Lage Mierde.

[5] *Steen voor Steen*, 1999, nr. 11, p. 30-35

17 Gehuchten

7.17.3.001 Vloeieind
Buurtschap van in 1828 een 25tal boerderijen en een oliemolen, met twee driehoekige pleinen. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen. Vloeieind ligt in de ruimte tussen enkele oude akkers, hoofdzakelijk aan de oostzijde van de oude weg Lage-Mierde - Reusel, waardoor die driehoeken ontstonden.

21 Oude Akkers

UNIEKEID	NAAM	TYPE1_NAAM	Relictstatus	Opp (ha)
7.21.1.003	Lage Mierde, Lage Mierde	akkerwal	Bestaat niet meer	0,15
7.21.1.009	Lage Mierde, Vloeieind	akkerwal	Bestaat niet meer	0,09
7.21.1.079	Lage Mierde, Moleneind	akkerwal	Bestaat niet meer	0,12
7.21.1.079	Lage Mierde, Moleneind	akkerwal	Bestaat nog	0,00
7.21.1.080	Lage Mierde, Moleneind	akkerwal	Bestaat niet meer	0,31
7.21.1.080	Lage Mierde, Moleneind	akkerwal	Bestaat nog	0,26
7.21.2.020	Lage Mierde, Lage Mierde	besloten akker	Bestaat niet meer	20,15
7.21.2.020	Lage Mierde, Lage Mierde	besloten akker	Bestaat nog	16,93
7.21.2.021	Lage Mierde, Vloeieind	besloten akker	Bestaat niet meer	7,07
7.21.2.021	Lage Mierde, Vloeieind	besloten akker	Bestaat nog	3,00
7.21.2.024	Lage Mierde, Moleneind	besloten akker	Bestaat niet meer	4,40
7.21.2.024	Lage Mierde, Moleneind	besloten akker	Bestaat nog	2,07
7.21.2.025	Lage Mierde, Moleneind	besloten akker	Bestaat niet meer	1,76
7.21.2.025	Lage Mierde, Moleneind	besloten akker	Bestaat nog	0,82
7.21.2.026	Lage Mierde, Moleneind	besloten akker	Bestaat nog	0,67
7.21.3.004	Lage Mierde, Lage Mierde	open akker	Bestaat niet meer	83,58
7.21.3.004	Lage Mierde, Lage Mierde	open akker	Bestaat nog	34,56
7.21.3.005	Lage Mierde, Vloeieind	open akker	Bestaat niet meer	5,50
7.21.3.006	Lage Mierde, Moleneind	open akker	Bestaat nog	4,87
7.21.4.003	Lage Mierde, Lage Mierde	steilrand	Bestaat niet meer	0,26
7.21.4.003	Lage Mierde, Lage Mierde	steilrand	Bestaat nog	0,11
7.21.4.004	Lage Mierde, Moleneind	steilrand	Bestaat niet meer	0,33
7.21.4.004	Lage Mierde, Moleneind	steilrand	Bestaat nog	0,06

De besloten akers zijn nu meest grasland zonder heggen. Dat geldt ook voor de open akkers waarbij ook de percelering modern is.

23.7 Hooiland
Het eigenlijke beemdengebied. Na het binnenhalen van de privé hooioogst vaak als gemene weide in gebruik. Grasland met sloten en langs de sloten onregelmatige bosjes.

7.23.7.001 hooiland langs de Reusel
Aan de westrand van het ensemble. Amper nog als zodanig te herkennen, moderne percelering.

26 Kerkelijk

26.6 Kapel

7.26.6.007 Mariakapel Lage Mierde

De Mariakapel is gelegen op een onverhard driehoekig plein in het buurtschap Vloeieind, ter hoogte van de splitsing Vloeieind-Hoenderhoek. De Mariakapel dateert uit 1937.

Mariakapel Vloeieind, Lage Mierde, februari 2020 (ODZOB, foto V.Delmee)

7.26.6.010 Veldkapel Gijsestraat ter hoogte van nr. 11

Het wegkapelletje aan de Gijsestraat is een eenvoudig houten bouwsel op een sokkel, uitgevoerd met een klein zadeldak. De kapel is voorzien van een eenvoudig kruisbeeld van onbekende makelij of herkomst.

Veldkapel tegenover Gijsestraat 11, Lage Mierde, februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee)

27 Meubilair

NAAM	UNIEKEID	TYPE1_NAAM	START	Relictstatus
Boerenleenbank Lage Mierde	7.27.18.005	bank	1913	Bestaat niet meer
Bakkerij met botermolen	7.27.19.002	winkel		Bestaat niet meer
Café Dennenlucht	7.27.21.028	herberg		Bestaat niet meer
Herberg den Tinnen Pot	7.27.21.029	herberg		Bestaat niet meer
Café De Ster	7.27.21.031	herberg		Bestaat niet meer
Waterpoel Vloeieind Lage Mierde	7.27.06.001	poel		Bestaat niet meer

29 Industrieel

7.29.15.009 Smederij Vloeieind 3 en 5 Lage Mierde

De huidige bebouwing heeft de uiterlijke verschijningsvorm van een geheel opnieuw opgetrokken pand, maar mogelijk is er nog een historische kern aanwezig. Het betreft een dubbel pand, dat als smederij en fietsenwinkel dienst heeft gedaan.

De smidse, Vloeieind 5. Foto Google Streetview april 2019.

31 Historische bouwkunst

UNIEKID	TYPE1_NAAM	START	FUNCTIE	Adres	Monument	Waarde
7.31.1.028	Woonhuis	ca 1900	arbeiderswoning	Vloeieind 16	MIP	
7.31.2.011	Boerderij		boerderij	Vloeieind 9	Beeldbepalend pand	Zeer hoog
7.31.2.035	Boerderij	1900	langgevelboerderij	Draaiboom 56	Beeldbepalend pand	Zeer hoog
7.31.2.044	Boerderij	1880	boerderij	Hoenderhoek 6	MIP	
7.31.2.046	Boerderij		langgevelboerderij	Vloeieind 12	Beeldbepalend pand	Zeer hoog
7.31.2.052	Boerderij	ca 1870	boerderij	Gijsestraat 11	MIP	
7.31.2.073	Boerderij	ca 1915	langgevelboerderij	Vloeieind 18	MIP	
7.31.2.074	Boerderij	ca 1900; 1910	langgevelboerderij	Vloeieind 20	MIP	
7.31.2.077	Boerderij	1920	krukhuis	Akkerstraat 1	MIP	
7.31.2.079	Boerderij	XIXB	krukhuis	Vloeieind 8	Beeldbepalend pand	Zeer hoog
7.31.2.091	Boerderij		boerderij	Vloeieind 4		Hoog
7.31.2.096	Boerderij		boerderij	Vloeieind 14		Hoog
7.31.7.002	Schuur/bijgebouw		schuur	Vloeieind 10		Zeer hoog

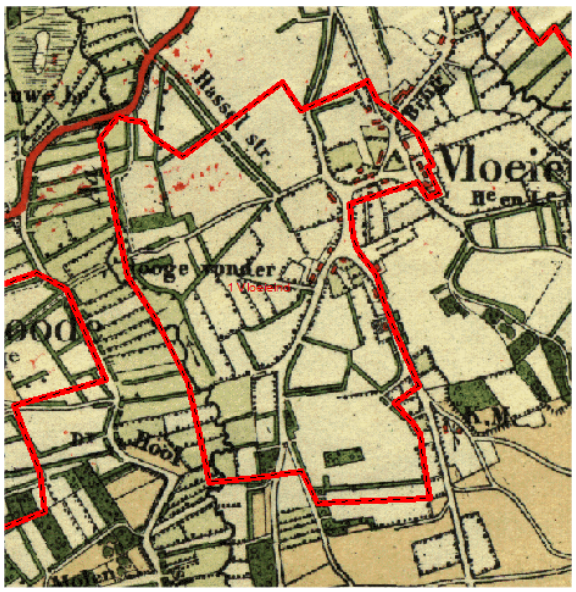
Er zijn geen Rijksmonumenten in het Ensemble Vloeieind en ook geen gemeentelijke monumenten.

7. Het ensemble op historische kaarten

Op de Meierijkaart van Verhees uit 1794 staat tussen de kom van Lage Mierde en de windmolen amper iets aangegeven.

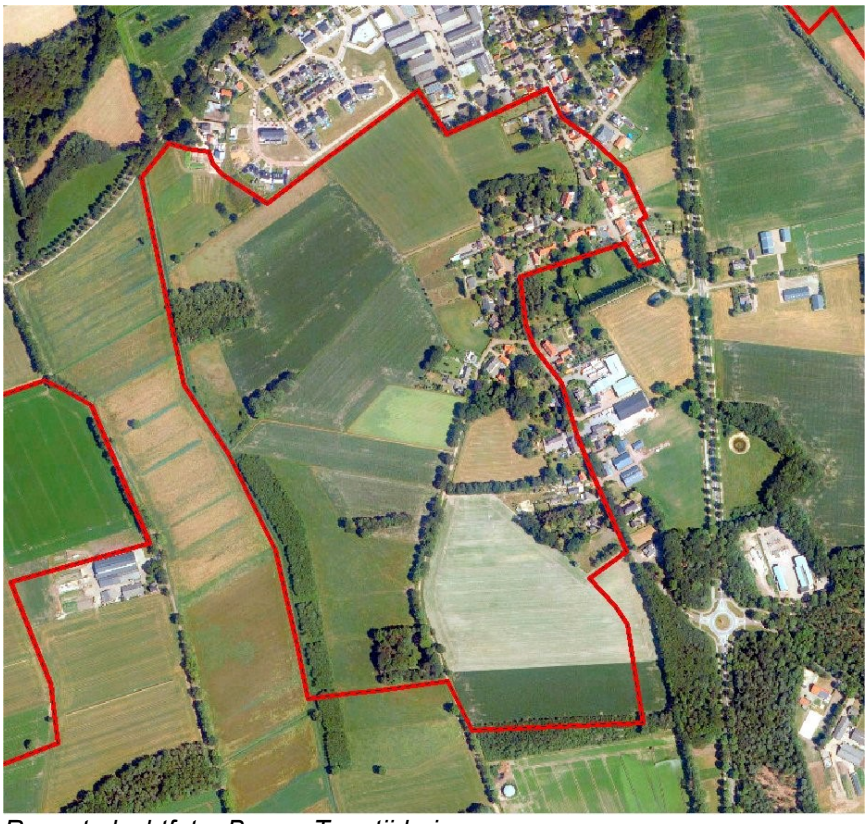

Topografische kaart 1840

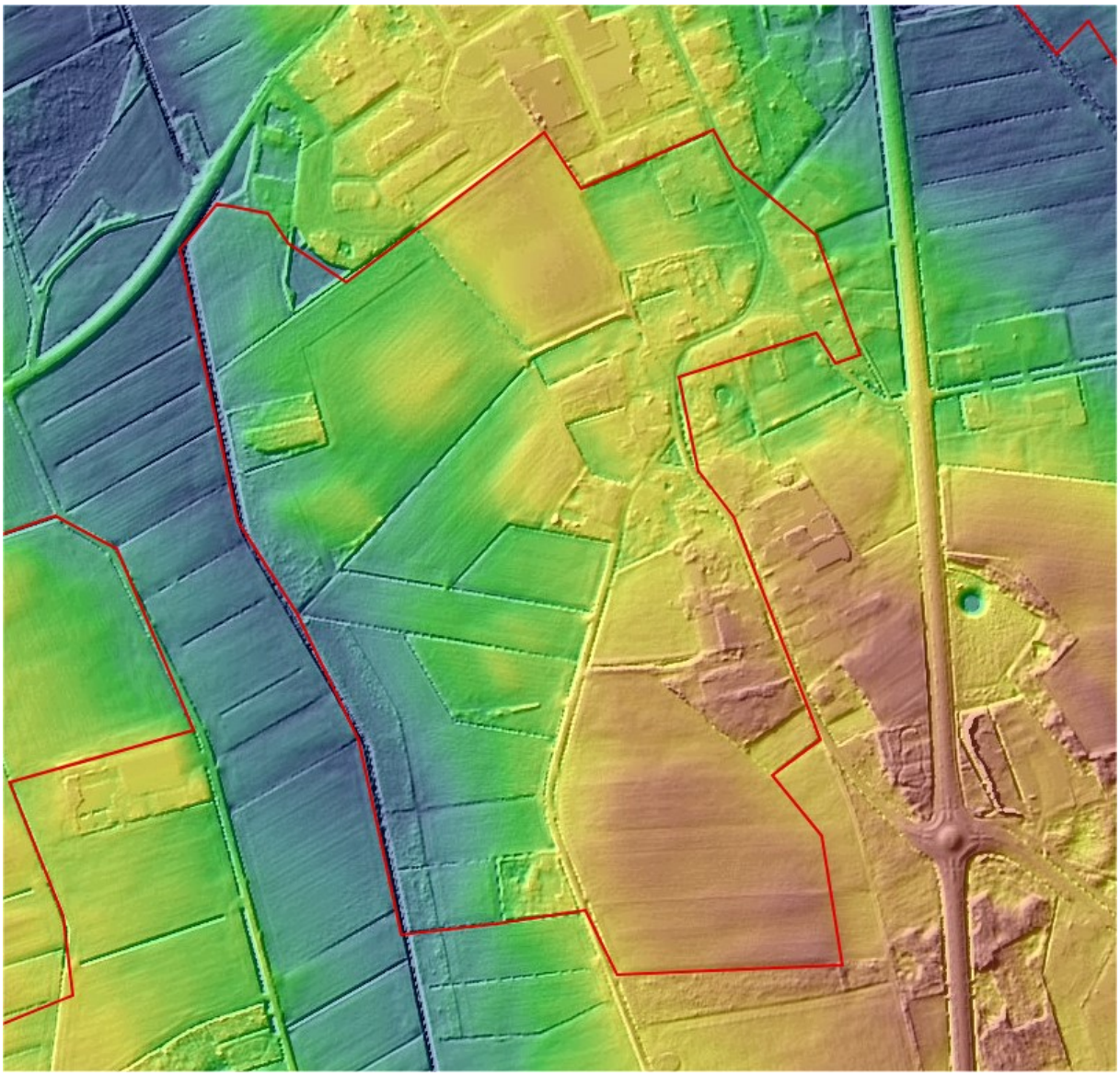
Topografische kaart 1930

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Recente luchtfoto. Bron = Topotijdreis.

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd, met reliëf aangeduid.

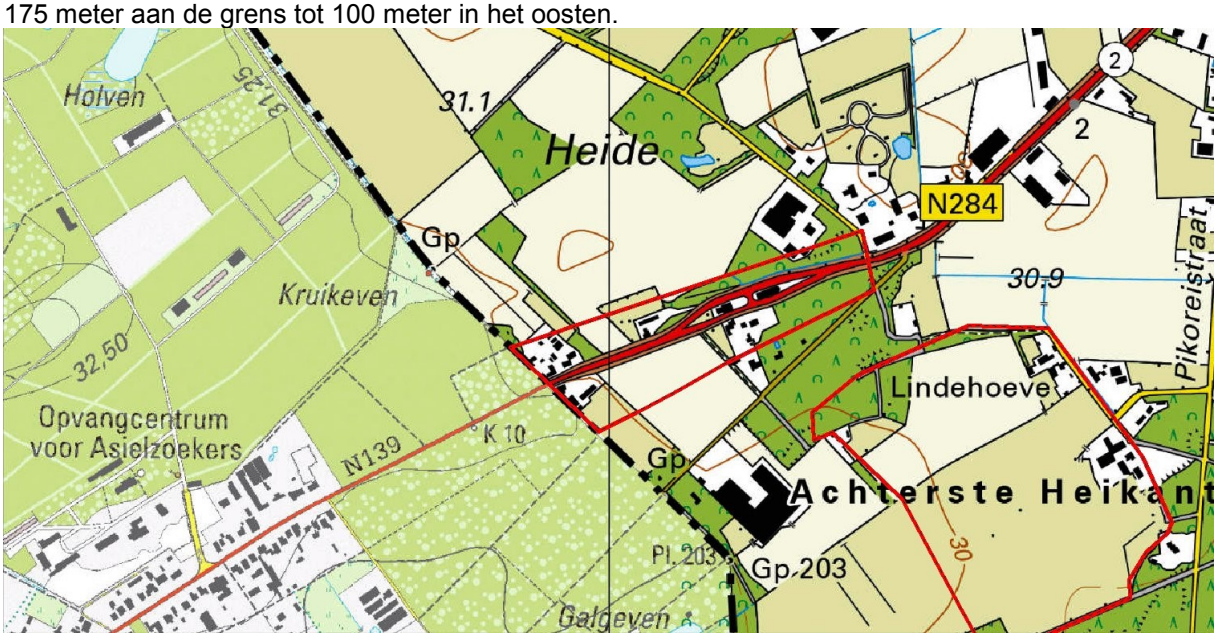
E7.002 TRAMSTATION REUSEL-GRENS

1. Naam

Het ensemble wordt voluit genoemd: “Tramstation Reusel-grens”, kortweg “Reusel-grens”. Het is een sprekende naam want het betreft inderdaad wat bijzondere aan de grens tussen Reusel (NL) en Arendonk (B), meer bepaald douanebezigheden, tramfaciliteiten en horeca. CHW. nr. GK-HS-21 / S271

2. Ligging

Het ensemble Reusel-grens ligt ter weerszijden van de weg Reusel – Arendonk (de Turnhoutseweg) over 560 meter lengte gerekend vanaf de grens, tot aan de straat Beleven. De breedte loopt af van 175 meter aan de grens tot 100 meter in het oosten.

Reusel-grens op de topografische kaart van 2020.

3. Omvang

Het ensemble Reusel-grens beslaat een oppervlakte van 7,8 hectare.

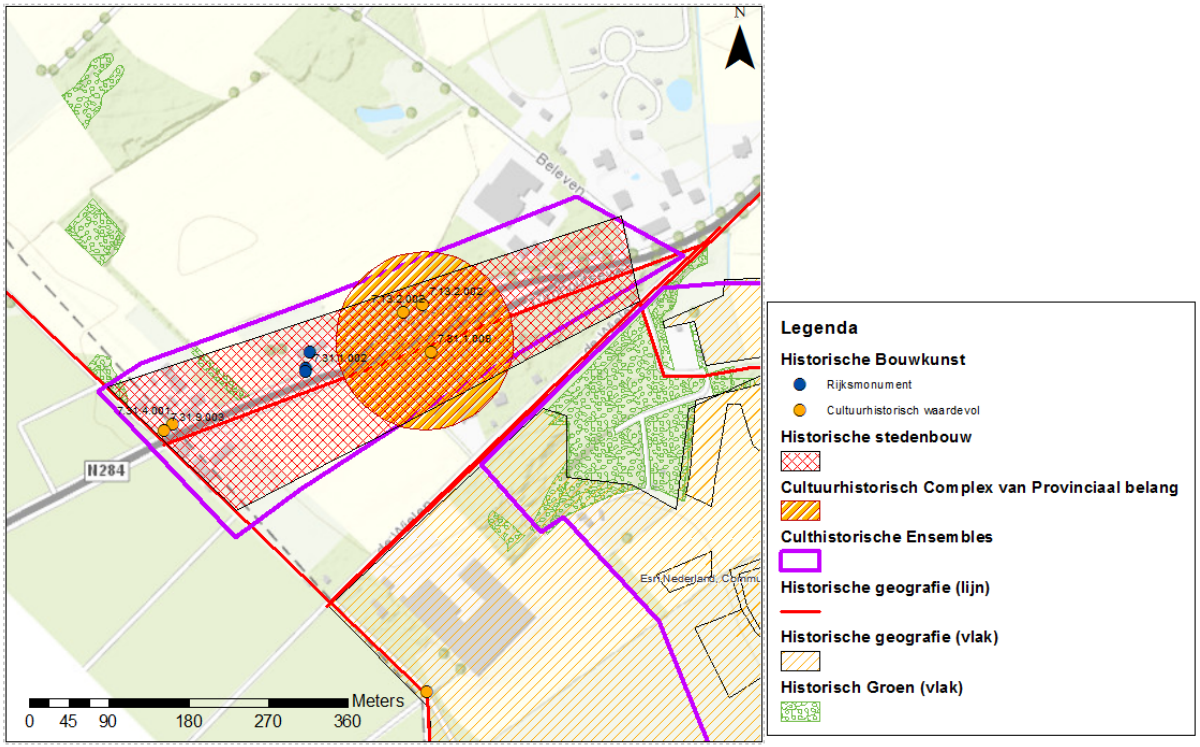
4. Karakter

Grensnederzetting met bedrijfsgebouwen en dienstwoningen verbonden aan voormalige douanebezigheden en nog actieve grenshoreca, alsmede tramstation en bijhorende remise en woningen, gelegen aan de grensovergang tussen Reusel en Arendonk. Het complex omvat enkele monumentale gebouwen in de zogenaamde "chaletstijl". Ensemble met een hoge historisch-geografische waarde. (CHW. nr. GK-HS-21 / S271)

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is bos en akkerland, met bebouwing langs de geasfalteerde en merendeels met bomen beplante Turnhoutseweg die hier een “douane-eiland” heeft. In 1830 was hier een zandweg door de heide en een randje van een heideven. Die heide is pas tussen 1930 en 1950 ontgonnen.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Reusel-Grens.

Thema: 13 Doorgaande wegen

13 Doorgaande weg

7.13.1.001 Provincialeweg - Turnhoutseweg
De zandweg werd rond 1857 een provinciale weg en verhard met grind. De weg staat al aangegeven op de kadasterkaart van 1828 van Reusel en op die van Arendonk uit 1821. Hij lijkt in de late 18e eeuw aangelegd te zijn. De oude grensovergang lag wat zuidelijker aan de Kerkdijk.

13.2 Halte

7.13.2.001 en 002 Tramstation en tramremise, Turnhoutseweg 52 Reusel
Tramremise uit ca. 1897. Volgens het MIP-rapport Reusel is het grenskantoor gelegen aan de Turnhoutseweg 50 en het tramstation aan de Turnhoutseweg 52.

De tramremise aan de Turnhoutseweg (www.cubra.nl); Tramhalte en remise en Turnhoutseweg 54-56 (Foto ODZOB 2020).

7.13.2.003 en 004 Tramhalte en grenshuisje

In de berm van de Turnhoutseweg staan ter hoogte van het voormalige tramstation annex grenskantoor met grensloods aan de Turnhoutseweg 50 diverse kleine objecten, zoals een tramhalte, ‘grenshuisje’ en AB tableaux.

Turnhoutseweg 50 Reusel, grenshuisje (links) en tramhalte (rechts), februari 2020 (ODZOB, foto’s V. Delmee)

7.13.2.005 De Grensloods, Reusel

Turnhoutseweg 50. Laat 19e -eeuwse woning met aangebouwde grensloods (ca 1950). Voormalig douanekantoor.

Het oude douanekantoor (december 2011).

13.4 Railweg

7.13.4.001 Tramlijn Eindhoven-Reusel grens

De stoomtramlijn werd in 1897 aangelegd door de N.V. tramwegmaatschappij "De Meierij". Op de tramlijn Eindhoven Reusel-grens werden in mei 1897 proefritten gemaakt. De lijn werd feestelijk geopend op 30 juni 1897. Door concurrentie van de bus werd op 15-05-1935 het personenvervoer gestaakt en op 10-01-1937 het vrachtvervoer.
Omdat wettelijk was voorgeschreven dat passagiers en goederen aan de grens van tram moesten wisselen, werden ter plaatse faciliteiten voor douane, tramverkeer en trampersoneel ingericht.

Thema: 20 Bosbouw

20.2. Bosbouw 1750-1850

7.20.3.503 en *7.20.3.504* De eerste bospercelen werden hier in de tweede helft van de 19e eeuw aangelegd. Delen ervan zijn nog steeds bos.

Thema: 24 Bestuurlijk

24.2 Gemeynte

24.2.041 Turnhout-Arendonk
De inwoners van Turnhout en Arendonk verkregen in 1331 van de hertog van Brabant een gemeynte, waarvan de noordoostgrens samenvalt met de huidige rijksgrens langs het Ensemble Reusel-grens.

24.7. Schepenbank
De huidige rijksgrens was voor 1795 de grens tussen de schepenbankgebieden van Bladel en Arendonk. In 1839 werd overeengekomen dat dit de grens tussen Nederland en België werd. In 1843 werd die grens in het terrein afgebakend met grenspalen. De meest nabije zijn de palen nummers 203 en 204.

24.9 Dorpsgebied
De huidige rijksgrens was voor 1795 de grens tussen de dorpsgebieden van Reusel en Arendonk.

Thema: 29 Industrieel

29.5 Fabrieksterrein
Terrein behorend bij fabrieksgebouwen, gebruikt als verkeersgebied, parkeerruimte, opslagruimte en misschien zelfs wel productiegebied (bezinkbekkens bijv.).

7.29.5.001 Industrieel complex Reusel-Grens
Datering vanaf 1850
Klein industrieel complex met bedrijfsgebouwen en dienstwoningen, gelegen aan de grensovergang in de voormalige tramlijn Eindhoven-Turnhout. De tramlijn werd in 1897 aangelegd door de N.V. tramwegmaatschappij "De Meierij". Omdat wettelijk was voorgeschreven dat passagiers en goederen aan de grens van tram moesten wisselen, werden ter plaatse faciliteiten voor douane, tramverkeer en trampersoneel ingericht. Na 1929 had de lijn zware concurrentie van busdiensten. In 1935 werden de laatste passagiers vervoerd. In 1937 passeerde de laatste vracht. Het complex omvat enkele monumentale gebouwen in de zogenaamde "chaletstijl", waaronder het station met douanegebouw en dienstwoning, de dienstwoning van de stationschef en de tramremise (1890). De tramrails zijn verwijderd. CHW. nr. GK-HS-21 / S271

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.1 Woonhuis

7.31.1.002 Woonhuis bij de tramremise, Turnhoutseweg 52 Reusel Mierde
Woonhuis voor de stationschef, met tramremise, ca. 1897. Rijksmonument 518677/518676.

7.31.1.009 Woonhuis
Turnhoutseweg 49 Reusel. Woonhuis uit 1895. Beeldbepalend pand. CHW. Nr.: KL092-000029, Rijksmonument 518689.

31.4 Café

7.31.4.001 De Heibloem
Turnhoutseweg 51. Mogelijk eerste grenscafé aan deze weg. Het huidige gebouw lijkt van rond 1900 te dateren. De voorganger werd tussen 1828 en 1840 gebouwd.

De Heibloem, Turnhoutseweg 51 in 2014. Het witte paaltje geheel rechtsonder markeert de grens.

31.9 Varia

7.31.9.003

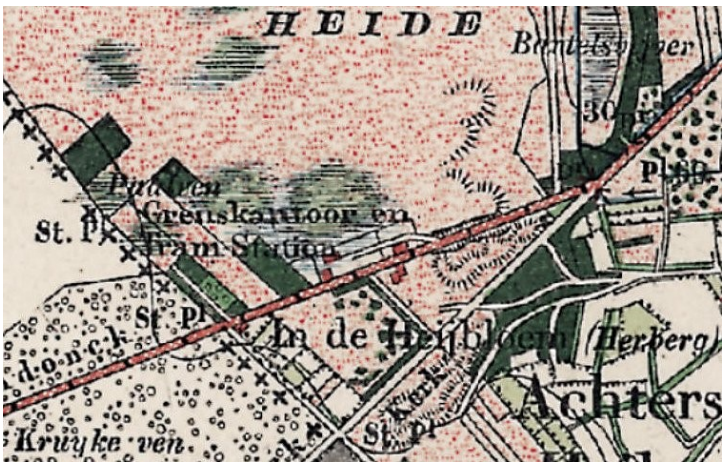
Woonhuis uit ca. 1900, vermoedelijk horeca. Turnhoutseweg 56, Reusel. Beeldbepalend pand met opvallende de met tegels versierde fries in de voorgevel, onder de dakrand.

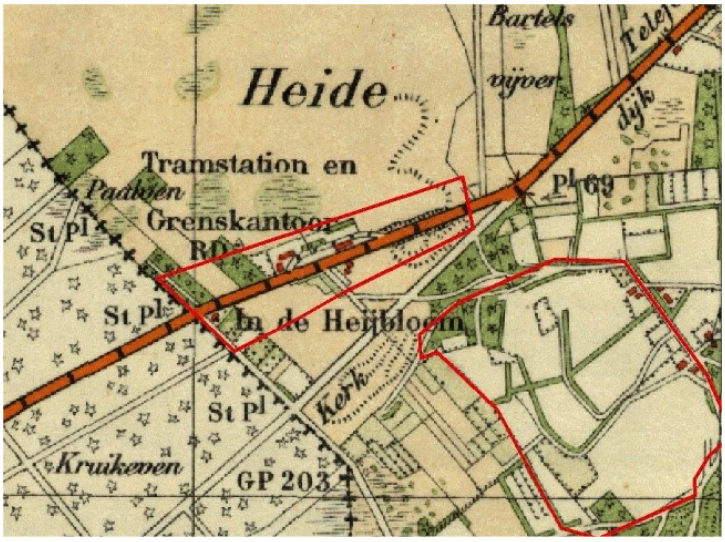
7. Het ensemble op historische kaarten

1840 veldverkenning.

Topografische kaart 1902.

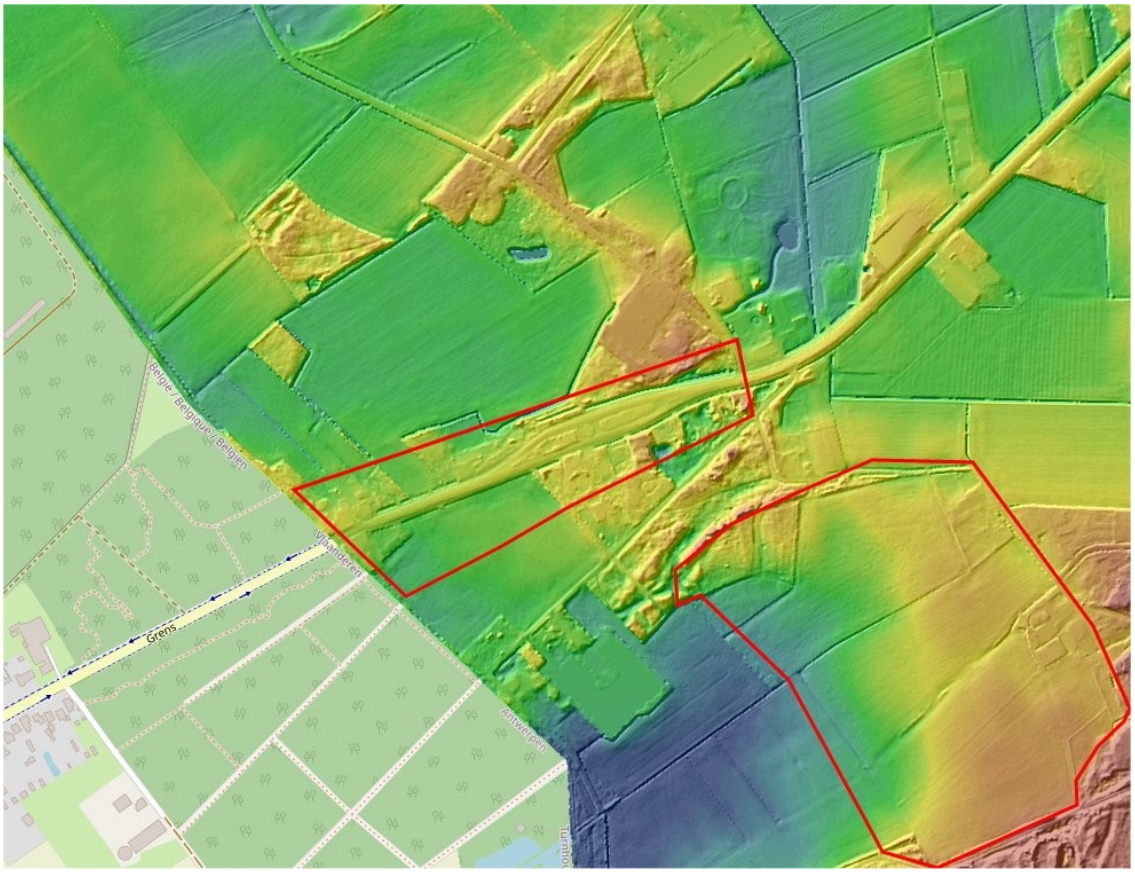
*Topografische kaart 1930***.**

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis, 2019.

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

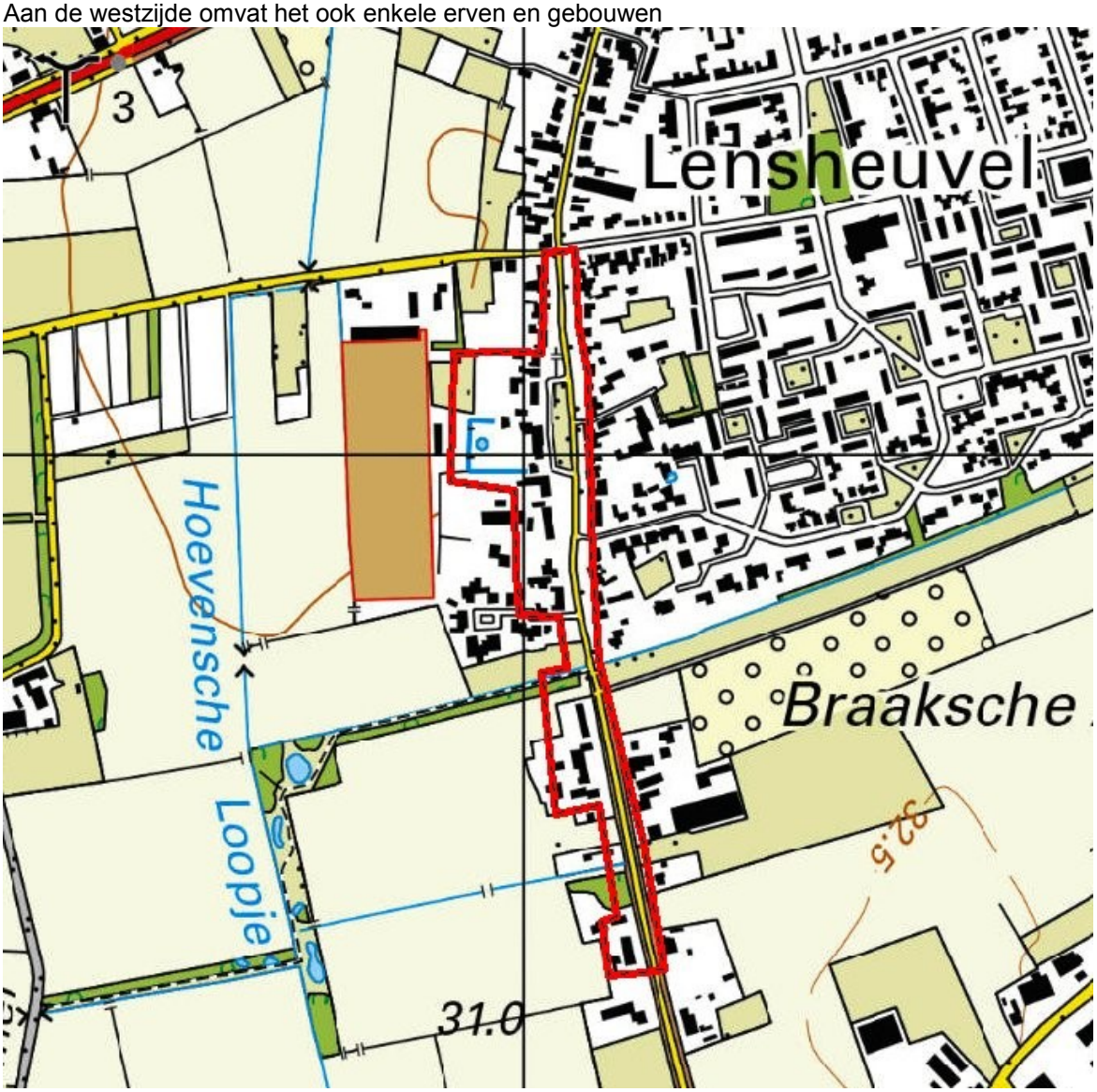
E7.003 LENSHEUVEL

1. Naam

De naam van het ensemble is die van het centrale gehucht: Lensheuvel. Op grond van oude vermeldingen (vanaf 1444) zien G. van Berkel & K. Samplonius in *Nederlandse plaatsnamen verklaard (*2018) hierin een samenstelling van *heuvel* 'natuurlijke terreinverheffing, hoogte' en een niet geheel duidelijk eerste deel *lennens*, mogelijk een op Laurentius teruggaande persoonsnaam. De naam is vergelijkbaar met die van de Boxtelse gehucht Lennisheuvel.
Uit de hoogtekaart blijkt dat Lensheuvel niet op een hoogte ligt, maar op de overgang van hoog terrein in het oosten naar een laagte in het westen.

2. Ligging

Het ensemble Lensheuvel ligt langs de straten genaamd Lensheuvel en Het Heiken, vanaf de kruising met de Leienstraat – Plonderijen in het noorden tot en met Heiken nummers 7 en 10 in het zuiden. Aan de westzijde omvat het ook enkele erven en gebouwen

Lensheuvel in 2019.

3. Omvang

Het ensemble Lensheuvel beslaat een oppervlakte van 5,2 hectare.

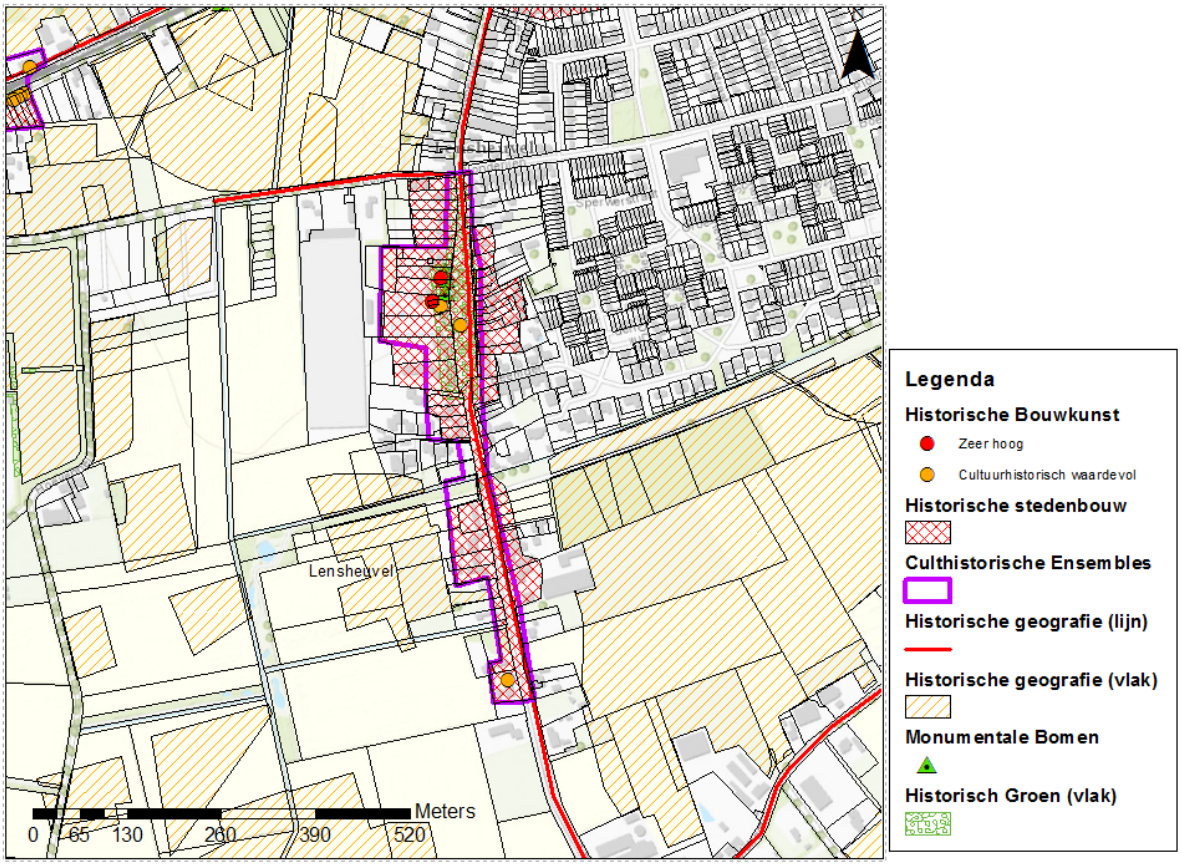
4. Karakter

Ensemble van vooral een zeer brede gehuchtstraat met bomen. Daar staan echter geen oude boerderijen meer langs. Hoge historisch geografische waarde en historisch groen.
CHW. nr. G281 (HK-HG-53)

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is woonstraat met diepe voortuinen aan de oostkant en een brede groenstrook aan de westzijde. Gedeeltelijk nog grote bomen, verder net nieuw aangeplante bomen. In 1828 was de straat 35 tot 25 meter breed met daarop stroken gemeentelijk eigendom vol grote bomen en een waterpoel. Aan de westzijde toen en nu bebouwing met bijhorende erven.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Lensheuvel.

Lensheuvel is een groot gehucht (tegen de 50 eenheden, waaronder een pastorie) van het type baandorp-nederzetting aan een doorgaande weg. Het is een opmerkelijk gehucht in Reusel, gelegen op een dekzandruggetje tussen de Reuselse Aa aan de oostkant en een natuurlijk dal aan de westkant. Centraal ligt hier een tweezijdig dicht bebouwde straat met lang plein met daarop vroeger een poel. Aan de zuidkant loopt de straat uit op een zandige wegenwaaier: kennelijk ooit de rand van de heide. In het westelijke dal een 1 km lange kaarsrechte en dus gegraven sloot. Waarschijnlijk betreft het hier een planmatig ingericht geheel uit de late middeleeuwen: opstrekkende stroken naar weerszijden met de boerderijen aan de centrale straat. Bomengroep langs de straat die geheel bestaat uit paardenkastanje.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.207 Lensheuvelse Straat
Centrale straat van het gehucht Lensheuvel. Veelal 35 meter breed, met grote bomen en drie waterpoelen. Zuidwaarts sluit deze gehuchtstraat aan op de weg naar het klooster van Postel, de Postelse Dijk (7.13.1.003)

13.8 Plein

7.13.8.001 Langwerpig plein Lensheuvel
Lensheuvel heeft een langwerpig plein, ook wel baandorp genoemd.[6] De breedte was merendeels 35 meter, versmallend naar 25 meter in het zuiden. Hierop bomen en drie waterpoelen. De bomen zijn onlangs merendeels herplant, enkele grote bomen zijn er nog. De waterpoelen zijn verdwenen.

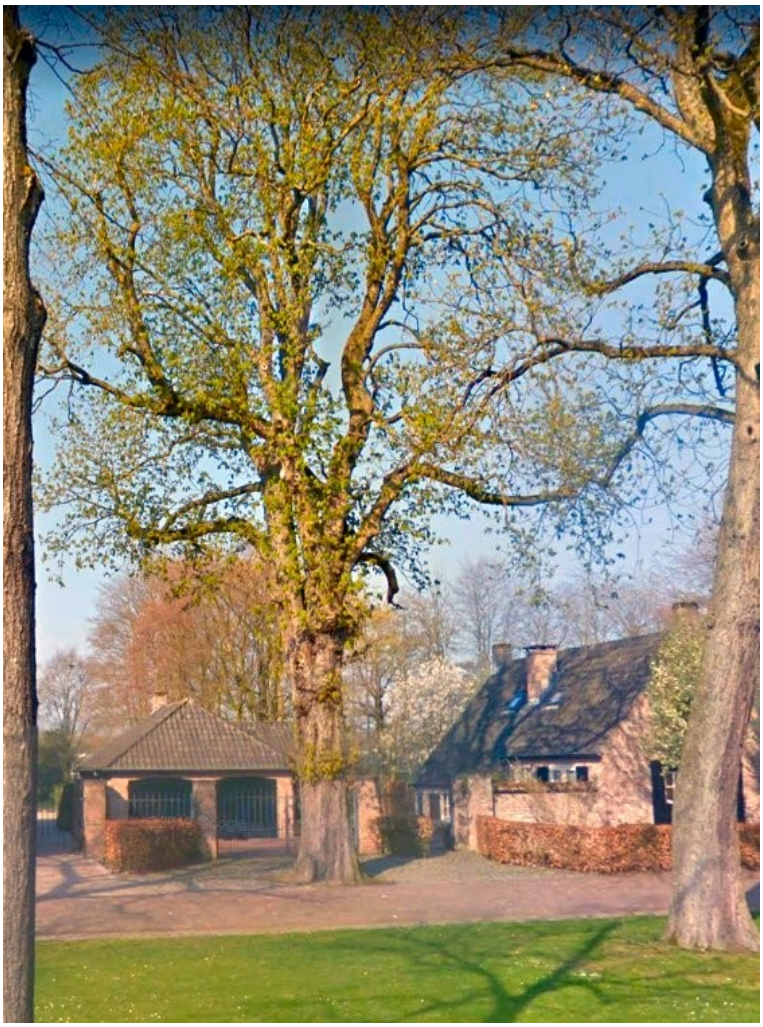

Zicht op het plein met kastanjes in Lensheuvel (November 2010).

13.15 Laanbeplanting

7.13.15.002 Bomengroep Lensheuvel
Bomengroep langs een weg in een oud buurtschap. De beplanting bestaat geheel uit paardenkastanjes. De bomen die bij de bomenstichting geregistreerd stonden - twee witte paardenkastanjes uit 1750-1800 en een witte paardenkastanje uit 1900-1910 – lijken verdwenen. Cultuurhistorische waarde: redelijk hoog. CHW. nr. G281 (HK-HG-53)

[6] Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant M.I.P. regio Kempenland, p. 20

De laatste oude boom op Lensheuvel? Google Streetview april 2019.

Thema: 15 Gegraven waterlopen

15.3 Sloot
Hier worden de grote ontwateringssloten die met ontginning en/of grensafbakening te maken hebben bedoeld, niet de eindeloos talrijke gewone slootjes.

7.15.3.107 Het Hoevense Loopje
Opmerkelijk rechte 800 meter lange sloot die de verkavelingsstructuur van Lensheuvel aan de westzijde lijkt af te sluiten.

Thema: 16 Molens

16.1 Windmolen

7.16.1.004 Gotte Molen Lensheuvel
De Gotte-molen stond aan de noordkant van Lensheuvel, net buiten het ensemble-gebied. Het was een achtkantige wind-, graan-, koren- en oliemolen met rondom een molenberg of belt. De molen werd in 1905 gebouwd en na 1945 afgebroken.

Thema: 17 Gehuchten

17.3. Groot gehucht
Meer dan 25 nederzettingseenheden, geen verzorgende functie buiten een enkele herberg

7.17.3.002 Lensheuvel
Lensheuvel is een groot gehucht (tegen de 50 eenheden, waaronder een pastorie) van het type baandorp-nederzetting aan een doorgaande weg.[7] Het is een opmerkelijk gehucht in Reusel. Op een ruggetje tussen de Reuselse Aa aan de oostkant en een natuurlijk dal aan de westkant ligt centraal een tweezijdig dicht bebouwde straat met lang plein met daarop poel. Aan de zuidkant loopt de straat uit op een zandige wegenwaaier: kennelijk ooit de rand van de heide. In het westelijke dal een 1 km lange kaarsrechte en dus gegraven sloot (zie 7.15.3.107 Het Hoevense Loopje). Waarschijnlijk betreft het hier een planmatig ingericht geheel uit de late middeleeuwen.

Thema: 21 Akkers

21.2 Besloten akker

7.21.2.100 t/m 103 Reusel, Lensheuvel
Enkele kleine besloten akkers, alle verspreid gelegen aan de westzijde van het bebouwingslint van Lensheuvel, tot aan het Hoevense Loopje.

Thema: 26 Kerkelijk

26.5 Heiligenbeeld

7.26.5.005 Beeld witheer van Postel
Het beeld van de witheer van Postel in de brede groenstrook van de Lensheuvelse Straat verwijst naar de eeuwenoude band die Reusel altijd heeft gehad met de paters (witheren) van Postel.

Beeld van de witheer van Postel. Foto Frans Roijmans.

26.13 Pastorie

7.26.13.001 Pastorie Lensheuvel 60-62 te Reusel
Op de Lensheuvel (nr. 60-62) kocht in 1766 het klooster van Postel een huis, bakhuis, schop, hof en aanliggende grachten. Het huis werd de pastorie en de schop schuurkerk.[8] Hieromheen lag een gracht (zie kadasterkaart van 1828).[9] Het westelijke gedeelte van die gracht bleef onder zwaar geboomte, bewaard.

[7] MIP Reusel, p. 15
[8] Van Limpt, 1971, 7.
[9] MIP Reusel, p. 17. Foto op pagina 191 van Hagen en Janssen, 1995.

26.16 Schuilkerk (schuurkerk)

7.26.16.003 Schuurkerk met pastorie aan de Lensheuvel te Reusel
Schuurkerk achter de pastorie 1766-1795 aan de Lensheuvel, op omgracht perceel. Dit was de schuurkerk voor heel de parochie Reusel.

De pastorie met schuurkerk op Lensheuvel (bron Google Streetview april 2019)

Thema: 29 Industrieel

29.2. Brouwerij

7.29.2.001 Bierbrouwerij Lensheuvel 54-56, Reusel
Bierbrouwerij aan Lensheuvel 54-56 van de gebroeders Kerkhofs, met limonadefabriek erbij.[10] Beeldbepalend pand.

Mogelijk restant van de bierbrouwerij / limonadefabriek Lensheuvel 54-56 ((bron Google Streetview april 2019)

[10] MIP Reusel, pag, 17.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

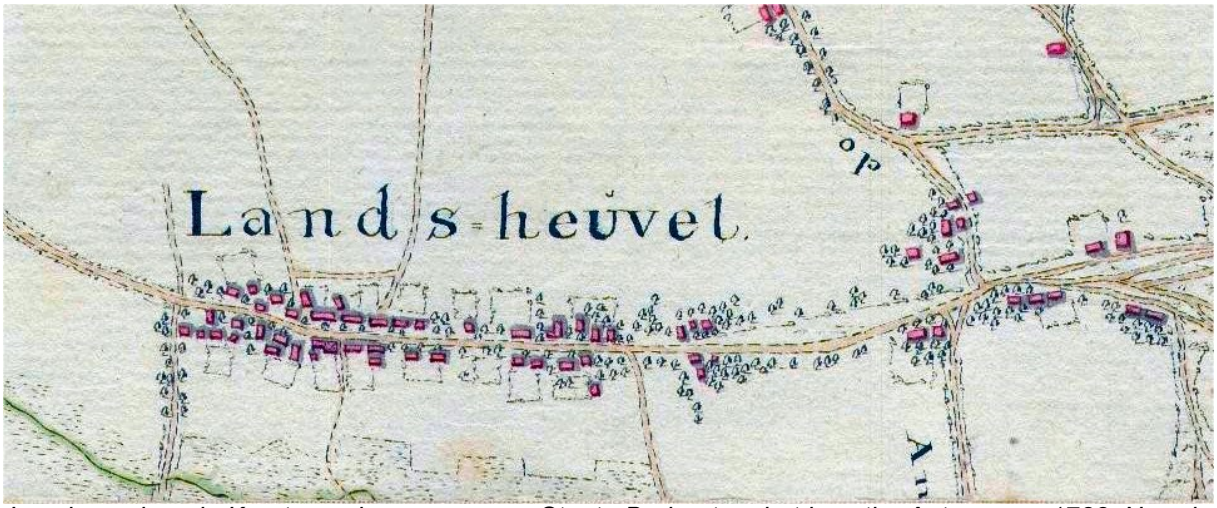
31.2. Boerderij

7.31.2.090 Boerderij
't Heike 12 te Reusel.
Wederopbouw boerderij met nog kenmerken aanwezig. Het pand staat net binnen het ensemblegebied.

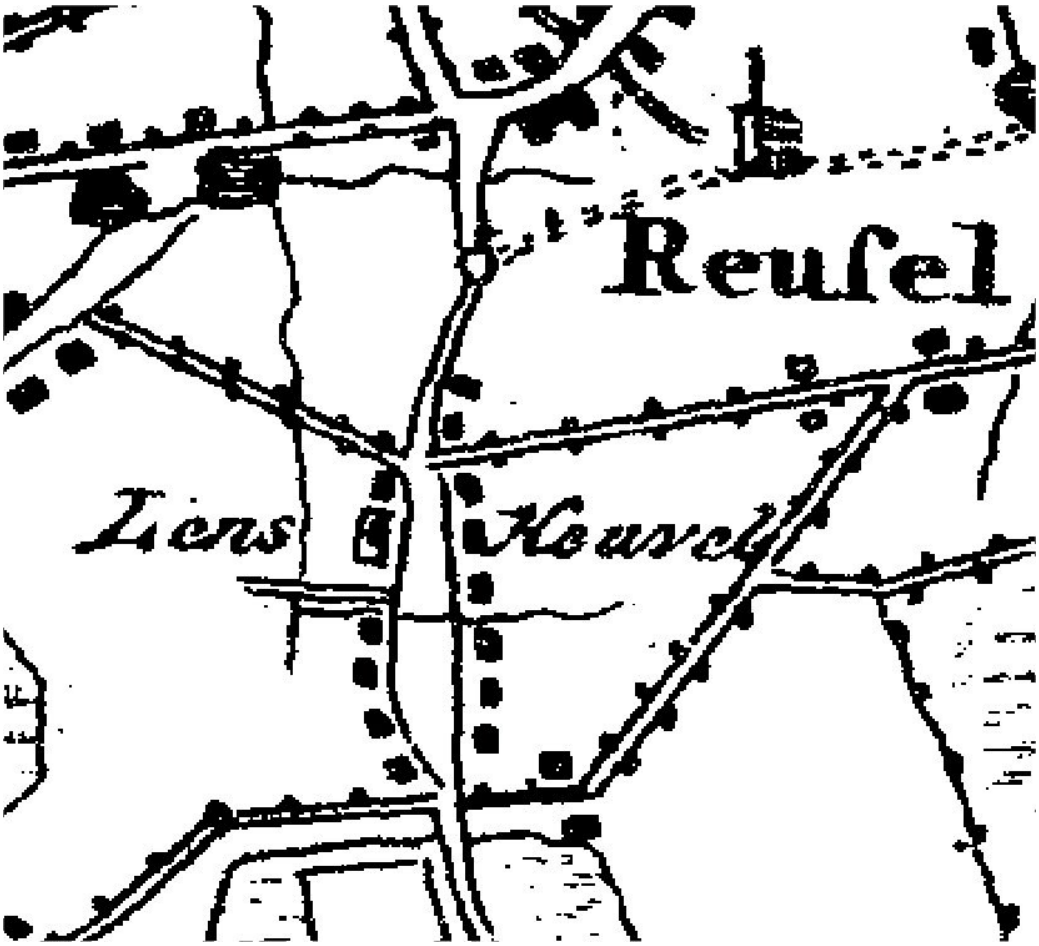

Heike 12 in april 2019. Foto Google Streetview.

7. Het ensemble op historische kaarten

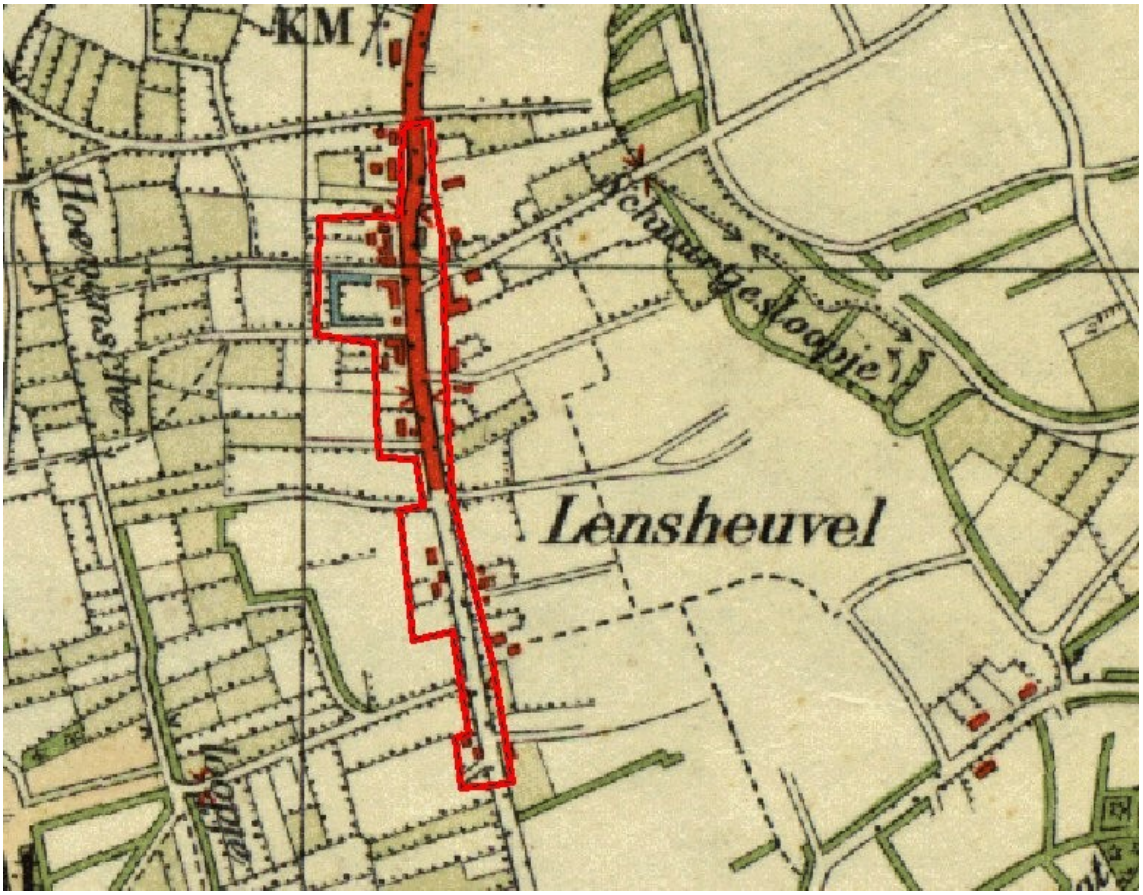
Lensheuvel op de Kaart van de grenzen van Staats-Brabant en het kwartier Antwerpen, 1788. Noord is links.

Lensheuvel in 1794. Het brede plein is opvallend aanwezig. Het vierkantje geeft de schuilkerk aan.

Lensheuvel in 1840

.

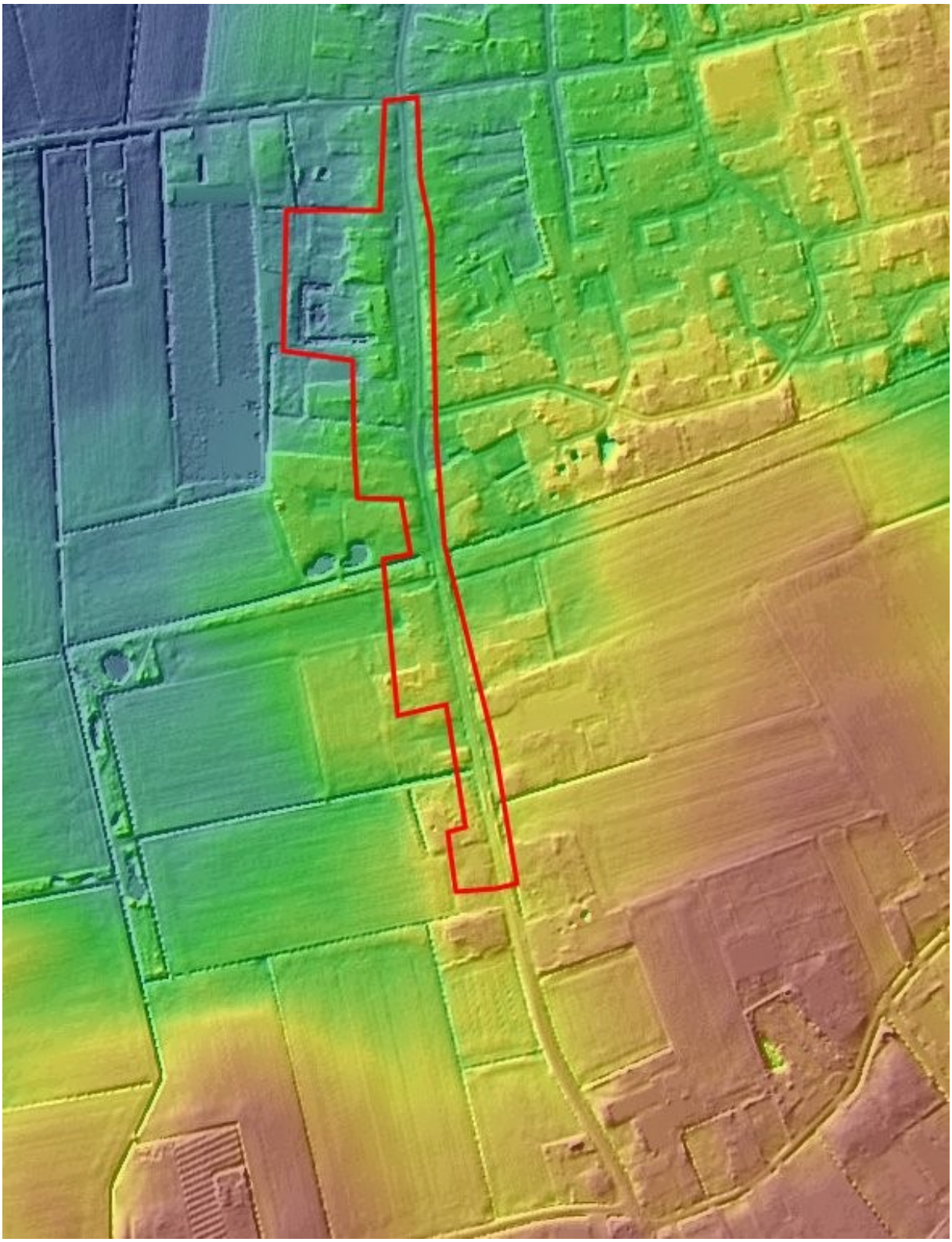
Lensheuvel in 1930, met de molen.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Lensheuvel is geen gehucht meer tussen de velden, maar de rand van Reuselse woonwijken. 2019. Bron = Topotijdreis.

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

E7.004 JONGE HEIDEBEBOSSING PEELSCHE HEIDE

1. Naam

Peelsche Heide is de naam van het grootste deel van dit gebied op de kadasterkaart van 1828. Het gebied werd bebost in de periode 1930 – 1945. De ensemblenaam weerspiegelt dus zowel de negentiende-eeuwse als de laat-twintigste-eeuwse toestand. De Peelse Heide is genoemd naar het er naast gelegen gehucht Peel van Reusel. Peel is in deze streken een gebruikelijke naam voor uitgestrekte heidegebieden met hei, zand, water en veen. P.A.F. van Veen en N. van der Sijs (1997), *Etymologisch woordenboek: de herkomst van onze woorden,* 2e druk, Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen (1997) verklaren het woord peel [drassig veenland] als volgt: mogelijk uit *pede* [sponsachtige laag aan de oppervlakte] + *lo* [uitgedund bos], vgl. Engels peat [turf], of van latijn paludem, 4e nv. van palus [moeras].

2. Ligging

Het ensemble Jonge heidebebossing Peelsche Heide ligt in het zuidoosten van de gemeente Reusel – De Mierden, ten zuidoosten van de brandtoren die nu als uitzichtpunt dient.

Topografische kaart 2020.

3. Omvang

Het ensemble Jonge heidebebossing Peelsche Heide heeft een oppervlakte van 384 hectare.

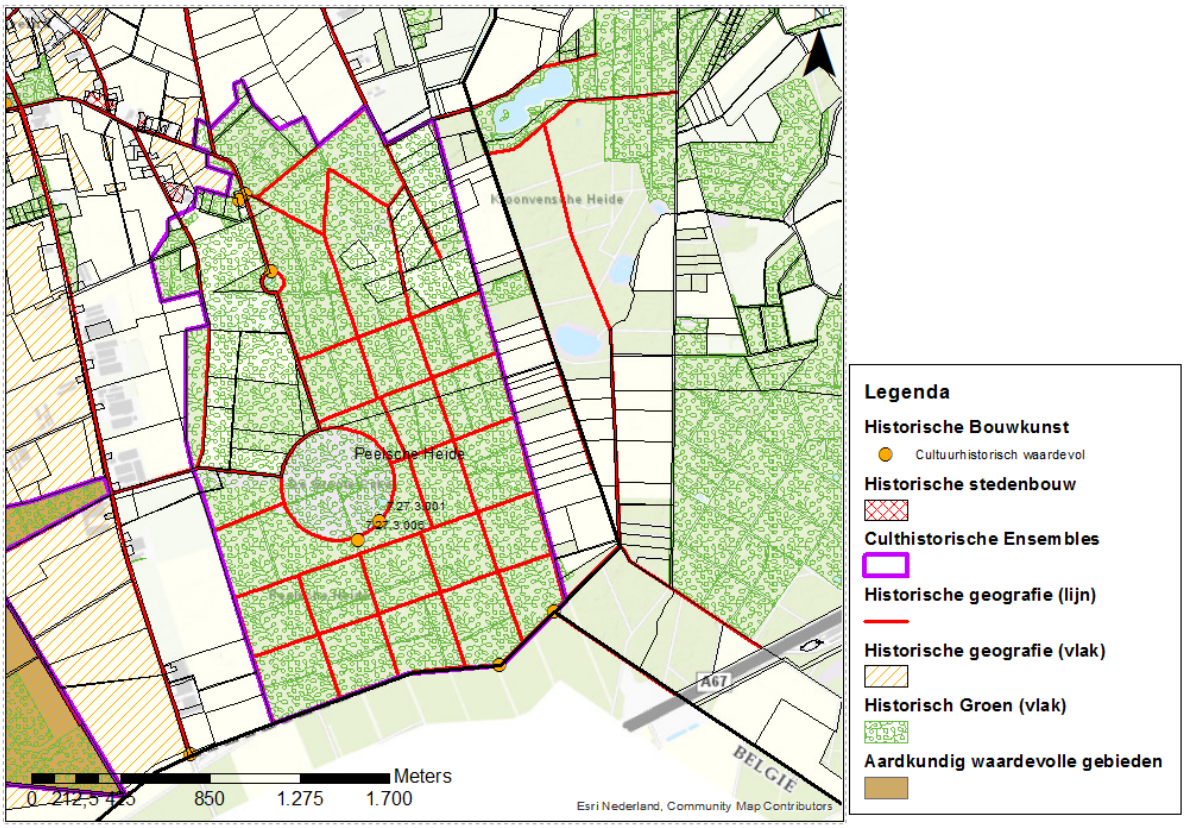
4. Karakter

Jonge heideontginning, overwegend bestaande uit productiebossen met naaldhout. Plaatselijk loofbos en landbouwgronden. De percelering is overwegend blokvormig. Kenmerkend voor het gebied zijn de Kleine en de Groote Cirkel. Nabij de Groote Cirkel ligt de Reuselse Kei, een grote zwerfsteen. Het gebied is verkaveld en ontgonnen in de periode 1930-1945. Ensemble met een redelijk hoge historisch geografische waarde. CHW. Nr. V210 (GK-HV-16)

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is hoofdzakelijk bos met veel dennen en ook loofhout, met een drietal grote plekken landbouwgrond. In 1828 was heel het gebied heide, met enkele grotere en kleinere vennen en vooral in het noorden ook stuifduinen. Het gebied was onbewoond.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Peelsche Heide.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.011 Willekenslaan
Rechte laan door de Peelse Heide, met boogjes om de Kleine en Grote Cirkel. Aangelegd na 1828 (niet op kadaster) en voor 1840 (wel op topografische kaart). Rechtgetrokken bij de bebossing van de heide. Genoemd naar Adrianus Antonie Willekens die van 1912 tot 1942 burgemeester van Reusel was.

14.1 Lokale wegen

De lange lanen en bospaden in het gebied zijn in de Cultuurhistorische inventarisatie opgeknipt in 63 wegstukken met een totale lengte van bijna 25 kilometer. Grotendeels liggen ze in een rechthoekig patroon, met tussen de wegen perken van 300 meter in het vierkant. Afwijkend zijn de Grote en Kleine Cirkel en de perken daaromheen, alsook het duinengebied in het noorden. De Grote Cirkel (7.20.4.001) en Kleine Cirkel (7.20.4.002) zijn aangeplant in de jaren dertig van de vorige eeuw naar idee van een ambtenaar van Reusel. De Grote Cirkel heeft een omtrek van 1700 meter, de Kleine Cirkel een omtrek van 300 meter. De beide cirkels en de weg ertussen kregen de waardering “hoog”, de andere bospaden kregen de waardering “redelijk hoog”.

Groote Cirkel in de Peelsche Heide (CHW Noord-Brabant)

Thema: 20 Bosbouw

20.3. Bosbouw 1850-1900

Voor 1900 werden alleen enkele percelen in de noordwesthoek, tegen het gehucht Peel, bebost. Ook werd toen de Grote Torenbroekse Vijver en directe omgeving bebost.

20.4. Bosbouw na 1900

Pas in de jaren 1930 – 1945 werd het huidige grote boscomplex aangelegd, met daarin enkele plekken landbouwgrond.

Thema: 26 Kerkelijk

26.6 Kapel

7.26.6.002 Kapelletje Brandtoren Reusel

De kleine Mariakapel aan de Burgemeester Willekenslaan tegenover D’n Ouwe Brandtoren is in de jaren vijftig van de vorige eeuw opgericht als dankbetuiging aan de heilige maagd Maria voor de terugkeer van vijftig Reuselse soldaten uit Indonesië.

Mariakapel Burgemeester Willekenslaan, Reusel (foto https://jozefvanderheijden-foto.blogspot.com/2018/08/kapelletjes-in-de-kempen-deel-1.html)

Thema: 27 Meubilair

27.3 Gedenkteken
Profaan beeld of tekst als monument, herinnerend aan gebeurtenis of iets dergelijks.

7.27.3.001 Reuselse Kei
De Reuselse Kei dateert uit het Cambrium (488,3 - 542 miljoen jaar geleden). Hij is vanuit de Ardennen via de Maas (die hier toen stroomde) bij Reusel beland.[11] De kei lag vroeger in de buurt van de Kroonvennen bij Bladel, maar vormde daar een hindernis voor de landbouw. Daarom is hij op initiatief van de toenmalige burgemeester Willekens anderhalve kilometer zuidwestwaarts verplaatst naar de huidige locatie. Van 1992 tot 2000 heeft de kei bij het cultureel centrum De Kei gelegen, maar hij is weer naar haar oorspronkelijke plaats bij de Groote Cirkel teruggebracht.

De Reuselse Kei.

[11] *De Schéeper,* nr. 1, 1e jaargang, april 1989.

7.27.3.006 Acht zaligheden monument aan de Grote Cirkel

"Stenen der Zaligheden" een formatie van natuurstenen die de 8 Zaligheden verbeelden. Opgericht in of voor 2003 door de Heemkundewerkgroep van Reusel met in de omgeving verzamelde keien. Interessant voor geologen onder de toeristen omdat het oude Maaskeien zijn.

Acht zalighedenmonument in de winter. Foto TIP de Brabantse Kempen.

7.27.3.007 Januskop aan de Kleine Cirkel

Op scheiding van stroomgebied Schelde en Maas.

Januskop aan de Kleine Cirkel.

7.27.11.012 Brandtoren

Aan de noordwesthoek van de nieuwe bossen werd een brandtoren gebouwd. Die staat er niet meer, er staat nu een modern vormgegeven uitzichttoren.

Thema: 28 Grondstofwinning

28.16 Turfwinning

7.28.16.001 Postelse Moeren
Vanuit het klooster van Postel werd veel turf gestoken in het zuiden van Reusel en het aangrenzende gebied bij het klooster. Daar heette het “de Postelse Moeren”. De huidige naam is “Reuselse Moeren”. De turfwinning strekte zich waarschijnlijk ook uit tot in de Peelse Heide, met name rond het Groot en Klein Torenven, nu de Grote Cirkel. Er zijn ook op de hoogtekaart AHN3 hier geen sporen meer van te zien.

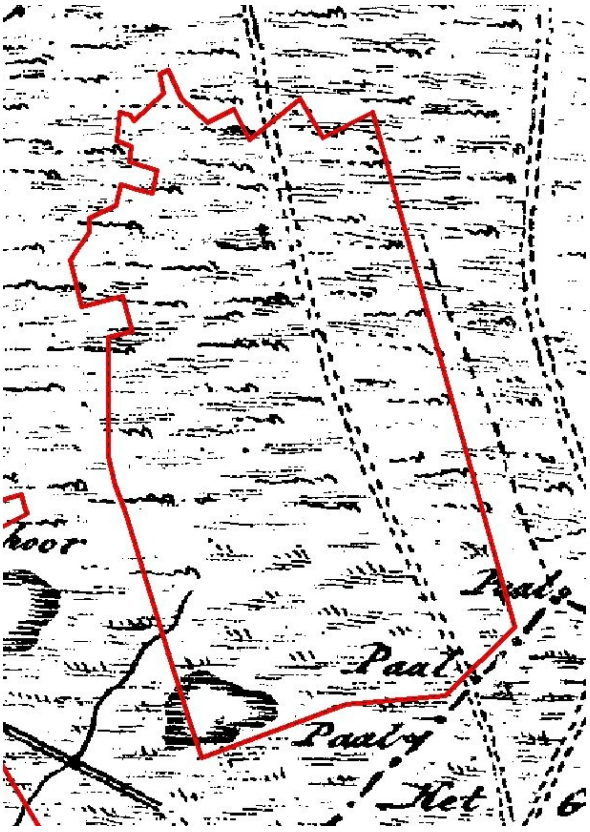
Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

7.31.1.054 Voorwerkerswoning
Voorwerkerswoning bosgebied Peelse Heide, Burgemeester Willekenslaan 2, Reusel
Woonhuis (arbeiderswoning) uit 1933 voor de voorwerker van het bos-in-aanleg. Sinds 1999 Taverne d'n Ouwe Brandtoren, maar amper uitwendig verbouwd.

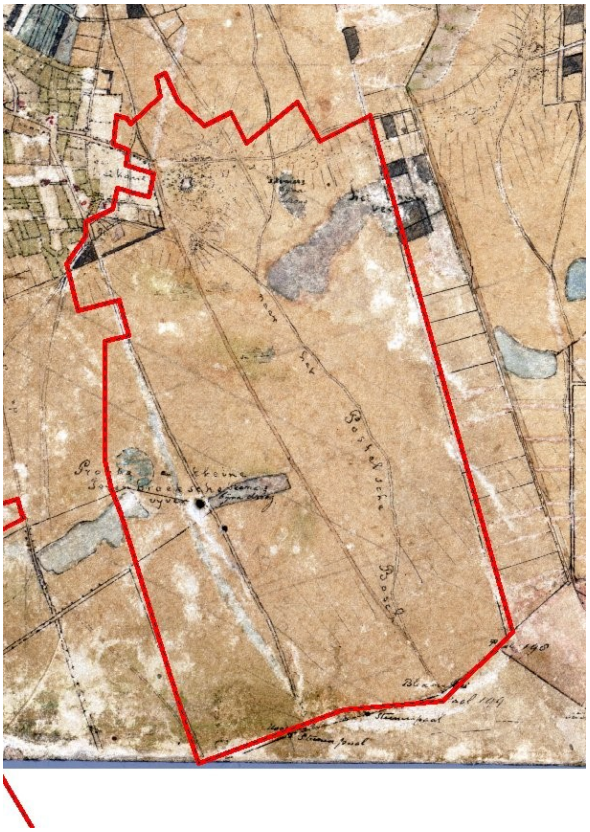

Voormalige voorwerkerswoning, nu taverne, in 2019. Google Streetview.

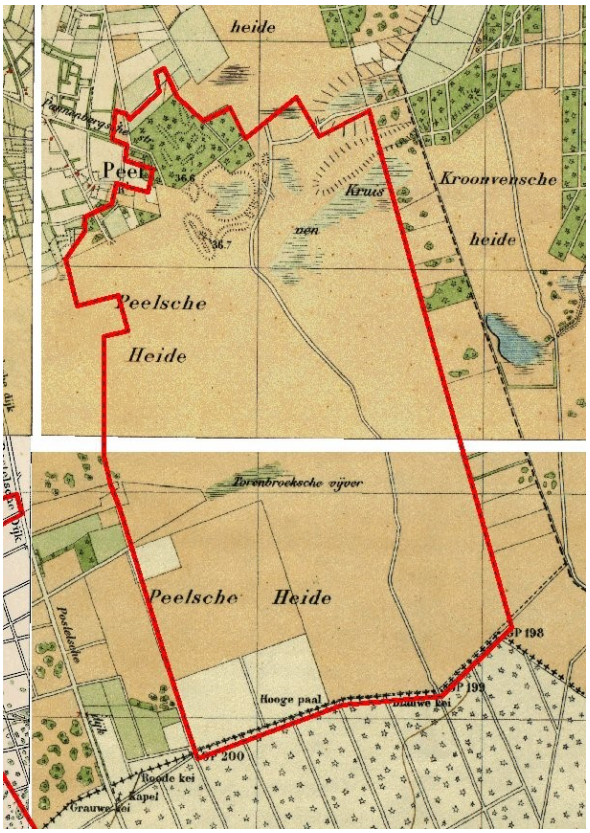
7. Het ensemble op historische kaarten

Topografische kaart 1794

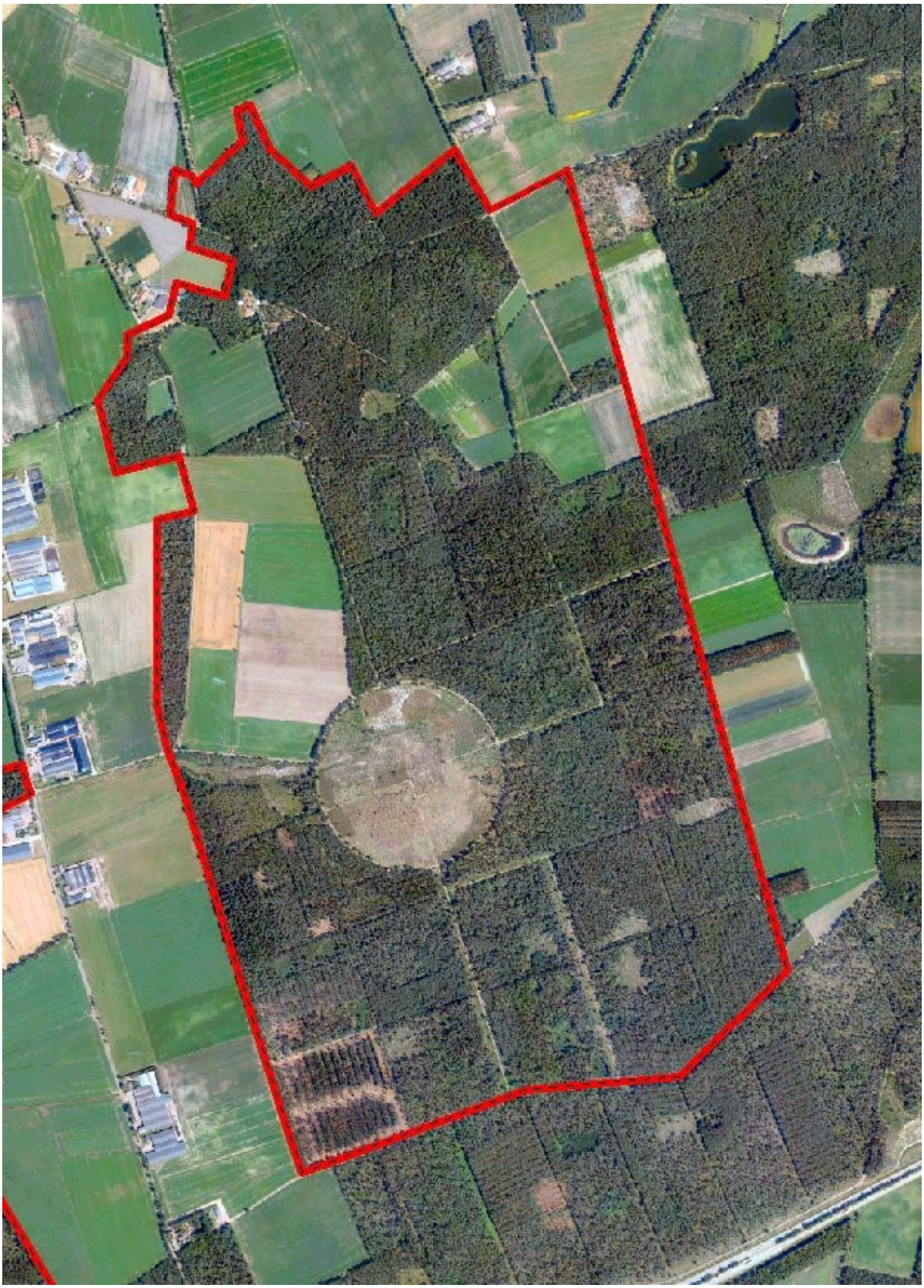

Topografische kaart 1840

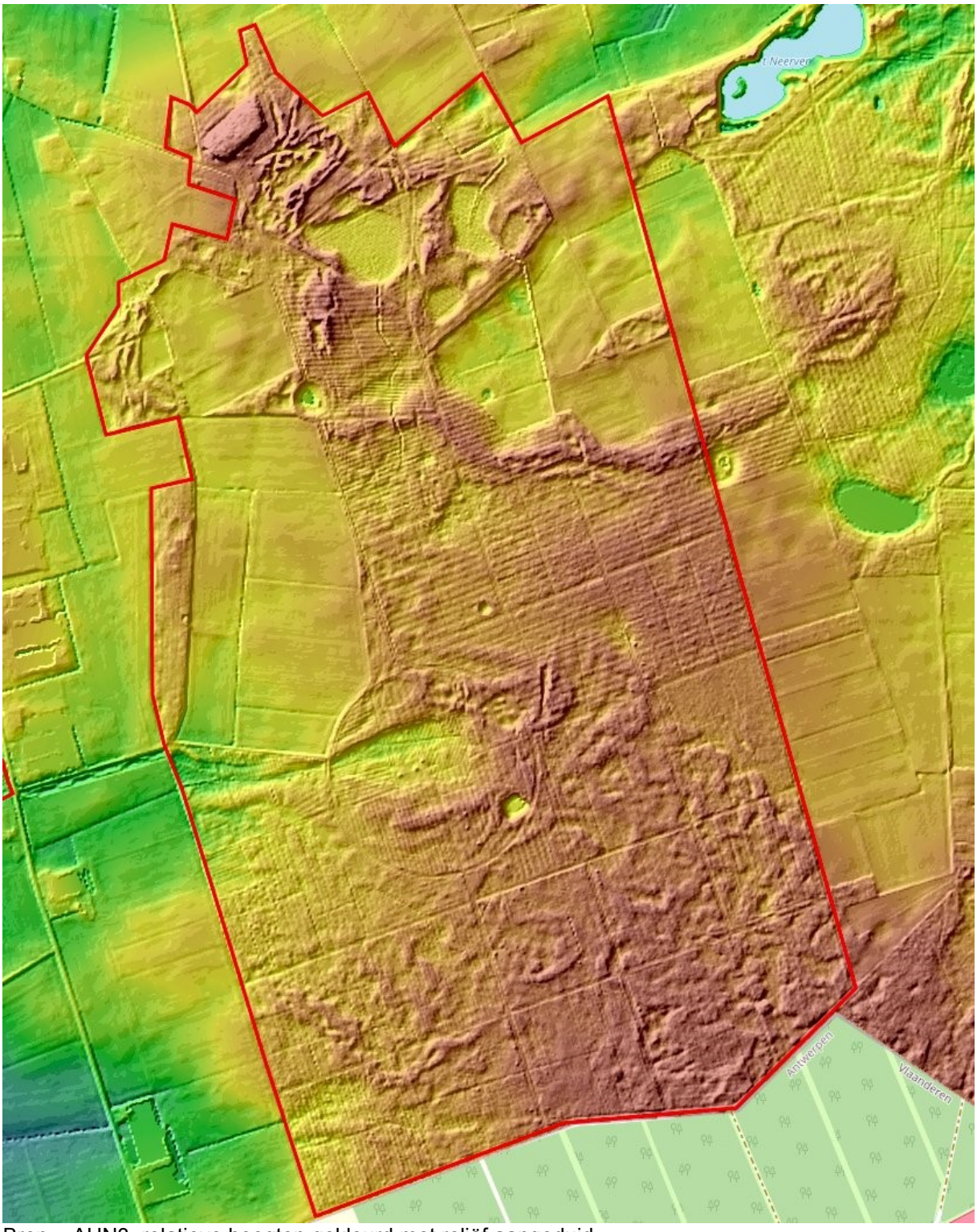
Topografische kaart 1930

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Luchtfoto 2020. Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

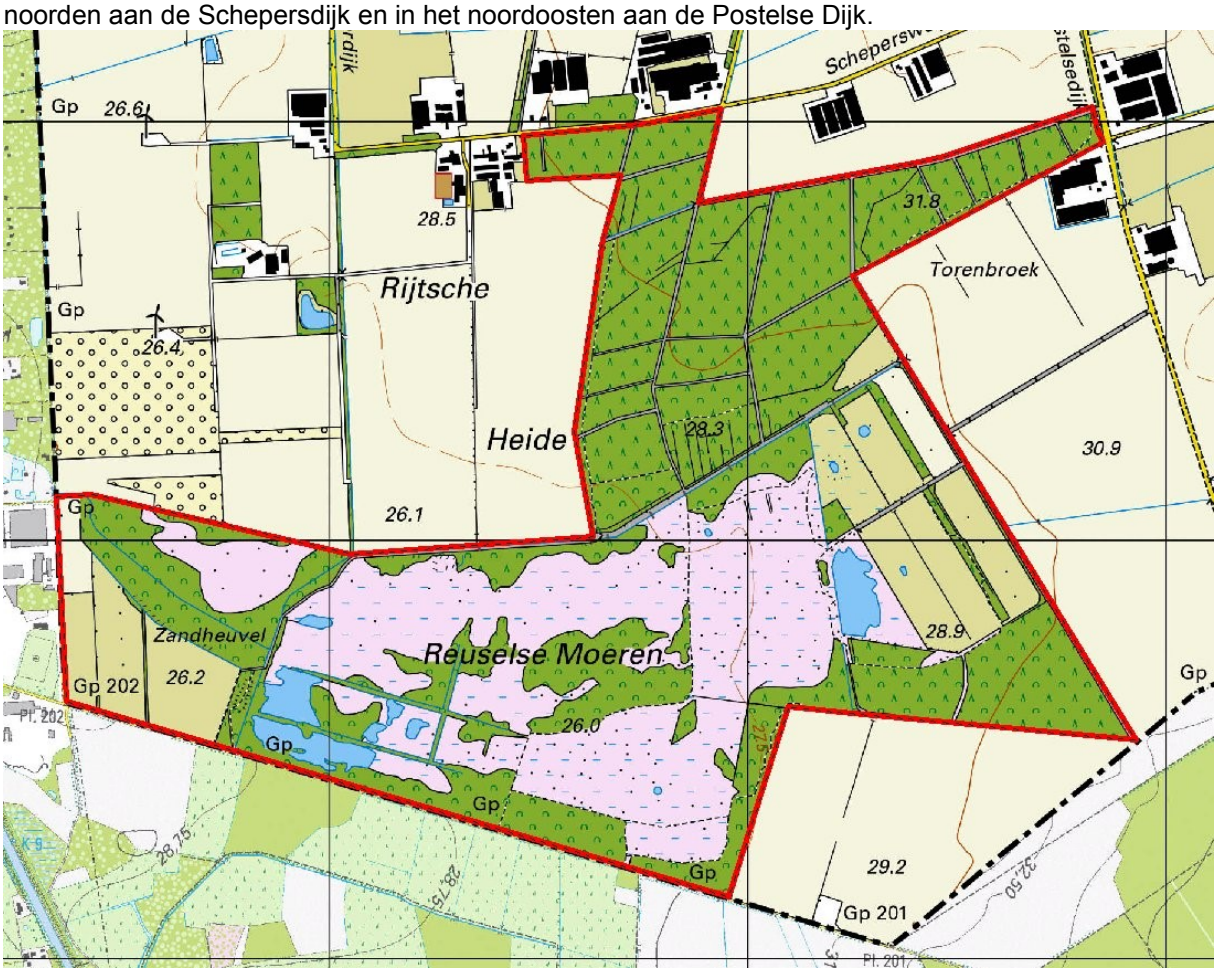
E7.005 JONGE ONTGINNING REUSELSE MOEREN

1. Naam

De naam “Jonge ontginning Reuselse Moeren” weerspiegelt enerzijds dat het om een recent ontgonnen (en deels zelfs helemaal niet ontgonnen) gebied gaat dat tegenwoordig de Reuselse Moeren heet. De oorspronkelijke naam was echter Postelse Moeren omdat deze veengronden (moer) ooit van de abdij van Postel waren. Dit deel van de abdijmoeren lag echter in de oude gemeente Reusel. De naam “Reuselse Moeren” werd al in 1788 gebruikt maar verschijnt pas in 2004 op de moderne topografische kaarten.

2. Ligging

Het ensemble Jonge ontginning Reuselse Moeren ligt in de zuidwesthoek van de gemeente Reusel – De Mierden, ten zuiden van de Rijtse Heide en ten westen van het Torenbroek. Het raakt in het noorden aan de Schepersdijk en in het noordoosten aan de Postelse Dijk.

3. Omvang

Het ensemble Jonge ontginning Reuselse Moeren beslaat een oppervlakte van 220 hectare.

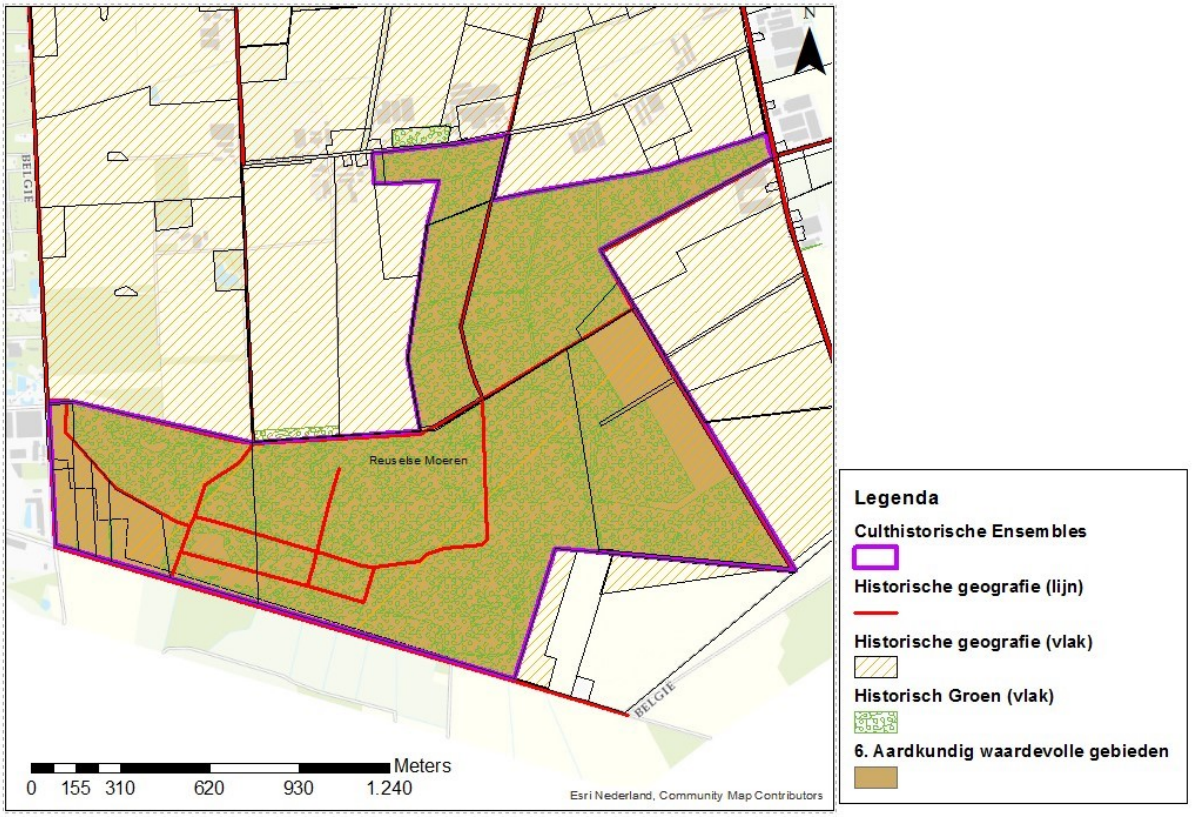
4. Karakter

Ensemble met een zeer hoge historisch geografische waarde.
CHW. nr. V209 (GK-HV-15)
Veengebied met (resten van) watergangen, greppels, putten en kades van een kleinschalige veenontginning uit de periode 1910-1940. Restant van een groter, open veengebied. Door de opslag van bos en gagelstruweel heeft het vanouds open veengebied een meer gesloten karakter gekregen. Het gebied kent een samenhang met het gebied De Moeren, in België, waar eveneens jonge veenontginningen voorkomen.

5. Grondgebruik

Het huidige grondgebruik is in het noorden vooral dennenbos en in het zuiden vooral moerassige heide met verspreide bospercelen en vennen. In het oosten en in de zuidwesthoek ligt wat weiland. In 1828 was heel dit gebied moeras met vennen en turfputten.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Reuselse Moeren.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 14 Lokale wegen

De Catalogus van de Cultuurhistorische Inventarisatie Reusel De Mierden geeft in het ensemblegebied 10 lokale wegen aan, met een totale lengte. Meestal betreft het min of meer begaanbare paden.

Thema: 15 Gegraven waterlopen

De Catalogus van de Cultuurhistorische Inventarisatie Reusel De Mierden geeft in het ensemblegebied 4 gegraven waterlopen aan die alle niet meer bestaan.

Thema: 20 Bosbouw

20.3. Bosbouw 1850-1900

De Catalogus van de Cultuurhistorische Inventarisatie Reusel De Mierden geeft in het ensemblegebied 3 bosjes aan die in de tweede helft van de negentiende eeuw aangelegd werden, alle op de Zandheuvel in de uiterste zuidwesthoek. Gezamenlijke oppervlakte 28 hectare. Een deel van deze percelen is nog bebost.

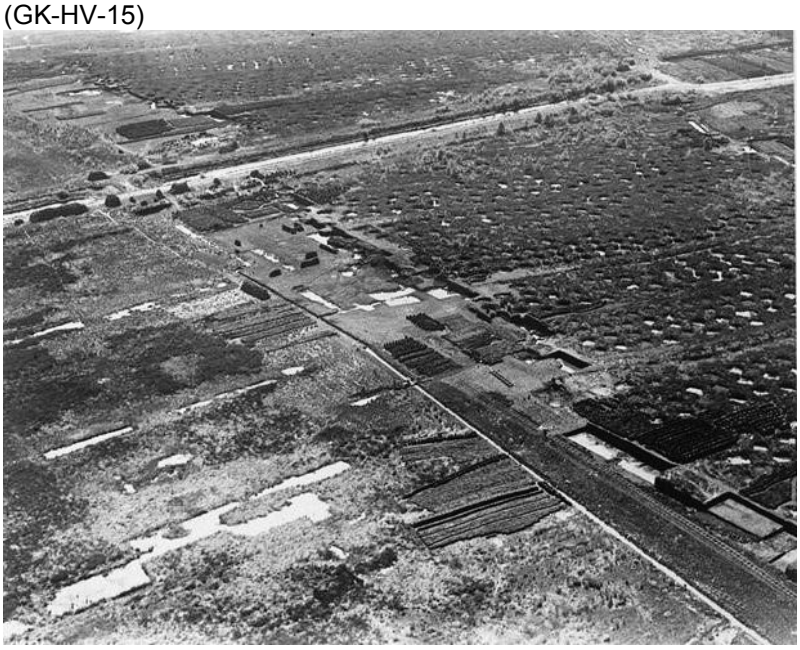
20.4. Bosbouw 1900-1950

De Catalogus van de Cultuurhistorische Inventarisatie Reusel De Mierden geeft in het ensemblegebied 4 bosgebieden aan die in de eerste helft van de twintigste eeuw aangelegd werden, Ze beslaan vrijwel geheel het ensemblegebied, met uitzondering van de weiden in het oosten. Een belangrijk deel is nu weer moerassige heide.

Thema: 22 Ontginningen

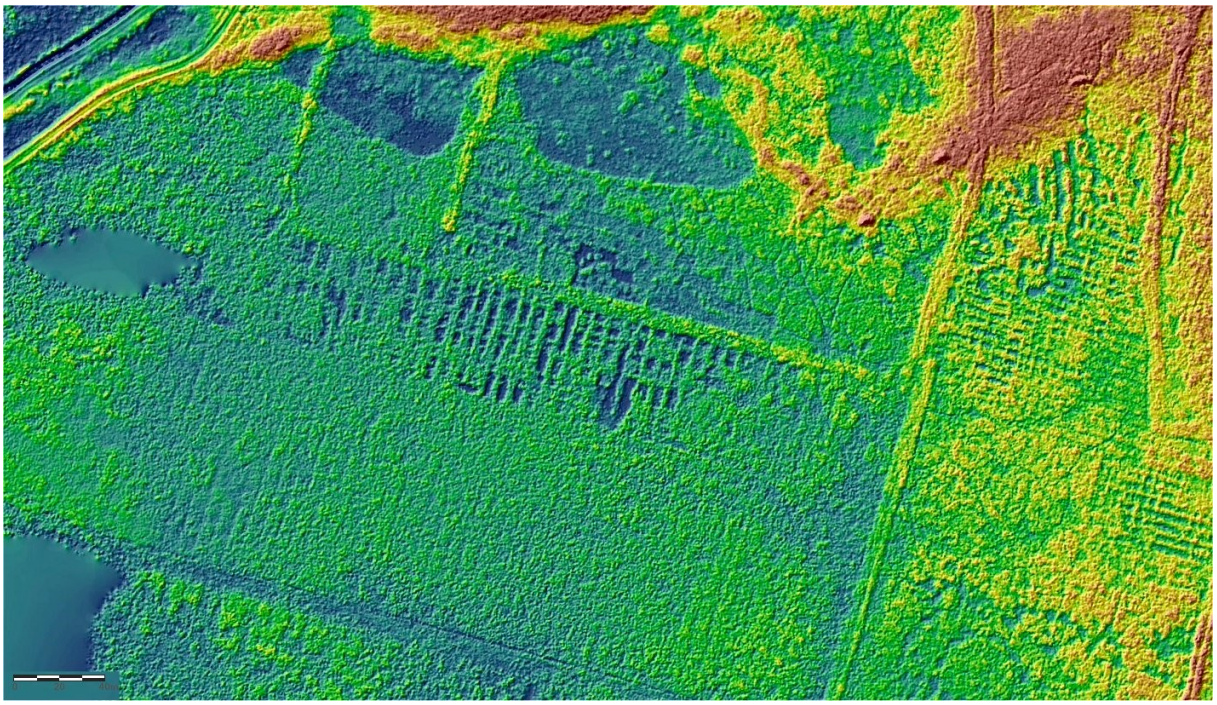
22.1 Veenontginningen

7.22.1.001 Jonge ontginning Reuselse Moeren
Veengebied met (resten van) watergangen, greppels en kades van een kleinschalige veenontginning uit de periode 1910-1940. Restant van een groter, open veengebied. Door de opslag van bos en gagelstruweel heeft het vanouds open veengebied een meer gesloten karakter gekregen. Het gebied kent een samenhang met het gebied De Moeren, in België, waar eveneens jonge veenontginningen voorkomen. In beide gebieden heeft de turfgraverij echter een veel langere voorgeschiedenis. Over grote oppervlakten komen hier nog sporen van de laatste turfgraverij voor in de vorm van putten, zetwallen en verhoogde toegangspaden. Deze landschappelijke informatie wordt ernstig bedreigd door de afplaggerij door de natuurbouwers. Cultuurhistorische waarde: **Extreem** hoog. CHW. nr. V209 (GK-HV-15)

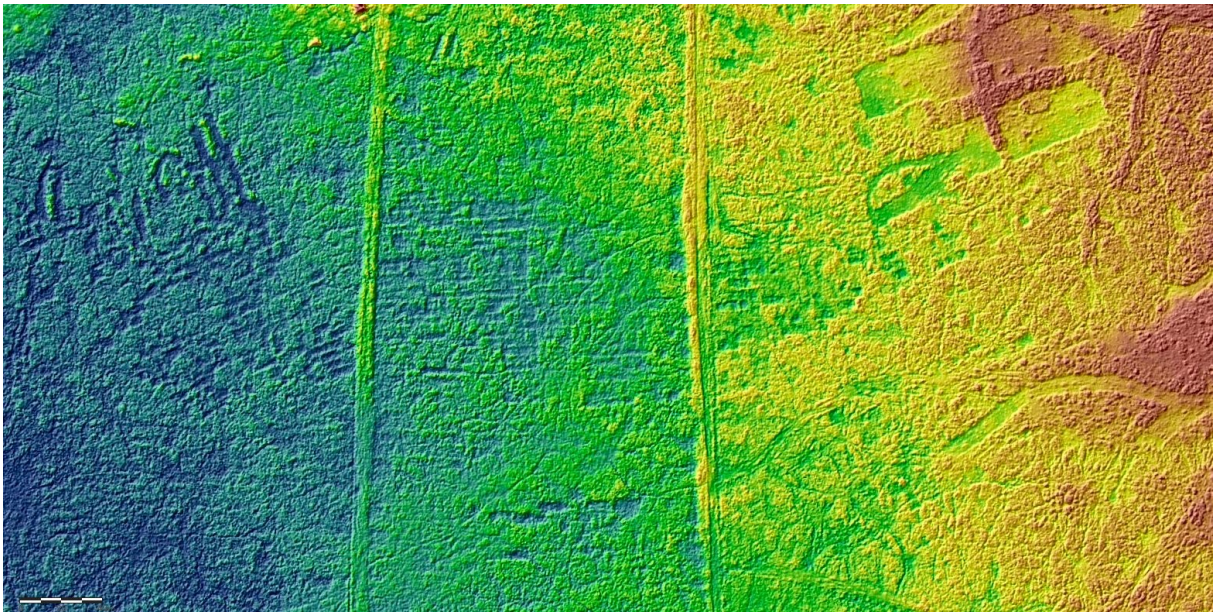

Veenderij zoals die er in Reusel uitgezien zou kunnen hebben.[12]

[12] Brabant Collectie, Universiteit van Tilburg. Aviodrome Luchtfotografie, Lelystad. Het is niet duidelijk of deze veenderij het gebied de Reuselse Moeren betreft.

Gedetailleerde AHN3-hoogtekaart, waarop goed te zien is dat in de Reuselse Moeren nog veel sporen van de turfgraverij aanwezig zijn. Veel kleine putten met zetwallen. De toegangspaden liggen wat hoger.

Gedetailleerde AHN3-hoogtekaart, waarop goed te zien is dat in de Reuselse Moeren nog veel sporen van de turfgraverij aanwezig zijn. Behalve kleine putten met zetwallen rechtsboven ook grotere afgegraven vlakken. De toegangspaden liggen wat hoger.

Uitbeelding van de turfgraverij en andere heidegeneugten bij Postel op de Meierijkaart van Verhees, 1794.

Een kijkje in de Reuselse Moeren, 2012. Foto J. van der Heijden.

22.4 Heideontginning

7.22.4.006 Rijtse Heide
Na WOII wordt de Rijtse Heide onder Reusel ontgonnen en omgezet in landbouwgrond en bos.[13]

Thema: 24 Bestuurlijk

24.4 Grensmarkering

24.4.062 GP 202 Blauwe Kei
Grenspaal op de zuidwesthoek van de Reuselse Moeren. De paal Blauwe Kei bestond al in 1788 en werd in 1843 door een moderne paal vervangen.

24.7 Schepenbank
De Reuselse Moeren vielen onder de schepenbank van Bladel. De huidige rijksgrens, tevens west en zuidgrens van het ensemble, wat tevens grens van het schepenbankgebied van Bladel. De rest van de Postelse Moeren vielen onder de schepenbank van Mol.

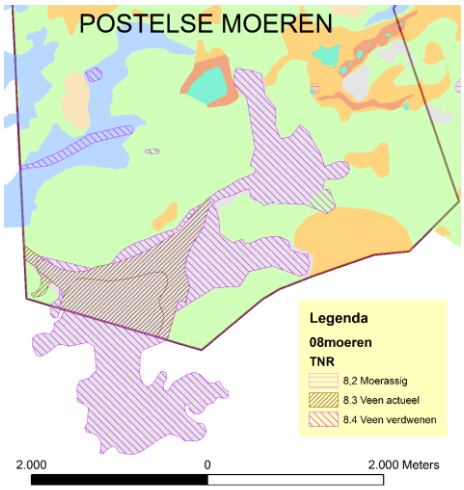
24.9 Dorpsgebied
De Reuselse Moeren vielen onder het dorpsgebied van Reusel, na 1810 de gemeente Reusel.

Thema: 28 Grondstofwinning

28.16 Turfwinning

7.28.16.001 Postelse Moeren

Vanuit het klooster van Postel werd veel turf gestoken in het zuiden van Reusel en het aangrenzende gebied bij het klooster. Daar heette het “de Postelse Moeren”. De huidige naam is “Reuselse Moeren”. Deze gebieden zijn beschreven bij het fysisch landschap als:
7.8.4.135 Torenbroek, 97,31 hectare
7.8.4.140 Postelse Moeren, 67,57 hectare

De Postelse Moeren

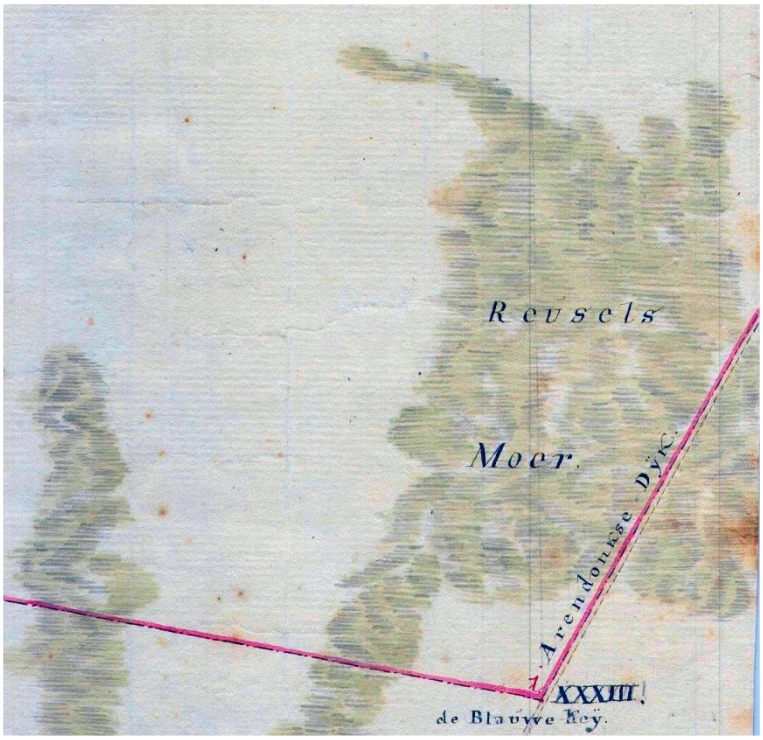

De abdij van Postel

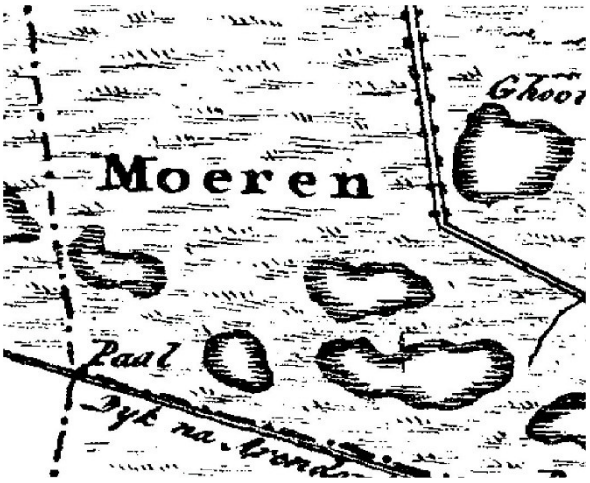
De turf is hier per kar afgevoerd, er waren geen turfvaarten. Na afloop is het gebied verwilderd. Ontginning heeft het later in noordelijke richting laten afwateren, waardoor de waterscheiding hier meer dan 3 km naar het zuidwesten opgeschoven is.

[13] MIP Hooge en Lage Mierde, p. 13.

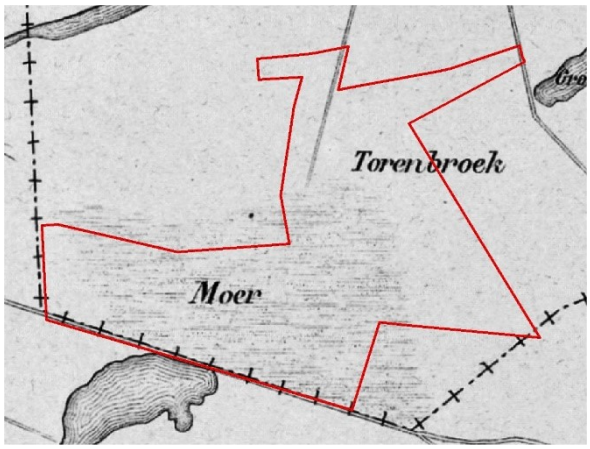
7. Het ensemble op historische kaarten

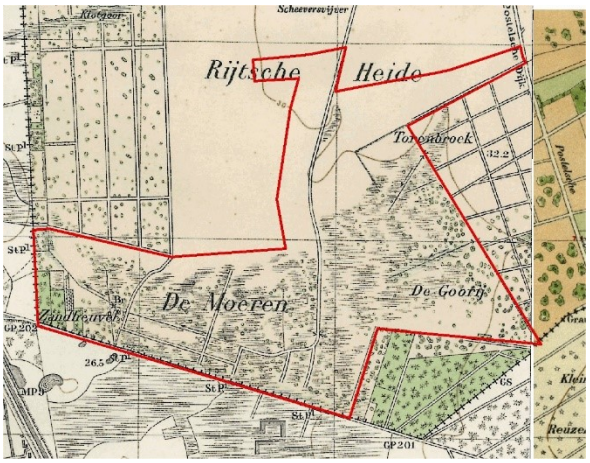
Het Reusels Moer op de Kaart van de grenzen van Staats-Brabant en het kwartier Antwerpen, 1788. Noord is links.

Topografische kaart 1794

Topografische kaart 1842

Topografische kaart 1930

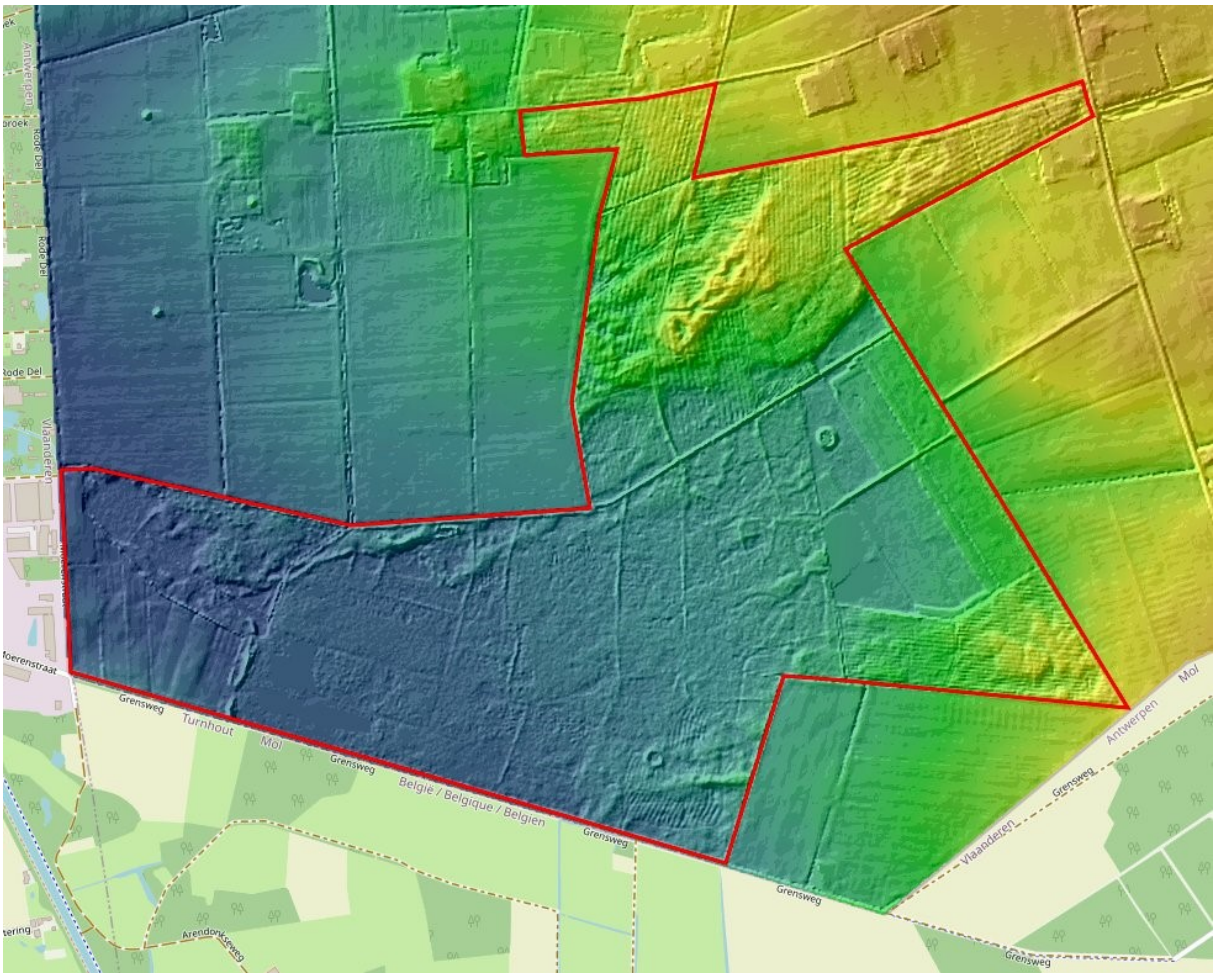
Topografische kaart 1985

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

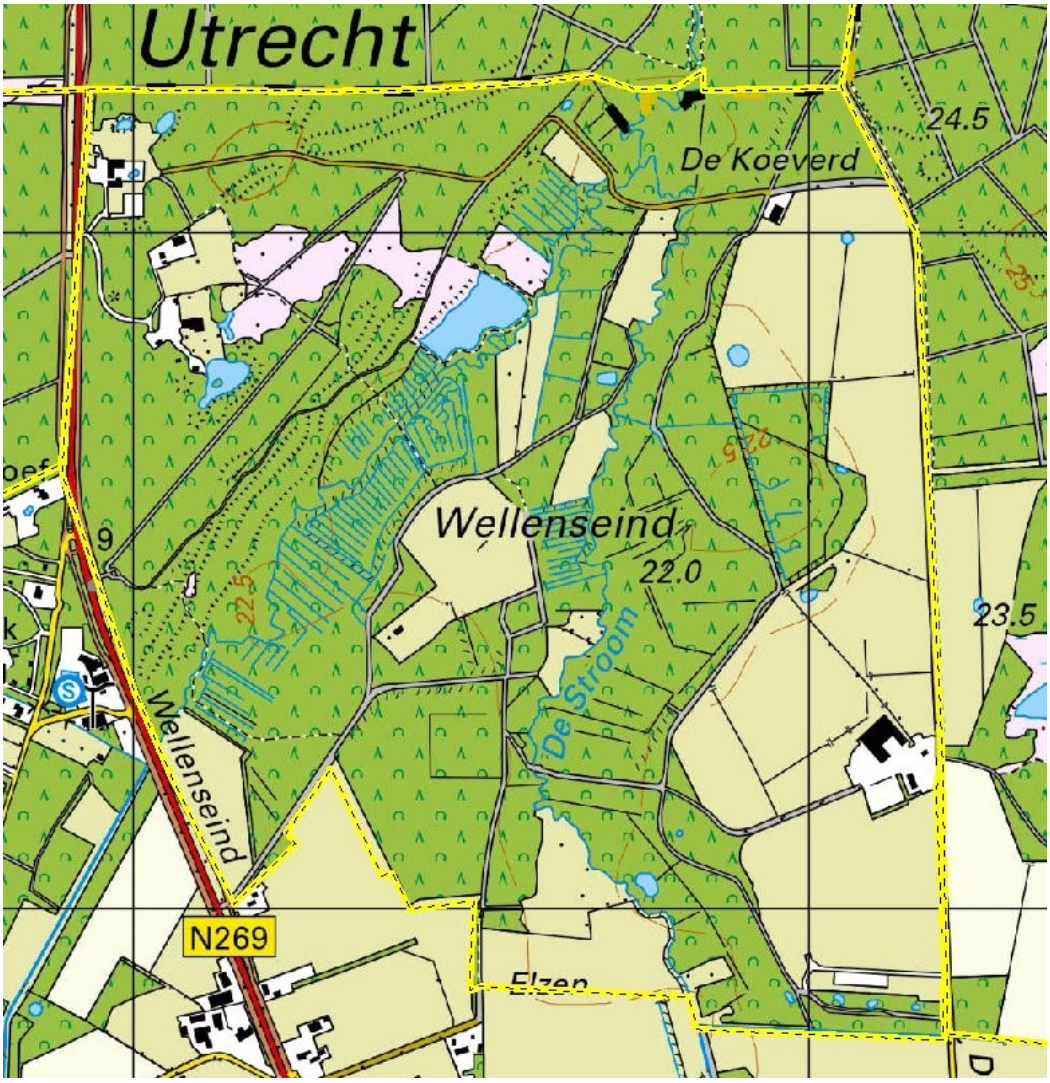
E7.006 WELLENSEIND

1. Naam

Wellenseind is de naam van het noordelijkste gehucht van Hoge en Lage Mierde, een gehucht dat overigens geheel ten zuiden van het Ensemblegebied ligt. De naam Wellenseind is vermoedelijk samengesteld uit een persoonsnaam *Wellen* of *Wel*, en het element *eind*. G. van Berkel & K. Samplonius, *Nederlandse plaatsnamen verklaard* (2018), zeggen over dat laatste: 'rand, uiteinde, plaats waar iets ophoudt'. Juist in De Mierden komen echter zoveel gehuchtnamen met dit element *eind* voor, dat dit hier eerder neutraal 'bewoonde plaats' zal betekenen.

2. Ligging

Het ensemble Wellenseind beslaat een haast vierkant gebied in het noorden van de gemeente Reusel – De Mierden. In het noorden grenst het aan de gemeente Hilvarenbeek. De Dunse Dijk vormt de oostgrens. De zuidgrens is een zigzaglijn die min of meer de bosrand volgt en de weg genaamd Wellenseind (de N269) is min of meer de westgrens.

Wellenseind op de topografische kaart van 2020.

3. Omvang

Het ensemble Wellenseind beslaat een oppervlakte van 154 hectare.

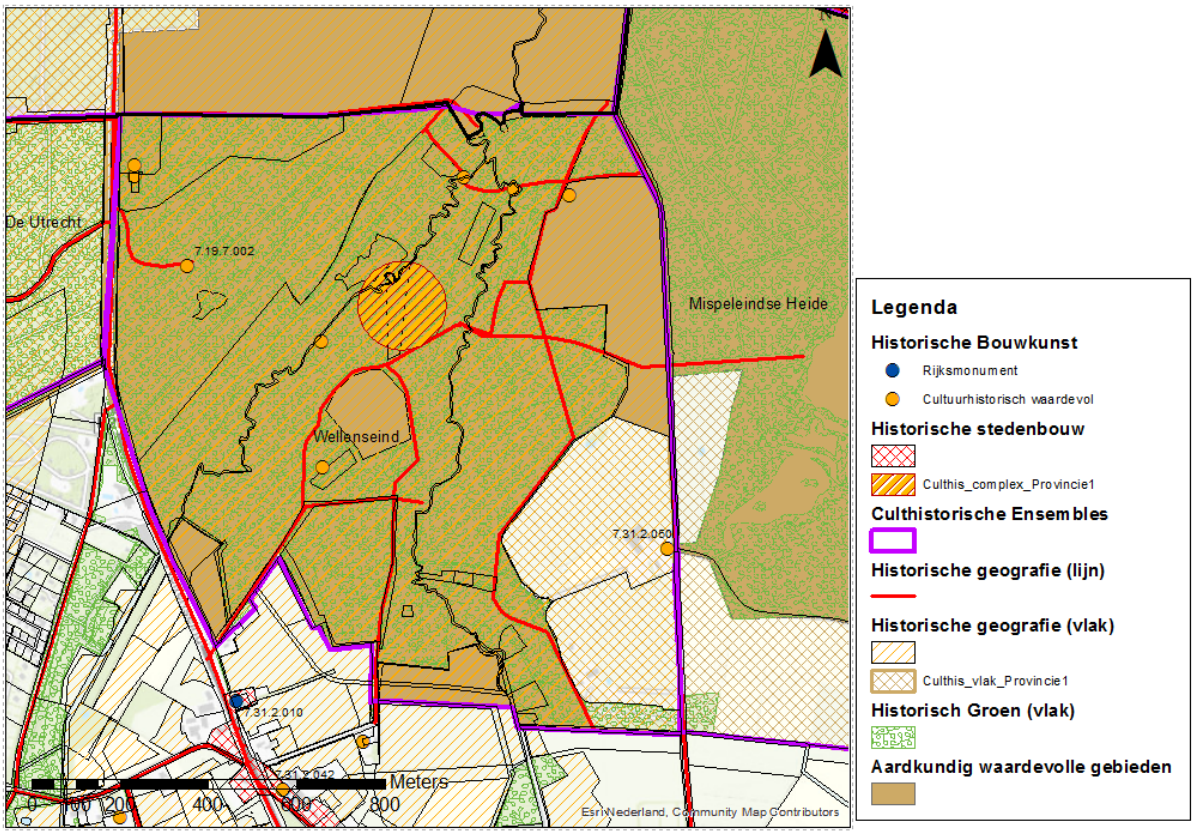
4. Karakter

Wellenseind is een vanaf 1915 opgebouwd landgoed en beslaat een groot gebied waarin de beken de Reusel en De Stroom samenvloeien. Ensemble met een hoge historisch geografische waarde en historisch groen. CHW. nr. G176 (GK-HG-27) CHW. nr. V18
Wellenseind valt ook onder een Complex van Provinciaal cultuurhistorisch belang (CC-182).

5. Grondgebruik

Het oorspronkelijk gevarieerde landschap van beken, beekdalen met grasland, centrale rug met bouwland en wat heide, en flanken met heide werd door de landgoedvorming hoofdzakelijk een bosgebied met aan de oostzijde nog enkele landbouwpercelen.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Wellenseind.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 9 Heide

<u>9.1. Hei in 1840</u>
De dalen van beide beken en de rug daartussen waren vanouds al ontgonnen voor de landbouw, met uitzondering van het stukje heide op de punt van de rug. Aan de westzijde hiervan lag de Wellenseindse Heide (7.9.1.043), aan de oostkant de Mispeleindse heide (7.9.1.039). Na 1930 is alles bebost.

Thema: 11 Restbossen

11.1 Restbos
Bossen die kennelijk de bos-vijandige middeleeuwen overleefden en pas daarna sneuvelden of misschien zelfs nog bestaan. Bij de reconstructie van het restbos is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal vanaf 1830 t/m 1930. Daar waar op alle kaarten bos voorkwam zijn aangemerkt als restbos.[14]

7.11.1.001 Bosje aan De Stroom nabij Koevoorde
Onderdeel van ruimere bebossing, 0,14 hectare.

7.11.1.002 Bosje op rand beekdal de Stroom
Onderdeel van ruimere bebossing, 0,17 hectare.

11.2 Ecologisch oud bos[15]
Een oude boskern is een bos dat tenminste voorkomt op topografische kaarten van ca. 1840 en waar een deel uit inheemse bomen of struiken bestaat.

7.11.2.154 Wellenseind-beekdal
59 hectare beekbegeleidend bos met voormalig hakhout van eik, els en es. Salix aurita en Myrica gale, waarvan 49 hectare nog aanwezig.

7.11.2.155 Wellenseind-houtwal
0,48 hectare houtwal langs bosrand met voormalig eikenhakhout, waarvan 0,2 hectare nog aanwezig.

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.003 Groote Baan of Lage Mierdscheweg
Het noordelijke stuk van de huidige weg Wellenseind (N269) en het zuidelijk vervolg genaamd Kruisvelden was onderdeel van de aloude verbinding van Reusel naar Hilvarenbeek en Tilburg. In 1891 of 1897[16] werd de eerste verharding op het noordelijke stuk aangebracht.]

7.13.1.004 Breda-Maastricht
Baan van Breda naar Maastricht.

7.13.1.012 Dunse Dijk
De Dunse Dijk loopt van het Mispeleind bij Lage Mierde naar het gehucht Dun net onder Hilvarenbeek. De huidige rechte weg werd rond 1900 aangelegd ter vervanging van een groep slingerende banen over de heide. De weg is de oostgrens van het ensemble Wellenseind.

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.084 Wellenseind
Ontsluitingsweg vanuit het gehucht Wellenseind.

7.14.1.085 Elzenstraat
Nu geheten Vogelenzang.

[14] Historisch kaartmateriaal: 1832: kadaster 1832; kadaster 1832; 1838: topografie 1837-1840. Uit de reproductie Wolters-Noordhoff, 1990; 1845: Topografie ca 1845: Van der Voordt-Pieck, Van der Kuijl. 1845; 1900: Topografie ca 1900 Wieberdink, 1989. Dit zijn de Bonneblaadjes.
[15] Bestanden Bert Maes 2010.
[16] 1889 volgens *Steen voor Steen* 1999, nr. 13, p. 33; 1897 volgens Boerjan en Rijken, 1974, inleiding

7.14.1.112 Wegenstructuur De Utrecht
Oprijlaan landgoed Wellenseind: smalle kasseiweg, waarvan enkel het karrenspoor met kasseien is bestraat. Later werd het niet verharde middenstuk, het zogenaamde loopspoor voor de paarden, met smalle gebakken klinkers bestraat. CHW. nr. L87 (GK-HL-08).

7.14.1.113 Scheidijk
De Scheidijk is een oude grens en is ook nu nog de grens tussen de gemeenten Hilvarenbeek en Reusel-De Mierden. Het is tevens de grens tussen de landgoederen Wellenseind en De Utrecht. Ten westen van de N269 bestaat de Scheidijk uit een aarden wal. Ook op het landgoed zijn delen van de grens als een aarden wal uitgevoerd. Deze grenswal is cultuurhistorisch waardevol.

7.14.1.128, 132,133, 134, 177, 297, 4442, 480, 491:
Andere lokale wegen in Wellenseind.

14.2 Voorde / brug

7.14.2.001 Koevoort
De Koevoort is een al in 1331 genoemde doorwaadbare plaats door de beek De Reusel, net benedenstrooms van het punt waar de Stroom of Raamsloop er in uitstroomt en ook net ten noorden van het ensemblegebied Wellenseind. De voorde is vanouds grenspunt tussen Hilvarenbeek en De Mierden.

Thema: 15 Gegraven waterlopen

15.3 Sloot

7.15.3.101 Afwateringssloot van het grote ven De Flaas
Afwatering naar de Stroom of Raamsloop. Al aangegeven op de kadasterkaart van 1828. Deel ervan bestaat nog, functioneert niet meer.

Thema: 19 Landgoederen

Landgoed Wellenseind met landhuis en bijgebouwen, schaapskooi, stal, tuin/park met monumentale en vele bijzondere boomsoorten (arboretum) en enkele vijvers. Gelegen aan de samenvloeiing van De Reusel en De Raamsloop. In 1915 werd 32 ha land aangekocht door Henri Van Puijenbroek, aanvankelijk in Goirle en later in Tilburg werkzaam als textielfabrikant. Hij wilde er een landgoed stichten, waartegen bezwaren rezen van de boeren, die vreesden dat hij zou gaan jagen. Van Puijenbroek beloofde tot ontginning over te gaan en het gebied niet voor de jacht te gaan gebruiken. De gemeente kon het geld goed gebruiken, en in 1919 werd nog eens 130 ha aan Van Puijenbroek verkocht. Niettemin werd het boerderijtje dat hij had gekocht, verbouwd tot jachthuis. Hier kwam een heidetuin van 2 ha. De rest werd met naaldhout beplant en nabij de beken ontstond een broekbos. Van Puijenbroek trachtte nog het gebied te ontwateren om de houtproductie rendabel te maken, maar de kwel was sterker, zodat dit mislukte. Uiteindelijk liet hij een sluizensysteem aanleggen teneinde karpers en Chinese loopeenden te kweken, terwijl het echtpaar, liefhebbers van de jacht, ook de snippen verwelkomden, die zich in de broekbossen ophielden.

Henri overleed in 1960, waarna zijn veel jongere vrouw Maria (Mies) het aan Fortis, de toenmalige eigenaar van Landgoed de Utrecht, verkocht, waarbij zij levenslang vruchtgebruik bedong. Zij overleed in 1999, en een jaar later verkocht het Landgoed de Utrecht op haar beurt Wellenseind aan Jan Zeeman, de oprichter van de gelijknamige winkelketen. Men kan het landgoed bezoeken via de entree bij het ontmoetingscentrum aan de Dunse Dijk.

Nog aanwezig: een heiderestant en een hoge (stuif)zandrug parallel aan De Reusel.

19.7 Landhuis

7.19.7.001 Landhuis Wellenseind
Het landhuis is omstreeks 1916 gebouwd in de vorm van een langgevelboerderij. Sindsdien heeft het huis verschillende verbouwingen gekend, waardoor de bouwhistorische betekenis van het huis gering

is. De hoofdvorm is echter wel bewaard gebleven en het karakter van de langgevelboerderij is daardoor nog te herkennen. Het huis vormt het functionele centrum van het landgoed.[17]

7.19.7.002 Landhuis Wellenseind 10-12 te Lage Mierde
Landhuis, waarde: Hoog

19.11 Park
Gebied met bomen en struiken, doorsneden met paden. In het park kun je follies aantreffen. Veelal speciaal vormgegeven. Soms zijn sporen van meerdere stijlen herkenbaar, want het park werd af en toe aan de nieuwste mode aangepast.

7.19.11.001 Park landgoed Wellenseind
Bos, houtwal en exoten in een beekdal. Plaatselijk (restanten van) hakhout. De beplanting bestaat o.a. uit zomereik, beuk, zwarte els, zachte berk, sequoia, rododendron, inlandse vogelkers, Gelderse roos, grove den, wilde kamperfoelie, wilde lijsterbes en sporkehout. Daarnaast exoten zoals sequoia en rododendron, van een landgoedachtige aanleg. Het geheel dateert overwegend uit de periode 1890-1920, maar is deels ook ouder. Cultuurhistorische waarde: zeer hoog. CHW. nr. G176 (GK-HG-27)

19.12 Tuin
Meest open gebied met gras, lage struiken, bloemen, kruidentuin, paden. Veelal speciaal vormgegeven. Soms zijn sporen van meerdere stijlen herkenbaar, want de tuin werd af en toe aan de nieuwste mode aangepast.

7.19.12.001 Tuin Wellenseind
Het park rondom het landhuis bestaat uit gazons met solitaire bomen en boomgroepen. Ten zuiden van het huis is, waarschijnlijk bij de aanleg, een vijver gegraven. Aan de oostkant van het huis gaat het park over in een heideveld, dat herinnert aan de vroeger veel uitgestrektere heidevelden ten westen van de Reusel. De inrichting van de tuin, met glooiende en gebogen lijnen, is het werk van mevrouw Van Puijenbroek en haar tuinman. De arboretum-achtige tuin is door haar bijzondere parkbomen en –heesters een cultuurhistorisch waardevol object.
De moestuin is in de laatste decennia helemaal overwoekerd, maar tussen de opgeschoten beplanting is de hoofdopzet van vier rechthoeken omgeven door een beukenhaag, die nu erg uitgegroeid is, nog te herkennen. De gemetselde waterput staat er nog, evenals de onderste bakstenen aanzet van de koude kas die hier vroeger stond. In het oostelijk deel zijn parkbomen aangeplant. De plek van de moestuin, haar nog te herkennen indeling met de beukenhagen, de put en de overblijfselen van de koude kas zijn cultuurhistorisch waardevol.

19.13 Vijver
Siervijver in de tuin of het park, soms speciale visvijvers.

7.19.13.001 Vijvers landgoed Wellenseind
Bij de vijver in het beekdal van de Reusel en in een klein terrein langs De Stroom komen zeer fijnmazig patronen van evenwijdige sloten en ruggen voor. Vooralsnog is onduidelijk welke functie de brede sloten hadden, mogelijk zijn ze aangelegd of verbreed om rabatten op te werpen voor de (hak)houtproductie. Een andere mogelijkheid is dat er een vloeisysteem is aangelegd om de graslandpercelen te bevloeien. Met kleine sluisjes kon men de waterstand regelen. De waterwerken zijn bijzonder en hebben een grote cultuurhistorische waarde.[18]

[17] Haartsen, A., M. Wolak. *Cultuurhistorisch onderzoek en cultuurhistorische effectanalyse van Landgoed Wellenseind*. Haaften (Lantschap), 2012. (Lantschapsstudies 126).
[18] A. Haartsen, M. Wolak, 2012: *Cultuurhistorisch onderzoek en cultuurhistorische effectanalyse van Landgoed Wellenseind* (Lantschap), Haaften.

Een van de visvijvers op Wellenseind (foto R. Berkvens 2019).

19.16 Overige

Landgoederen zijn bijzonder rijk aan allerlei bijzondere elementen. In de groep “overig” zitten objecten van uiteenlopende aard, die hieronder opgesomd worden:

7.19.16.001 Sluisjes Wellenseind

Zeer hoog. Horen bij de Vloeiweiden.[19]

7.19.16.002 Brug over de Reusel, Wellenseind

Bakstenen brug uit de jaren 1920 over de Reusel. Hoge cultuurhistorische waarde.

Bakstenen bruggetje over de Reusel. Foto J. van der Heijden.

7.19.16.003 Brug over de Stroom, Wellenseind

Bakstenen brug uit de jaren 1920 over de Stroom. Hoge cultuurhistorische waarde

7.19.16.004 Veestal Wellenseind

Veestal aan de Dunse Dijk, gebouwd in of na 1960 met onderdelen van de schaapskooi. De stal is niet een typerend streekeigen gebouw, maar wel sympathiek in haar uiterlijke verschijningsvorm. De stal is door het pad verbonden met de boerderij in het noordwesten van het landgoed waar ze vroeger deel van uitmaakte. Deze verbondenheid, haar situering aan de bosrand en in de hoek van het weiland waar het vee graasde, geeft een cultuurhistorische ensemblewaarde aan deze plek. Was erg vervallen in 2019.

[19] Haartsen en Wolak, 2012, 20. Zie ook 7.23.12.

Veestal in 2019 (foto R. Berkvens).

7.19.16.005 Schaapskooi Wellenseind

Op de voormalige akker Den Houter, die vanaf de nieuwe aankoop centraal op het landgoed lag, bouwde Van Puijenbroek in 1918 een schaapskooi. Deze plek is de meest noordelijke uitloper van de dekzandrug met de oude akkergronden van buurtschap Wellenseind, vlak bij de plek waar de twee beekdalen bij elkaar komen. Het achterste deel van het gebouw werd ingericht als stal voor de schapen die op de heide graasden, het voorste gedeelte werd bewoond door een familie die op het landgoed werkte. De schaapskooi werd ook wel het jachthuis genoemd. In of na 1960 werd een deel afgebroken en gebruikt voor de bouw van de Veestal aan de Duns Dijk.
De schaapskooi met de omringende weilanden en de ‘schaapsdrift’ die vanuit de buurtschap Wellenseind naar de schaapskooi leidt bezitten een hoge cultuurhistorische ensemblewaarde. Daarbij hoort ook de in het landschap herkenbare aarden wal die de schaapsdrift begeleidt. Aangetekend moet worden dat deze schapen-functie niet historisch is, maar een element van de na 1915 opgebouwde landgoedstructuur. Schapen als onderdeel van het bemestingssysteem, dat was in 1918 net uit de mode: leve de kunstmest en de bebossing van de heide! De schaapskooi lijkt daardoor een romantiserend landgoedelement.

De Schaapskooi voor de restauratie. Foto J. van der Heijden.

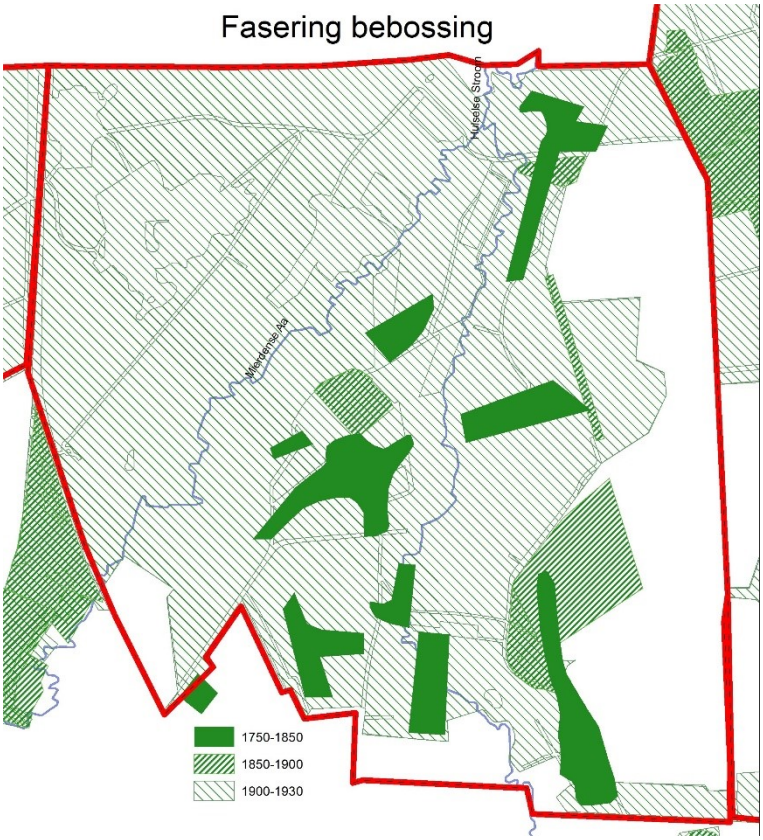
Thema: 20 Bosbouw

20.2. Bosbouw 1750-1850

Na 1750 begint de bouwbouwtraditie van de Verlichting grip te krijgen op de landgoedeigenaren. Zowel loofbossen als dennen. Deze bossen staan op de kaart van Van der Voordt Pieck, 1842.

20.3. Bosbouw 1850-1900
Vanaf ca 1850 vooral bebossing van grote heideterreinen die uit de gemeynte verkocht werden en bij gebrek aan mest niet in boerenland konden worden omgezet. Veelal dennen (mijnhout).
Operationaliseren: deze bossen staan nog niet op de kaart van Van der Voordt Pieck, 1842; maar wél op de Bonnekaart van ca 1900.

20.4. Bosbouw na 1900
Vanaf 1900 is de kunstmest betaalbaar en kan de hei wél in boerenland omgezet worden. Dan leidt nog maar een deel van de ontginningen tot bossen. Veelal dennen (mijnhout).

Fasering van de bebossing in het ensemblegebied Wellenseind.

7.20.4.173 Bossen Wellenseind

Thema: 21 De oude Akkers

21.2 Besloten akker
Besloten akkers zijn bouwlandpercelen van een halve tot twee hectare, die omgeven zijn door een heg die soms op een walletje staat. In deze streek heten die “kamp”, “bocht”, “heg”. Veelal het eigendom van één persoon of slechts enkele. De besloten akkers liggen soms “bol”, maar lang niet altijd.

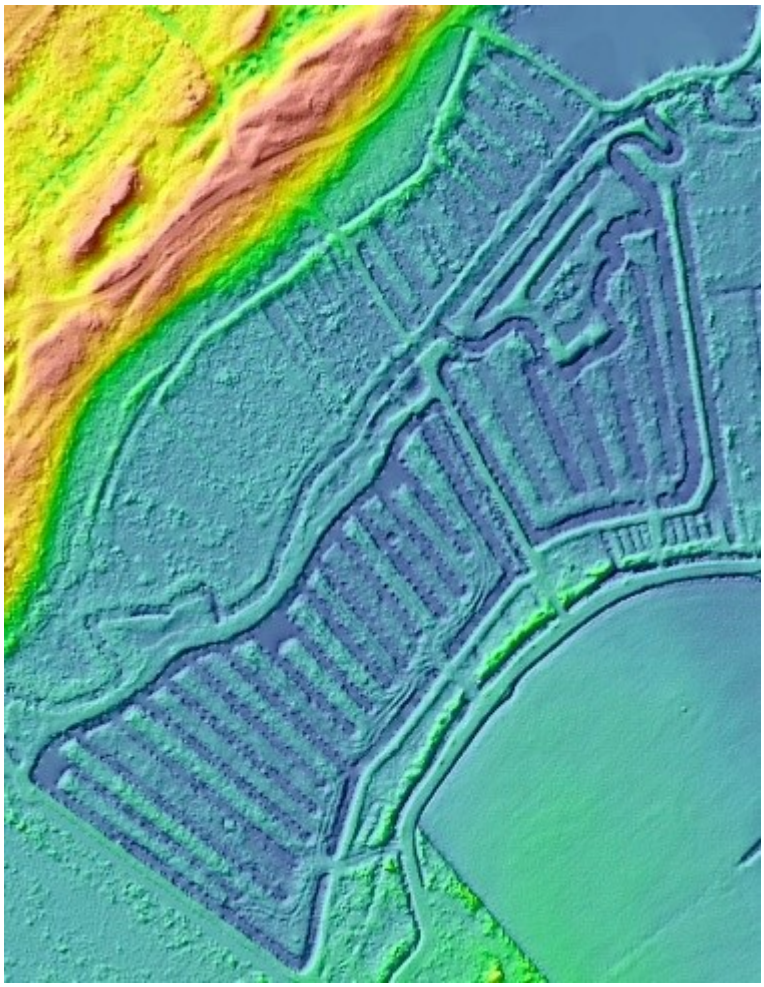
7.21.2.012 Lage Mierde, Wellenseind
7.21.2.013 Lage Mierde, Wellenseind
7.21.2.016 Lage Mierde, Wellenseind
Omheinde akkers op het zuidelijke gedeelte van de rug tussen beide beken. Het zijn akkers met dik plaggendek van het gehucht Wellenseind. Alleen van nr. 13 (bij de Schaapskooi) is nog een stukje boerenland, de rest is bebost.

Thema: 23 Beemden

23.7 Hooiland

7.23.7.001 Beekdal van Stroom en Reusel
De bodem van de twee beekdalen was hoofdzakelijk in gebruik als hooiland, mogelijk met nabeweiding met jongvee. Deze beemdenstroken waren ongeveer 200 meter breed, wat breder direct na de samenstroming van de twee beken. Meest verdeeld in strookvormige percelen dwars op de beek. Met uitzondering van enkele losse percelen zijn ze binnen het ensemble Wellenseind allemaal bebost al zijn in het bos de oude perceelsgrenzen en begreppeling nog herkenbaar: kleine bosweitjes.

23.12 Vloeiweiden
Specifiek als vloeiweide ingericht gebied, met systeem van kanaaltjes, dammetjes, sluisjes, toevoerkanaal en afvoerkanaal. Graslanden waarover met opzet gedurende een bepaalde periode van het jaar water uit een kanaal, beek of rivier wordt geleid, met behulp van technische voorzieningen, zoals een toevoerkanaal, sluisjes, greppels en lage walletjes. De oudste dateren uit de Middeleeuwen, de jongste uit het begin van de twintigste eeuw. Gewoonlijk wordt de term alleen gebruikt voor terreinen waar dit gebeurt om de weide te bemesten met de dunne laag slib of klei die het water achterlaat. Hiermee wordt het natuurlijke proces nagebootst van de rivier die zijn stroomgebied vruchtbaar maakt en houdt door periodieke overstromingen.[20] Vloeiweiden komen sporadisch voor onder andere in het zuiden van Noord-Brabant. In de Belgische Kempen komen ze vaker voor.

Deel van de vloeiweiden, goed herkenbaar op de AHN3-hoogtekaart.

[20] https://www.leestekensvanhetlandschap.nl/vloeiweide. Jansen, A.. *Pratum Marcidum - Kempense wateringen. Historische, geografische, sociale en ecologische achtergronden van de Kempense wateringen.* Dendermonde / Opglabbeek (Uitgeverij Het Punt), 2015.

7.23.12.001 - 003 Vloeiweiden aan de Reusel
Langs De Reusel een merkwaardig “bevloeiingssysteem” met sluisjes, slootjes en hogere ruggen (rabatten); de vroegere functie daarvan is niet bekend, maar het lijkt op een vloeiweidesysteem. Thans bebost.

7.23.12.004 Vloeiweiden aan de Stroom
Ook langs De Stroom een merkwaardig “bevloeiingssysteem” met sluisjes, slootjes en hogere ruggen (rabatten); de vroegere functie daarvan is niet bekend, maar het lijkt op een vloeiweidesysteem. Thans bebost.

Thema: 24 Bestuurlijk

24.2 Gemeynte

Gebied in gemeenschappelijk gebruik en beheer bij een aantal omwonenden, gehuchten of dorpen. In de Meierij vaak in de jaren 1290 – 1335 voorzien van een mooi charter (aardbrief, kaart). Later in de regel grondeigendom van de gemeente en in de 19e eeuw verkocht.

7.24.2.039 Hooge en Lage Mierde en Hulsel
In 1331 gaf de hertog aan de inwoners van Hooge en Lage mierde en die van Hulsel een gemeynte uit die vrij nauwkeurig het gebied van de latere gemeente besloeg. De noordgrens van het ensemble Wellenseind was tevens grens tussen de gemeynten van Mierde en Hilvarenbeek.

24.4 Grensmarkering

24.4.018 Koevoort
De Koevoort, de plaats waar de Reusel aan de noordzijde het ensemblegebied verlaat, werd al in 1331 genoemd als grenspunt tussen de Mierden en Hilvarenbeek.

24.7. Schepenbank

De noordgrens van het ensemble Wellenseind was tevens grens tussen de schepenbankgebieden van Mierde en Hilvarenbeek.

24.8 Vrijheid

7.24.8.001 Vrijheid Mierde
Vermoedelijk verkreeg Mierde niet lang voor 1340 vrijheidsrechten. De schepenbank noemt zich in 1350 en later nadrukkelijk de schepenbank van de vrijheid Mierde, zodat de vrijheid kennelijk heel het schepenbankgebied betrof. Ergens in Mierde werden in 1340 hertogelijke cijnzen betaald tegen het voor vrijheden typerende hogere tarief.[21] Dat Mierde een vrijheid was werd meermaals bevestigd.[22] De noordgrens van het ensemble Wellenseind was tevens de noordgrens van de Vrijheid van Mierde.

24.9 Dorpsgebied

Door het ensemblegebied Wellenseind loopt de grens tussen de dorpsgebieden van Hooge Mierde (west) en Lage Mierde (oost). De Reusel is de grens tussen beide.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.2. Boerderij

7.31.2.041 Boerderij (zie ook 7.19.7.001)

[21] Van Asseldonk, 2002, 95.
[22] NAG, Staten Generaal, 1654, 16 juli: resolutie van de Staten-Generaal met een bevestiging van een oorkonde van Philips de Goede uit 1453: Mierde is een vrijheid. Albrecht en Isabella d.d. 28 mei 1605
bevestiging + vrij van tol, lood en geleide en van alle andere tollen in Brabant geheven.

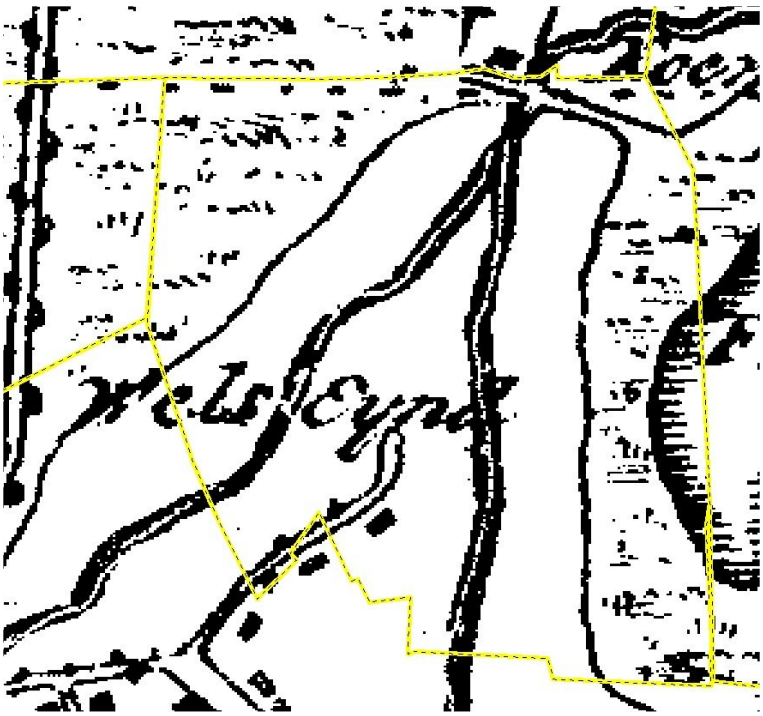
Wellenseind 16, Lage Mierde
CHW. Nr.: KL056-000124
Uit de kadastrale gegevens en oude kaarten blijkt, dat op deze plek woeste heidegrond was, tot de bouw van het huidige pand in 1930. Het onontgonnen terrein werd in cultuur gebracht als onderdeel van het landgoed Wellenseind en voorzien van een boerderij, of bijgebouw op het huidige nummer 16 en woonhuis 'Wellenshout' op nummer 14.
Het pand op L-vormige grondslag bestaat uit rechts een woonhuis en links schuren. Het gebouw is één bouwlaag hoog onder een aan de rechterzijde afgewolfd schilddak met de nok evenwijdig aan de straat. Het sobere vormgegeven pand is opgetrokken in rode baksteen en gedekt met rode verbeterde Hollandse pannen. De gevelopeningen hebben geen uitgesproken detaillering en zijn bij de woning voorzien van een deur met versierd bovenlicht en hoge 12-ruits ramen. Bij het bedrijfsgedeelte zijn drie poorten voorzien van houten deuren aanwezig.

Wellenseind 16 (Foto: V. Delmee, 2020)

7.31.2.050 Boerderij
ca 1915-20
Dunse Dijk 5, Lage Mierde
De boerderij bestaat uit een woonhuis met vrijstaande schuren. Het woonhuis op rechthoekige grondslag van één laag hoog onder een zadeldak met de nok dwars op de straat is opgetrokken in rode baksteen en gedekt met rode verbeterde Hollandse pannen. De gevelopeningen zijn vormgegeven in lijn met de architectuur van alle panden op het landgoed met kruiskozijnen met ramen met roedeverdeling en rood-witte luiken en deuren in een bijpassende kleurstelling.
De halfopen schuur is opgetrokken met een traditionele constructie van vijf ankerbalkgebinten onder een schilddak dat is gedekt met rode verbeterde Hollandse pannen. De wanden zijn op de begane grond opgetrokken in metselwerk met erboven gepotdekselde houten delen. De voortuin wordt gekenmerkt door een haagjesstructuur met gebogen en rechte lijnen.

Dunse dijk 5 (Foto: V. Delmee, 2020)

7. Het ensemble op historische kaarten

Wellenseind op de topografische kaart van 1794. De weg met bomen links moet op de westelijke ensemblegrens gedacht worden.

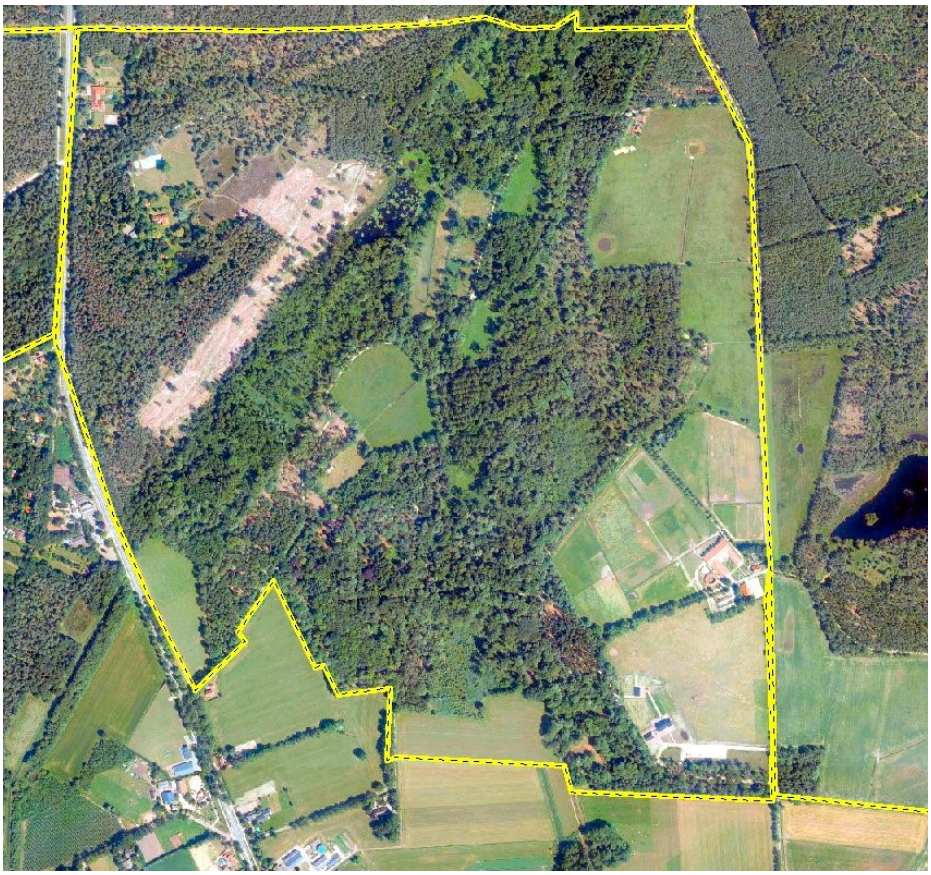

Topografische kaart 1840.

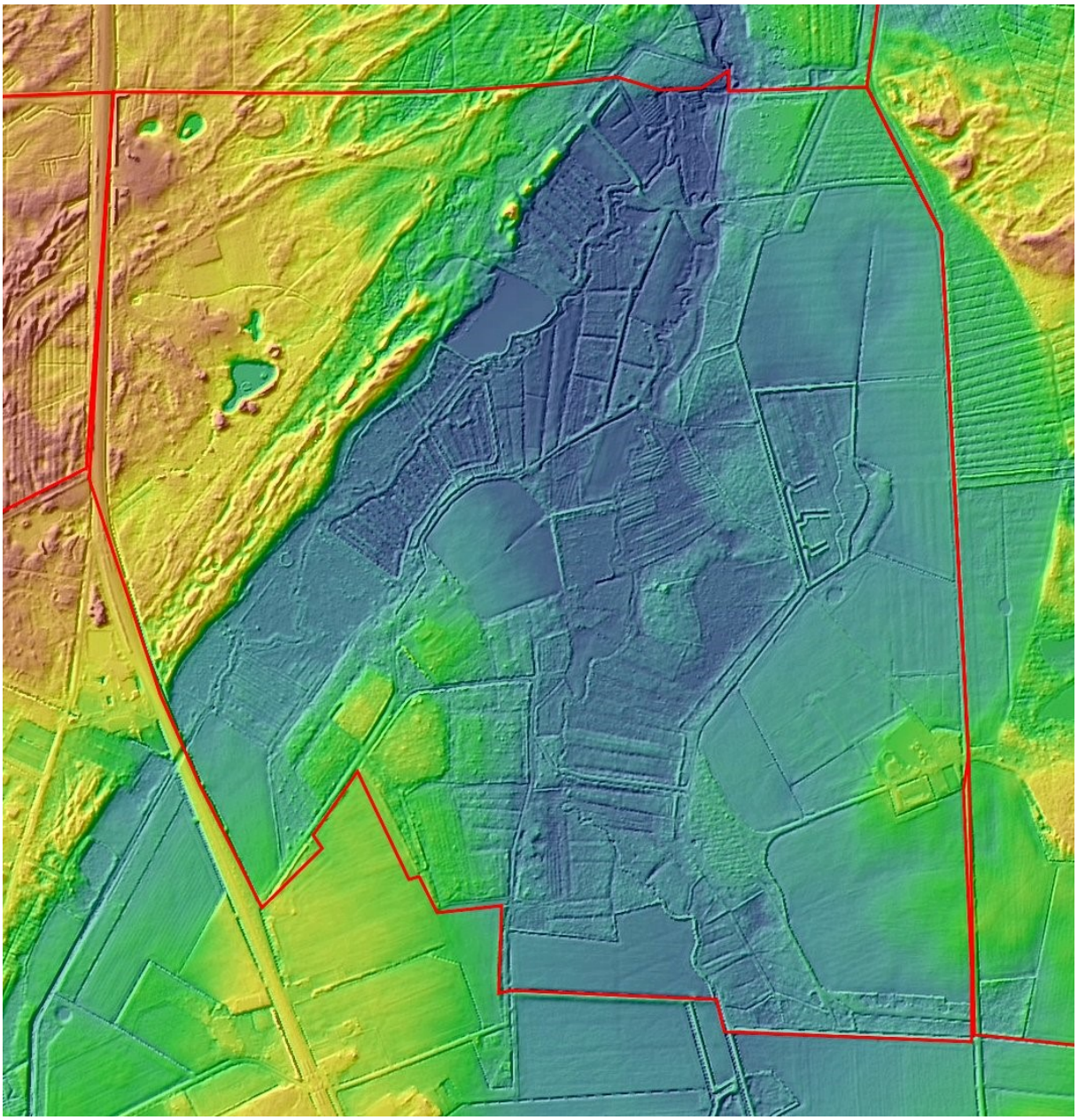

Topografische kaart 1930.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Google-Maps

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

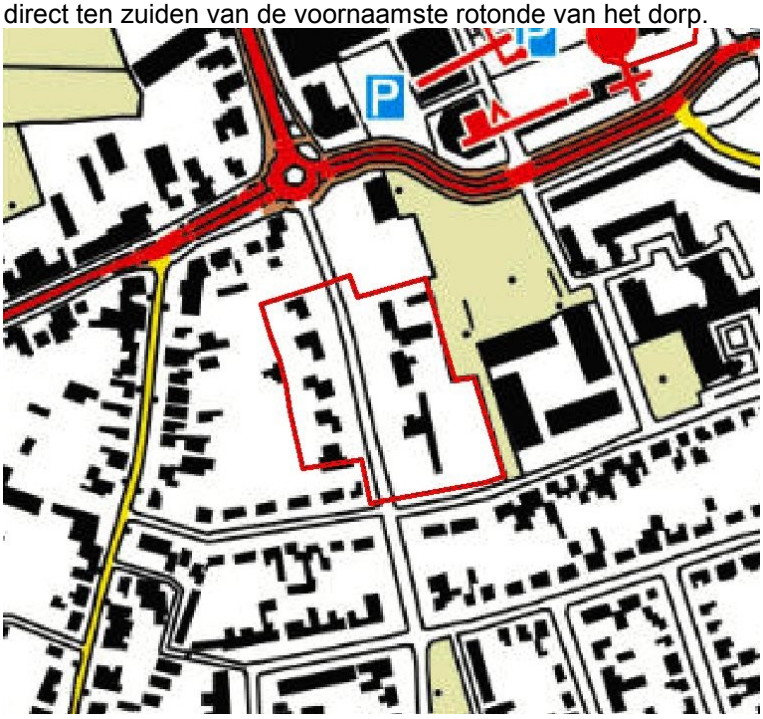
E7.007 GROENEWEG REUSEL

1. Naam

Het ensemble Groeneweg is genoemd naar de straat in Reusel waaraan het gelegen is. Die straat is genoemd naar een oude akkerweg die 60 meter oostelijker (ongeveer op de oostgrens van het ensemblegebied) lag. Gezien de naam was dat vermoedelijk ooit een grasbaantje tussen de akkers.

2. Ligging

Het ensemble ligt in de bebouwde kom van Reusel, op 300 meter ten zuidwesten van de kerk en direct ten zuiden van de voornaamste rotonde van het dorp.

3. Omvang

Het ensemble Groeneweg Reusel is 1,6 hectare groot.

4. Karakter

Ensemble met een hoge historisch stedenbouwkundige waarde.
Het gedeelte van bebouwing aan de Groeneweg tussen de Wilhelminalaan en de Marialaan is nagenoeg geheel ontworpen door architectenbureau Jos Bedaux uit Goirle. Op de hoek van Groeneweg en Mariastraat staat het voormalige fraterskloosterr, dat in dezelfde periode is gebouwd, en door dezelfde architect is ontworpen. De woningen zijn qua hoofdopzet en stijl nauw verwant, maar niet identiek. Dit alles vormt de realisatie van het stedenbouwkundige plan (uit 1957) van ir. Geenen uit Eíndhoven: een mooi voorbeeld van wederopbouwplanning. Het geheel van panden en groenstructuur maken deze omgeving erg bijzonder en daarmee cultuurhistorisch waardevol. Dit deel van de Groeneweg is een ruim opgezette woonstraat. Dit ensemble is uniek in Brabant en in het bijzonder voor de Kempen.

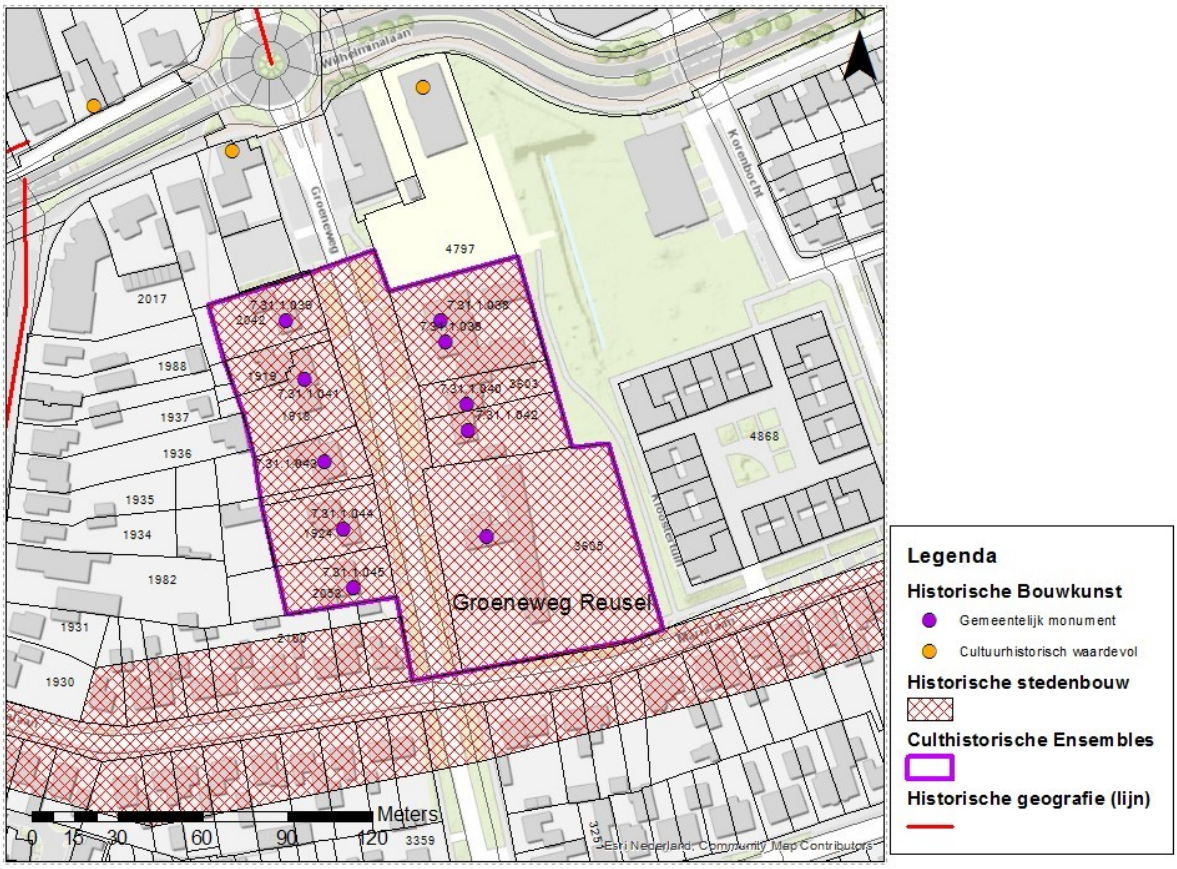

Een van de woningen en het Fraterhuis aan de Groeneweg (foto's ODZOB).

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is woonwijk: wegen, groenstroken, tuinen en (woon)bebouwing.
In 1828 lagen hier volgens het kadaster 8 kleine percelen akkerland van evenveel verschillende eigenaren met aan de oostzijde erlangs de zandweg genaamd Groeneweg. De topografische kaart van 1840 tekent hier echter juist een strook omheinde graslandpercelen. In 1930 was het gebiedje weer akkerland zonder heiningen.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Groenstraat.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.022 Groeneweg
De aloude Groeneweg, een akkerpad dat geheel verdwenen is.

Thema: 21 De oude Akkers

21.2 Besloten akker

7.21.2.097 Reusel, aan de Reuselse Akker
Gezien het wisselende grondgebruik in de 19e en 20e eeuw behoorde vrijwel heel het ensemblegebied tot de met heggen omgeven akkers.

21.3 Open akker

7.21.3.019 Reuselse Akker
De grote open akker van Reusel waarin ook de kerk stond. Het meest zuidoostelijke randje van het ensemblegebied hoorde hiertoe.

Thema: 30 Woonwijken

30.8 Woonwijk

7.30.8.001 Groeneweg Reusel
Aan de Groeneweg, tussen de Marialaan en de Wilhelminalaan staan, aan beide zijden van de weg, een aantal woonhuizen die door het architectenbureau Bedaux zijn ontworpen. Op de hoek van Groeneweg en Mariastraat staat het voormalige fratersklooster, dat in dezelfde periode is gebouwd, en door dezelfde architect is ontworpen. De woningen zijn qua hoofdopzet en stijl nauw verwant, maar niet identiek. Dit stedenbouwkundige plan (uit 1957) van ir. Geenen uit Eíndhoven is een mooi voorbeeld van wederopbouwplanning. Het geheel van panden en groenstructuur maken deze omgeving erg bijzonder en daarmee cultuurhistorisch waardevol. Dit deel van de Groeneweg is een ruim opgezette woonstraat. Dit ensemble is uniek in Brabant en in het bijzonder voor de Kempen.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.1 Woonhuis

7.31.1.038 Woonhuis
Groeneweg 3-3a, Gemeentelijk monument.

7.31.1.038 Woonhuis
Groenweg 3b-3c, Gemeentelijk monument.

Groeneweg 3 ofwel het voormalige Witgele kruisgebouw.

7.31.1.039 Woonhuis
Groeneweg 4, Gemeentelijk monument.

7.31.1.040 Woonhuis
Groeneweg 5, Gemeentelijk monument.

7.31.1.041 Woonhuis
Groeneweg 6, Gemeentelijk monument.

7.31.1.042 Woonhuis
Groeneweg 7, Gemeentelijk monument.

7.31.1.043 Woonhuis
Groeneweg 10, Gemeentelijk monument.

7.31.1.044 Woonhuis
Groeneweg 12, Gemeentelijk monument.

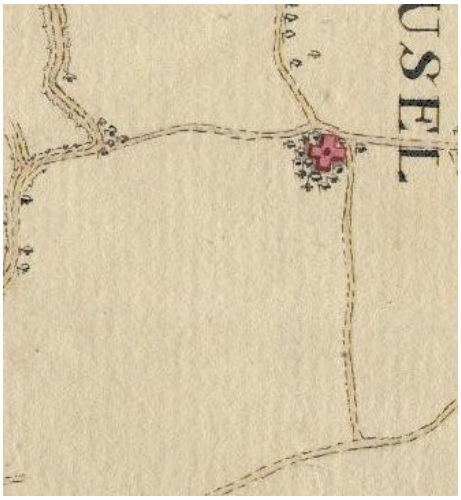
7.31.1.045 Woonhuis
Groeneweg 14, Gemeentelijk monument.

Thema: 26 Kerkelijk

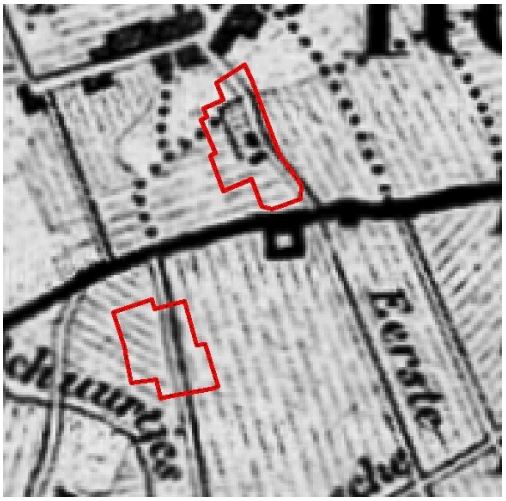
26.8 Klooster

7.26.8.003 Fraterhuis Groeneweg 9 te Reusel
Als opvolger van het oude fraterklooster werd in 1959 aan de Groeneweg, 200 meter ten zuiden van het oude klooster, onder architectuur van J. Bedaux een nieuw fraterhuis gebouwd. Gemeentelijk monument.

7. Het ensemble op historische kaarten

Topografische kaart 1788

Topografische kaart 1842.

Topografische kaart 1930.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis.

9. Het ensemble op hoogtekaart

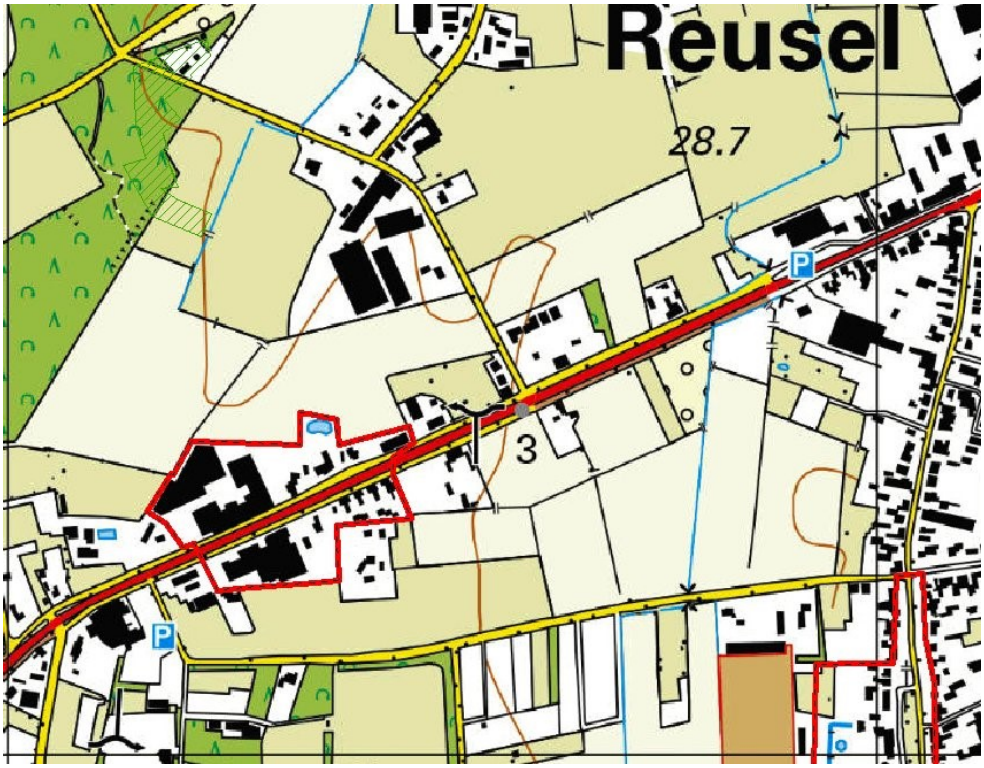
Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid. Ondanks de "verstoring" door gebouwen zien we dat het ensemble Groeneweg op de westelijke flank van de hoge Reuselse Kerkakker ligt.

E7.008 INDUSTRIEEL COMPLEX TURNHOUTSEWEG REUSEL

1. Naam

De naam “Ensemble Industrieel complex Turnhoutseweg Reusel” weerspiegelt de ligging ervan: aan de Turnhoutseweg bij Reusel.

2. Ligging

Het ensemble Turnhoutseweg Reusel ligt langs de Turnhoutseweg, ongeveer 700 meter ten westen van de bebouwde kom van Reusel.

3. Omvang

Het ensemble Turnhoutseweg Reusel beslaat een oppervlakte van 3,9 hectare.

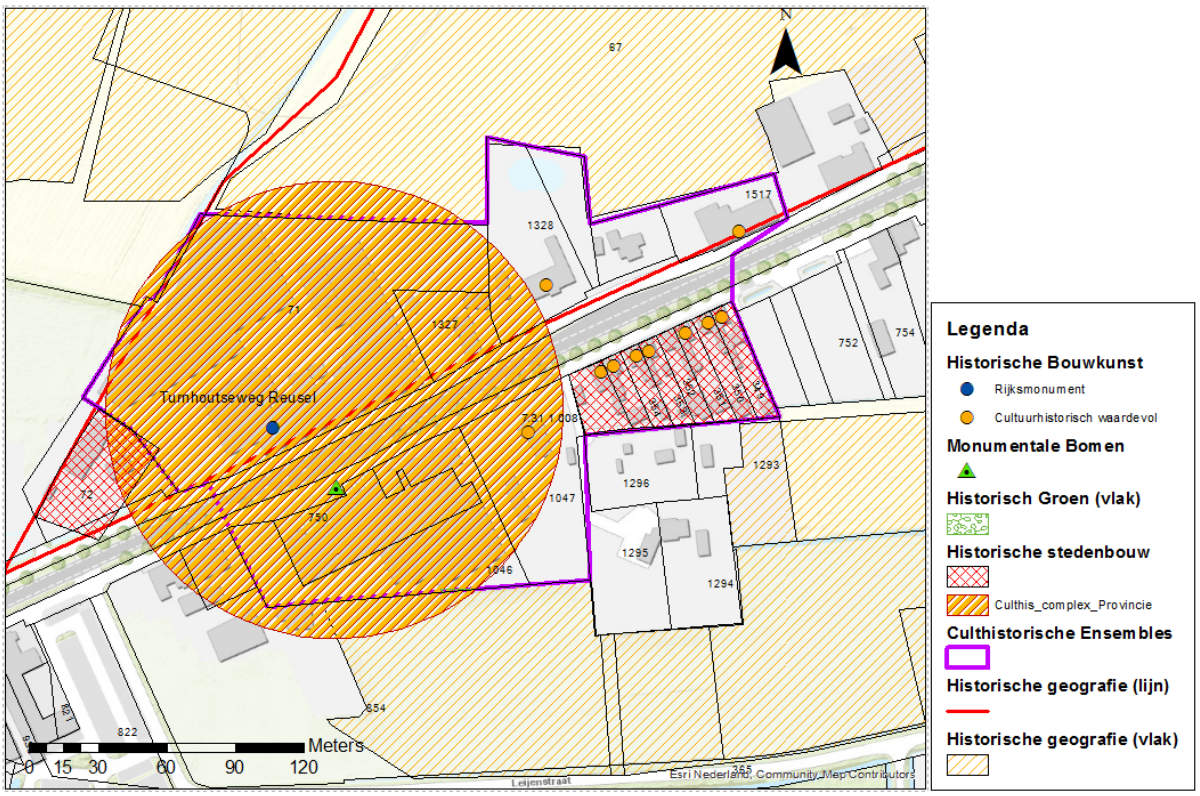
4. Karakter

Ensemble met een hoge historisch geografische en cultuurhistorische waarde, bestaande uit twee sigarenfabrieken (1928-1930), een mogelijke directeurswoning en een rij arbeiderswoningen aan een provinciale weg waarin ook een tram reed. De beide fabrieksgebouwen zijn architectonisch verwant. Beide hebben een sobere en zakelijke architectuur. De bedrijfsgebouwen hebben nu een andere industriële bestemming en de woningen zijn nog vrijwel gaaf.

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is bedrijfsterrein, woningen met tuinen en dwars er tussendoor de drukke Turnhoutseweg; een asfaltbaan met bomen erlangs, behalve bij de fabrieksgebouwen. In 1828 was het ensemblegebied onbewoond akkerland met heggen. De Turnhoutseweg was er toen nog niet. Er liep wel een boeren wegje genaamd het Hoekse Straatje doorheen. Aan de noordwestzijde grensde het gebied aan de Voortse Straat.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Turnhoutseweg.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.001 Provincialeweg - Turnhoutseweg
De Turnhoutseweg werd omstreeks 1857 aangelegd als onderdeel van de provinciale weg Eindhoven – Reusel-grens. Het gedeelte door het ensemble is toen als een geheel nieuwe weg aangelegd en bestraat.[23]

13.4 Railweg
Spoorlijnen, trambanen, goederensporen (interlokaal maar ook lokaal!)

7.13.4.001 Tramlijn Eindhoven-Reusel grens
Op de stoomtramlijn Eindhoven Reusel-grens werden in mei 1897 proefritten gemaakt. Feestelijk geopend 30-06-1897. Stoomtrammaatschappij “De Meijerij”. De dorpsherbergen fungeerden als tramstation. Onderweg geen vaste haltes. Te duur voor personenvervoer. Goederenvervoer was belangrijker. Door concurrentie van de bus werd op 15-05-1935 het personenvervoer gestaakt en op 10-01-1937 het vrachtvervoer.[24]

Thema: 14 Lokale wegen

[23] B. Beex, Kilometerpaal “19M” herinnert aan realisatie provinciale weg Eindhoven-Reusel, z.j.
[24] Dams e.a. 1989, 263, 272 + 323.

7.14.1.001 Voortsestraat - Voort
Oude weg van Reusel-dorp via de Voort naar de Kerkdijk die naar de schuilkerk net over de grens leidde. Et gedeelte langs het ensemble Turnhoutseweg is vervallen.

7.14.1.010 Hoeksestraat
Weggetje van Lensheuvel naar het gehuchtje Hoek. Dit deel van het Hoekse Straatje is vervallen door de aanleg van de Turnhoutse Baan in 1857. Het restant heet nu Leijenstraat.

Thema: 17 Gehuchten

17.5 Huizengroep

7.17.5.007 De Hoek
In 1828 twee boerderijen net ten westen van het ensemble. Hier werd na 1857 een grenskantoor gevestigd.

Thema: 18 Heerlijkheden

Binnen de huidige gemeente Reusel – De Mierden hebben we alleen met de heerlijkheid van Postel in Reusel te maken. Het klooster verwierf die in de jaren 1140 - 1173 van een aantal lieden die delen van een ouder allodium Reusel bezaten. Dit abdijbezit omvatte in Reusel onder andere zeven pachtboerderijen. Twee ervan vormden samen het gehuchtje Hoek.

18.3 Hoeve

Het bezit van Postel in Reusel – De Mierden kwam vooral tot uiting in een groot aantal pachthoeven. Deze werden in 1648 door de Republiek genaast omdat die meende dat het klooster ook in de Republiek lag. In 1662 werden lijsten opgemaakt van genaaste boerderijen etc., en daarin vinden we de volgende objecten:

7.18.3.002 Verbrande Hoeve te Reusel
“Nieuwenhuize-Hoeve” of hoeve Nieuwenhuis (Verbrande hoeve) lag aan de Turnhoutseweg 26.
Is vervangen door nieuwbouw.

7.18.3.006 Hoeve Nieuwenhuis te Reusel
De gegevens van de Raad van State wijzen uit dat dit een andere hoeve dan Nieuwenhuis is. Lag aan Turnhoutseweg 24 maar is verdwenen.

Thema: 21 De oude Akkers

21.2 Besloten akker

7.21.2.109 De Hoeven
Ten zuiden van het Hoekse Straatje, kennelijk naar de twee abdijhoeven genoemd. Binnen het ensemblegebied geheel vervallen.

7.21.2.117 Voort
Ten noorden van het Hoekse Straatje, kennelijk vernoemd naar de voorde aan de noordzijde ervan. Binnen het ensemblegebied geheel vervallen.
Thema: 25 Militair

25.7 Militair complex

7.25.7.003 Het Paviljoen, Turnhoutseweg 18

In het gebouw genaamd “het paviljoen” aan de Turnhoutseweg waren tijdens WOII veel soldaten gelegerd.[25] Het oorspronkelijke houten gebouw bestaat niet meer. Er staat nu een nieuw gebouw met ongeveer de oude vorm, bed&breakfast ’t Paviljoen.

Thema: 27 Meubilair

27.1 Bijzondere boom

7.27.1.207 Tamme kastanje, Turnhoutseweg 27.
Vermoedelijk tussen 1900 – 1910 geplante Castanea sativa (Tamme kastanje). Boomnummer: 881849.

Zou dit die kastanjeboom zijn? Foto Google Streetview, juni 2018.

Thema: 29 Industrieel

29.4 Fabrieksgebouw

7.29.4.005 Sigarenfabriek Velasquez, Turnhoutseweg 14
Sigarenfabriek Velasquez werd in 1930 door firma Dassen & Van der Meeren uit Meerveldhoven gebouwd. In 1911 had de firma reeds haar eerste sigarenfabriek gerealiseerd aan de Provincialeweg 65 in Meerveldhoven. De beide fabrieksgebouwen zijn architectonisch verwant. Beide gebouwen hebben een sobere en zakelijke architectuur. In de fabriek zijn enkele bedrijven gehuisvest.[26]

Turnhoutseweg 14, Reusel: februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee)

[25] Daniëls, 1983, 20.
[26] MIP Reusel, p. 18.

7.29.4.006 Sigarenfabriek Karel I
Voormalige sigarenfabriek uit ca. 1920, Turnhoutseweg 22 te Reusel.
Sigarenfabriek N.V. Karel I voorheen H.J. van Abbe aan de Turnhoutseweg 22 werd in 1928 gebouwd door de firma Van Abbe uit Eindhoven naar plannen van C. Onvlee als eenlaags fabriek en kreeg in het volgende jaar een verdieping met sheddak. In 1929 voegde men een magazijn toe. Bij een uitbreiding in 1937 naar ontwerp van B. Clemens werd het magazijn vergroot en verrees aan de noordoostzijde een nieuwe vleugel.[27] CHW. nr. KL092-000017. Rijksmonumentnr. 518687

Turnhoutseweg 22, Sigarenfabriek Karel I. Google Streetview juni 2018.

Thema: 30 Woonwijken

30.1 Arbeidersbuurt

7.30.1.003 Turnhoutseweg 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23 Reusel
Sigarenfabriek Karel I bouwde in de jaren 1915-1920 huizen aan de Turnhoutseweg voor zijn meesterknechten, onder andere op perceelnummers D1156 en 1000, C ... en 1695.]
Beeldbepalend panden. CHW. Nr.: KL092-000025.

Turnhoutseweg 9, 11, 13, 17, 19, 21, 23 Reusel.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.1 Woonhuis

[27] Kolman e.a., 1997, 283.

7.31.1.008 Turnhoutseweg 27
Woonhuis ca. 1890, bestaat nog. Beeldbepalend pand, Zeer hoog (KL092-000026, CHW, MIP-code, rijkmonumentnr. 518688)

7.31.1.046 Turnhoutseweg 9
Arbeiderswoning, 1915-1920, nog bestaand beeldbepalend pand, hoog gewaardeerd.

7.31.1.047 Turnhoutseweg 11
Arbeiderswoning, 1915-1920, nog bestaand beeldbepalend pand, hoog gewaardeerd.

7.31.1.048 Turnhoutseweg 13
Arbeiderswoning, 1915-1920, nog bestaand beeldbepalend pand, hoog gewaardeerd.

7.31.1.049 Turnhoutseweg 17,
Arbeiderswoning, 1915-1920, nog bestaand beeldbepalend pand, hoog gewaardeerd.

7.31.1.050 Turnhoutseweg 19,
Arbeiderswoning, 1915-1920, nog bestaand beeldbepalend pand, hoog gewaardeerd.

7.31.1.051 Turnhoutseweg 21
Arbeiderswoning, 1915-1920, nog bestaand beeldbepalend pand, hoog gewaardeerd.

7.31.1.052 Turnhoutseweg 23
Arbeiderswoning, 1915-1920, nog bestaand beeldbepalend pand, hoog gewaardeerd.

31.2. Boerderij

7.31.2.018 Turnhoutseweg 24, Reusel
Boerderij, 2e helft 19e eeuw, gesloopt.

31.9 Varia

7.31.9.001 Jachtopzienerswoning Turnhoutseweg 18 Reusel
Jachthuis met gastenverblijf en jachtopzienerswoning uit 1917, vanaf 1939 en tijdens WO II militair complex. Prefab houtbouw in Scandinavische stijl (oorspronkelijk). Het zogenaamde 't Paviljoen is gelegen in het buitengebied van Reusel naast de voormalige sigarenfabriek Velasquez, ten noorden van de doorgaande weg richting Turnhout (N284). Het oorspronkelijke gebouw was een houten prefab-huis, gefabriceerd in Scandinavië. In 1917 werden de bouwdelen per tram via Eindhoven naar Reusel getransporteerd. Opdrachtgever was de welgestelde Rotterdamse ondernemer Knottenbelt, o.a. eigenaar van een aantal theeplantages in Nederlands-Indië. Hij liet het buitenhuis bouwen om te verblijven met vrienden tijdens de jacht in de omgeving van Reusel.

Turnhoutseweg 18, Reusel, februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee) en rechts ca 1920 (RhcE).

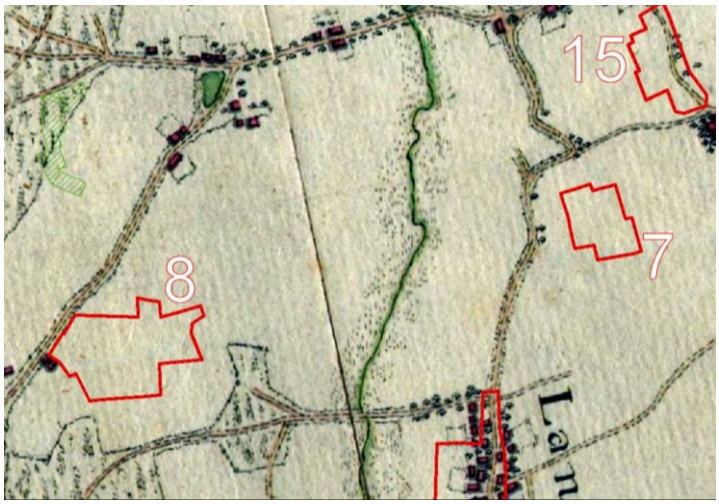

Turnhoutseweg 27. (Foto ODZOB 2020).

Turnhoutseweg 9 t/m 23 (Foto ODZOB 2020).

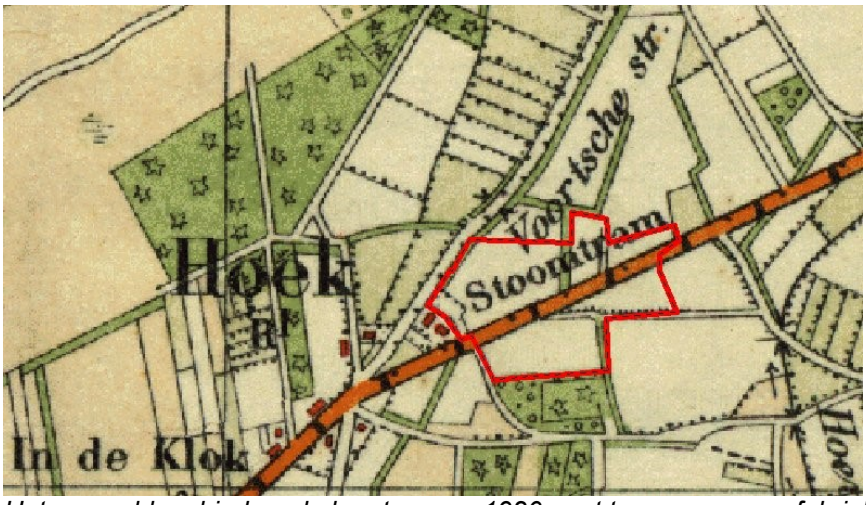
7. Het ensemble op historische kaarten

Het ensemblegebied 8 op de kaart uit 1788: boerenland zonder doorsnijdende weg.

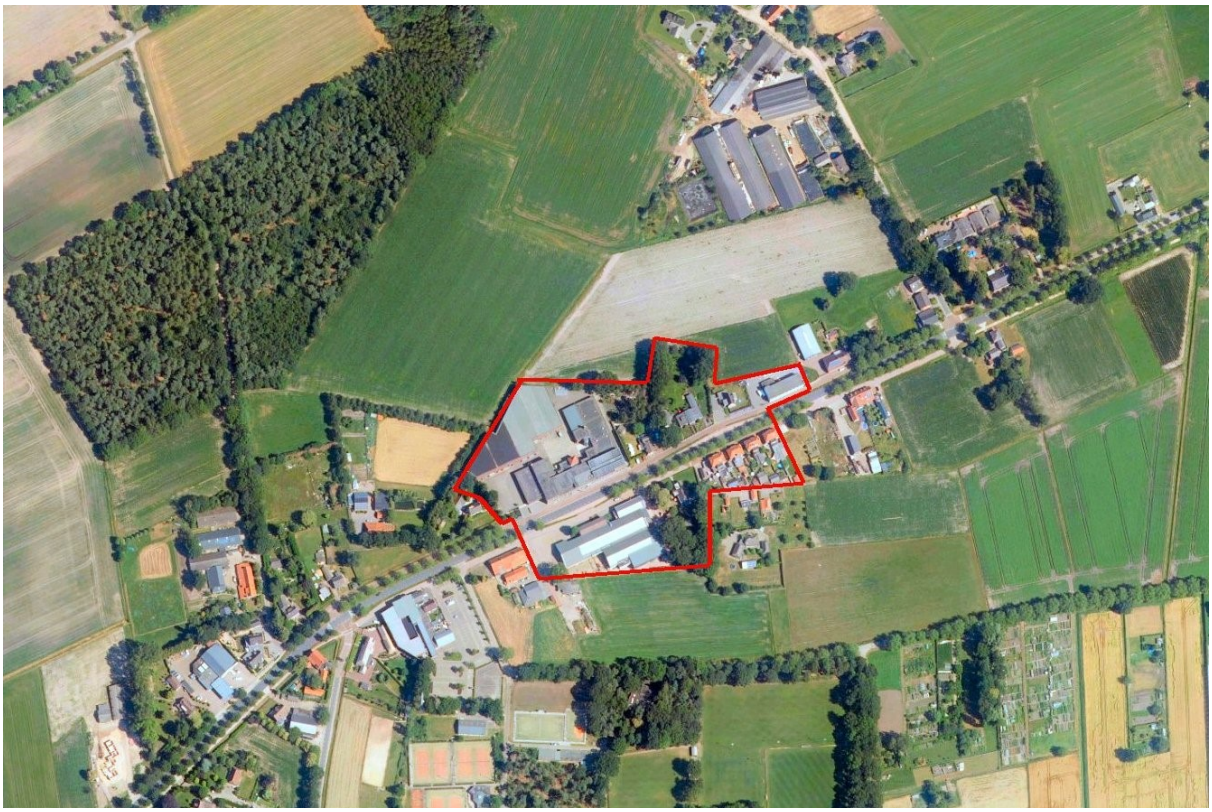

Het ensemblegebied op de kaart uit 1840, bijgewerkt ca 1860: boerenland mét doorsnijdende weg.

Het ensemblegebied op de kaart van ca 1920: met tram, nog geen fabrieken.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis.

9. Het ensemble op hoogtekaart

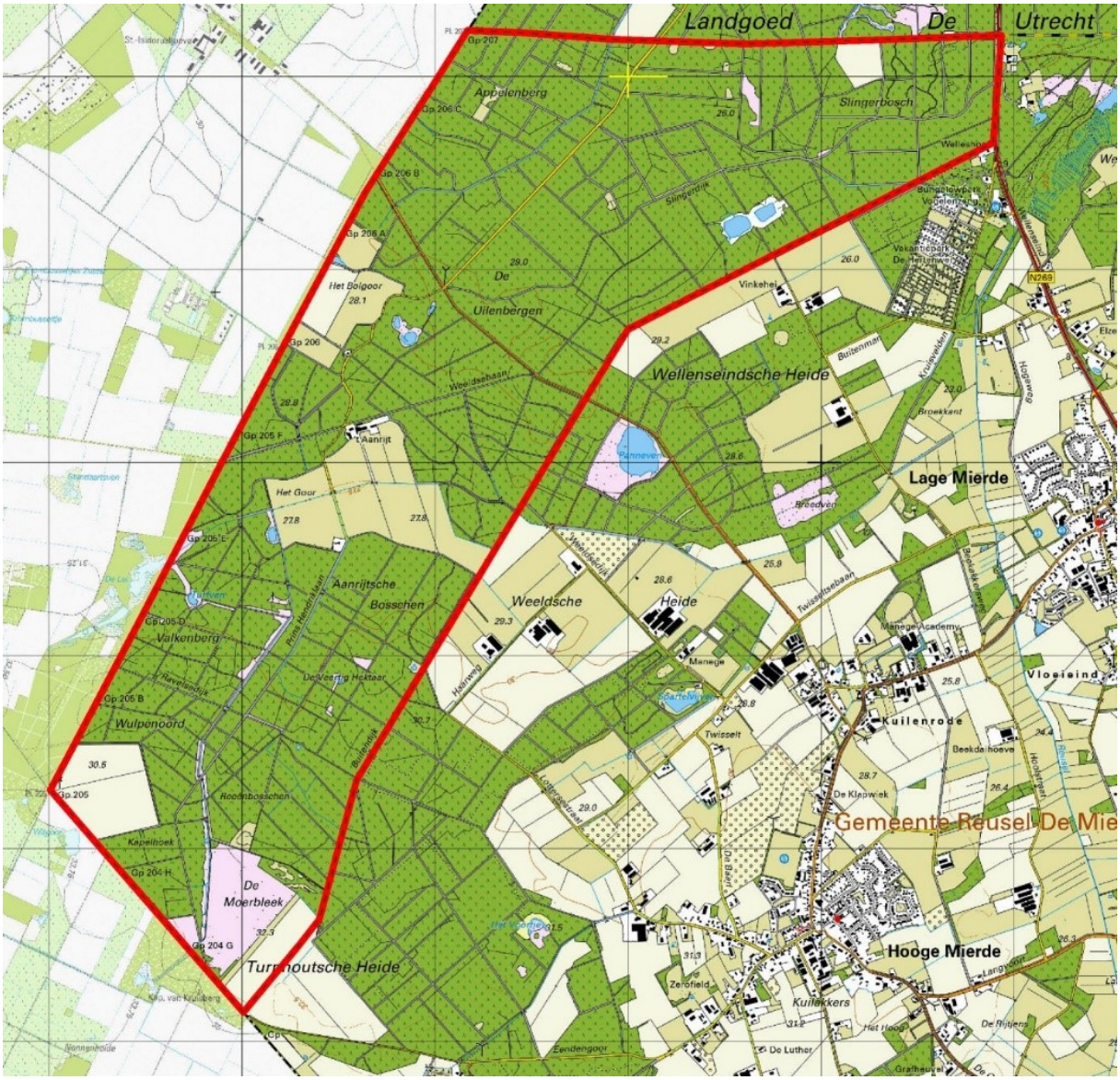
Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid. Het ensemblegebied ligt op een lage rug en is bovendien opgehoogd.

E7.009 LANDGOED DE UTRECHT

1. Naam

Het ensemble Landgoed De Utrecht is genoemd naar het landgoed De Utrecht dat door ontginning van heide gesticht werd door de in Utrecht gevestigde verzekeringsmaatschappij De Utrecht die het daarna in eigendom hield. Deze verzekeringsmaatschappij heette later AMEV en is opgegaan in ASR.

2. Ligging

Het ensemble Landgoed De Utrecht ligt in het noordwesten en westen van de gemeente Reusel – De Mierden. In het noorden grenst het aan de gemeente Hilvarenbeek, in het westen en zuidwesten aan de gemeente Ravels. In het zuidoosten vormen enkele lange rechte lijnen, onder andere langs de Buitendijk, de grens met de rest van de gemeente Reusel – De Mierden.

3. Omvang

Het ensemble Landgoed De Utrecht beslaat een oppervlakte van 886 hectare.

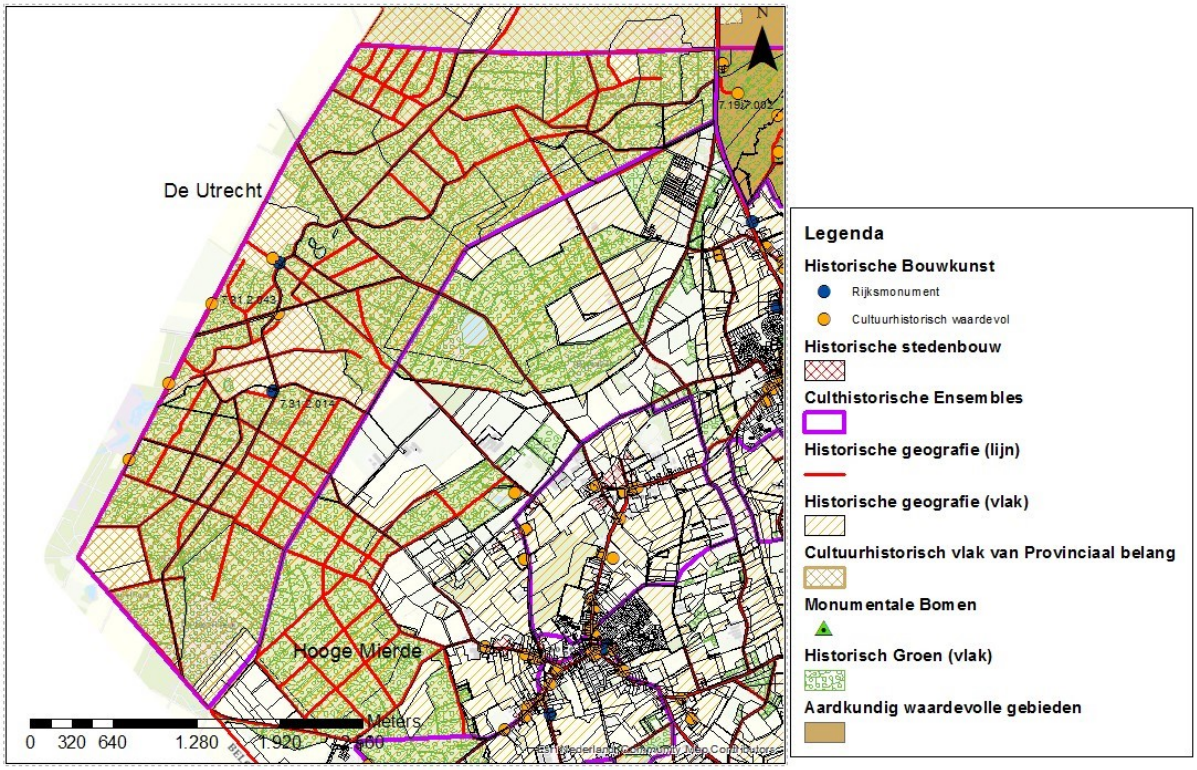
4. Karakter

Het ensemble valt samen met het zuidelijke gedeelte van het landgoed De Utrecht. Dit landgoed werd aangelegd tussen 1899 en 1925 op voormalige heidevelden en heeft een totale oppervlakte van ongeveer 2500 ha, deels gelegen in de gemeente Hilvarenbeek, deels in Reusel-de Mierden. Het gedeelte in Reusel-de Mierden bestaat voornamelijk uit naaldhoutbossen, wat landbouwgrond (Het Hoogemierds Goor en Het Bolgoor) en de heiderestanten rondom Het Goor en De Flaes en de nabij Kruisberg gelegen Moerbleek. Een bijzonder omvangrijk, aaneengesloten en gevarieerd, maar coherent landgoed, gelegen aan de oostelijke en westelijke zijde van de Lage Mierdeseweg (N269), tussen Esbeek en Lage Mierde. Het is een ensemble met een hoge historisch geografische waarde. CHW-code: V28

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is hoofdzakelijk naaldbos, met enkele landbouwenclaves. In 1828 was heel het gebied heide, met hier en daar vennen en stuifduinen.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble De Utrecht.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 12 Oude infrastructuur

12.4 Middeleeuwse hoofdwegen

7.12.4.004 Turnhoutervoort-Kattenrijt
Een van de banen van de vermoedelijk tot ca 1210 gebruikte doorgaande route Antwerpen – Turnhoutervoorde – Eersel – Kattenrijt – Roermond[28] loopt door het zuiden van het ensemble. Die heibaan stond tot rond 1900 nog op de kaarten aangegeven.

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.013 Poppelsedijk
Doorgaande weg van De Mierden naar Poppel.

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

In de Catalogus worden 143 lokale wegen aangegeven, met een totale lengte van 71 kilometer. Dit zijn hoofdzakelijk bospaden met een redelijk hoge cultuurhistorische waarde, die de twintigste-eeuwse bossen doorkruisen. Zie verder in de Catalogus onder 7.14.1.112 Wegenstructuur De Utrecht. Enkele vragen hier wat nadere toelichting.

7.14.1.113 Scheidijk
De Scheidijk is een oude grens en is ook nu nog de grens tussen de gemeenten Hilvarenbeek en Reusel-De Mierden. Het is tevens de grens tussen de landgoederen Wellenseind en De Utrecht. Ten westen van de N269 bestaat de Scheidijk uit een aarden wal. Ook op het landgoed zijn delen van de grens als een aarden wal uitgevoerd. Deze grenswal is cultuurhistorisch zeer waardevol.

7.14.1.112 Prins Hendriklaan (noordelijk gedeelte) en de Slingerdijk GK-HL-08
7.14.1.129 Prins Hendriklaan (zuidelijk gedeelte)
Deze wegen vormen de ruggengraat van heel de padenstructuur in de bossen van de Utrecht. Ze hebben een hoge cultuurhistorische waarde.

7.14.1.122, 123, 127, 135 Grensweg
Zandpad net aan de Nederlandse kant van de grens met België, tevens grens van De Utrecht. Als grensmarkering heeft dit pad een hoge cultuurhistorische waarde.

[28] Van Asseldonk en Leenders, 2003.

De Grensweg, een zandpad, kruist de geasfalteerde weg naar Poppel schuin bij de grens. Foto Google Streetview, oktober 2019.

Thema: 15 Gegraven waterlopen

15.3 Sloot
Hier worden de grote ontwateringssloten die met ontginning en/of grensafbakening te maken hebben bedoeld, niet de eindeloos talrijke gewone slootjes.

7.15.3.121 Afwatering van het Groot Goor
Een van de eerste ingrepen om de heide ontginbaar te maken was vaak de aanleg van afwateringsgreppels en sloten om de vennen droog te kunnen leggen. Deze sloot zorgde voor de afwatering van het Groot Goor en de daar ten zuidwesten van gelegen vennen, deels in België. Het water werd afgevoerd naar de Reusel.

Koetje bewaakt de rij afgezaagde bomen langs de afwateringssloot van het Groot Goor. Foto Google Streetview, augustus 2010.

7.15.3.122 -125 Sloten Reusel-De Mierden
Sloten die een taak hadden bij de ontginning maar nu verdwenen zijn.

Thema: 19 Landgoederen

19.6 Landgoedgebied
Het totale landgoedgebied, inclusief boerenland en bossen.

7.19.6.001 Landgoed De Utrecht, Lage Mierde
Landgoed De Utrecht aangelegd tussen 1899 en 1925 op voormalige heidevelden (zie ook thema 22). Totale oppervlakte circa 2500 ha, deels gelegen in de gemeente Hilvarenbeek, deels in Reusel-de Mierden. In Reusel-de Mierden bestaat het voornamelijk uit (naaldhout)bossen, wat landbouwgrond (Het Hoogemierds Goor en Het Bolgoor) en de heiderestanten rondom Het Goor en De Flaes en de nabij Kruisberg gelegen Moerbleek. Het landgoed De Utrecht is eigendom van de gelijknamige verzekeringsmaatschappij, later de AMEV genaamd en nu opgegaan in de ASR. Het werd als beleggingsobject ontgonnen, ontwikkeld en beheerd door de Nederlandse Heidemij, die de boerderijen met aanpalende landerijen aan boeren verpachtte en de productiebossen exploiteerde. Het grootste deel van het landgoed werd tussen 1898 en 1940 aangekocht, ontgonnen en ingericht, de huidige verschijningsvorm is kort na 1945 tot stand gekomen toen ook de laatste gedeelten werden ontgonnen. Cultuurhistorische waarde hoog. CHW-code: V28.

Karakteristiek in het relatief eenvormige Mierdense gedeelte van het landgoed is het onregelmatige raster van ontsluitingswegen en brandgangen waarbinnen percelen productiebos zijn aangelegd van afwisselend loof- en naaldbomen. Dit gebied wordt doorsneden door enkele ontsluitingswegen met een laanbeplanting van beuk en eik. Er is één boerderij in dit gedeelte: ’t Aanrijt aan het (Groot) Goor. De andere boerderijen en het hoofdgebouw staan in het Hilvarenbeekse gedeelte.

De boerderij 't Aanrijt.

Thema: 20 Bosbouw

20.4. Bosbouw na 1900
Binnen het ensemble zijn alle bossen na 1899 aangelegd door ontginning van heide. Het zijn hoofdzakelijk naaldbossen.

Thema: 24 Bestuurlijk

24.2 Gemeynte

7.24.2.039 Hooge en Lage Mierde en Hulsel
In 1331 gaf de hertog van Brabant aan de inwoners van Hooge, Lage Mierde en Hulsel een gemeynte uit die vrij nauwkeurig het gebied van de latere gemeente besloeg. Het ensemble Landgoed De Utrecht ligt in het westelijke gedeelte van deze gemeynte.

24.4 Grensmarkering

24.4.011 Mierdermeer/Grondelose Meere
Nu grenspaal 205 op de westhoek van Hooge Mierde. Hier lag in de middeleeuwen en lang daarna een ven dat het Mierdermeer genoemd werd. Omdat men meende dat het oneindig diep was (met onderin een duivel?) werd het ook wel Grondeloze Meer genoemd. De paal werd al in 1331 genoemd.

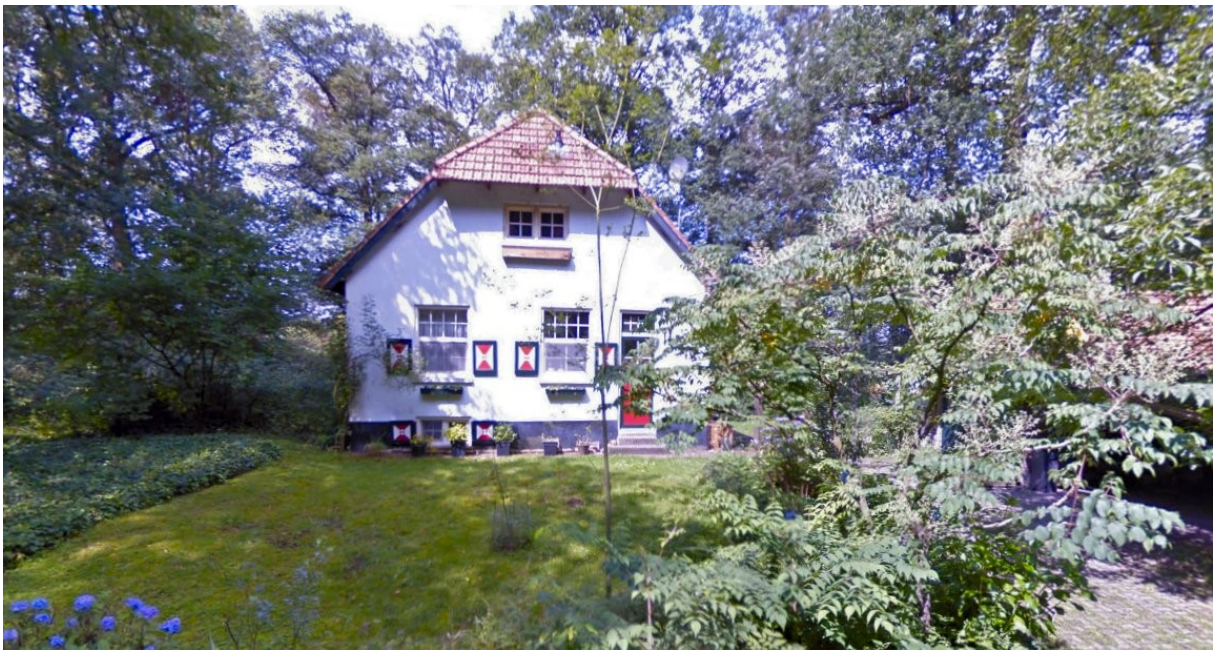
24.4.012 Tulden
Er zijn twee plekken die oudtijds als de grenspaal bij Tulden werden aangeduid: grenspaal 208 (de oosthoek van de gemeente Poppel) en grenspaal 207 (de noordwesthoek van Hooge Mierde). Beide plekken werden in 1331 genoemd.

24.4.013 Witte Steen voer Bilbenvoert
24.4.014 Hilvoirtsvenne op Gheen gracht
24.4.015 op ghenen hontsborgh
24.4.016 Cattenryt
24.4.017 Scatputte
Deze vijf grenspalen, die al in 1331 genoemd werden, hoorden bij de westgrens van de gemeynte zoals de inwoners van de Mierden en Hulsel die claimden. Deze palen lagen 1700 tot zelfs 4200 meter westelijker dan de rechte lijn tussen het Grondeloze Meer of Mierdermere en Tuldel. Die rechte lijn was de oostgrens van de gemeynte zoals de inwoners van Poppel die claimden. Een en ander wijst er op dat een flinke lap grond destijds door beide dorpen als gemene grond gebruikt werd. Dat betekent dat deze vijf palen niet tot het erfgoed op het huidig grondgebied van Reusel – De Mierden.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.1 Woonhuis

7.31.1.007 Voorwerkerswoning landgoed De Utrecht, Prins Hendriklaan 5 Hooge Mierde
Woonhuis (arbeiderswoning) uit 1900 in landgoed "De Utrecht". Oorspronkelijk boswachterswoning. De architect was Jan van der Valk. Tot ca. 1985 stond tegenover het huis een uitkijktoren om in een vroeg stadium bosbrand te kunnen signaleren. In de voormalige stallen stonden de trekossen die werden ingezet bij de ontginning van het landgoed de Utrecht. CHW. nr. KL056-000072. Rijksmonumentnr. 518682. Zie verder in de Catalogus.

De voorwerkerswoning in 2010. Google Streetview.

31.2. Boerderij

7.31.2.014 T-boerderij, Prins Hendriklaan 1 - 3, Hooge Mierde
(Helft van) T-boerderij uit ca. 1920, in het landgoed "De Utrecht", gebouwd in opdracht van de verzekeringsmaatschappij 'De Utrecht'. Het was een arbeiderswoning voor de ontginning van landgoed De Utrecht. Het heeft ensemblewaarden als onderdeel van het te beschermen grootschalige landgoed 'De Utrecht'. De boerderij is belangrijk vanwege de gaafheid van het exterieur. CHW. nr. KL056-000071. Rijksmonumentnr. 518681. Zie verder in de Catalogus.

Prins Hendriklaan 1 - 3 in 2010. Google Streetview.

7.31.2.043 Boerderij 't Aanrijt, Prins Hendriklaan 2, Hooge Mierde

De boerderij 't Aanrijt bestaat uit een langgevelboerderij met een vrijstaande stal en schuurberg. Het is een beeldbepalend pand. CHW. Nr: KL056-000070

Uit de kadastrale gegevens en oude kaarten blijkt, dat op de plek van de huidige boerderij geen bebouwing stond voor 1945. Het was onontgonnen terrein, dat in cultuur werd gebracht als onderdeel van het landgoed de Utrecht en in 1945 op de kruising van de Weelsebaan met de Prins Hendriklaan werd voorzien van een boerderij. Deze verschijnt pas in 1958 op de topografische kaart.

Boerderij 't Aanrijt (Foto: V. Delmee, 2020)

31.7 Schuur/bijgebouw

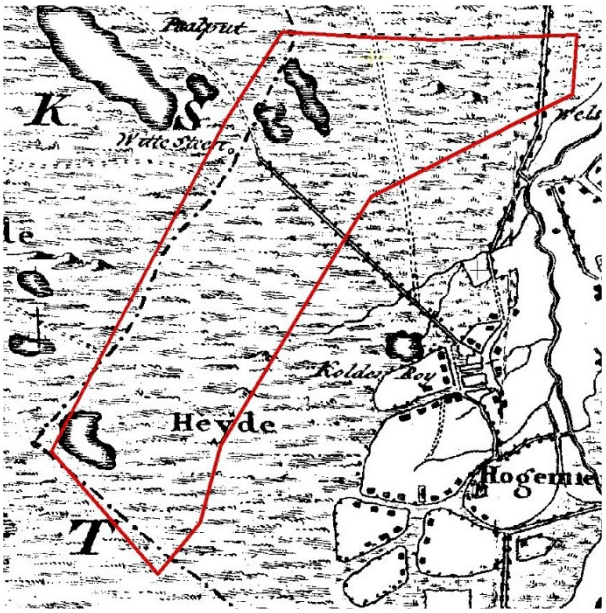
7.31.7.005 Schuur

Prins Hendriklaan achter nr. 5. Bijgebouw dat los aan de weg staat.

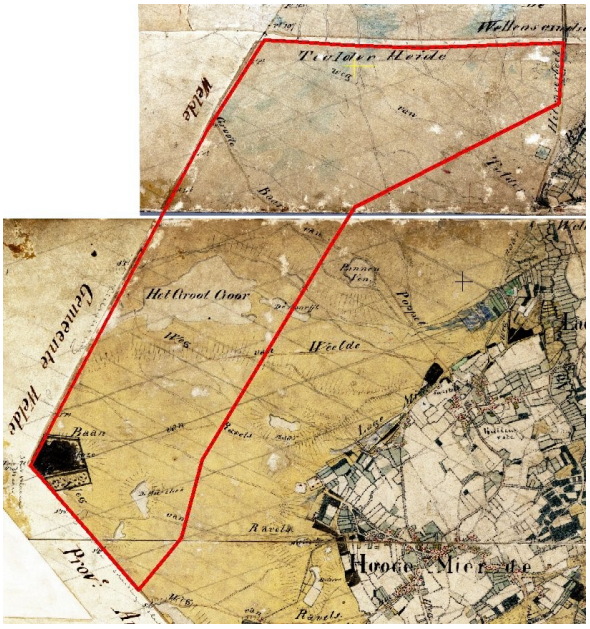
7. Het ensemble op historische kaarten

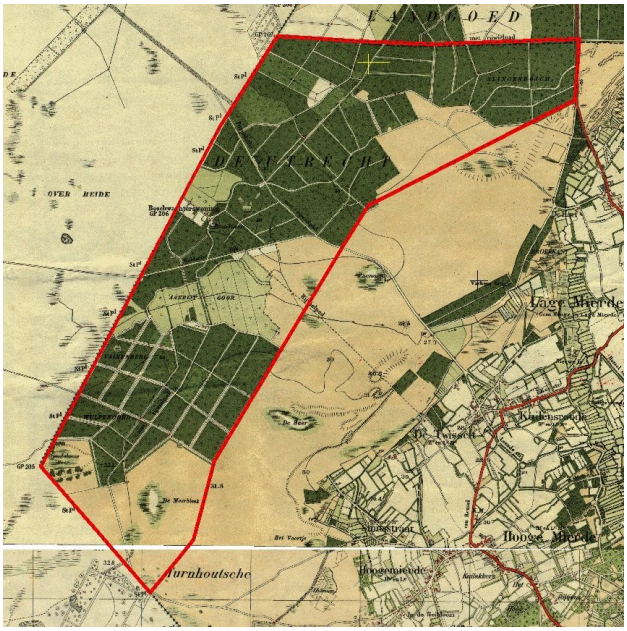
Topografie 1788

Topografie 1794

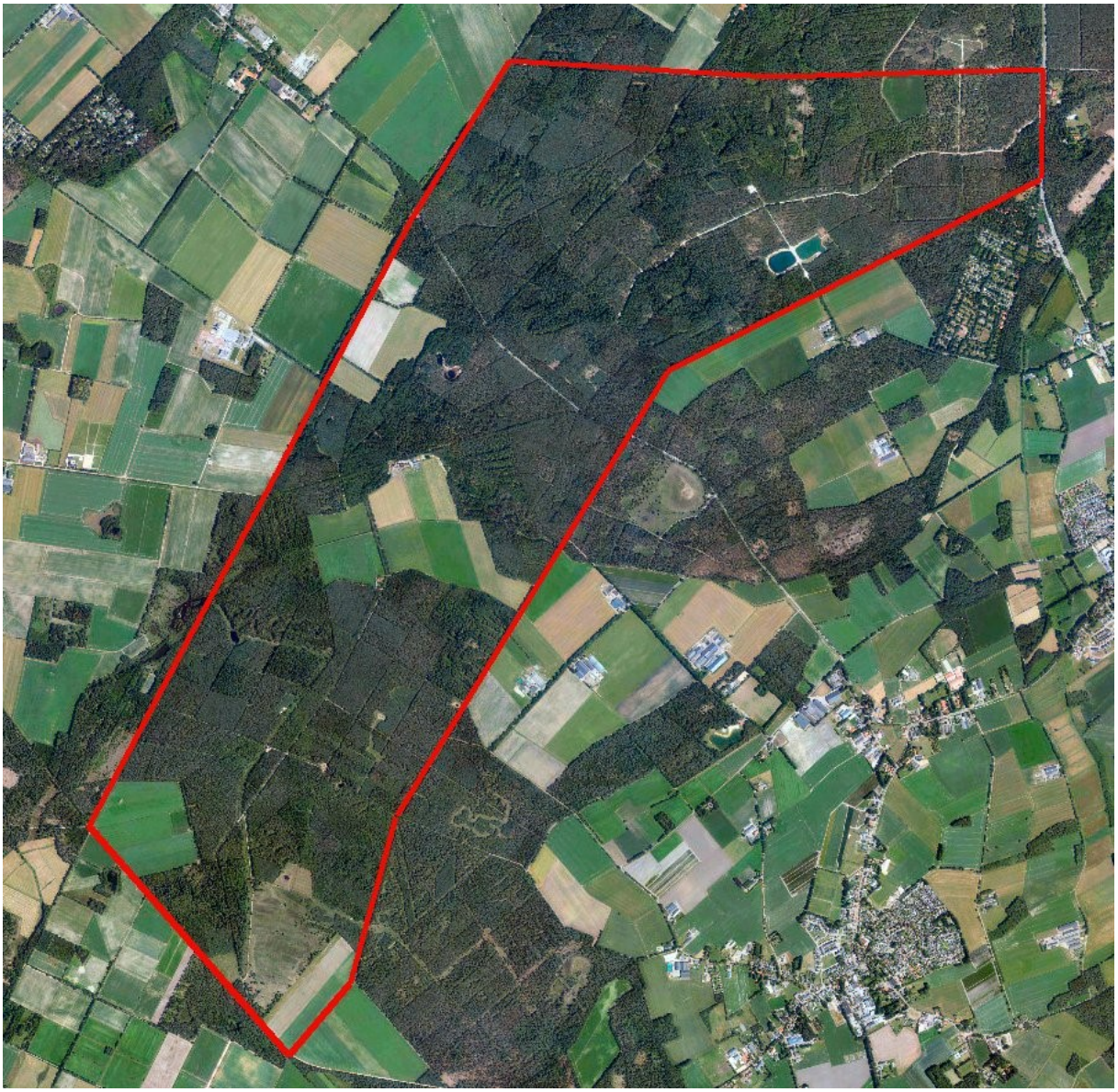

Topografie 1840

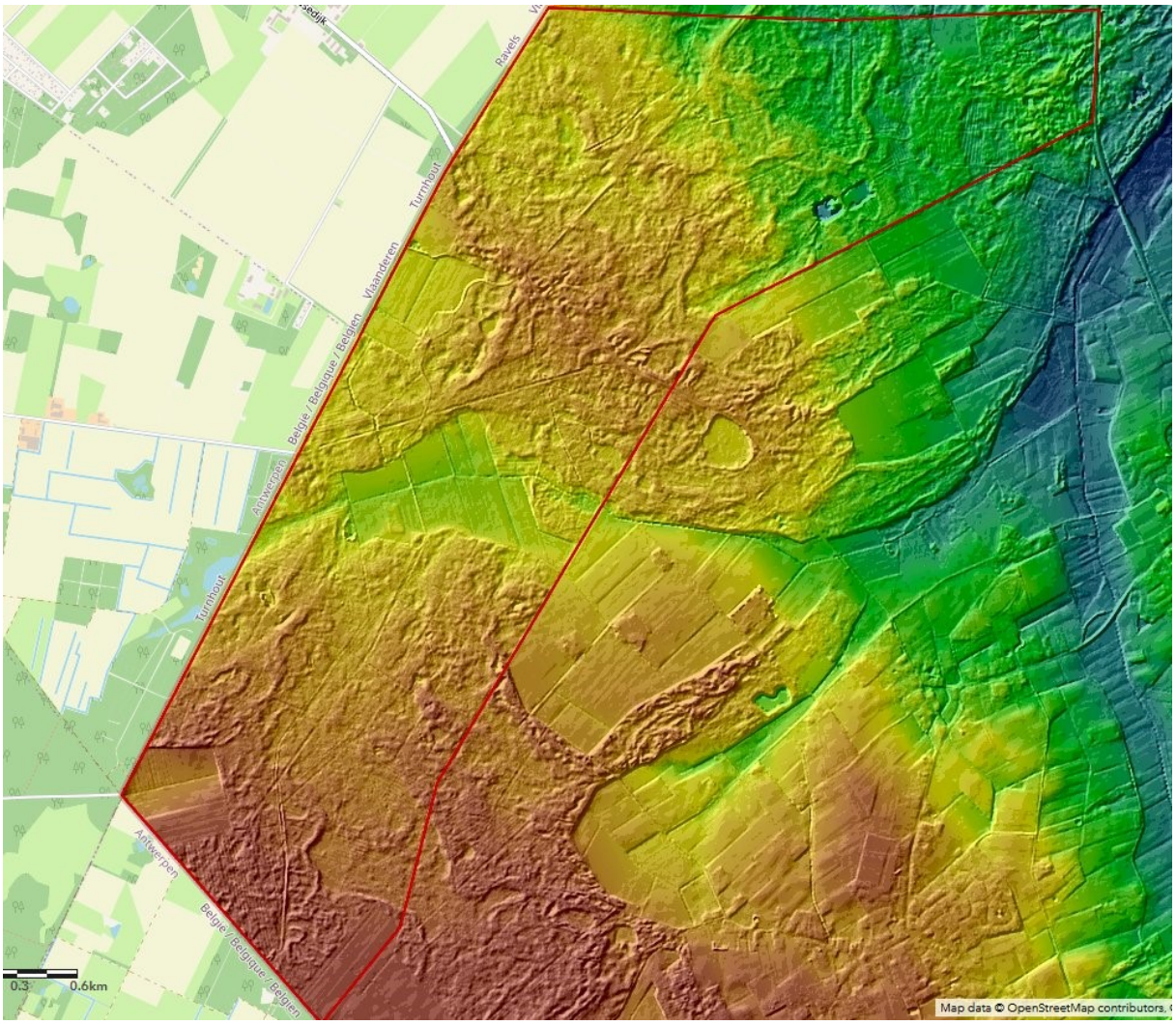
Topografie 1930

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

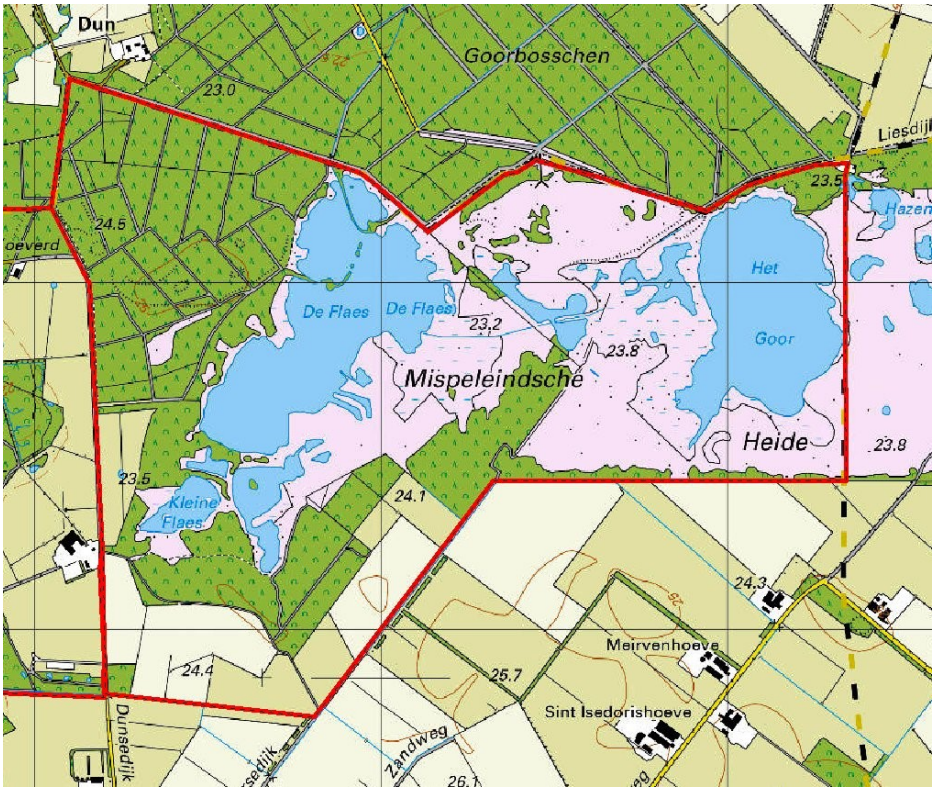
E7.010 MISPELEINDSE HEIDE

1. Naam

Mispeleind is de naam van een gehucht van Lage Mierde. G. van Berkel & K. Samplonius (2018), *Nederlandse plaatsnamen verklaard* zien in deze naam een samenstelling van de vrucht- en boomnaam *mispel* (Mespilus germanica) en *eind* 'rand, uiteinde, plaats waar iets ophoudt'. In de naaste omgeving komen nog vier gehuchtnamen op -eind voor. Mogelijk betekent *eind* hier meer neutraal ‘plaats, oord, gebied, streek’. De naam Mispeleindse Heide verschijnt voor het eerst in 1842 op de kaart. De naam geeft aan dat die heide bij Mispeleind hoorde of daar in de buurt van lag.

2. Ligging

Het ensemble Mispeleindsche Heide ligt in de uiterste noordoosthoek van de gemeente Reusel – De Mierden, ten noorden van het gehucht Mispeleind. De Dunse Dijk is er de westgrens van, de Beerse Dijk is een deel van de zuidgrens die verder oostwaarts loopt op de grens van het cultuurland en de heide. In het noordwesten grenst het ensemble aan de nu beboste oude landbouwgronden van het Hilvarenbeekse gehucht Dun, waaronder de hoeve bij de Koevoort. De noordgrens volgt de gemeentegrens: daar lopen bospaden. Deze zigzaglijn dateert van 1997. Voordien lag hier een kaarsrechte lijn. Door deze grensverandering liggen ook enkele hoekjes die voor 1997 onder Hilvarenbeek hoorden nu in het ensemble Mispeleindsche Heide. De oostgrens is een haast onzichtbare rechte lijn door de heide. Het gebied wordt gekenmerkt door grote vennen, omringende heide en aan de westzijde dennenbossen met hier en daar loofhout.

Topografische kaart 2020.

3. Omvang

Het ensemble Mispeleindsche Heide is 258 hectare groot.

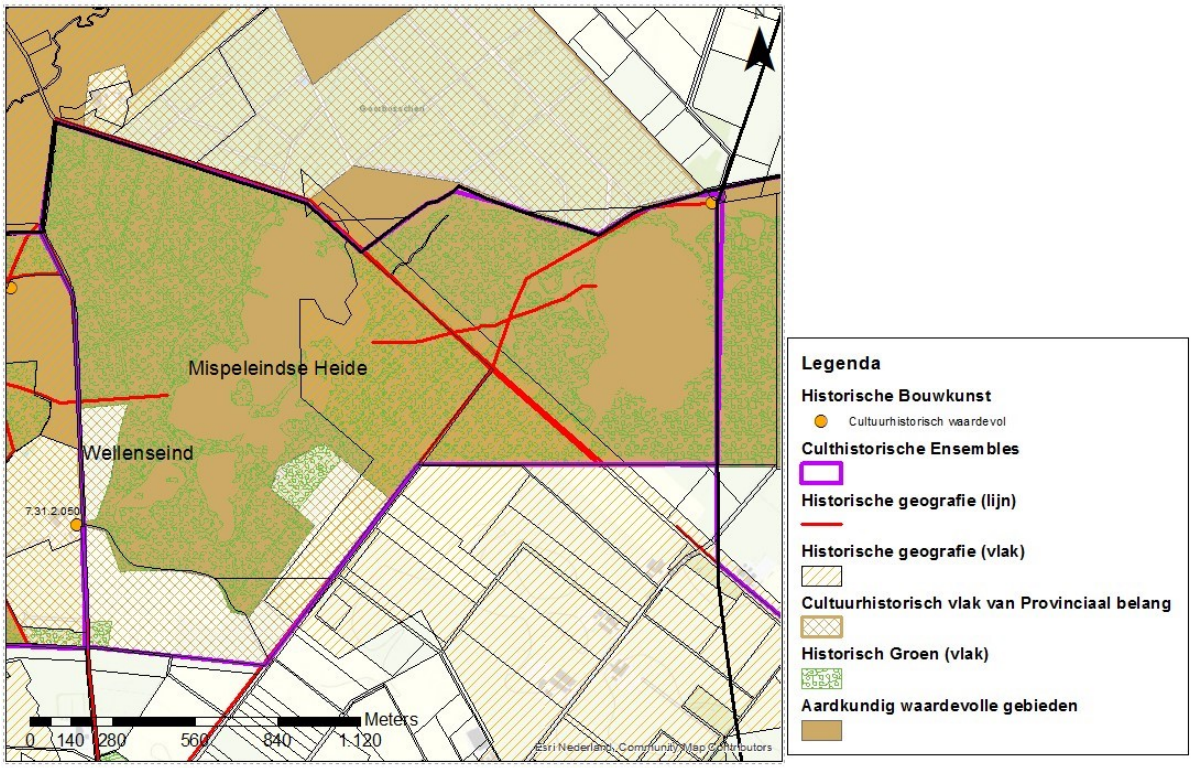
4. Karakter

Het ensemblegebied Mispeleindsche Heide is een heide met een aantal grote vennen, o.a. De Flaes en Het Goor. Het is een restant van de grote, open heidegebieden die sinds de late middeleeuwen (1250-1500) in grote delen van de Brabantse zandgebieden voorkwamen. Aan de westrand liggen productiebossen met naaldhout, voornamelijk van omstreeks 1940. Ten zuiden daarvan ligt een gebied met spontane opslag van berken en dennen. Aan de noordkant wordt het gebied begrensd door de bossen die daar op de Midden-Brabantse dekzandrug aangelegd zijn.
Ensemble met een hoge historisch geografische waarde. CHW-code: V37

5. Grondgebruik

Het huidige grondgebruik is water, heide en dennenbos. In 1828 was het grondgebruik heide, stuifduinen, water en turfgraverij in het Goor. Het gebied werd toen doorsneden door de grote weg Breda – Maastricht. Die weg is nu een moeilijk zandpad.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Mispeleindsche Heide.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 12 Oude infrastructuur

12.4 Middeleeuwse hoofdwegen

7.12.4.002 Breda – Maastricht, Bredase baan
Het ensemblegebied wordt van noordwest naar zuidoost doorsneden door de middeleeuwse hoofdweg Breda – Maastricht: de Bredase Baan. Dit deel van de Bredase Baan in Bladel is opnieuw aangelegd, rechtgetrokken en op een dijk gelegd rond 1788. De weg is de stille getuige van de internationale politiek ten tijde van de Republiek, het Prinsbisdom Luik, de Oostenrijkse Nederlanden

en de disputen over de grenzen van Bladel, Reusel en Postel.[29] De baan is het best herkenbaar en geconserveerd daar waar de ontwikkelingsdruk beperkt is gebleven en in het bijzonder daar waar de ondergrond nog steeds niet (her)verkaveld en niet in cultuur is gebracht, zoals in de Mispeleindse Heide. Daar vormt zij nog een altijd goed waarneembare circa 11 meter 30 brede aarden baan; al naar gelang de ondergrond waar te nemen als verdiepte, ingesloten door brede sloten, of verhoogde 'streep in het landschap'.[30] Jammer is dat het vervolg van deze weg richting Netersel net buiten het ensemblegebied over een lengte van 350 meter door de ruilverkaveling geheel uitgewist is.

Bredase Baan zoals deze nog zichtbaar aanwezig is op de Mispeleindsche Heide (foto B. Beex).

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.131 Beerse Dijk

Weg van Mispeleind naar Westelbeers via de paal Hazenkolk. Binnen het ensemblegebied deels nog herkenbaar.

Zandweg door de Mispeleindse Heide (CHW Noord-Brabant)

[29] Voor een overzicht van deze geschiedenis: B. Beex., *Bredase Baan Bladel – streep in het landschap*.
[30] B. Beex. *Bredase Baan Bladel – streep in het landschap.*

7.14.1.075 Dunse Dijk
De Dunse Dijk loopt van het Mispeleind bij Lage Mierde naar het gehucht Dun net onder Hilvarenbeek. De huidige rechte weg werd rond 1900 aangelegd ter vervanging van een groep slingerende banen over de heide. De weg is de westgrens van het ensemblegebied Mispeleindsche Heide.

Thema: 15 Gegraven waterlopen

15.3 Sloot
Hier worden de grote ontwateringssloten die met ontginning en/of grensafbakening te maken hebben bedoeld, niet de eindeloos talrijke gewone slootjes.

7.15.3.101
Westelijke afwatering van het ven De Flaas naar de beek De Stroom. Al aangegeven op de kadasterkaart van 1828. Binnen het ensemblegebied nog aanwezig.

De afwateringssloot van De Flaas, gezien vanaf de Dunse Dijk naar het oosten. Foto Google Streetview.

7.15.3.102
Verbindingssloot tussen de vennen Het Goor en De Flaas. Al aangegeven op de kadasterkaart van 1828. Nog aanwezig.

Thema: 20 Bosbouw

20.3. Bosbouw 1850-1900

7.20.3.019 Dennenbos bij de Flaas
Een stuifduingebied ten westen van het ven De Flaas werd tussen 1840 en 1900 met dennen bebost. Nog aanwezig.

7.20.3.020 Dennenbos bij de Koevoort
Een klein perceel nabij de Koevoort werd tussen 1840 en 1900 met dennen bebost. Nog aanwezig.

20.4. Bosbouw na 1900

7.20.4.174 Bos west van De Flaas
Het gedeelte ten noorden van het beboste duin (7.20.3.019) werd al voor 1940 bebost. De rest volgde voor 1955.

7.20.4.175 Bos zuid van De Flaas

De opeenvolgende topografische kaarten doen vermoeden dat dit bos na 1950 op natuurlijke wijze ontstaan is: een voorbeeld van het dichtgroeien met spontane opslag van berken en dennen van heide die niet meer begraasd of afgestoken wordt.

Thema: 22 Ontginningen

22.4 Heideontginning

7.22.4.007 Mispeleindsche en Hulselsche heide
Op 10 februari 1939 wordt de gemeenteraad van Lage Mierde besloten dat de gronden aan de Mispeleindsche en Hulselsche heide (scheiding: kunstweg Hilvarenbeek-Hulsel-Bladel) worden ontgonnen door de Grondmaatschappij en de overige gronden, onder meer Welleneindsche en Turnhoutsche heide, door de Heide Maatschappij.[31] De vennen Groot en Klein Meir verdwijnen daardoor.[32] Rond 1960 stopte de ontginningsijver aan wat nu de zuidgrens van het ensemble Mispeleindsche Heide is.

Thema: 24 Bestuurlijk

24.2 Gemeynte
Gebied in gemeenschappelijk gebruik en beheer bij een aantal omwonenden, gehuchten of dorpen. In de Meierij vaak in de jaren 1290 – 1335 voorzien van een mooi charter (aardbrief, kaart). Later in de regel grondeigendom van de gemeente en in de 19e eeuw verkocht.

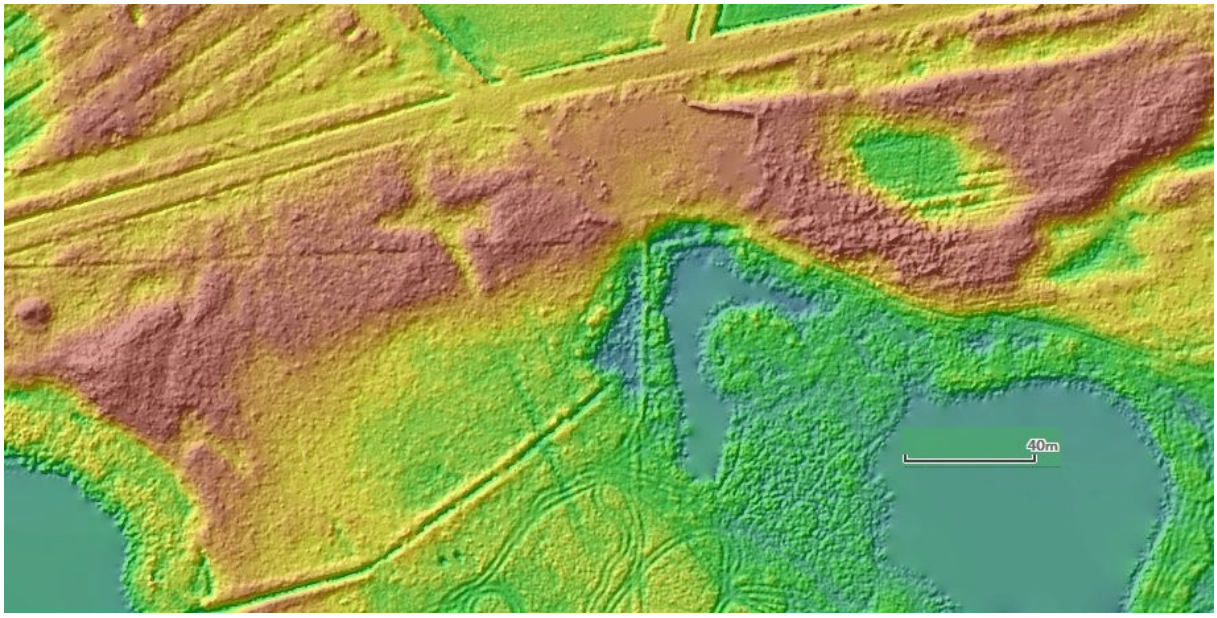
7.24.2.039 Hooge en Lage Mierde en Hulsel
In 1331 gaf de hertog aan de inwoners van Hooge, Lage Mierde en Hulsel een gemeynte uit die vrij nauwkeurig het gebied van de latere gemeente besloeg.[33] De noordgrens ervan loopt door het ensemblegebied: de Koevoort en de Hazenkolk zijn de bepalende grenspalen. De grens, zowel de oost-westgrens als de noord-zuidgrens is in het terrein aangegeven door moeilijk zichtbare greppels en walletjes.
Opmerking: hier bestaat gevaar dat afplaggen die grensmarkering laat verdwijnen.

7.24.2.042 Hilvarenbeek
De gemeynte van Hilvarenbeek werd op 24 september 1331 door de hertog en de heer van Hilvarenbeek samen uitgegeven.[34] De zuidgrens ervan loopt door het ensemblegebied. De Koevoort en de Hazenkolk zijn de bepalende grenspalen.

24.4 Grensmarkering

24.4.005 Aan den Hasencolke
Deze paal werd in 1331 in de grensbeschrijving van de gemeynte van De Mierden en Hulsel “Aan den Hasencolke” genoemd en één maand later bij de afbakening van de Hilvarenbeekse gemeynte “Leemputten”.[35] De paal stond op of tegen een langgerekte duinenrug aan de noordoostkant van het later uitgeturfde ven dat nu Het Goor heet. Op de moderne kaart staat de naam Hazenkolk bij een kleiner ven direct zuidoost van de paal. De hoogte is wel voor een (bronstijd?) grafheuvel gehouden, maar kan heel goed een oud stuifduin zijn dat deel uitmaakte van de Midden-Brabantse dekzandrug.

[31] Kamp Lage Mierde 1939-heden, p. 4.
[32] *Steen voor Steen*, 2001, nr. 19, p. 20-25
[33] 1331, augustus 19: Enklaar, 1941, nr. 78.
[34] 1331, september 24: Enklaar, 1941, nr. 72.
[35] 1331, augustus 19: Enklaar, 1941, nr. 78: A palo seu loco dicto Aan den Hasencolke.1331, september 24: Enklaar, 1941, nr. 72: Ad locum dictum ter Leemputten.

De plaats van paal Hazenkolk op de AHN3-hoogtekaart. Een T-vormig aangelegd stel greppels en walletjes markeert de oude gemeentegrenzen en ook twee weggetjes vanuit het noorden lopen recht op het grenspunt af. Direct ten noorden ervan lijkt er grond afgegraven te zijn.

24.4.018 Koevoort
De Koevoort, de plaats waar de Reusel aan de noordzijde het ensemblegebied verlaat, werd al in 1331 genoemd als grenspunt tussen De Mierden en Hilvarenbeek.[36] De Koevoort ligt net buiten het ensemblegebied, maar is medebepalend voor de oude grens.

24.8 Vrijheid

7.24.8.001 Vrijheid Mierde
Vermoedelijk verkreeg Mierde niet lang voor 1340 vrijheidsrechten. De schepenbank noemt zich in 1350 en later nadrukkelijk de schepenbank van de vrijheid Mierde, zodat de vrijheid kennelijk heel het schepenbankgebied betrof. Ergens in Mierde werden in 1340 hertogelijke cijnzen betaald tegen het voor vrijheden typerende hogere tarief.[37] Dat Mierde een vrijheid was werd meermaals bevestigd.[38] De noordgrens van de vrijheid liep door het ensemblegebied.

24.9 Dorpsgebied

Door het ensemblegebied loopt de grens tussen de dorpsgebieden van Lage Mierde (zuid) en Hilvarenbeek.

Thema: 28 Grondstofwinning

28.16 Turfwinning

7.28.16.002 Het Goor
De Topografische kaart van 1840 geeft hier actieve turfwinning aan.

28.8 Leemput

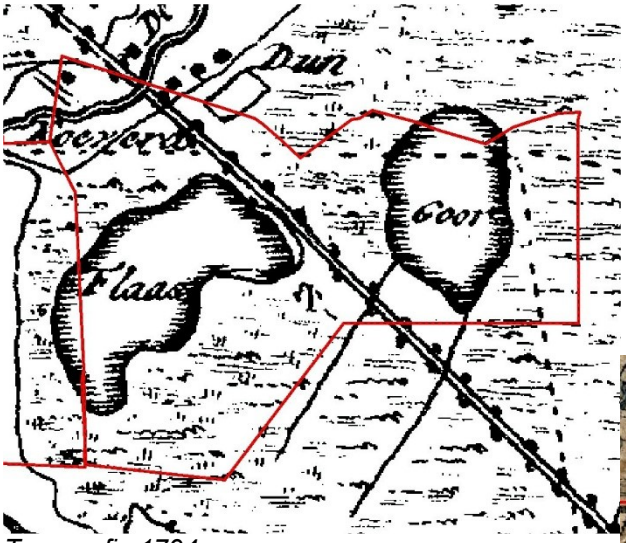
[36] 1331, september 24: Enklaar, 1941, nr. 72: Ad locum dictum ter Coevoert. 1331, augustus 19: Enklaar, 1941, nr. 78: Coevoert.
[37] Van Asseldonk, 2002, 95.
[38] NAG, Staten Generaal, 1654, 16 juli: resolutie van de Staten-Generaal met een bevestiging van een oorkonde van Philips de Goede uit 1453: Mierde is een vrijheid. Albrecht en Isabella d.d. 28 mei 1605 bevestiging + vrij van tol, lood en geleide en van alle andere tollen in Brabant geheven.

7.28.8.001 Leemput uit 1331
Grenspaal Hasenkolk werd in 1331 ook wel aangeduid als de Leemputten. In de vroege veertiende eeuw werd ergens bij die paal dus al leem gewonnen. Juiste locatie onbekend, binnen 100 meter van die paal, 25% kans dat het binnen het ensemblegebied was.

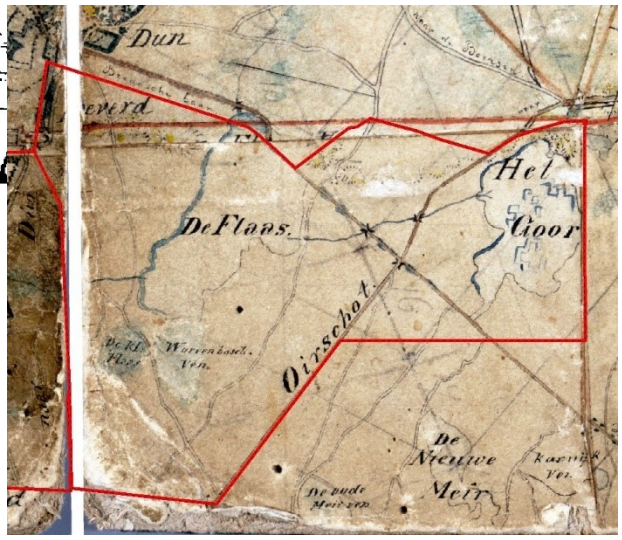
Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

-geen objecten aangegeven-

7. Het ensemble op historische kaarten

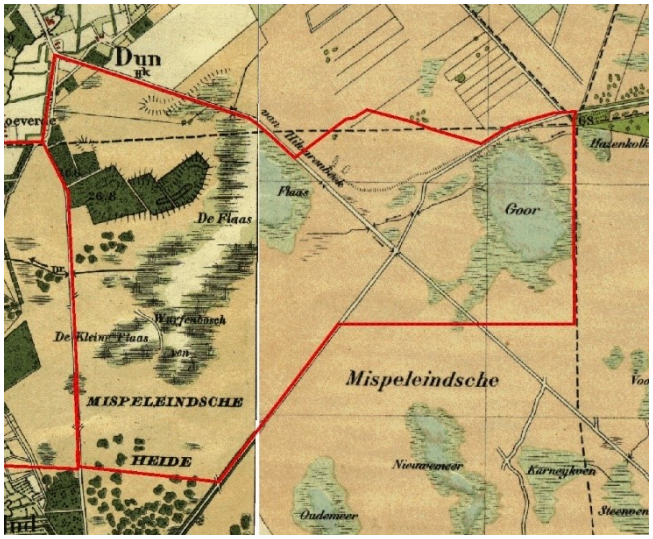

Topografie 1794.

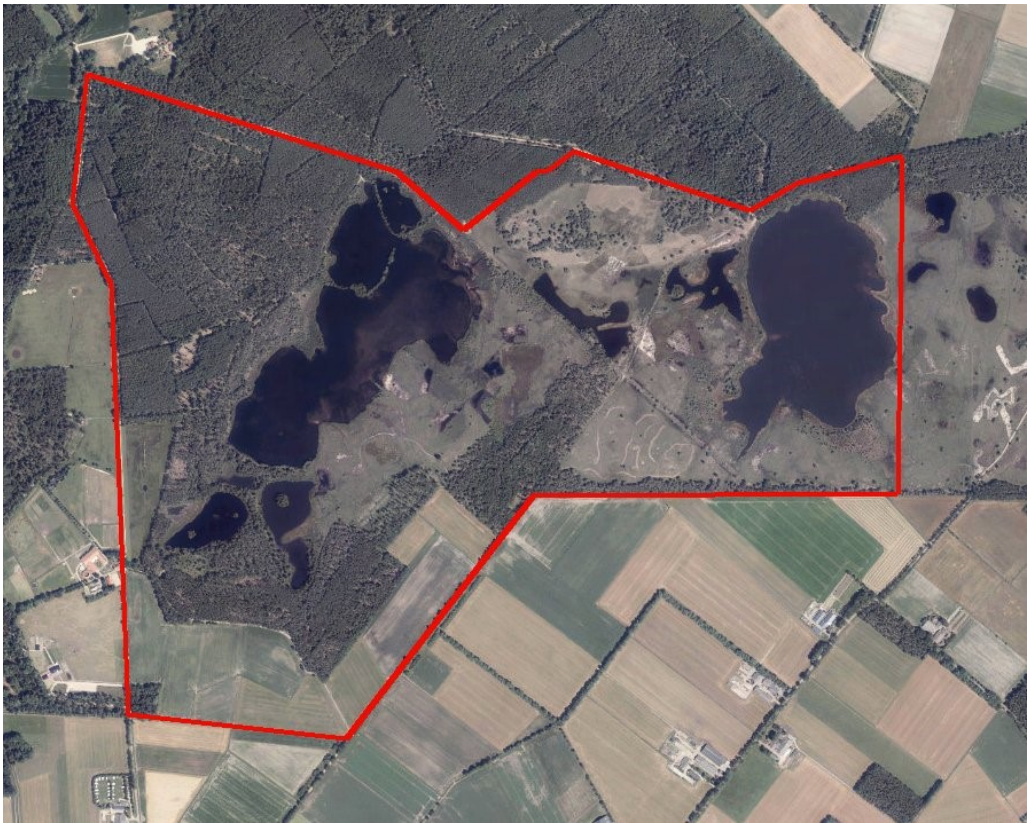

Topografie 1840.

Topografie 1930.

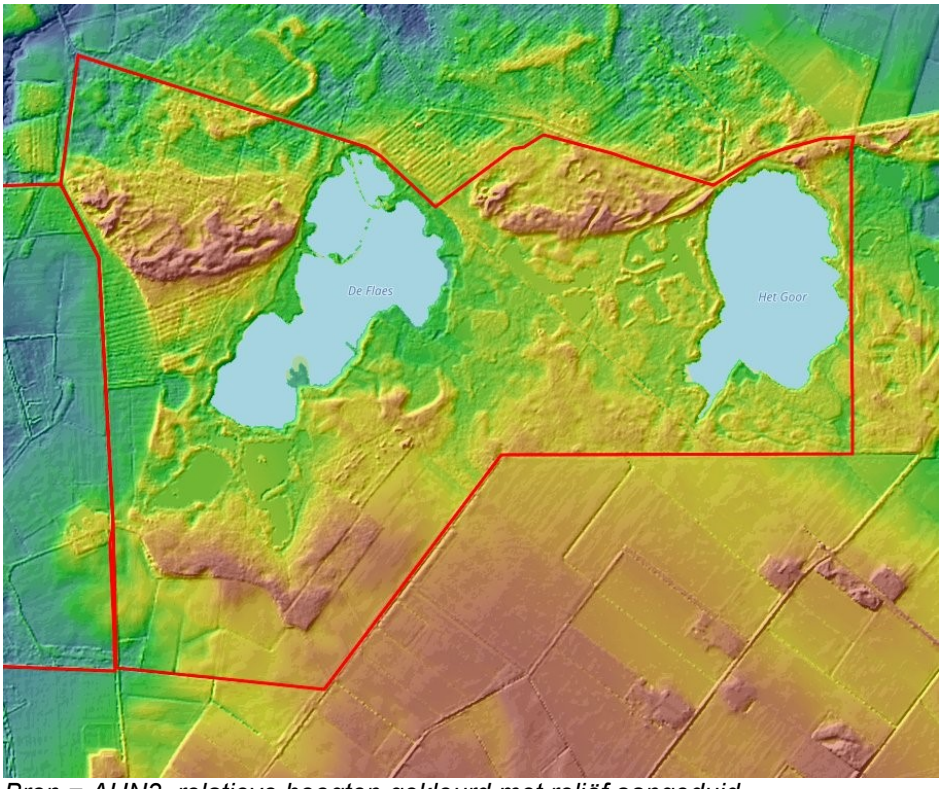

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

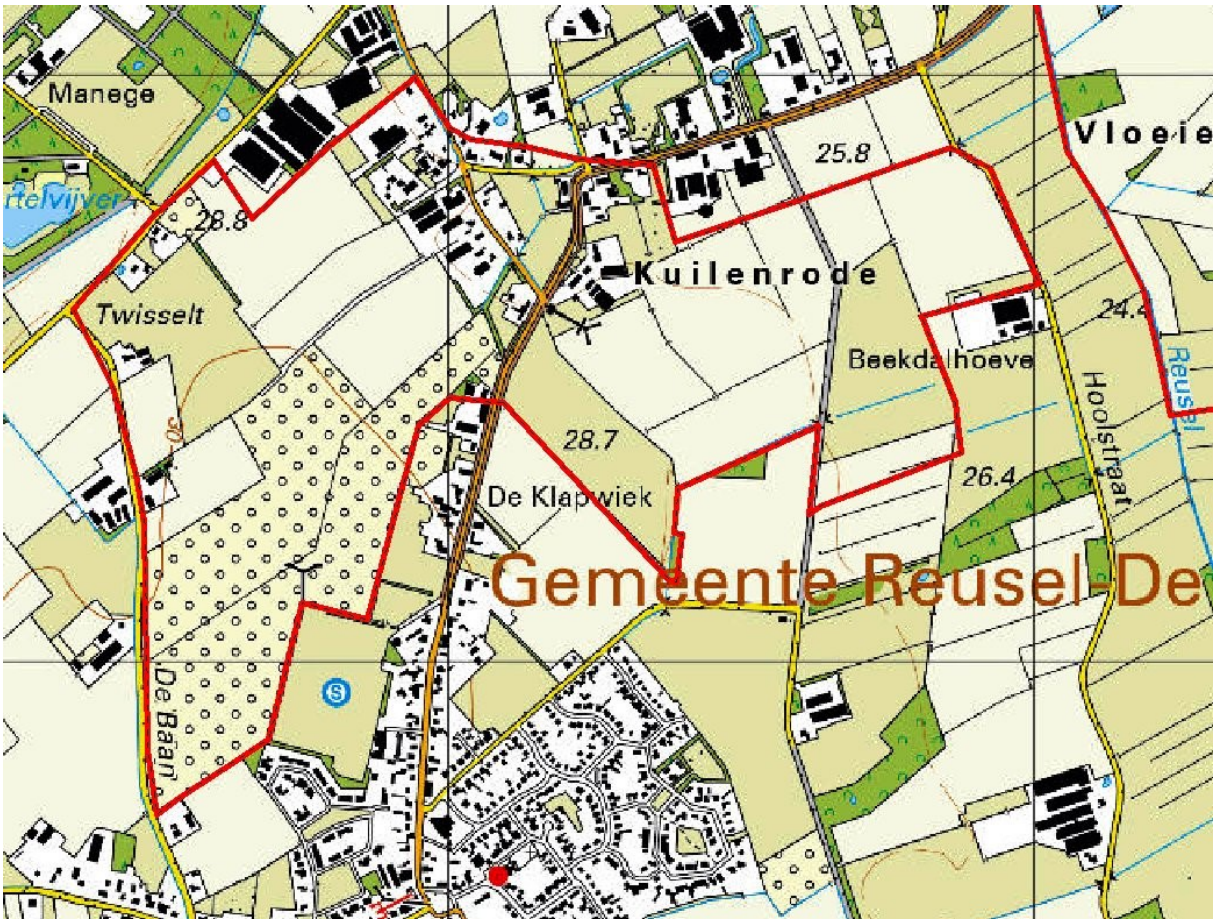
E7.011 KUILENRODE

1. Naam

De naam van het ensemble is die van een gehucht van Hooge Mierde dat voortkwam uit een enkele pachthoeve van de abdij van Averbode, genaamd Kuilensrode. G. van Berkel & K. Samplonius, *Nederlandse plaatsnamen verklaard* (2018), interpreteren de naam Kuilenrode op basis van vermeldingen uit 1212 (Culutsrode), 1838-1857 (Kuilensroode), 1869 (Kullensroode), 1894/1917 (Kuilensroode), 1899 (Kulenrode of Kullensrode) als een samenstelling van *rode* 'rooiing van bos, ontginning' en de vogelnaam dial. *kulut* 'wulp (Numenius arquata)', hier mogelijk een bijnaam. Andere oude naamsvermeldingen luiden onder andere: 1788 (Koldersrode), 1828 (Kuilens Roode)

2. Ligging

Het ensemble Kuilenrode ligt ongeveer één kilometer ten noorden van het centrum van het dorp Hooge Mierde. Centraal ligt een deel van de straat Kuilenrode. De oostgrens ligt op de Hoolstraat, de westgrens op de Twisseltse Baan en de straat De Baan. De noordgrens ligt op de straten genaamd Poppelse Dijk en Wildert, en verder ongeveer 140 meter ten zuiden van de Koestraat. Het dichtbebouwde deel van de straat Kuilenrode valt buiten het ensemble.

3. Omvang

Het ensemble Kuilenrode beslaat een oppervlakte van 91,5 hectare.

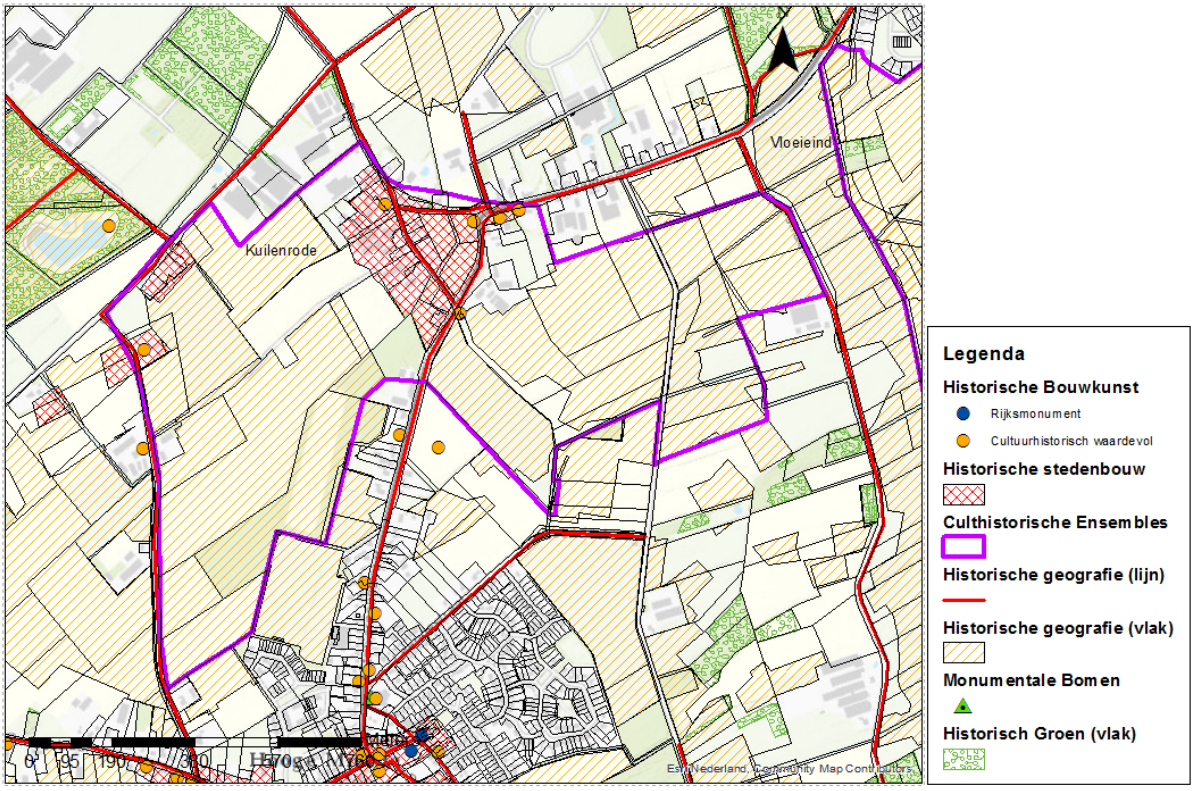
4. Karakter

Ensemble met een zeer hoge historisch geografische waarde. Kuilenrode is een buurtschap van een twintigtal boerderijen. De structuur van het gehucht dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500). Kuilenrode bestaat uit boerderijen die verspreid liggen in een cluster rondom de voormalige abdijhoeve van Kuilenrode, die gelegen was aan de Poppelsedijk 1a en 3. Het open groen agrarische landschap is beeldbepalend voor het gehucht. De wegen hebben deels klinkerbestrating en worden afgezoomd door bomenrijen. Het gehucht wordt gekenmerkt door oude beplanting en hagen. Via een zandpad door de velden is het gehucht Kuilenrode bereikbaar. De Baan loopt van het gehucht rondom de Smidsstraat in de richting van de weilanden en bossen rondom de Twisseltsebaan.

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is hoofdzakelijk een afwisseling van akkers, grasland en boomkwekerijen, met in het noorden veel boerderijen en woningen. In 1828 overheersten de meest open akkers met bij de drie clusters boerderijen in het noorden ook wat grasland en verspreid enkele bosperceeltjes.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Kuilenrode

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.002 Sint Corneliusstraat - Hollandsche weg - Neterselsedijk
De verbinding Reusel-Hooge Mierde (Kerkstraat)-Netersel heet binnen het ensemblegebied Kuilenrode en Koestraat. De oude weg maakte tussen de kom van Hooge Mierde en het centrum van

Kuilenrode een bocht waarvan de Leendestraat nog een restant is. De weg is in de tweede helft van de negentiende eeuw rechtgetrokken.

7.13.1.013 Poppelsedijk
Doorgaande weg van De Mierden naar Poppel.

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.046 Naamloos
Grotendeels vervallen binnenweg tussen de velden. Naamloos op de kadasterkaart.

7.14.1.047 Twisseltse Baan
Weg op de rand van de heide, nu genaamd Twisseltse Baan

7.14.1.050 Weg van Kuilenrode naar Lage Mierde
Thans geheel vervallen weg van Kuilenrode naar Lage Mierde, deels op de rand van de heide.

7.14.1.055 Hoolstraat
Beekdalbegeleidende weg aan de westkant van de Reusel. Op de kadasterkaart en ook nu genaamd Hoolstraat.

7.14.1.108 Klinkerwegen Kuilenrode
Klinkerwegen in een oud buurtschap. De bestrating met gebakken klinkers dateert (deels) uit de periode 1890-1940. De wegen zijn onderdeel van een groter complex aan klinker- en kasseiwegen, dat kenmerkend is voor de gemeenten Bladel en Reusel-De Mierden. CHW. nr. L53 (GK-HL-09).

Kruising Poppelsedijk – De Wildert in Kuilenrode: klinkerwegen. Foto Google Streetview april 2019.

7.14.1.155 Doornboompje
Lokale klinkerweg, waardering hoog

7.14.1.156 Kuilenrode
Rechtgetrokken weg tussen Hooge Mierde en Kuilenrode, waardering redelijk hoog

Thema: 15 Gegraven waterlopen

15.3 Sloot

7.15.3.117 langs Twisseltse Wouwer
Afwateringssloot voor verder zuidwestwaarts gelegen gronden. Bestond al in 1788.

7.15.3.120 afwatering van Kuilenrode
Afwateringssloot die in het centrum van Kuilenrode begon. Bestaat deels nog.

Thema: 17 Gehuchten

17.4 Klein gehucht

7.17.4.001 Kuilenrode
In 1828 een klein gehucht met een twintigtal boerderijen en een pastorie. De boerderijen liggen wat verspreid in een cluster bij de grote pachthoeve van Kuilenrode. De naam Kuilenrode is een samenstelling van rode 'rooiing van bos, ontginning' en de vogelnaam dial. kulut 'wulp (Numenius arquata)', hier mogelijk een bijnaam. Gehuchtnamen op -rode duiden in deze streken vaak op nederzettingen die in de elfde - dertiende eeuw gesticht zijn.

Panorama van Kuilenrode. Google Streetview april 2019.

17.5 Huizengroep

7.17.5.001 De Twisselt
Gehuchtje van 5 boerderijen op er rand van de heide, bij de Twisseltse Wouwer. G. van Berkel & K. Samplonius, *Nederlandse plaatsnamen verklaard* (2018) vermelden dat deze naam op basis van 19e en 20e -eeuwse vermeldingen wel verklaard wordt als een samentrekking van 't wislo, uit *lo* 'licht, open bos' van *wissen* 'tenen, wilgen', of als *twisel 'tweesprong'.

Twisselt in 1788.

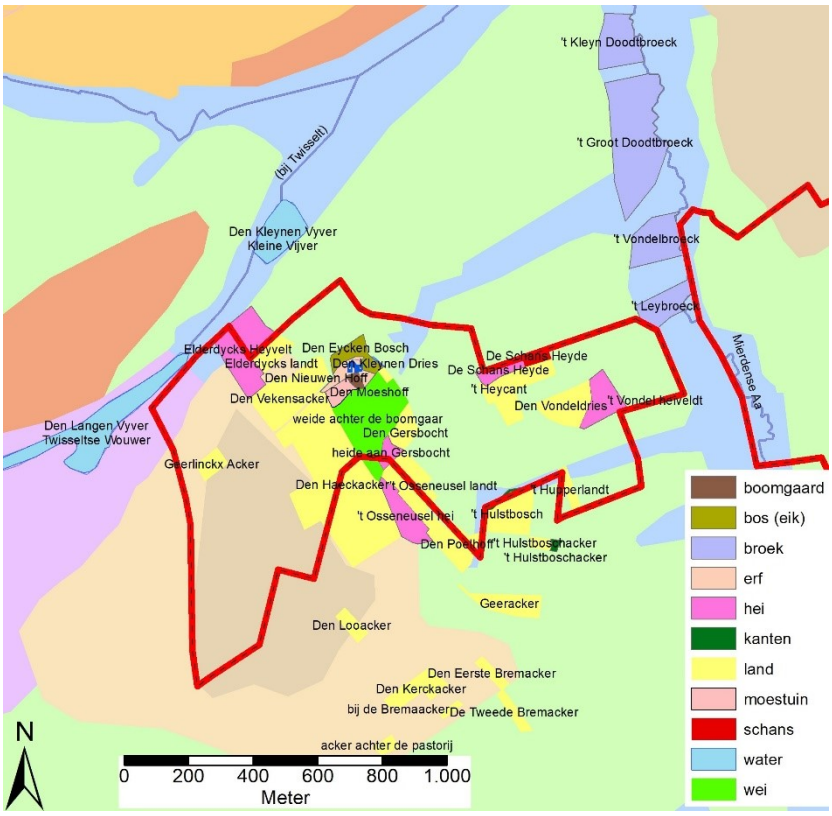
Thema: 18 Heerlijkheden

Abdij Averbode

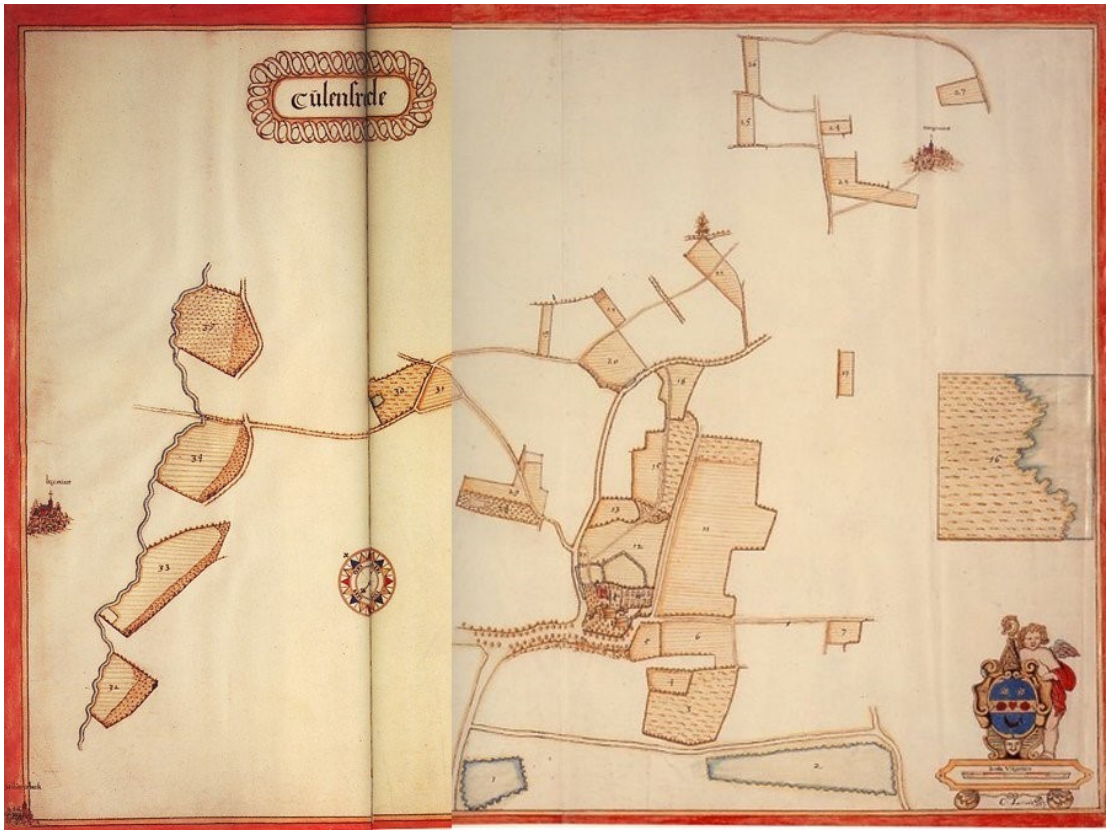
7.18.3.011 Hoeve Kuilenrode te Hooge Mierde

Pachtboerderij van de abdij van Averbode. Omstreeks 1163 verwierf de abdij van Averbode deze. Met voormalige pastorie met mogelijk zichtbaar nog resten van omgrachting. Gelegen aan de Poppelsedijk 1a en 3.[39] Van Kuilenrode zijn ook de percelen precies bekend (op één na). Nu erf van modern boerenbedrijf.

Interpretatie van de kaart uit 1665, nu met het noorden boven. Tekening K. Leenders, 2020.
Kaart uit 1665 van de gronden van de pachthoeve Kuilenrode van de abdij van Averbode.

[39] Nieuwsbrief AVKP, nr 25, juli 2003 over booronderzoek

Thema: 20 Bosbouw

Lange tijd waren er in het ensemblegebied altijd wel een paar beboste percelen, maar die hadden nooit een lang leven. Thans is het ensemblegebied Kuilenrode geheel bos-vrij.

20.2. Bosbouw 1750-1850

7.20.2.61, 62, 65, 67
Vier verspreid liggende bospercelen die in 1842 al op de kaart staan. Samen 33 hectare, deels net buiten het ensemblegebied. Deze bosjes bestaan niet meer.

20.3. Bosbouw 1850-1900

7.20.3.167, 168, 178
Drie heel verspreid op de randen van het ensemblegebied liggende bospercelen die in 1842 nog niet en in 1900 wel op de kaart staan. Samen 37 hectare, deels net buiten het ensemblegebied. Ook deze bosjes bestaan niet meer.

20.4. Bosbouw na 1900

7.20.4.039, 103, 108, 109, 111, 122
Zes heel verspreid meest op de randen van het ensemblegebied liggende bospercelen die na 1900 aangeplant werden. Samen 54 hectare, deels net buiten het ensemblegebied. Ook deze bosjes bestaan niet meer.

Thema: 21 De oude Akkers

21.1 Akkerwal

UNIEKEID	Relictstatus	Opp(ha)	NOG
7.21.1.011	Bestaat niet meer	0,64	
7.21.1.012	Bestaat niet meer	0,64	
7.21.1.013	Bestaat niet meer	0,29	
7.21.1.013	Bestaat niet meer	0,23	
7.21.1.014	Bestaat niet meer	1,02	
7.21.1.014	Bestaat nog	0,32	0,32
7.21.1.014	Bestaat nog	0,09	0,09
7.21.1.015	Bestaat niet meer	0,03	
7.21.1.017	Bestaat niet meer	0,29	
7.21.1.018	Bestaat niet meer	0,28	
7.21.1.019	Bestaat niet meer	0,10	
7.21.1.021	Bestaat niet meer	0,41	
12		4,34	0,41

Van de 9 stroken met akkerwal (heg met mogelijk een wal eronder) zijn er nog twee stukjes over: een driehoekig bosje en een haag die nu een rij bomen met dichte ondergroei is en net binnen het ensemblegebied ligt.

De laatste akkerwal ligt precies binnen het ensemblegebied. Het pad erlangs is de grens, links ervan is binnen en rechts van de bomen is buiten het ensemblegebied.

21.2 Besloten akker

UNIEKEID	Relictstatus	Opp(ha)	NOG
7.21.2.032	Bestaat niet meer	3,58	
7.21.2.032	Bestaat nog	3,32	3,32
7.21.2.034	Bestaat niet meer	1,55	
7.21.2.036	Bestaat niet meer	6,51	
7.21.2.036	Bestaat nog	5,02	5,02
5		19,99	8,34

Van de vier besloten akkers (akkers met een haag en/of wal eromheen) zijn er nog twee deels akker. Bij akker 32 is er geen haag of wal meer te bekennen. De hiervoor genoemde laatste akkerwal kan gezien worden als een restje van de omheining van besloten akker 36.

21.3 Open akker

7.21.3.009 Hoge Akkers
Het noordelijke deel van de Hoge akkers valt binnen het ensemblegebied. De noordoostelijke strook ervan hoorde hij de abdijhoeve Kuilenrode: de Haeckacker. De rest was in gebruik bij talloze verschillende boeren. Open akkergebieden, zeker als ze zo hoog liggen als de Hoge Akkers, blijken elders nog al eens de vroegste middeleeuwse boerderijen te bedekken. Opvallend is de ligging van de abdijhoeve: op de noordrand van het openakker gebied, alsof het een relatief jong element is, hoewel de hoeve al in 1163 door Averbode verworven werd en toen dus al een tijdje bestond. In Bladel bleek dat dergelijke abdijhoeven, vaak ook in de twaalfde eeuw al verworven, als een kring rond de kennelijk oudere open akkers lag.

7.21.3.010 Twisseltse akkers
Strook van 350 meter breed langs de Twisseltsestraat.

7.21.3.024 De Steltakkers
Open akkergebied dat het oostelijk deel van het ensemblegebied grotendeels beslaat.

De open akkers zijn nog steeds merendeels als akker in gebruik en ze zijn ook nog steeds erg open: geen hagen of boomrijen die de openheid breken. De bodem is hier overal een enkeerdgrond (dik plaggendek) op sterk lemig fijn zand.

Thema: 25 Militair

25.3 Boerenschans

7.25.3.001 Boerenschans Kuilenrode
Uit de kaart van de hoeve Kuilenrode van Averbode uit 1665 blijkt dat hier een boerenschans geweest is. Dergelijke boerenschansen werden opgeworpen als bescherming tegen ronddolende legerbenden,

hetzij die van Maarten van Rossum ca 1540 of die van de Tachtigjarige Oorlog, vooral in de jaren 1570 – 1590. Op de AHN3-hoogtekaart zijn er geen sporen van te zien.

Thema: 26 Kerkelijk

26.6 Kapel

7.26.6.006 Corneliuskapel Hooge Mierde
In 1805 verwierf de toenmalige Hoogemierdse pastoor Cornelis Philips een reliek en houten beeltenis van de heilige Cornelius, beschermheilige van het (gehoornde) vee, huisdieren en veehouders. Hierna kwam de bedevaart in het dorp op gang. In de negentiende eeuw ontwikkelde Hooge Mierde zich tot het belangrijkste Corneliusbedevaartoord in de Nederlandse Kempen. Gedurende de 20e eeuw nam de bedevaart geleidelijk af. In 1998 werd op initiatief van de plaatselijke Heemkundekring een nieuwe Corneliuskapel (ook wel Sinterknèlliskapel genoemd) op de Kuilenrode opgericht, niet uit devotioneel oogpunt maar om cultuurhistorische redenen. Het stukje grond aan de Kuilenrode, waarop de kapel is gebouwd, is eeuwenlang in het bezit van de abdij van Averbode geweest. De nieuwe kapel vervangt een oude kapel uit 1800. De ontwerper van de nieuwe kapel is Pierre van der Geld. Het Corneliusbeeld, een kopie van het door pastoor Philips verworven beeld, is vervaardigd door Ellen van Kroon. Jan Verhallen maakte de gebrandschilderde ramen.[40]
De kapel is een eenvoudig bakstenen gebouwtje voorzien van een leien zadeldak met dakruiter en een driezijdige, oostelijk georiënteerde apsis. In het midden van de voorgevel bevindt zich een opening met korfboog en een klein rondraam met traliewerk. Ook de vensters in achter- en zijgevels met gebrandschilderde ramen en bakstenen onderdorpel zijn voorzien van traliewerk. In de kapel bevindt zich naast een Mariabeeld een heiligenbeeld van Cornelius met de attributen een hoorn en kruis.

Sint-Corneliuskapel, Kuilenrode, Hooge Mierde, februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee)

26.13 Pastorie

7.26.13.006 Pastorie Poppelsedijk 1a en 3 te Hooge Mierde
Eind 17e en begin 18e eeuw lieten de Staten Generaal de teugels wat vieren en hadden de pastoors weer meer mogelijkheden om de parochie te bedienen. In Hooge Mierde werd een nieuw onderkomen gezocht. De abdij van Averbode was in het bezit van een hoeve met een stenen huis aan de huidige Poppelsedijk 1a en 3. Het stenen huis werd als pastorie in gebruik genomen. Wanneer precies is onbekend. Zij heeft tot ongeveer 1860 dienstgedaan als pastorie. Eind 19e eeuw is het pand gesloopt. Op de AHN3-hoogtekaart zijn geen restanten meer zichtbaar van de omgrachting. In 1860 is een nieuwe pastorie bij de kerk aan de Torendreef gebouwd.

Thema: 27 Meubilair

[40] *Steen voor steen*, 1998, nr. 9, p. 39-42.

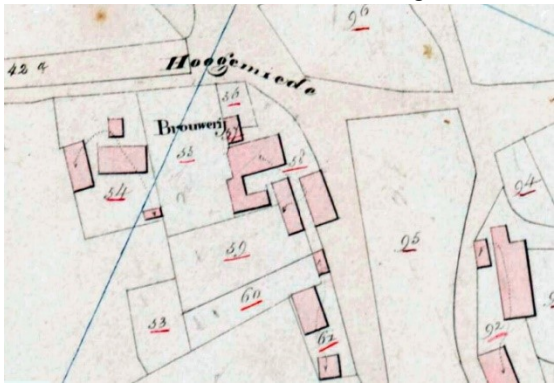
27.21 Herberg

7.27.21.024 Café De Wildert 2
Café met mogelijk winkel in boerderij van Sientje Scheer aan De Wildert 2. Bestaat niet meer.

Thema: 29 Industrieel

29.2. Brouwerij

7.29.2.002 Brouwerij Kuilenrode, De Wildert 6
Brouwerijcomplex aan de Poppelsedijk ter hoogte van De Wildert. In 1650 waren er in Hooge Mierde zeker twee brouwerijen, de eerste gelegen in de Hoogstraat, de tweede in Kuilenrode. De brouwerijen waren eigendom van de brouwers Wittens en Mertens, beide hadden tevens een herberg. Eind 17e eeuw kwam de brouwerij in Kuilenrode in handen van Marten Jacob Mertens uit Kuilenrode. Na het overlijden van Marten en zijn echtgenote Maria Jans Verspreeuwel, werd de brouwerij toegewezen aan hun jongste zoon Steven. Hij trouwde in 1695, waardoor het voortbestaan van de brouwerij was verzekerd.[41] Aanwezig in 1828 (kadaster). Op de kaarten blijft het complex ongewijzigd tot kaarteditie 1940. Vermoedelijk is de brouwerij al rond 1920 afgebroken en vervangen door de boerderijtjes De Wildert 6 (zie 7.31.2.055) en 8 (zie 7.31.2.063).

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.2. Boerderij

7.31.2.006 Boerderij Koestraat 4[42]
Langgevelboerderij met rieten kap aan de Koestraat nummer 4. Het gebouw dateert van 1880 en is verbouwd tot woonboerderij. Voordien stond hier geen boerderij.

Koestraat 4. Foto Google Streetview april 2019.

[41] http://www.brabantsbier.eu/henlmier.html geraadpleegd 12 juli 2020.
[42] Aanvulling heemkundekring De Mierden.

7.31.2.007 Boerderij De Baan 10.
Boerderij uit 1960 gebouwd op de plaats van een boerderij die er al in 1828 stond.

7.31.2.032 Boerderij Kuilenrode 15
Deze langgevelboerderij uit 1890 heeft een markante inplanting langs de landweg Kuilenrode. De langgevelboerderij en de schuur staan haaks op elkaar op een groot perceel. De achter- en zijkant van het perceel zijn omgracht. Deze gracht loopt door naar de plaats waar de voormalige hofstede lag. De voorganger van deze boerderij behoorde toe aan de abdij van Averbode.
De bakstenen schuur staat haaks op de weg en vertoont verschillende bouwsporen. Het voormalige laadvenster in de tuitgevel aan de straatzijde is dichtgemaakt. In de lange gevel zit een inrijpoort tussen getoogde zesruitsvensters. Mogelijk betreft het een voormalige dwarsschuur. De schuur die er in 1828 stond, stond echter ook langs de straat en niet dwars erop. CHW. Nr. KL056-000095

Kuilenrode 15, Hooge Mierde, februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee)

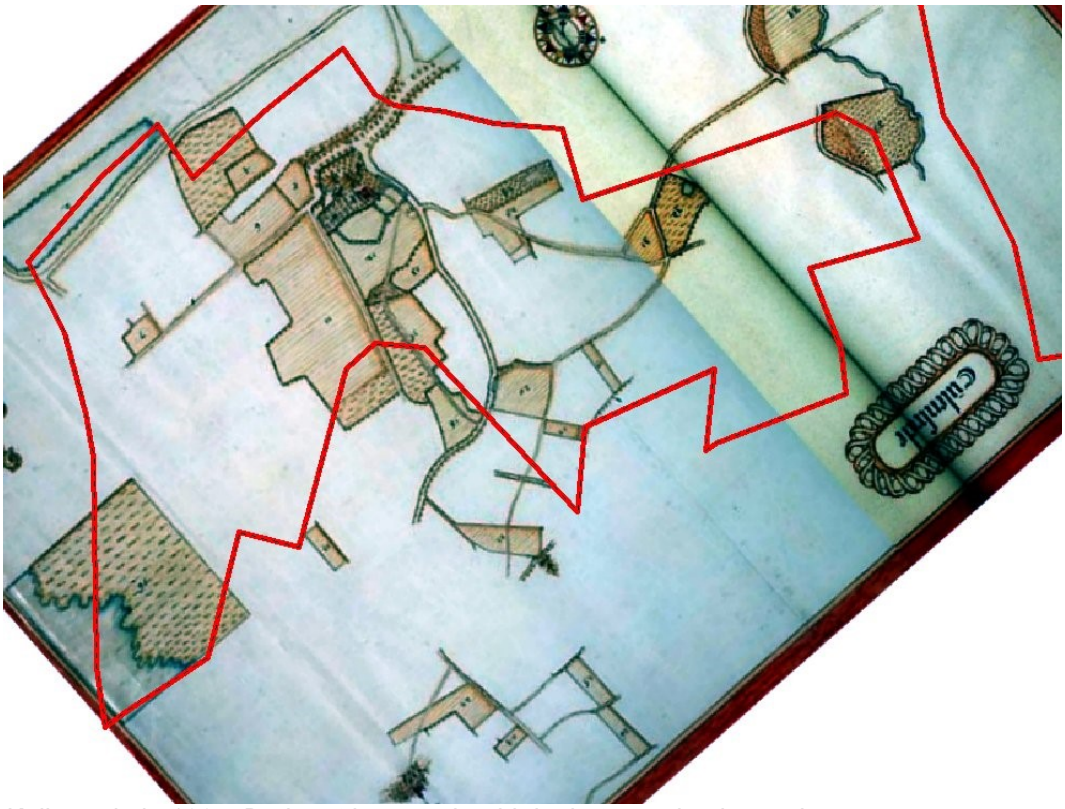
7.31.2.055 Boerderij De Wildert 6
Langgevelboerderij uit 1922, met gebroken kap. De stal verbouwd tot woonruimte. In 1665 stond hier geen gebouw, in 1828 stond hier een brouwerij.

7.31.2.061 Boerderij Koestraat 2
Eenvoudige langgevelboerderij uit ca 1915, nu woning maar niet verbouwd.

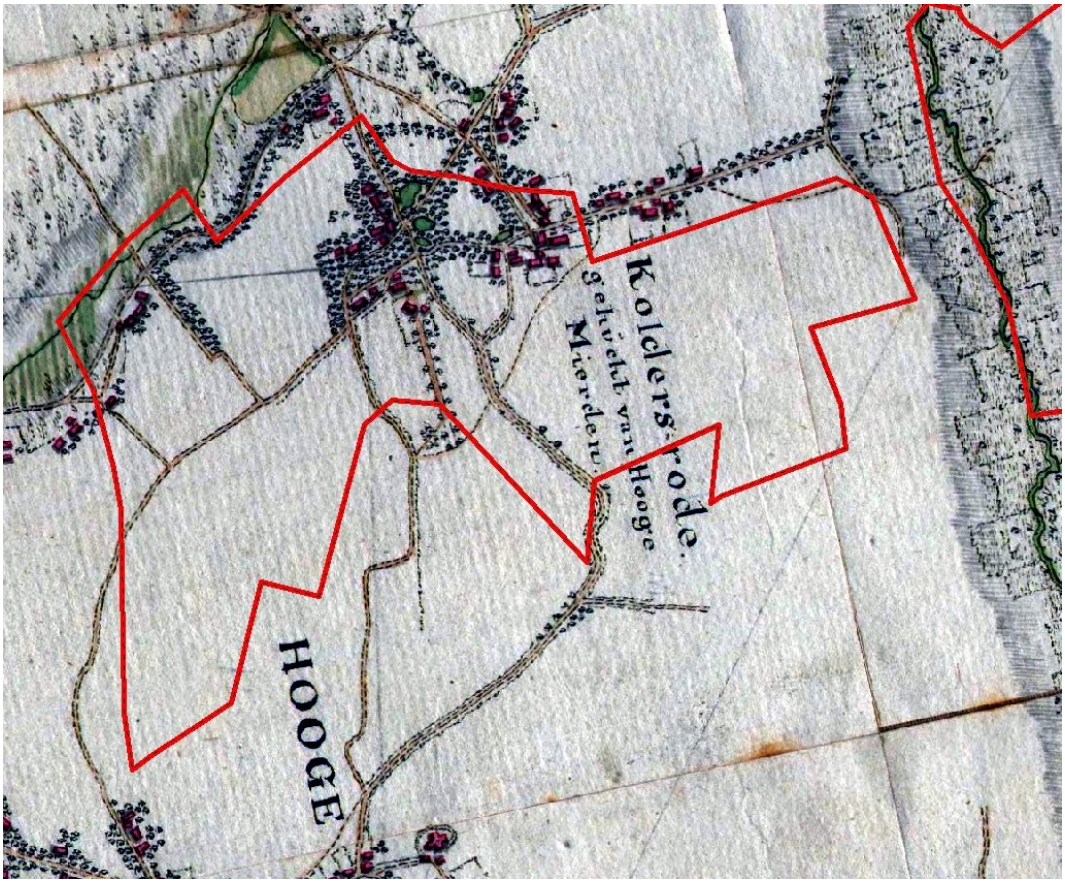
7.31.2.062 Boerderij Koestraat 6
Langgevelboerderij volgens MIP uit ca 1910, maar gebouw is veel jonger en zou volgens Planviewer uit 1992 dateren! Zeer lange langgevelboerderij met veel ruimte voor de varkens.

7.31.2.063 Boerderij De Wildert 8
Langgevelboerderij, mogelijk ca 1900. In 1665 stond hier geen gebouw, in 1828 stonden hier bijgebouwen van de brouwerij.

7. Het ensemble op historische kaarten

Kuilenrode in 1665. De kaart is zo gedraaid dat het noorden boven is.

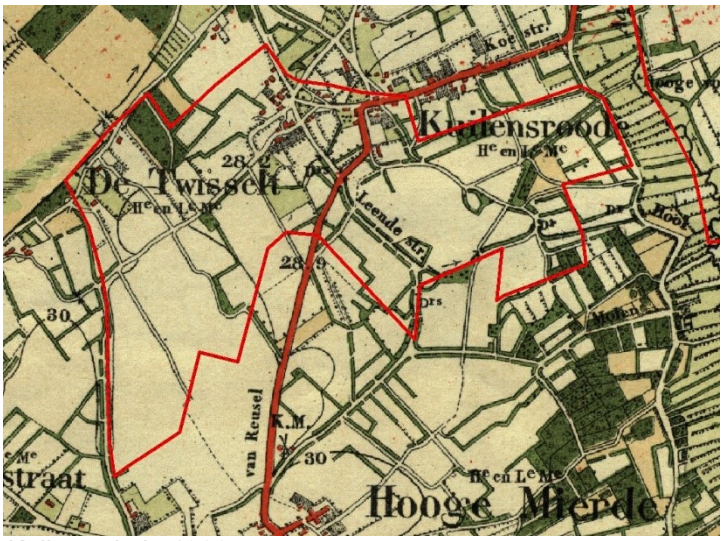
Kuilenrode in 1788. De kaart is zo gedraaid dat het noorden boven is.

Kuilenrode in 1794.

Kuilenrode in 1840.

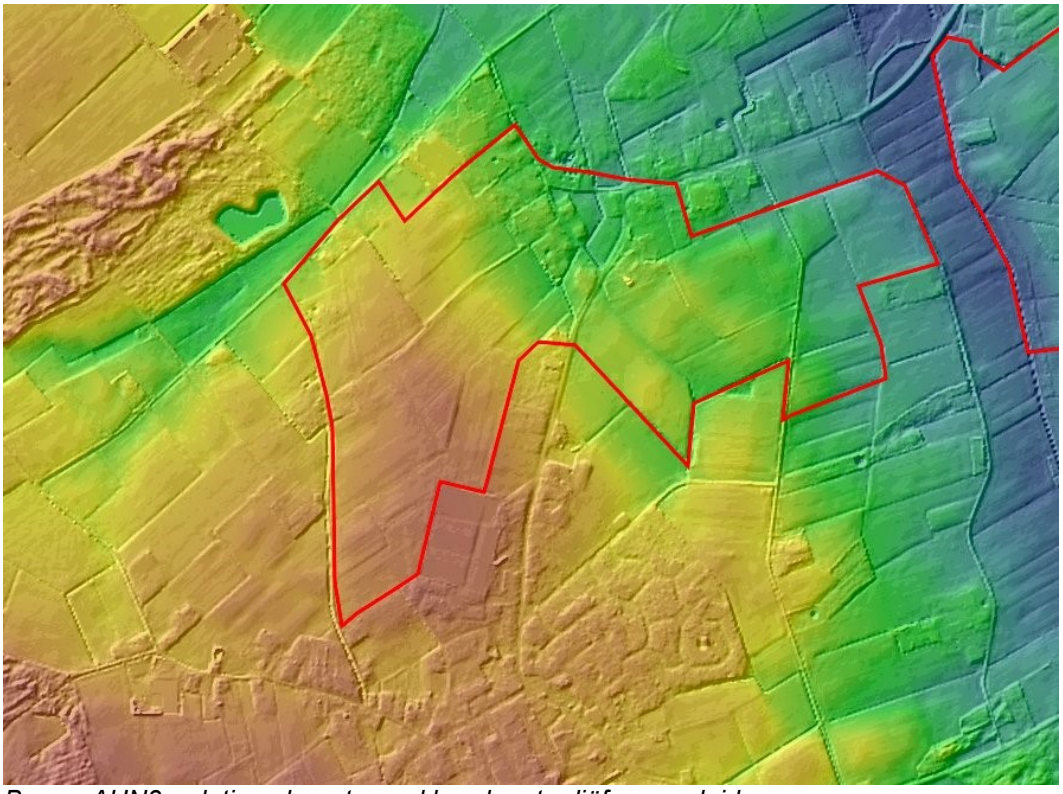
Kuilenrode in 1930.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

E7.012 NERTINGEN - DE HOEF

1. Naam

De naam De Hoef luidt op oudere kaarten De Hoeven of zelfs De Hulselse Hoeven. Die naam slaat op de drie boerderijen die voortkwamen uit de oude hoeve Nertingen van het klooster van Postel. Aanvankelijk was het één grote pachthoeve. In 1828 lijken er twee boerderijen te zijn, in 1930 al zeven. Theuws stelt voor dat de naam *Nertingen* gevormd werd uit *Den Arting*, waarbij *Arting* de naam is van een stuk oud akkerland ten noorden van de hoeve.[43] Wat de naam Arting betekent is niet duidelijk.

2. Ligging

Het ensemble Nertingen – De Hoef ligt tussen Hulsel en Bladel, ter weerszijden van de straat genaamd Steenoven en langs de Raamsloop, vanaf de kapel in het noorden tot aan de gemeentegrens in het zuiden.

3. Omvang

Het ensemble Nertingen – De Hoef heeft een oppervlakte van 41,0 hectare.

[43] Theuws, F.C.W.J.. The archaeology and history of the curia of the abbey of Saint Trond at Hulsel (province of North Brabant)(c. AD 700 - 1300). IN: Theuws, F., N. Roymans (eds.) *Land and ancestors. Cultural dynamics in the urnfield period and the middle ages in the Southern Netherlands.* Amsterdam, 1999, 241 – 308, 290.

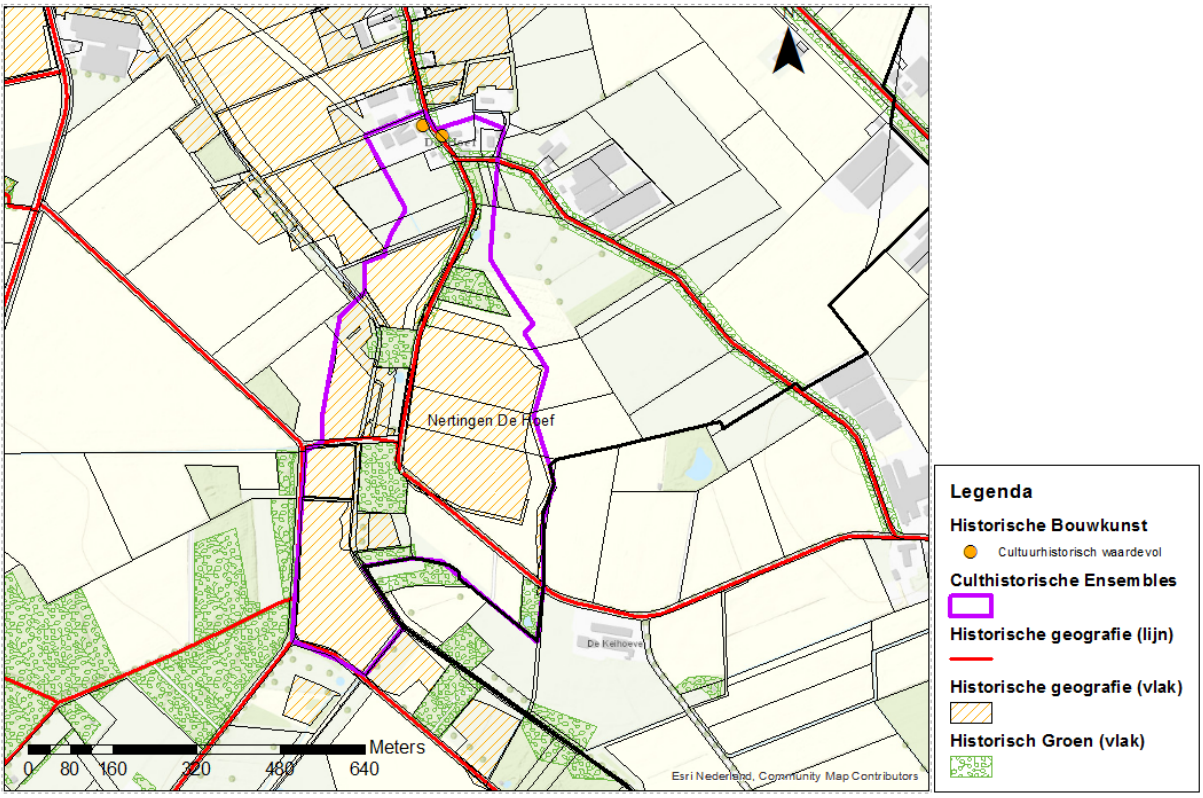
4. Karakter

Ensemble met een zeer hoge historisch geografische waarde omdat hier een erg oude akker bewaard bleef, samen met de plaats waar in eerste instantie de boerderij stond en een groepje van drie boerderijen dat de plaats van de tweede pachtboerderij markeert. Langs de akker stroomt de Raamsloop met daarlangs nog steeds grasland en een onopvallende duiker die in 1331 grensmerk was van de gemeynte van De Mierden en Hulsel.

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is vooral bouwland, met enkele graslandpercelen langs de Raamsloop en in het noorden, en verspreid enkele bosjes. In het noorden drie boerderijen. In 1840 was er maar één grote akker. Langs de Raamsloop lag vooral grasland. Verspreid wat hakhoutbosjes en in het zuiden een deel van een wat groter loofhoutbos. Kleine hoekjes heide. Alleen in het uiterste noorden bebouwing: drie boerderijen genaamd De Hoeven.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Nertingen De Hoef

Thema: 11 Restbossen

11.1 Restbos
Bossen die kennelijk de bos-vijandige middeleeuwen overleefden en pas daarna sneuvelden of misschien zelfs nog bestaan.

7.11.1.038 Restbos De Bus

Bij de reconstructie van het restbos is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal vanaf 1828 t/m 1930. Daar waar op alle kaarten bos voorkwam zijn aangemerkt als restbos.[44]

11.2 Ecologisch oud bos[45]
Een oude boskern is een bos dat tenminste voorkomt op topografische kaarten van ca. 1840 en waar een deel uit inheemse bomen of struiken bestaat.

7.11.2.158 Oud bos Steenovense Bossen
Een perceeltje langs beekloop met voormalig hakhout van els en eik. Sluit aan bij wat bos net buiten het ensemblegebied onder Bladel.

Thema: 12 Oude infrastructuur

12.4 Middeleeuwse hoofdwegen

7.12.4.001 Turnhoutervoort-Kattenrijt
De vermoedelijk tot ca 1210 gebruikte doorgaande weg Antwerpen – Turnhoutervoorde – Eersel – Kattenrijt – Roermond is aangegeven.[46] Enkele alternatieve routes zijn aangegeven (zie 7.12.4.003 en 7.12.4.004), want we weten natuurlijk niet heel precies waar men langs trok en in de praktijk waren deze oude routes ook echt bundels van banen.

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg
Min of meer duidelijke baan. Indien er bundels banen optreden, die banen afzonderlijk opnemen, zodat de bundel duidelijk wordt.

7.13.1.005 De Hoef
Oude verbindingsweg tussen Lage Mierde en Bladel. Rond 1960 bestraat met klinkers (7.14.1.110). Met redelijk hoog gewaardeerde laanbeplanting (7.13.15.004).

Het laantje De Hoef, met uitzicht op het gehuchtje De Hoef. Google Streetview april 2019.

7.13.15.004 Laanbeplanting Steenoven
Laanbeplanting van Amerikaanse eiken. Het geheel dateert overwegend van omstreeks 1945. Cultuurhistorische waarde: redelijk hoog. CHW. nr. G194 (GK-HG-48)

Thema: 14 Lokale wegen

[44] Historisch kaartmateriaal: 1828: kadaster 1828; 1838: topografie 1837-1840. Uit de reproductie Wolters-Noordhoff, 1990; 1845: Topografie ca 1845: Van der Voordt-Pieck, Van der Kuijl. 1845; 1900: Topografie ca 1900 Wieberdink, 1989. Dit zijn de Bonneblaadjes.
[45] Bestanden Bert Maes 2010.
[46] Van Asseldonk en Leenders, 2003.

14.1 Lokale wegen

7.14.1.039 Rouwenbogt
Bestaat nog. Op westgrens van het ensemble op overgang beekdal – stuifrug.

7.14.1.110 Klinkerwegen De Hoef
Klinkerwegen in en nabij een oud buurtschap. De bestrating met gebakken klinkers dateert (deels) uit de periode 1890-1940. De wegen zijn onderdeel van een groter complex aan klinker- en kasseiwegen, dat kenmerkend is voor de gemeenten Bladel en Reusel-De Mierden.
CHW. nr. L57 (GK-HL-13).

7.14.1.276 Raamloop
Bestaat nog. Op zuidgrens van het ensemble op rand beekdal.

7.14.1.344 Steenoven – Franse Hoef
Centrale weg van het ensemble, krult om de open akker heen.

14.2 Voorde / brug
Oversteek van water via doorwaadbare plaats, vaak later vervangen door een brug, in een lokale weg.

7.14.2.008 Ossenvoort
De Ossenvoort werd al in 1331 genoemd. De Ossenvoort was de toegang tot de heide ten westen van Nertingen: een doorwaadbare plaats door het dal waarin de Rouwenbochtloop en de Raamsloop liepen. In 1840 lag er al een bruggetje, nu een onopvallende duiker onder de straat Busschoor.

De Ossenvoort in 2019. Google Streetview.

Thema: 17 Gehuchten

17.5 Huizengroep

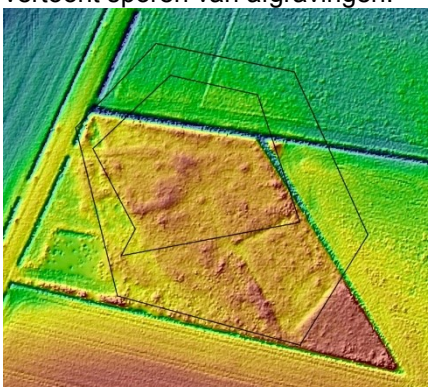
7.17.5.004 De Hoeven
Aanvankelijk één domeinhoeve genaamd Nertingen. In 1828 lijken er twee boerderijen te zijn, in 1930 al 7. Die werden toen *Hulselsche Hoeven* genoemd. Later werd dat *Hoeven* en nu staat er *De Hoef* op de kaart. De naam Nertingen wijst op een middeleeuwse nederzetting.

Thema: 18 Heerlijkheden

18.3 Hoeve

7.18.3.008 Hoeve Nertingen, De Hoef nr. 9-13, Hulsel

Het klooster Postel verwierf vermoedelijk in de dertiende eeuw een hoeve bij Hulsel.[47] De Hoef nrs. 9 - 13 is waarschijnlijk de tweede, laatmiddeleeuwse, plaats van de hoeve die het klooster van Postel te Hulsel bezat. Theuws vermoedt de oorspronkelijke plaats 230 meter zuidelijker, waar een min of meer rond, ooit met wallen en bomen omringd perceel lag, precies op de noordpunt van de oude akker. Rond 1980 is daar echter een stuk van afgegraven (halve meter diep?) en ook het resterende perceel vertoont sporen van afgravingen.

AHN3-hoogtekaart van het perceel waar wellicht de eerste Postelse van Hulsel hoeve stond. Zwarte omlijning: omtrek van de kadasterpercelen.

Fig. 39. Plan of the territory of the farm of the priory at Postel in the parish of Hulsel.
1 arable fields; 2 heather fields; 3 woods and trees; 4 brook valleys/hay fields; 5 field boundaries indicating the extent of the farm lands in two successive phases; 6 buildings in 1830

Reconstructie van de hoeve Hertingen door Theuws, 1999, 294. Links van de zwarte lijn de oorspronkelijke omvang van de hoeve, met de grote akker en het ronde perceel dat misschien toen het erf was. Rechts van de zwarte lijn een laatmiddeleeuwse uitbreiding met daarin erf en hoeve zoals we die in 1828 en later zien.

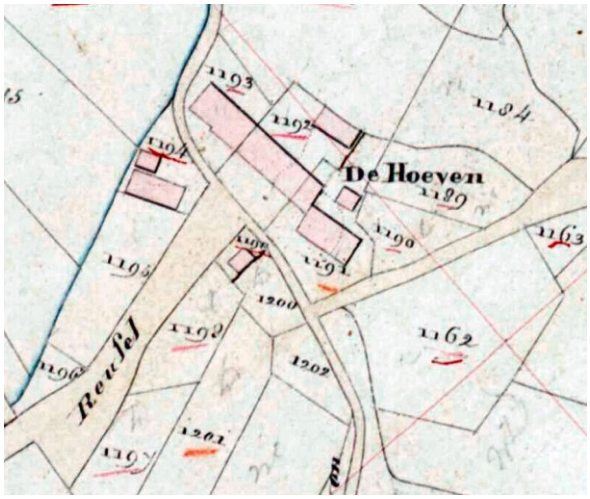
[47] Theuws, F.C.W.J.. The archaeology and history of the curia of the abbey of Saint Trond at Hulsel (province of North Brabant)(c. AD 700 - 1300). IN: Theuws, F., N. Roymans (eds.) *Land and ancestors. Cultural dynamics in the urnfield period and the middle ages in the Southern Netherlands.* Amsterdam, 1999, 241 – 308, 293.

In 1648 werd ook deze Postelse hoeve, inmiddels staand op De Hoeve 9 – 13, geconfisqueerd door de Republiek en daarna beheerd door de Raad van State in Den Haag.[48] De Raad van State heeft geprobeerd dergelijke hoeven te verkopen, wat in 1662 begon met een goede beschrijving:[49]

Hulsell
Ene hoeve genoempt Nertingen, bewoont bij Antonis Jan Crijnen Goijaerts ende bij de leste verpachtinghe overmits tot contentement van t'lant niet genoch en conde gelden, opgehouden op 150 gulden jaerlijcx, Ende bestaet dese hoeve in een woonhuijs met den koestal annex, schuer, schaepsstal ende backhuijs.
Benodigde reparaties: Inde achterhuijsinghe is eenen worm gebroocken ende affgesoncken ende is voorders de huijsinge seer caducq soo dat noodich waer den voorsz worm vernieuwt off soo doenlijck behoorlijck gelast, oock de achterhuijsinge opgewonden, de platinge ten deelen vernieuwt ende met stijltiens versien. Inde trap moeten 4 a 5 treden vernieut ende ingemackt werden. Item het houtwerck inde leeme wand boven voor den solder diende om perijckel te voorcomen oock vernieuwt ende gerepareert. De schuer is oock seer gekroockt ende caducq, het dack ingesoncken ende ennige leeme wanden omverre gevallen, soo dat een gedeelte nieuwe platingen daertoe worden gerequireert ende diende de cap oock behoorlijck gericht ende versien. De schaepskoij is noch goet ende in redelijcke reparatie.

Kortom: de boerderij stond er slecht bij. Ze bestond uit een woon-stalhuis, waarschijnlijk een kortgevelhoeve, en daarbij nog een schuur, een schaapskooi en een bakhuis. De beschrijving gaat verder met de bomen en het hakhout (*schaerhout*) op de hoeve:

- Voor aen de straet ende omde huijsinge staen 3 swaere boomen, bequaem tot molenassen ofte steenbalcken ende eenen wat lichter met 120 boomen so van ½ tot eenen voet dick oock ennige weijnige cleijne tusschen beijde, waervan ennige sijn wel wassende oock ennige rijp ende doot.
- Inde Peertsweij staen 10 boomkens van t'selve soort met hijer ende daer noch een cleijne quade crod.
- Het schaerhout rontsom de Koolhoff is van 1, 2, 3 ende 4 jarich, met een opgaende boomken.
- Om den Hoogen Dries het schaerhout 1 ende 2 jarich.
- Item omden Wiel ende Raepbocht 2 ende 6 jarich schaerhout
- Item een heesterbosken van 15 a 20 roeden groot doch sijn de heesters noch cleijn ende weijnich bequam om te connen verplaent worden
- Item achter t'selve een cleijn bosken schaerhout van 3 a 4 jarich hout
- Item opden Nertinghcamp d'een sijde met 2 jaerich schaerhout.

Uiteindelijk bleek het in het midden van de achttiende eeuw soms nodig de hoeven te splitsen zodat ze als kleinere eenheden wél verkocht konden worden.[50] In 1828 zien we op Nertingen een driedeling. Eigenaren zijn dan de weduwe Koolen, de weduwe van Chris van der Heijden en Jan van der Heijden. Het grootste gebouw was in drie delen verdeeld! Theuws wijst er echter op dat deze eigenaren allemaal nazaten zijn van Cornelis van der Heijden.[51] Deze hoeve is dus niet door de Raad van State verdeeld om ze te kunnen verkopen, maar raakte verdeeld onder erfgenamen van Cornelis van der Heijden.

De locatie van Nertingen op de kadasterkaart van 1828

[48] Leenders, K.A.H.W.. *De dynamische hoeve. Veranderingen in boerderijgebouwen en hun omgeving in de Meierij van 's-Hertogenbosch, 1662 - 2015.* Woudrichem (Pictures Publishers), 2015.
[49] Nationaal Archief Den Haag, Archief van de Raad van State (toegang 1.01.19), Inventarisnummer 2157 f 134v -136r.
[50] Leenders, 2015.
[51] Theuws, 1999, 293.

De huidige drie boerderijen op het erf van de hoeve Nertingen.

De Hoef 9 Google Streetview april 2019.

De Hoef 11 Google Streetview april 2019.

De Hoef 13 Google Streetview april 2019.

Op nummer 11 staat nu een burgerwoning uit 1934, maar tot 1869 heeft op deze plaats de oude hoeve van Postel gestaan. Deze is in dat jaar afgebrand. In 1871 is er een nieuwe boerderij gebouwd in de “tuin”. Dat was de in het begin van de 21e eeuw gesloopte en herbouwde boerderij van nummer 9. Er staat nu een grote boerderij-achtige dubbele woning met schuur met houten wanden. De vroegere bewoners van nummer 9 klaagden altijd dat er een “zonk” (verzakking) in de stal zat. Tijdens

de sloop bleek dat op die plaats een put zat, welke slechts gedempt was, maar niet verwijderd. Deze behoorde toe aan de oude hoeve van Postel op het huidige perceel nummer 11. De opgegraven putwanden zijn twee dikke eiken exemplaren en in goede staat geconserveerd en bewaard. Ook is aardewerk (grijsgedraaid, dus 14e of 15e -eeuws) gevonden. De Hoef 13 is een laat 19e-eeuwse langgevelboerderij, nu dierenartsenpraktijk.

Thema: 20 Bosbouw

20.2. Bosbouw 1750-1850

7.20.2.121 bosschages rond het vermoedelijk oude erf.
Gedeeltelijk nog aanwezige bosschages rond de plek waar volgens Theuws mogelijk de eerste, 13e-eeuwse, hoeve van Postel stond.

7.20.2.122 los bosperceel
Vermoedelijk hakhout. Bestaat nog als bosje van jonge hoge bomen.

7.20.2.125 De Steenovense Bossen
Noordelijk gedeelte van een groter bos (7.20.2.001) dat al vanouds aanwezig was. Alleen de twee westelijke uitlopers zijn ook nu bos.

7.20.2.126 los bosperceel
Vermoedelijk hakhout. Net ten westen van 7.2.2.121. Bestaat niet meer.

20.3. Bosbouw 1850-1900

7.20.3.343 Uitbreiding De Steenovense Bossen
Uitbreiding van het bos de Bus op zuidrand akker.

7.20.3.345 Uitbreiding De Steenovense Bossen
Uitbreiding van het bos de Bus aan oostkant.

7.20.3.346 Uitbreiding De Steenovense Bossen
Uitbreiding van het bos de Bus in noordwesten.

7.20.3.347 Uitbreiding bosschages rond het vermoedelijk oude erf.
Aan noordkant grote akker.

7.20.3.346 Losliggend bosperceel
Aan westkant van de grote akker.

20.4. Bosbouw na 1900

7.20.4.079 uitbreiding De Steenovense Bossen

7.20.4.176 bosje west van akker

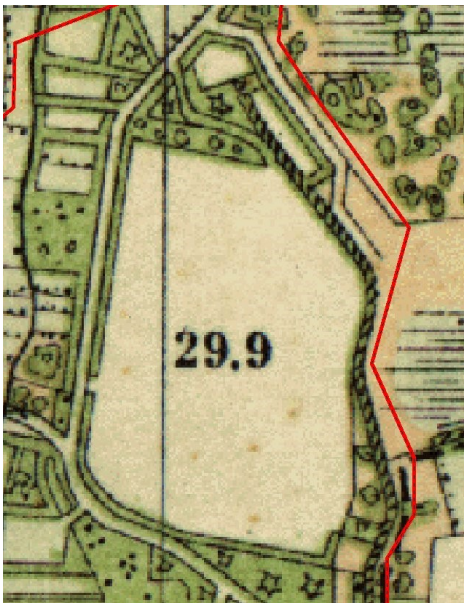
Thema: 21 De oude Akkers

21.1 Akkerwal

7.21.1.042 Rond grote akker Nertingen
Al dan niet begroeide wallen rond de grote akker van de hoeve Nertingen.

21.3 Open Akker

7.21.3.003 Akker van Nertingen
Open akker van de hoeve van Nertingen, waarschijnlijk de oudste akker, 7,9 hectare groot. Destijds omgeven door akkerrandwallen, in 1840 hakhoutstrook in het noorden en verder haag met bomen erin, maar in 1900 getekend als strook met struiken, alleen in het noorden bodem en alleen in het oosten een duidelijke wal. Nog steeds open akker maar de wallen zijn er niet meer.

Open akker van Nertingen op de kaart van 1930:

Open akker van Nertingen in augustus 2010, gezien uit het zuidwesten. Het bos linksachter staat op het perceel waarin de eerste hoeve vermoed wordt. Google Streetview, 2010.

Thema: 23 Beemden

23.7 Hooiland

7.23.7.001 hooiland
Gelegen langs de Raamloop en Rouwenbochtloop ten westen van de akker en hoeve van Nertingen. Vooral aan de oostzijde deels bebost nog aanwezig.

Thema: 24 Bestuurlijk

24.2 Gemeynte

Gebied in gemeenschappelijk gebruik en beheer bij een aantal omwonenden, gehuchten of dorpen. In de Meierij vaak in de jaren 1290 – 1335 voorzien van een mooi charter (aardbrief, kaart). Later in de regel grondeigendom van de gemeente en in de 19e eeuw verkocht.

7.24.2.039 Hooge en Lage Mierde en Hulsel
In 1331 gaf de hertog aan de inwoners van Hooge en Lage Mierde en Hulsel een gemeynte uit die vrij nauwkeurig het gebied van de latere gemeente besloeg. Het grootste gedeelte van het ensemblegebied hoorde tot deze gemeynte. De Ossenvoort was daar een grenspunt van. De zuidwestelijke rand van het ensemblegebied hoorde onder Reusel waar de boeren de vroonte van het klooster van Postel gebruikten maar geen gemeynte kochten.

24.4 Grensmarkering

24.4.021 Ossenvoort
Een van de grenspunten van de in 1331 aan de inwoners van Hooge en Lage Mierde en Hulsel uitgegeven gemeynte was de Ossenvoort. Dat was een doorwaadbare plaats door de Raamsloop en de Rouwenbochtloop ten westen van de grote akker van Nertingen. Nu is daar een duiker.

24.7. Schepenbank

Het grootste deel van het ensemblegebied viel onder de schepenbank van de Mierden. Alleen het meest zuidwestelijke randje viel onder de schepenbank van Bladel die ook Reusel bediende.

24.9 Dorpsgebied

Het gedeelte van het ensemblegebied ten oosten van de Raamsloop hoorde tot het dorpsgebied van Hulsel. De noordelijke helft van de westkant hoorde onder Lage Mierde, de zuidwestkant onder Reusel, met de Ossenvoort als gemeenschappelijk grenspunt.

Thema: 26 Kerkelijk

26.6 Kapel

7.26.6.009 Kapel St. Willibrordus Hulsel
Aan de weg bij De Hoef 9 in Hulsel. Sint Willibrordus is de patroonheilige van Hulsel. Op zijn 1200ste sterfdag is in 1939 een kapel ter ere van hem opgericht aan De Hoef. In de kapel staat een terracotta beeld vervaardigd door de Bossche kunstenaar Piet Verdonk (1901-1967). Het kapelletje stond oorspronkelijk aan de andere kant van de weg en is in 1970 voor een groot deel vernieuwd.[52]

De kapel voor De Hoef 9, februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee)

Thema: 28 Grondstofwinning

28.10 Steenoven

De straat langs de west- en zuidzijde van de grote akker heet: Steenoven. De bossen ten zuiden van de open akker heten op de kadasterkaart van 1828: “De Steenovensche Bosschen”. Was daar dan een veldoven om stenen te bakken, met een bijhorende plaats waar men leem groef? Geen informatie gevonden.

[52] Werkgroep WOII, 1995, 32; *Steen voor steen*, 1998, nr. 9, p. 31-35.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.2. Boerderij

7.31.2.026 Kortgevelboerderij, De Hoef 9
De Hoef 9, 11 en 13: percelen waarop de voormalige hoeve van Postel stond. Nummer 9 was een 19e -eeuwse langgevelboerderij die afgebroken en herbouwd werd. Zie verder bij 7.18.3.008: Hoeve Nertingen, De Hoef nr. 9-13, Hulsel.

7.31.2.107 Boerderij
De Hoef 18 te Hulsel.
In 1900 stond hier al een boerderij. Mogelijk deels nog oud, maar wel flink verbouwd.

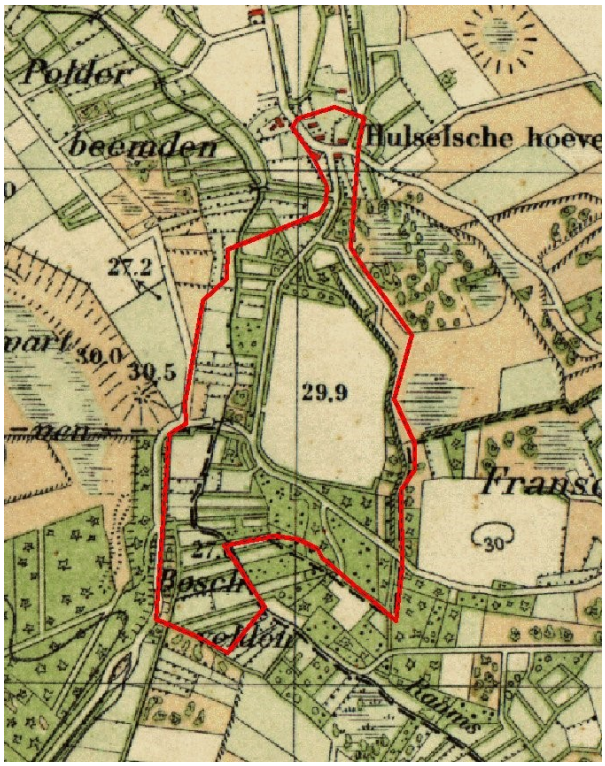
De Hoef 18 Google Streetview april 2019.

7. Het ensemble op historische kaarten

Op de kaart van 1788 is dit gebied blanco en op de kaart van Verhees uit 1794 is het amper herkenbaar.

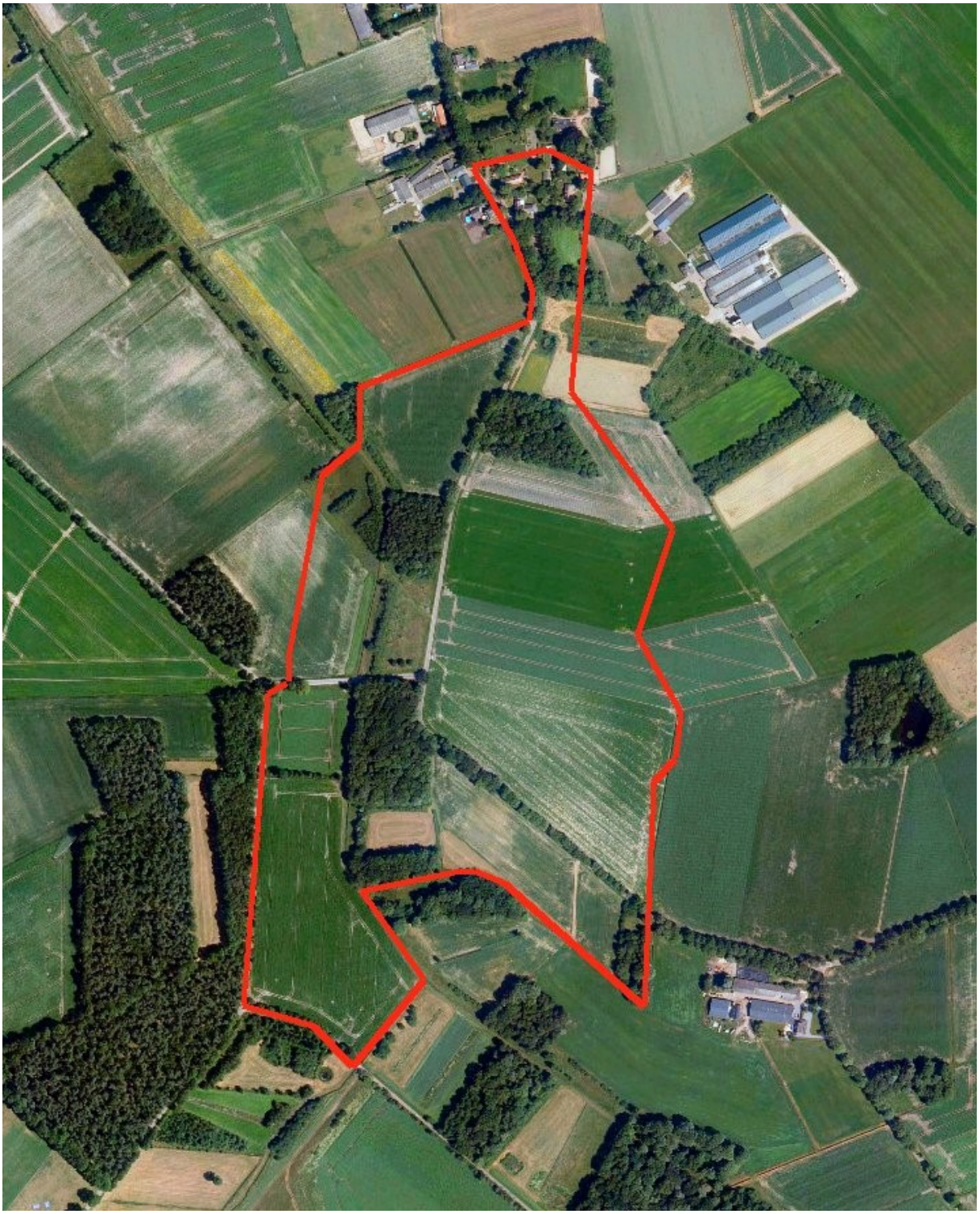

Topografische kaart 1840.

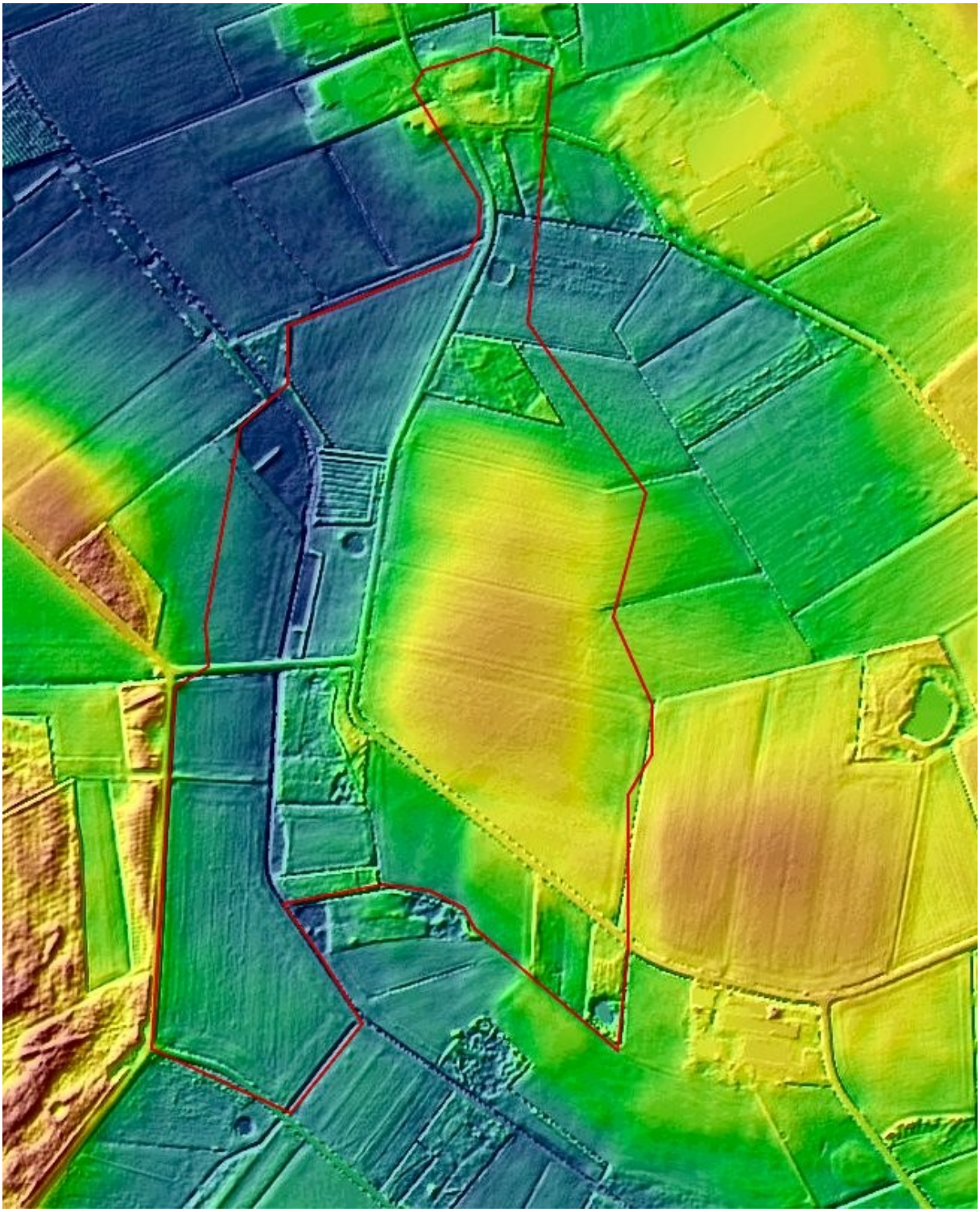
Topografische kaart 1930.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis.

9. Het ensemble op hoogtekaart

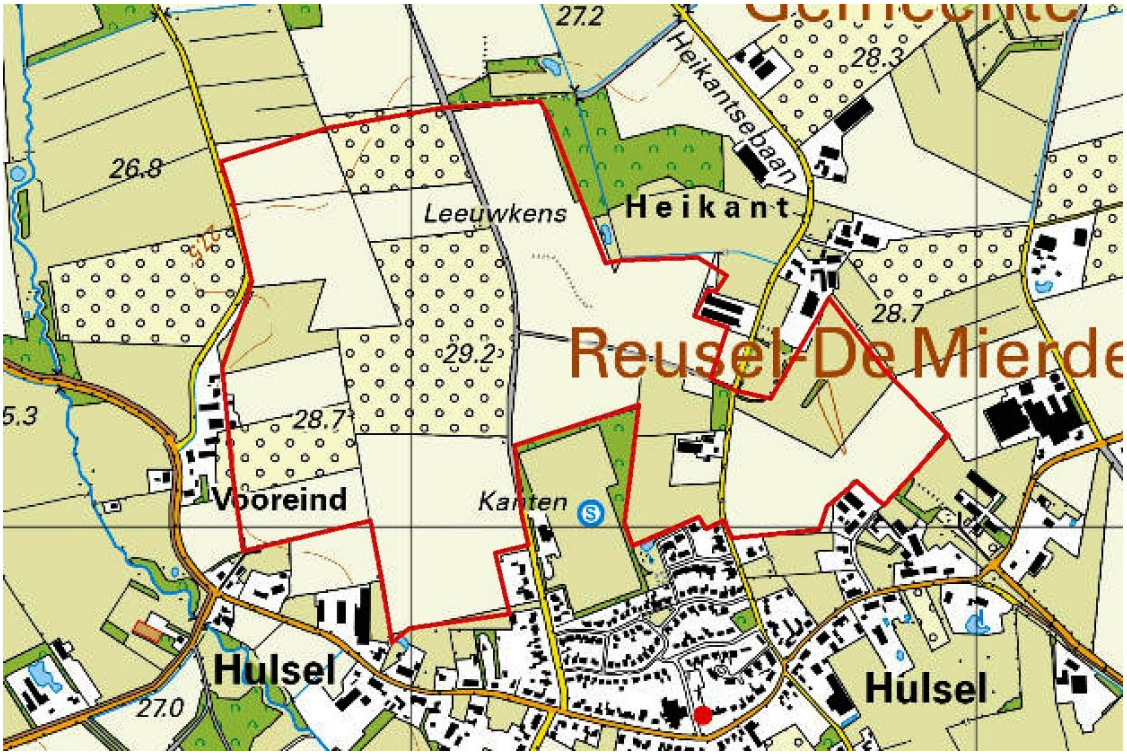
Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

E7.013 AKKERCOMPLEX HULSEL

1. Naam

De naam “Akkercomplex Hulsel” weerspiegelt dat het hier gaat om een deel van de oude akkers van het dorp Hulsel. G. van Berkel & K. Samplonius, *Nederlandse plaatsnamen verklaard* (2018), zien in de naam Hulsel een samenstelling van de boomnaam *hulst*, altijdgroene heester (Ilex aquifolium) en *lo* 'licht, open bos'. Ze baseren die interpretatie op heel oude vermeldingen zoals: 710 (kopie 1191) Hulislaum, 1136 (kopie 12e eeuw) Hulsela, 1219 Hulsule. Theuws heeft betoogd dat het Hulislaum uit 710 waarschijnlijk Hulsel in Poppel was.[53] Als dat juist is, houden we alleen -sele-achtige oudste vermeldingen voor het Hulsel tussen De Mierden en Bladel over, wat tot een naamsverklaring als hulst + zele. Tal van vroegmiddeleeuwse zele-namen wijzen op een voornaam, Frankisch zaalgebouw en lijken dus aanzienlijker nederzettingen te hebben aangeduid dan heem-namen.[54] Archeologisch onderzoek bij de kerk van Hulsel toonde bewoning vanaf de twaalfde eeuw aan en bij de nieuwbouwwijk aan de Kerkakkers zelfs al uit de vierde-vijfde eeuw.[55]

2. Ligging

Het ensemble Akkercomplex Hulsel ligt direct ten noorden van het dorp Hulsel, ruwweg tussen de Heikantsebaan in het oosten en de straten Vooreind – Papenakkers in het westen. Middendoor loopt de straat genaamd Kanten. Een klein deel ligt ten oosten van de Heikantsebaan.

3. Omvang

Het ensemble Akkercomplex Hulsel beslaat een oppervlakte van 65,8 hectare.

---

[53] Theuws, F.C.W.J.. The archaeology and history of the curia of the abbey of Saint Trond at Hulsel (province of North Brabant)(c. AD 700 - 1300). IN: Theuws, F., N. Roymans (eds.) *Land and ancestors. Cultural dynamics in the urnfield period and the middle ages in the Southern Netherlands*. Amsterdam, 1999, 241 - 308, 286 – 287.

[54] Loon, J. van. *De ontstaansgeschiedenis van het begrip 'stad'. Een bijdrage van de diachrone semantiek tot de sociaal-economische geschiedenis van Noord-West-Europa, inzonderheid van de Nederlanden.* Gent, 2000.

[55] Leeuwe, R. de, 2008: Nieuwe huizen in Hulsel. Een laat-Merovingische nederzetting met een nieuw huistype op een nieuwbouwlocatie, Leiden (Archol-rapport 112).

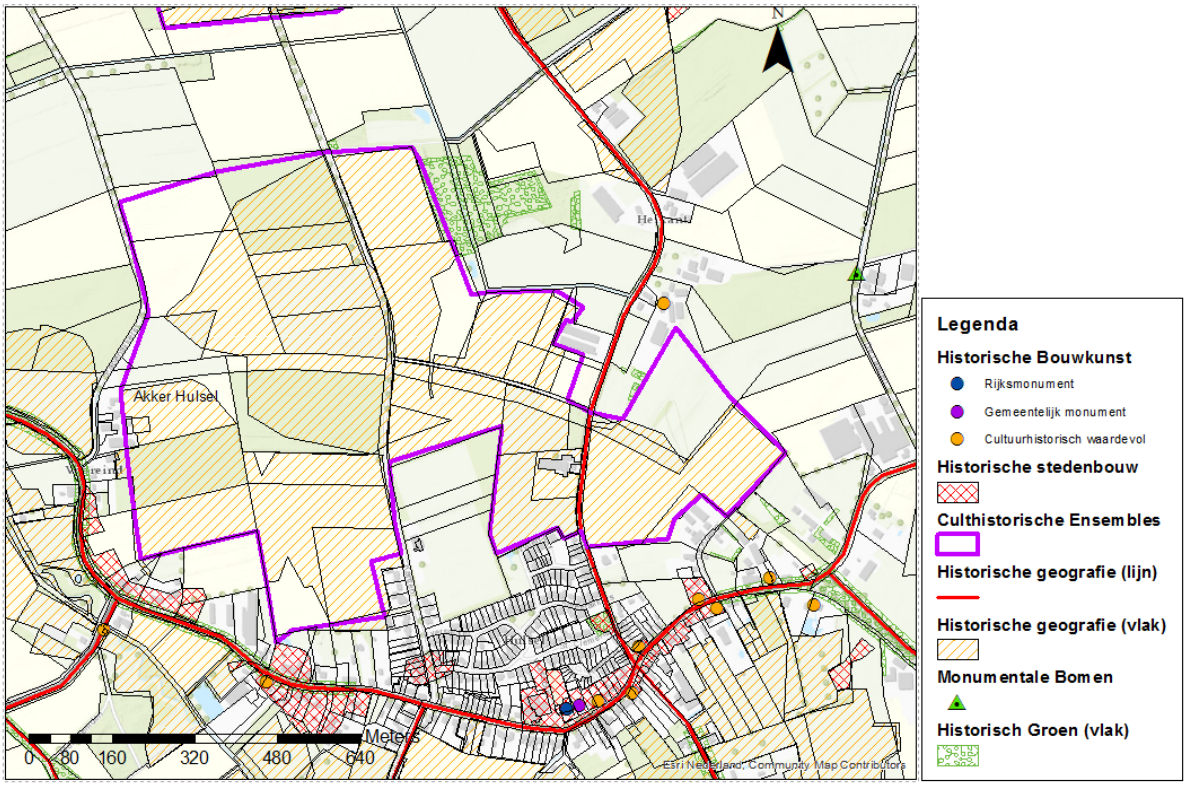
4. Karakter

Ensemble met een zeer hoge historisch geografische waarde. Het ensemble Akkercomplex Hulsel betreft een groot open nog grotendeels bewaard gebleven open akkergebied ten noorden van het dorp Hulsel. Oorspronkelijk had dit ook steilranden en akkerwallen en een verkaveling in kleine strookvormige percelen met een chaotisch grondbezitspatroon. Deze eigenschappen zijn grotendeels verdwenen; alleen de openheid en het reliëf is bewaard gebleven. De akker is aan de zuidkant vanuit Hulsel langzaam bebouwd geraakt en deels in gebruik genomen als sportveld. Dat deel valt buiten het ensemblegebied.

5. Grondgebruik

Het huidige grondgebruik is hoofdzakelijk akker, met percelen boomteelt en enkele graslandpercelen. Er staat één boerderij in het ensemblegebied en er zijn enkele kleine “bos”-percelen.
In 1840 was vrijwel heel het ensemblegebied in gebruik als open akker, met hier en daar een klein bosje of graslandperceel. Er stonden toen helemaal geen boerderijen in dit gebied.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Akker Hulsel.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.005 Kerkweg
Onderdeel van de oude weg Lage Mierde – Mispeleind – Hulsel – Bladel. Binnen het ensemblegebied een klinkerweg met bomen. De bestrating met gebakken klinkers dateert (deels) uit de periode 1890-1940. De weg is onderdeel van een groter complex aan klinker- en kasseiwegen, dat kenmerkend is voor de gemeenten Bladel en Reusel-De Mierden. CHW. nr. L58 (GK-HL-14).

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.064 Kanten
Pad dwars over de akkers. Bestaat niet meer.

7.14.1.065 Hoolstraat
Pad dwars over de akkers. Bestaat niet meer.

7.14.1.066 Vooreind - Papenakkers
Pad dwars over de akkers. Bestaat nog.

7.14.1.070 Baarschotten
Pad dwars over de akkers. Bestaat nog heel klein deel, deels verwijderd, deels verlegd

7.14.1.071 Papenakkers
Pad dwars over de akkers. Bestaat niet meer.

7.14.1.081 Vooreind (zijwegje)
Pad van de straat Vooreind naar de akkers. Bestaat niet meer.

7.14.1.098 Akkerweg
Pad dwars over de akkers. Bestaat niet meer.

7.14.1.102 Akkerweg
Pad dwars over de akkers vanaf het Heggeneind. Bestaat niet meer.

14.2 Voorde / brug

7.14.2.007 tussen Vloeieind en Vooreind
Voorde in de oude weg tussen het Vloeieind van Lage Mierde en het Vooreind van Hulsel over de Stroom of Raamsloop. In 1828 lag hier een brug. De huidige brug ligt 150 meter zuidelijker.

Thema: 20 Bosbouw

20.3. Bosbouw 1850-1900

7.20.3.305 hakhoutbosje
7.20.3.306 hakhoutbosje
7.20.3.307 hakhoutbosje
Drie hakhoutbosjes aan de westkant van de akker. Bestaan niet meer. Bosstrookje 307 bestond mogelijk al in 1840.

7.20.3.506 hakhoutbosje
Hakhoutbosje in de akker bij de Heikant. Bestond mogelijk al 1840. Bestaat niet meer.

20.4. Bosbouw na 1900

7.20.4.085 bosjes De Leeuwkens
7.20.4.086 bosjes De Leeuwkens
Hakhoutbosjes die tussen 1925 en 1950 bestonden. Net buiten het ensemblegebied staat er nog een deel van.
7.20.4.161 hakhoutbosje

Uitbreiding van de drie bosjes uit vorige periode. Bestaat niet meer.

Thema: 21 De oude Akkers

21.1 Akkerwal

7.21.1.034 om de Heikant
Akkerwal om het gedeelte De Heikant van de Hulselse akkers. Bestaat niet meer.

7.21.1.035 in *de Heikant*
Akkerwal in het gedeelte De Heikant van de Hulselse akkers. Bestaat niet meer.

7.21.1.036 aan de Heikant
Akkerwal aan de buitenkant van het gedeelte De Heikant van de Hulselse akkers. Bestaat niet meer.

7.21.1.037 aan de Kanten
Akkerwal aan de buitenkant van het gedeelte De Kanten van de Hulselse Akkers, tegen het Hoogeind. Bestaat niet meer.

7.21.1.038 aan het Vooreind
Akkerwal aan de buitenkant van het gedeelte Het Vooreind van de Hulselse Akkers. Bestaat niet meer.

7.21.1.040 aan de Papenakkers
Akkerwal aan de buitenkant van het gedeelte Papenakkers van de Hulselse Akkers.
Bestaat niet meer.

21.2 Besloten akker

7.21.2.057 Vooreind in de Hulselse Akker
Bestaat niet meer: nu akkers en weiden zonder perceelsrandbegroeiing.

7.21.2.058 Leeuwkens in de Hulselse Akker
Bestaat niet meer: nu akkers zonder perceelsrandbegroeiing.

7.21.2.067 Baarschotten in de Hulselse Akker
Bestaat niet meer: nu akkers zonder perceelsrandbegroeiing. Meest buiten ensemblegebied.

7.21.2.071 Heikant aan de Hulselse Akker
Bestaat niet meer: nu akkers zonder perceelsrandbegroeiing. Meest buiten ensemblegebied.

7.21.2.072 Tussen het dorp Hulsel en de Hulselse Akker
Bestaat niet meer: huizen en tuinen, enkele weilandje.

7.21.2.142 Leeuwkens in de Hulselse Akker
Bestaat niet meer: nu akkers zonder perceelsrandbegroeiing.

21.3 Open akker

7.21.3.014 Open akker van Hulsel
Grote open akker ten noorden van het dorp Hulsel, 57 hectare, binnen het ensemblegebied grotendeels nog als open akker aanwezig al is het contrast met omringende besloten akkers en akkerwallen verdwenen omdat er geen heggen meer zijn. In 1828 nog een groot aantal kleine vaak langwerpige percelen verdeeld, met chaotisch dooreen gelegen eigendommen. Thans verdeeld in een klein aantal ruime blokvormige percelen, meest akkerland, deels boomkwekerij en soms grasland. De

akker is aangelegd op sterk lemig fijn zand en heeft nu overal een dik plaggendek. Dat plaggendek beschermt mogelijk hoog- of vroegmiddeleeuwse of oudere nederzettingen, wat ook bleek uit archeologisch onderzoek aan de Kerkakkers. Hier werd al in de vierde-vijfde eeuw gewoond en later schoof de bewoning richting de nabijheid van de kerk waar in de 12e eeuw werd gewoondt.

Open akker van Hulsel met de zandweg genaamd Kanten. Gooogle Streetview oktober 2009.

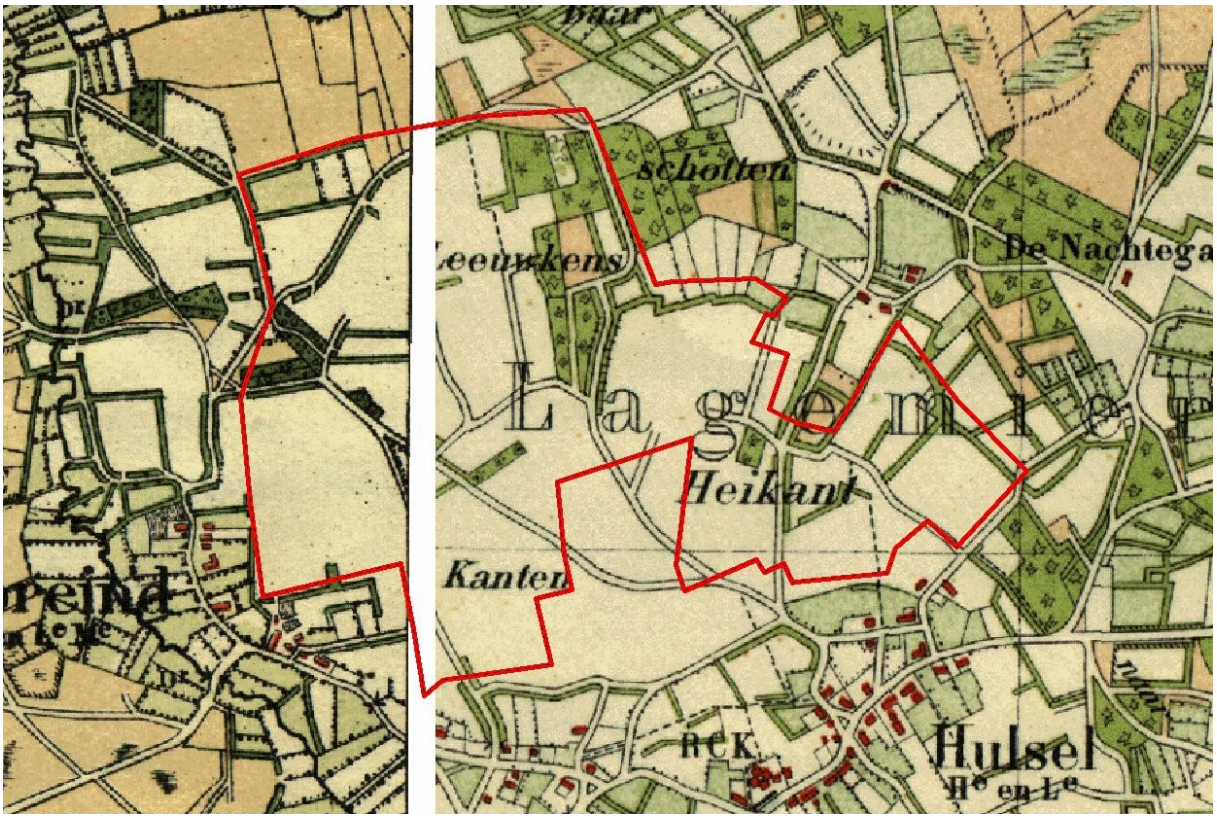
21.4 Steilrand

7.21.4.011 Steilrand bij het Vooreind.
Mogelijk restant van een steilrand aan de westgrens van de open akker van Hulsel.

7. Het ensemble op historische kaarten

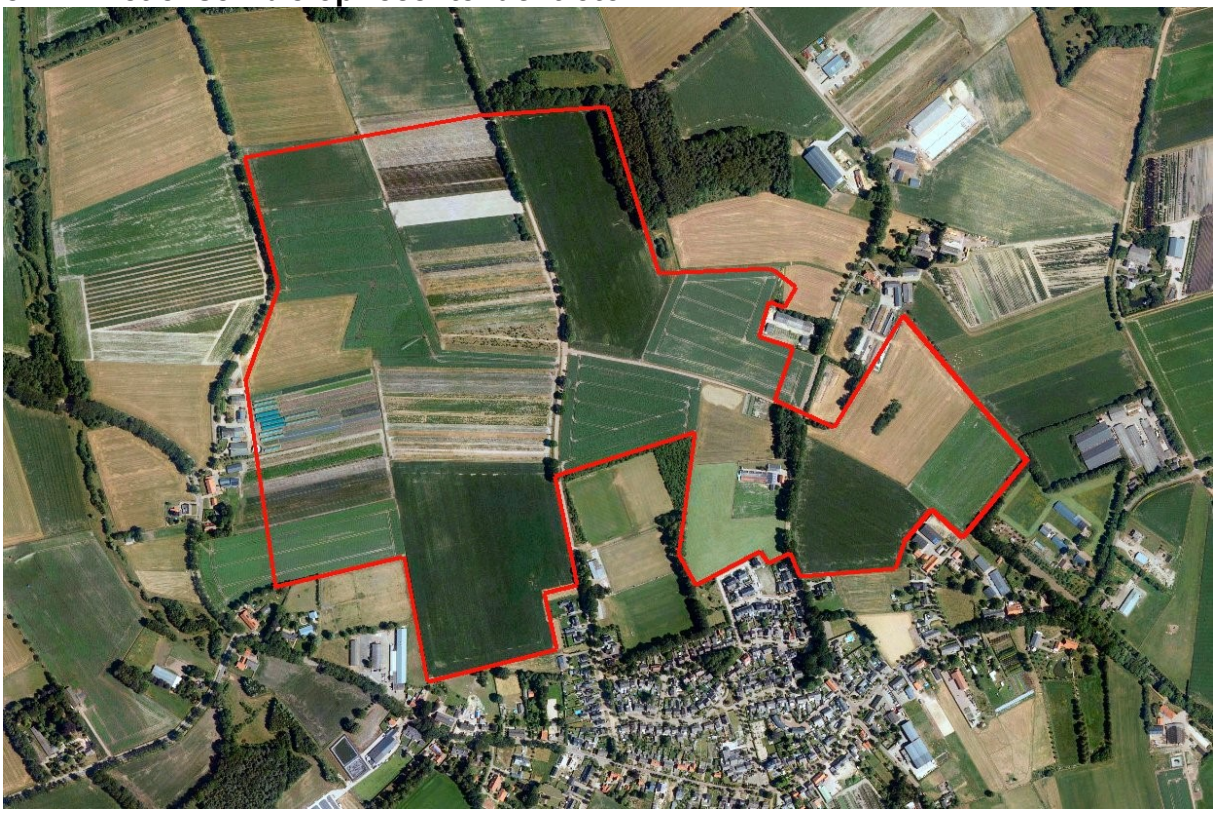

Topografische kaart 1840.

Topografische kaart 1930.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

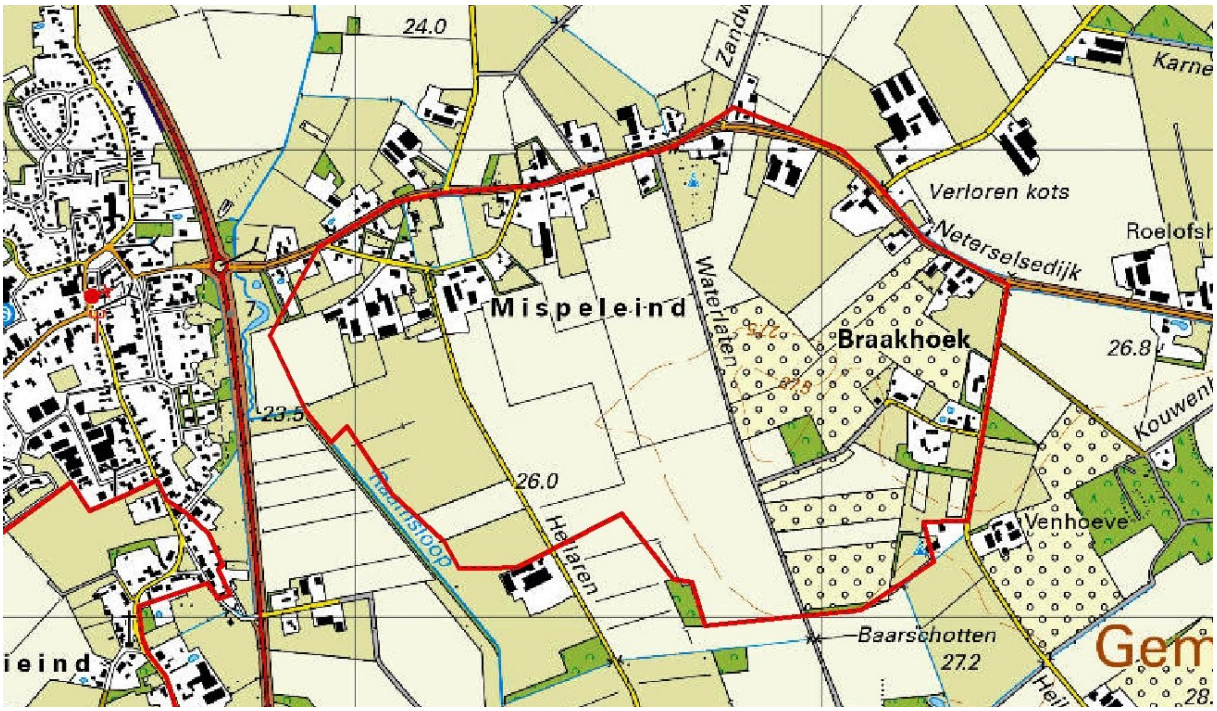
Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

E7.014 MISPELEIND-BRAAKHOEK MET AKKER

1. Naam

De ensemblenaam is samengesteld uit de naam van twee gehuchten in dit gebied: Mispeleind en Braakhoek. G. van Berkel & K. Samplonius, *Nederlandse plaatsnamen verklaard* (2018) gebruikten voor hun analyse van de naam Mispeleind alleen 19e-eeuwse naamsvermeldingen. Op basis daarvan zien ze in deze naam een samenstelling van de vrucht- en boomnaam mispel (Mespilus germanica) en *eind* 'rand, uiteinde, plaats waar iets ophoudt'. In de naaste omgeving komen veel gehuchtnamen op -eind voor. Mogelijk betekent *eind* hier meer neutraal 'plaats, oord, gebied, streek'.
Bij de naam Braakhoek merken ze op dat die ook wel verkeerdelijk Braadhoek of Braathoek gespeld werd. De naam is een samenstelling van *hoek* '(afgelegen) plaats' bij een *braak* 'diepgeploegd, gebroken land, akkerland ontgonnen in heidegrond'.

2. Ligging

Het ensemble Mispeleind-Braakhoek ligt pal ten oosten van het dorp Lage Mierde, ten zuiden van de Neterselse Dijk, ten oosten van de beek de Stroom of Raamsloop en ten westen van de Heikantsebaan.

3. Omvang

Het ensemble Mispeleind-Braakhoek beslaat een oppervlakte van 117 hectare.

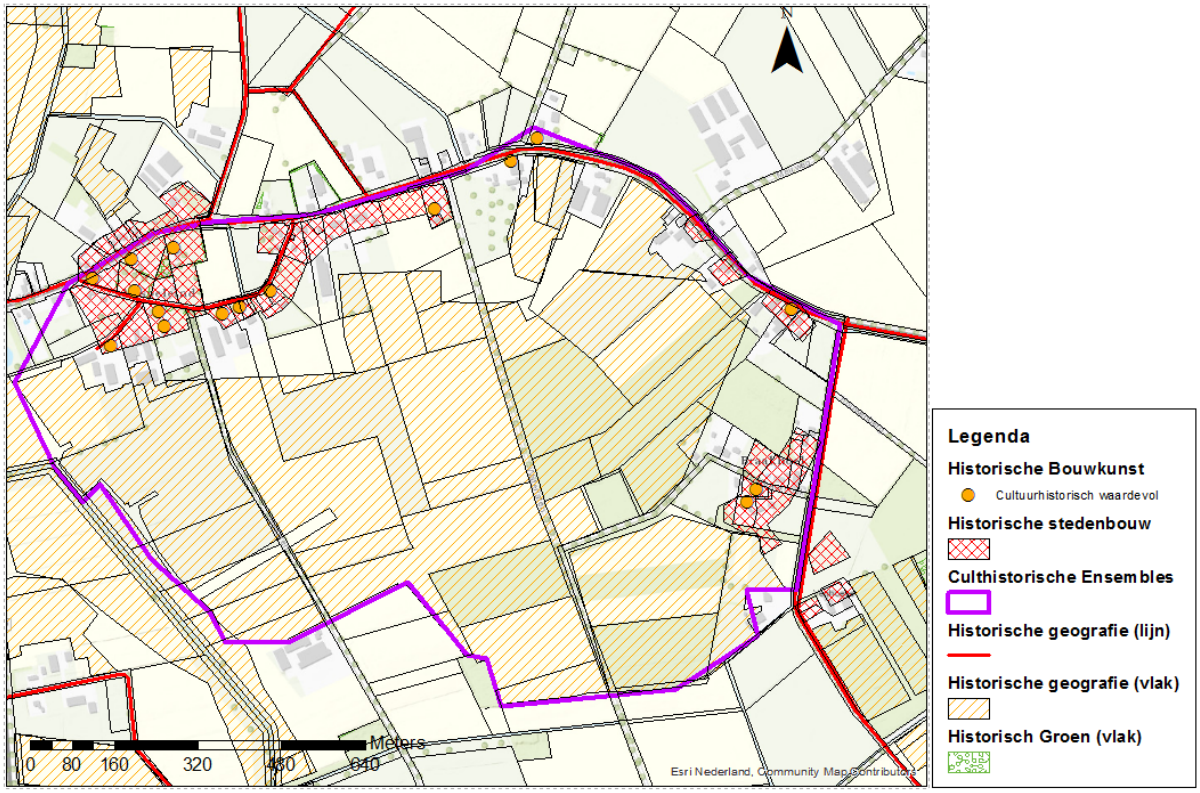
4. Karakter

Ensemble met een zeer hoge historisch geografische waarde. Het open akkercomplex Mispeleind sluit aan op de gehuchten Mispeleind en Braakhoek. Mispeleind bestaat uit een lint van boerderijen langs een tweetal banen die op twee overgangen van de Stroom of Raamsloop aansluiten. In het noordoosten grensde het gehucht direct aan de heide. Aan de zuidzijde grenst het aan een groot openakker gebied. Beide gehuchten dateren grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen. Mispeleind en Braakhoek zijn nu door lintbebouwing met elkaar verbonden.

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is in het westen vooral grasland, in het midden vooral akkerland en in het oosten overheersen de boomkwekerijen. Aan de noord- en oostrand zijn de boerderijen en andere bebouwing geconcentreerd, met bijhorende tuinen.
In 1840 was het gebied grotendeels een grote open akker, met bij de gehuchten in het noorden (Mispeleind) en oosten (Braakhoek) ook omheinde graslandpercelen en tuinen. Bij Mispeleind was er ook een hoek bos.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Mispeleind-Braakhoek.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 11 Restbossen

11.1 Restbos

7.11.1.010 hakhoutbosje op akker De Hellaren.
7.11.1.011 hakhoutbosje op akker De Hellaren.
Beide bestaan niet meer.

Thema: 13 Doorgaande wegen

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.002 Neterselsedijk
Weg van Lage Mierde over Mispeleind naar Netersel. Ten oosten van de afslag Heikantse Baan betreft het een nieuwe rechte dijk over de heide, vermoedelijk 17e of 18e-eeuws.

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.033 Mispeleind
Akkerpad.

7.14.1.068 Oude Neterselse Dijk
Begin van de oude heidebaan naar Netersel, later (maar al voor 1828) vervangen door de kaarsrechte Neterselsedijk.

7.14.1.072 Bekenstraatje
Akkerweg tussen de Hellaren en de Werfakkers tot aan een beekje en dan naar het oosten.

7.14.1.073 Mispeleindse Straat (west)
Westelijke gedeelte van de Mispeleindse Straat: de straat waar de boerderijen van het gehucht aan gegroepeerd staan, nu genaamd Mispeleind. Via de Vloeieindse Brug gaf deze straat toegang tot de straat Tinnen Pot onder Vloeieind. Dat stukje straat bestaat niet meer.

7.14.1.074 Mispeleind
Dwarsstraatje in het gehucht Mispeleind

7.14.1.087 Heikantse Baan - Heikant - Kerkweg
Weg langs de oostgrens van het ensemblegebied naar Heikant en Hulsel. De naam van de straat verandert onderweg tweemaal. Klinkerweg tussen een oude dorpskern en een bijbehorend buurtschap. De bestrating met gebakken klinkers dateert (deels) uit de periode 1890-1940. De weg is onderdeel van een groter complex aan klinker- en kasseiwegen, dat kenmerkend is voor de gemeenten Bladel en Reusel-De Mierden. CHW. nr. L58 (GK-HL-14).

Heikantsebaan: klinkerbestrating en bomen erlangs. Google Streetview augustus 2010.

7.14.1.088 pad naar de Werfakkers
Akkerpad.

7.14.1.107 Mispeleindse Straat (oost)
Oostelijk gedeelte van de Mispeleindse Straat met een schuine doorsteek naar de Straatse Brug die toegang geeft tot de kom van Lage Mierde. Oude gehuchtstraat, bestraat met klinkers. De bestrating met gebakken klinkers dateert (deels) uit de periode 1890-1940. De weg is onderdeel van een groter complex aan klinker- en kasseiwegen, dat kenmerkend is voor de gemeenten Bladel en Reusel-De Mierden. CHW. nr. L54 (GK-HL-10).

Mispeleind(se Straat) – oost: klinkerbestrating. Google Streetview augustus 2010.

Thema: 15 Gegraven waterlopen

15.3 Sloot

7.15.3.103 naamloze sloot
Noordwaartse afwatering van een lage plek ten zuiden van de Neterselse Dijk. Bestaat waarschijnlijk nog steeds, net als die laagte naast de Waterlaan.

Thema: 17 Gehuchten

17.4 Klein gehucht
10-25 nederzettingseenheden.

7.17.4.005 Mispeleind
Klein gehucht van een twintigtal boerderijen langs een tweetal banen die op twee overgangen van de Hulselse Stroom aansluiten. In het noordoosten sluit het gehucht direct aan bij de heide. Aan de zuidzijde grens het aan een groot openakker gebied. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen. Mispeleind en Braakhoek zijn nu door lintbebouwing met elkaar verbonden.

Kijkje in het gehucht Mispeleind waar de boerderijen nogal verscholen in het groen liggen. Google Streetview augustus 2010.

7.17.4.006 Braakhoek
Klein gehucht bestaande uit twee groepjes boerderijen, resp. 4 en 8 stuks, aan de oostzijde van een groot openakker gebied. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen. Mispeleind en Braakhoek zijn nu door lintbebouwing met elkaar verbonden.

Thema: 20 Bosbouw

20.2. Bosbouw 1750-1850

7.20.2.044, 45, 46, 47 Bos van Mispeleind
Loofbos doorsneden door wegen bij het Mispeleind. Op de nieuwe kaarteditie van 1901 is het bos er niet meer.

7.20.2.056 hakhoutstrook op Hellaren
Een van de vele strookvormige percelen op deze open akker droeg in 1840 hakhout.

20.3. Bosbouw 1850-1900

7.20.3.299 en 301 hakhoutstrook op Hellaren
Verbreding van al bestaande hakhoutstrook op Hellaren.

Thema: 21 De oude Akkers

21.1 Akkerwal

7.21.1.026 noordwestzijde akker Hellaren
Bestaat niet meer.

7.21.1.027 zuidwestzijde akker Hellaren
Bestaat niet meer.

7.21.1.028 zuidzijde akker Hellaren
Bestaat niet meer.

7.21.1.029 zuidzijde Werfakkers
Bestaat niet meer. Alleen het bosje net buiten het ensemblegebied is er nog.

7.21.1.030 bij de Heikant - west
Bestaat niet meer.

7.21.1.031 bij de Heikant – oost
Bestaat niet meer.

7.21.1.032 noordzijde Werfakkers
Bestaat niet meer.

21.2 Besloten akker

7.21.2.054 Op de Mispeleindse Heikant
Rond 1950 zijn hier de heggen verdwenen.

7.21.2.143 Op het Mispeleind
Rond 1950 zijn hier de heggen verdwenen.

21.3 Open akker

7.21.3.013 akker van Mispeleind
Grote open akker (77 hectare) bij de gehuchten Mispeleind en Braakhoek. Op de kadasterkaart staan hierin de volgende namen: Hellaren (westzijde), Werfakkers (midden), Waterlaten (noordoost) en Beekakkers (zuidoost). Hoofdzakelijk in lange strookvormige percelen verdeeld. Akker aangelegd op

sterk lemig fijn zand, en nu met dik plaggendek. De percelering bestaat nu uit grote blokvormige percelen, de wegen zijn verlegd, maar de openheid is er nog. Mogelijk gaan onder het dikke akkerdek nog vroeg- of hoogmiddeleeuwse (of oudere) nederzettingssporen schuil.

De open akker ten zuiden van Mispeleind, met het zandpad Waterlaten. In de verte de torenspits van Lage Mierde. Google Streetview oktober 2009.

Thema: 27 Meubilair

27. 21. Herberg

7.27.21.032 Café aan de Neterselsedijk 34a
Bestaat niet meer.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.1 Woonhuis

7.31.1.005 Neterselsedijk 6
Woonhuis met winkel.[56]

7.31.1.026 Mispeleind 1
Woonhuis, ca 1900, MIP

31.2. Boerderij

7.31.2.033 Hoeve Heikant, Neterselsedijk 22
Kortgevelboerderij, 1925, MIP, CHW. Nr: KL056-000103.

Neterselsedijk 22. Foto Google Streetview april 2019.

7.31.2.045 Braakhoek 5

[56] Aanvulling heemkundekring De Mierden.

Boerderij, 1800, Beeldbepalend pand, waardering: zeer hoog.
De begin-negentiende-eeuwse langgevelboerderij is begin jaren 1970 algeheel verbouwd door architect Jos. Bedaux verving ook hier de ramen, plaatste openslaande tuindeuren en voegde dakkapellen en een verlaagd dakvenster toe. De oorspronkelijke boerderij was van het langgeveltype onder met riet gedekt afgewolfd zadeldak (wolfsdak) met een schoorsteen op beide hoeknokken.
CHW. Nr: KL056-000130.

Braakhoek 5, Lage Mierde, februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee)

7.31.2.049 Braakhoek 3
Boerderij, XIXA, 1976, Beeldbepalend pand, waardering: Zeer hoog
De begin-negentiende-eeuwse langgevelboerderij is eind jaren zestig door architect Jos. Bedaux op geheel eigen wijze verbouwd tot woonhuis. Bedaux verving de ramen, plaatste openslaande tuindeuren en voorzag vensters en tuindeuren van houten luiken. Hij voegde een nieuwe hoofdentree toe en plaatste dakkapellen. Momenteel is de boerderij in gebruik als vakantieboerderij.
De oorspronkelijke boerderij was van het langgeveltype met een topgevel aan de voorzijde en een schilddak gedeeltelijk bedekt met riet en bakstenen gevels op lichtgrijs gestucte plint.

Braakhoek 3, Lage Mierde, februari 2020 (ODZOB, foto V. Delmee)

7.31.2.066 Neterselsedijk 8
Langgevelboerderij met bijzondere veldschuur, ca 1883, XXB, MIP.

Neterselsedijk 8. Foto Google Streetview april 2019.

7.31.2.067 Neterselsedijk 16
Langgevelboerderij, XIXA, MIP. Nu woonboerderij.

Neterselsedijk 16. Foto Google Streetview april 2019.

7.31.2.068 Neterselsedijk 34A
Langgevelboerderij, ca 1900, MIP. De boerderij heeft het uiterlijk van een boerderij rond 1900. Uit de kadastrale kaart van 1828 blijkt dat op deze plek toen al een boerderij stond. De oriëntatie dwars op de Neterselsedijk kan ook duiden op een hogere ouderdom. Mogelijk bevat de boerderij een oudere kern met daaromheen wanden van rond 1900 en een recent hersteld dak. De boerderij is van het langgeveltype onder een afgewolfd schilddak met de nok dwars op de Neterselsedijk georiënteerd.

Neterselsedijk 33A. (Foto: V. Delmee, 2020)

7.31.2.078 Mispeleind 3
Krukhuis, 1896, beeldbepalend pand, waardering: Zeer hoog. De boerderij stamt volgens de kadastrale gegevens uit 1896. Uit topografische kaarten blijkt dat de langgevelboerderij op een kruising stond met aan beide wegen een vleugel. De huidige vorm van de boerderij komt daarmee overeen, want de schuur is een naar achteren uitgelegde dwarsvleugel. De boerderij is van het langgeveltype onder een wolfseinde aan de linkerzijde en schilddak dat aan de rechterzijde is omgezet boven een dwarsbeuk met een laag doorgetrokken dak. De karakteristieke indeling van woonhuis, stal en schuurgedeelte is bij deze boerderij nog goed herkenbaar. De lage rechter zijgevel is voorzien van enkele moderne vensters.

Mispeleind 3 (Foto: V. Delmee, 2020)

7.31.2.092 Mispeleind 4
Boerderij, waardering: hoog

7.31.2.093 Mispeleind 14
Boerderij, waardering: hoog

7.31.2.094 Neterseldijk 20
Boerderij, waardering: hoog

7.31.2.095 Mispeleind 8
Boerderij met bijzondere veldschuur (zie 7.31.7.004), waardering: hoog

7.31.2.097 Neterseldijk 27
Langgevelboerderij, waardering: hoog

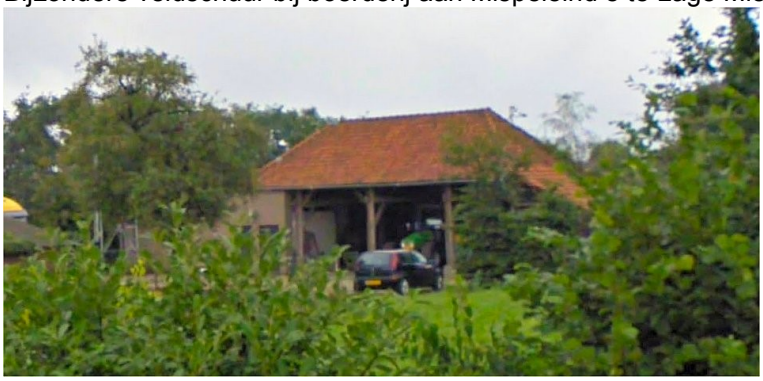
7.31.2.098 Mispeleind 12
Boerderij, waardering: hoog

7.31.2.099 Mispeleind 10
Boerderij, waardering: hoog. Is ingestort.

Mispeleind 10 in “welstand”, in 2010. Google Streetview.

31.7 Schuur/bijgebouw

7.31.7.004 Mispeleind 8
Bijzondere veldschuur bij boerderij aan Mispeleind 8 te Lage Mierde.

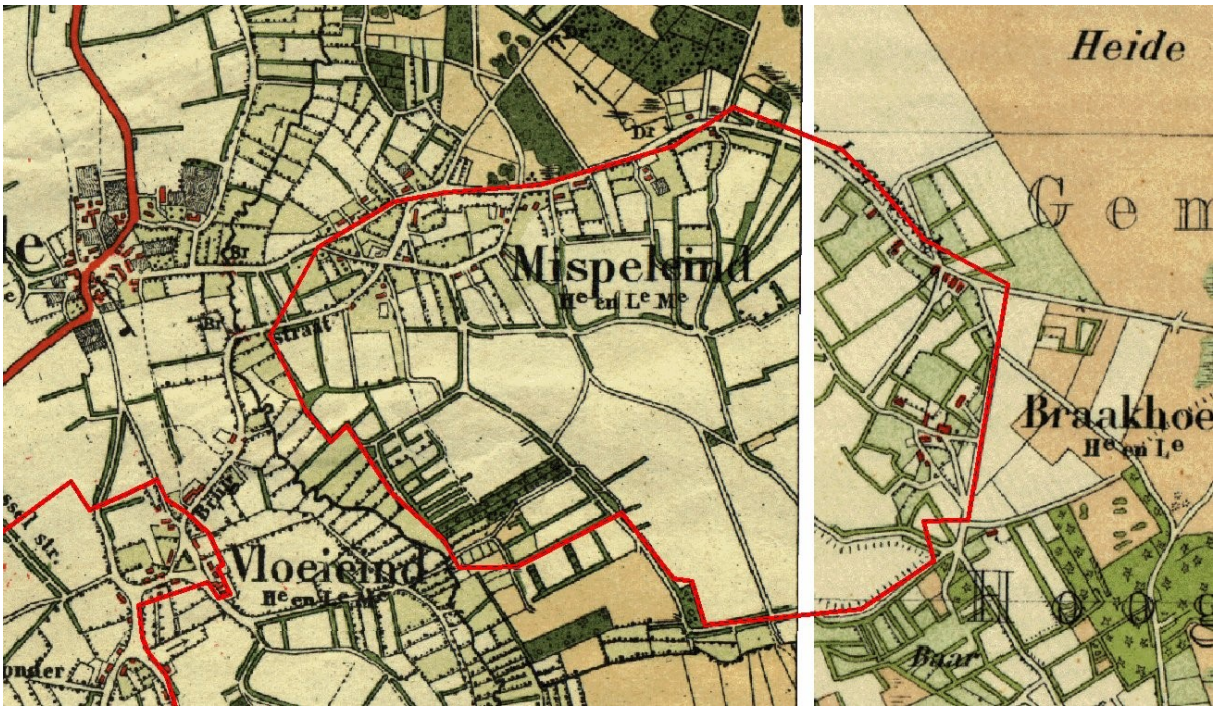
Schuur achter Mispeleind 8. Google Streetview 2010.

7. Het ensemble op historische kaarten

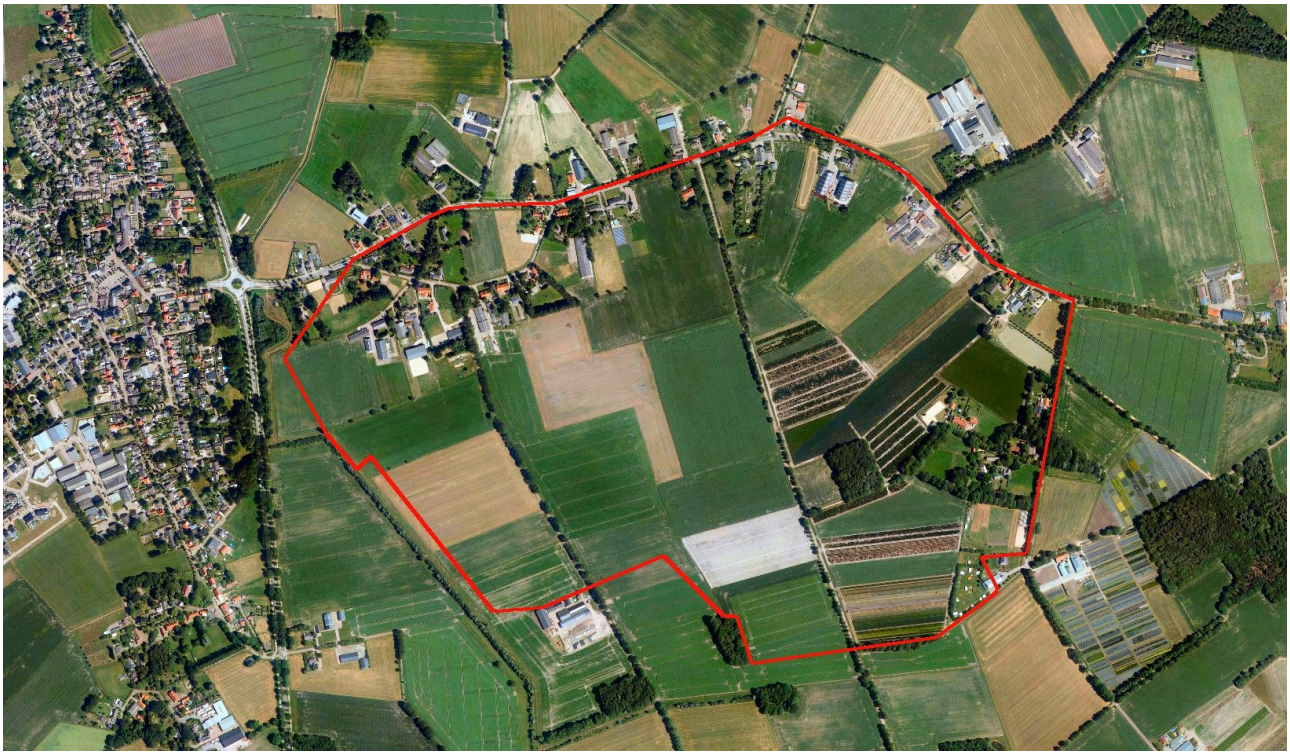
NB: Op de kaart van Verhees, 1794 heet Mispeleind: “Vlooyeind’.

Topografie 1840.
Topografie 1930.

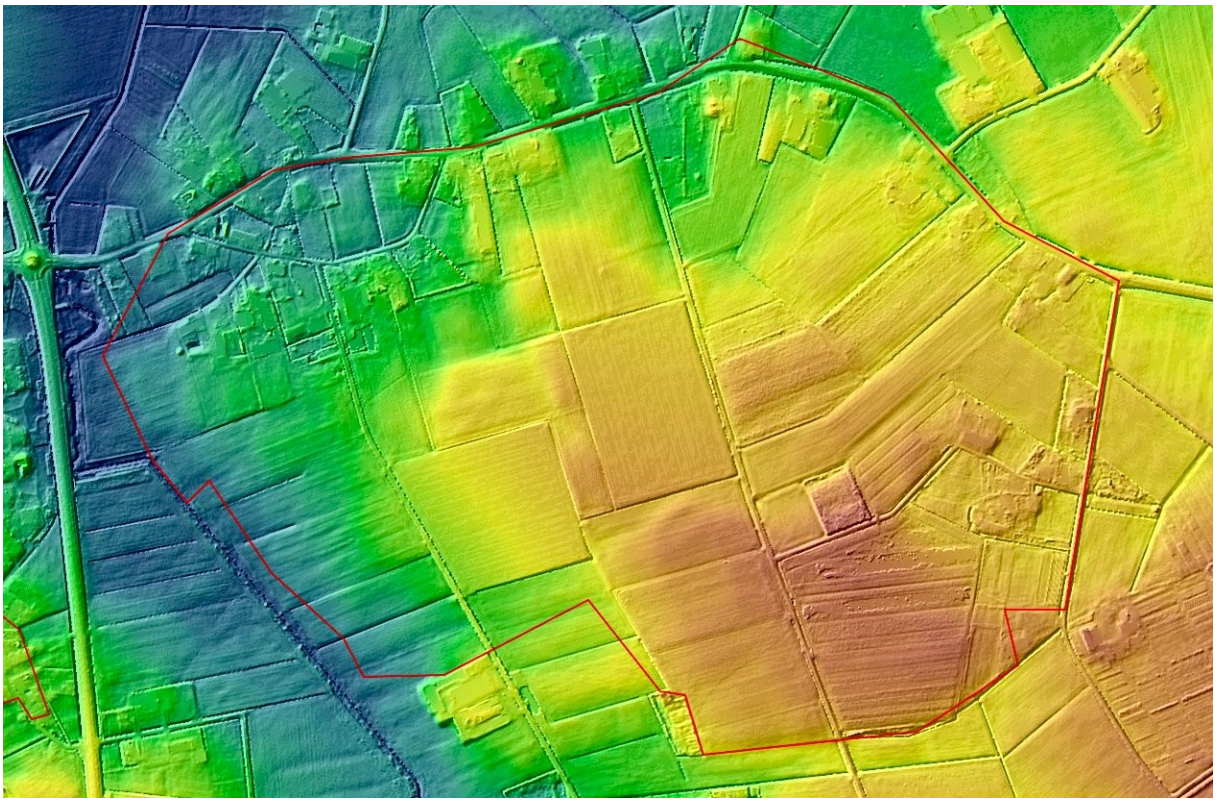

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

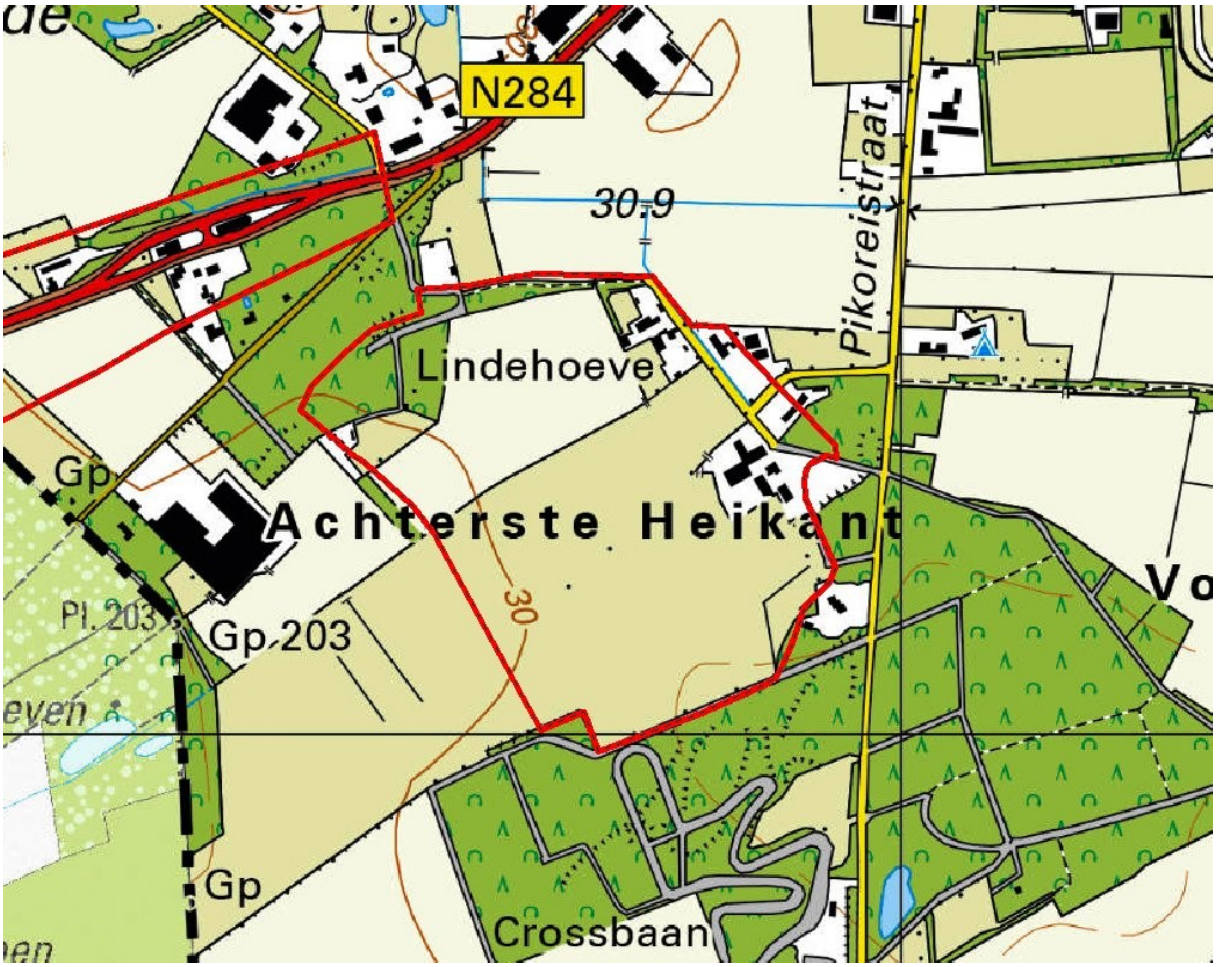
Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid.

E7.015 ACHTERSTE HEIKANT

1. Naam

In Zand-Brabant werd het cultuurland van de dorpen vanaf de hoge middeleeuwen vaak aan alle kanten omringd door de heide. Bevolkingsgroei maakte verdere ontginning nodig en zo ontstonden er nieuwe nederzettingen in de rand van de heide. In veel gevallen kregen die de naam Heizijde en na 1500 vaak Heikant.[57] Als dit proces zich herhaalde ontstonden er situaties met een Voorste Heikant met, vanuit het dorp gezien, daarachter de Achterste Heikant. Dat is precies wat we in Reusel zien.

2. Ligging

De Achterste Heikant ligt ten westen van Reusel tussen de Turnhoutseweg, de Pikoreistraat en de grens met Arendonk.

3. Omvang

Het ensemble Achterste Heikant beslaat een oppervlakte van 20 hectare.

[57] Buiks, C.J.M. en K.A.H.W.Leenders. *Nederzettingsnamen in het gebied tussen Antwerpen, Turnhout, Geertruidenberg en Willemstad.* Den Haag, 1994, 40.

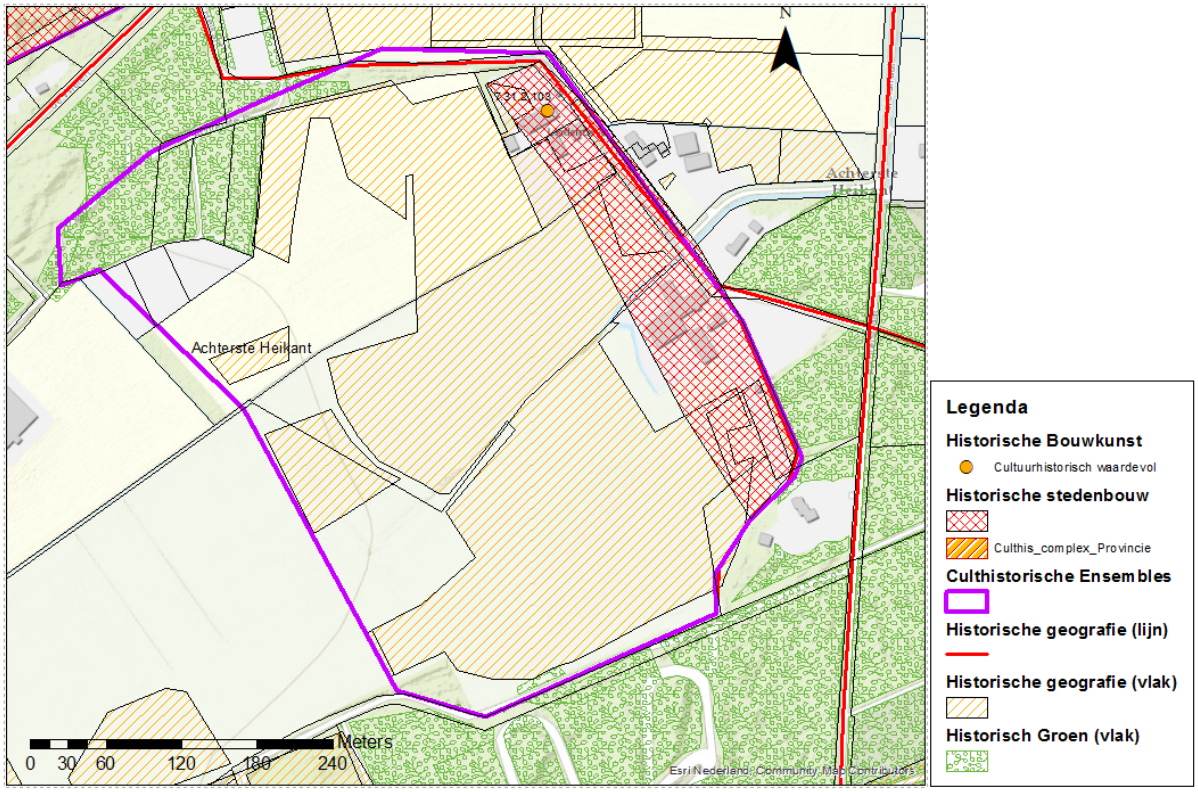
4. Karakter

Ensemble met een zeer hoge historisch geografische waarde. In 1828 vijf boerderijen aan een wat afgelegen open akker met hakhoutwallen, tegen de hei. Het is een typische heikantnederzetting en dateert waarschijnlijk uit de 15e – 16e eeuw.

5. Grondgebruik

Het huidig grondgebruik is voornamelijk grasland met een beetje bosrand. Er staan nu vijf boerderijen. In 1840 was het gebied hoofdzakelijk akkerland, met wat grasland aan de westzijde en een randje dennenbos. Er waren toen ook 5 boerderijen en een soort plaatse: driehoekig uitlopende gehuchtstraat.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Achterste Heikant.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.013 Bospad naar tramstation
Bospad van Achterste Heikant naar het tramstation Reusel-grens. Staat op de kaarten van 1902 – 1992. Verdwenen.

7.14.1.014 Achterste Heikant
Veldpad langs de zuidkant van de akker.

Zandwegje op de Achterste Heikant. Foto Google Streetview augustus 2010.

7.14.1.208 Achterste Heikant
Zandweg, bestaat nog min of meer, deels opvolger van 7.14.1.014

7.14.1.336 Hoevenheidse Weg - Achterste Heikant
Dit is de gehuchtstraat van de Achterste Heikant. Aan de westzijde met aansluiting op de Kerkdijk (nu genaamd De Wielen), aan de oostzijde lopend naar het gehucht Voorste Heikant en de Blauwe Hoef. Bestaat nog, met de naam Achterste Heikant.

Thema: 17 Gehuchten

17.5 Huizengroep

7.17.5.005 Achterste Heikant
In 1828 vijf boerderijen aan een wat afgelegen open akker, tegen de hei. Heikantnederzettingen zijn vaak 15e – 16e-eeuws.

Kijkje in de Achterste Heikant. Foto Google Streetview augustus 2010.

Thema: 20 Bosbouw

20.3. Bosbouw 1850-1900

7.20.3.505 losliggend bosperceel

Bos van dennen en loofhout tussen de akker van de Achterste Heikant en de Kerkdijk (nu: De Wielen). Aangelegd tussen 1840 en 1900. Deels binnen ensemblegebied. Staat deels op oude stuifduintjes. Bestaat nog.

20.4. Bosbouw na 1900

7.20.4.065 losliggend bosperceel
Bos van dennen en loofhout tussen de akker van de Achterste Heikant en de Kerkdijk (nu: De Wielen). Aangelegd tussen 1840 en 1900. Deels binnen ensemblegebied. Staat deels op oude stuifduintjes. Bestaat nog.

7.20.4.067 Bos aan de Achterste Heikant
Begonnen eind 19e eeuw. Bestaat nog en herbergt onder andere een crossbaan. Randen van dit bos liggen binnen het ensemblegebied.

Thema: 21 De oude Akkers

21.1 Akkerwal

7.21.1.074, 75, 76, 77 stukjes akkerwal
Verspreide over de Achterste Heikant lijken er in de 19e eeuw akkerwallen gelegen te hebben. Ze zijn nu verdwenen.

21.2 Besloten akker

7.21.2.116 westkant Achterste Heikant
Besloten akkertje aan de westzijde van de Achterste Heikant in 1840 - 1930. Nu onderdeel van grotere akker.

7.21.2.144 westkant Achterste Heikant
Besloten akkertje aan de westzijde van de Achterste Heikant in 1840 - 1930. Nu onderdeel van een groter perceel grasland.

21.3 Open akker

7.21.3.023 Open akker van Achterste Heikant
Een 11 hectare grote open akker in het hogere oostelijke gedeelte van Achterste Heikant, in 1840 door heggen in drie grote blokken verdeeld. Slechts één blok is kadastraal in vele strookvormige percelen verdeeld, maar oogde als één grote akker. Beetje atypisch, mogelijk teruggaand op drie boerderijen die deze ontginning ooit begonnen zijn. De akker is aangelegd op leemarm zand en heeft een dik plaggendek. De scheiding tussen het eerste en het tweede blok is er nog. Alles is nu hoofdzakelijk grasland.

De open akker van Achterste Heikant met de scheiding tussen blok 1 en blok 2. Foto Google Streetview, 2010.

Thema: 31 Historische (steden)bouwkunst

31.2. Boerderij

7.31.2.080 Achterste Heikant 4
Wederopbouwboerderij.

Achterste Heikant 4. Foto Google Streetview augustus 2010.

7.31.2.103 Achterste Heikant 5
Wederopbouwboerderij.

Achterste Heikant 5. Foto Google Streetview augustus 2010.

7. Het ensemble op historische kaarten

Topografie 1788: alles is een beetje verschoven door een meetfout. Maar wel goed herkenbaar.

Topografie 1840.

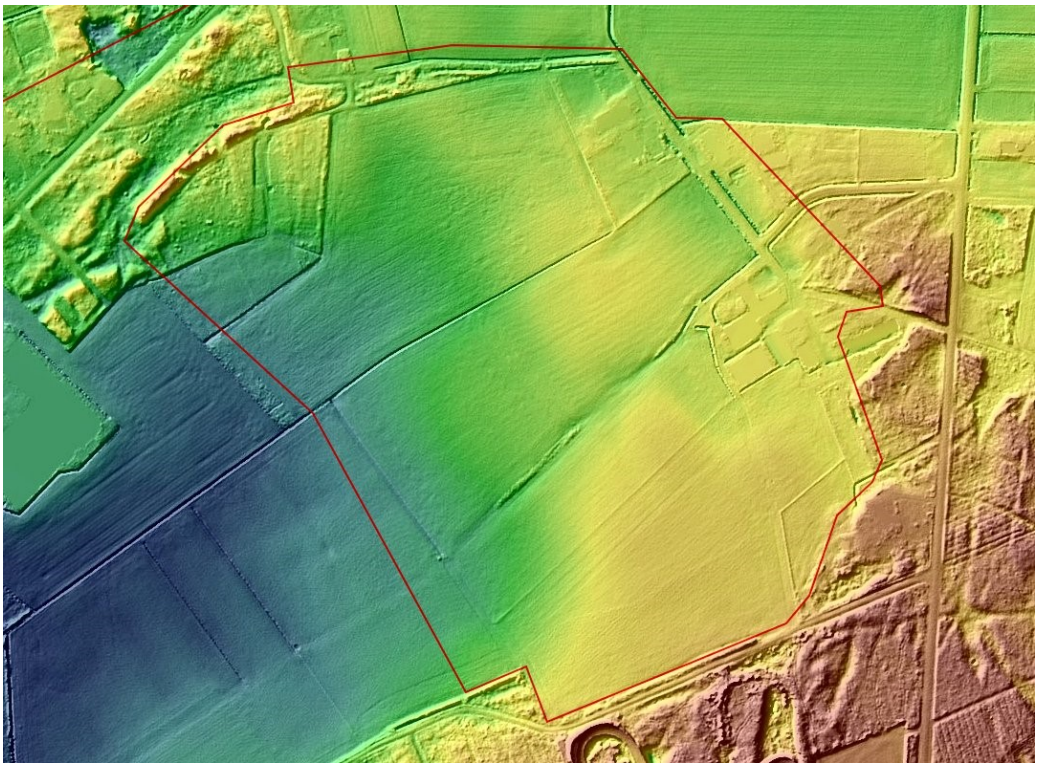
Topografie 1930.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis

9. Het ensemble op hoogtekaart

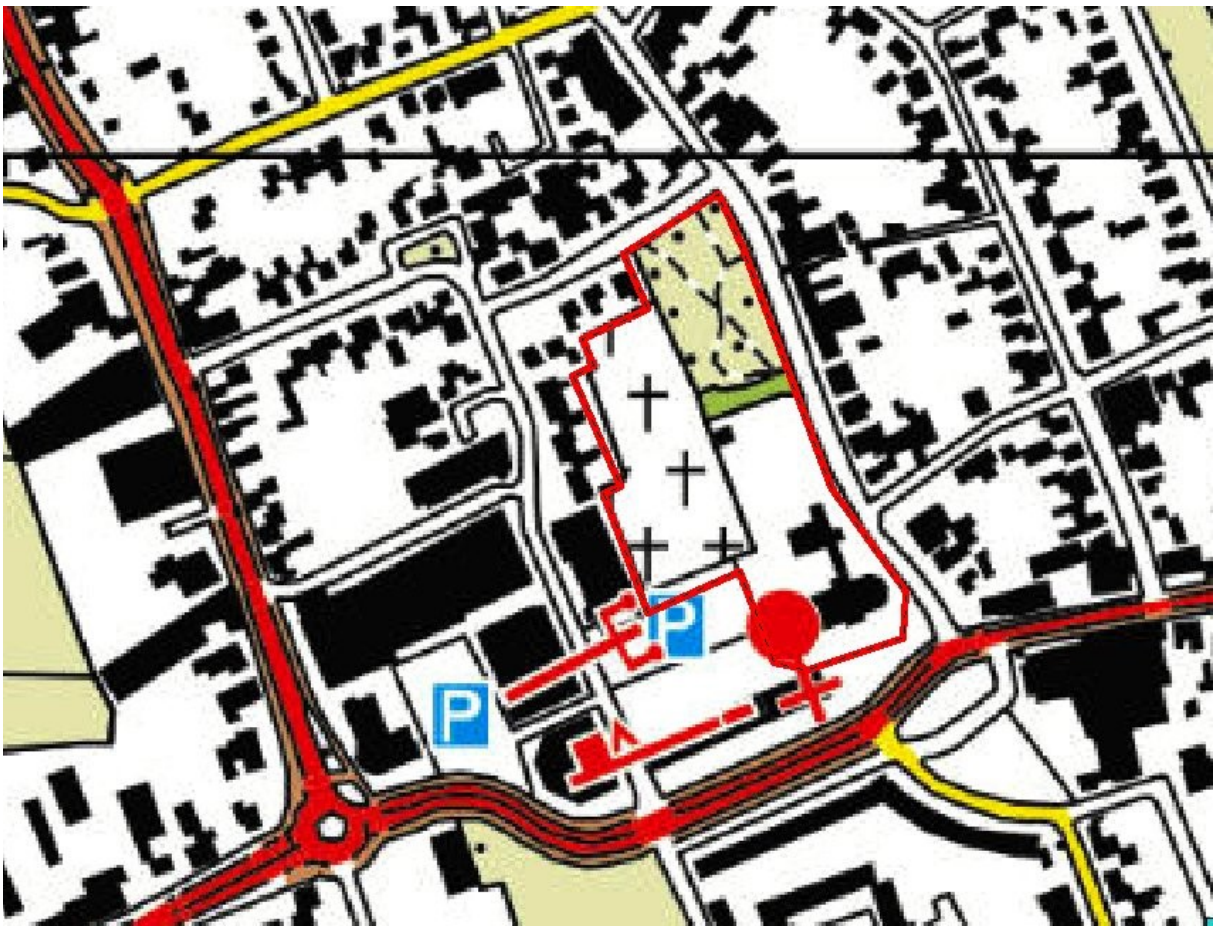
Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid. De laagte die op de kaart uit 1788 zo nadrukkelijk aangegeven werd, komt hier goed tot uiting.

E7.016 KERK, PASTORIE MET TUIN EN BEGRAAFPLAATS REUSEL

1. Naam

De naam van het ensemble somt de voornaamste cultuurhistorische elementen ervan op.

2. Ligging

Het ensemble ligt in het huidige centrum van Reusel, tussen de Wilhelminalaan, de Kerkstraat en de Lend.

3. Omvang

Het ensemblegebied is 1,75 hectare groot.

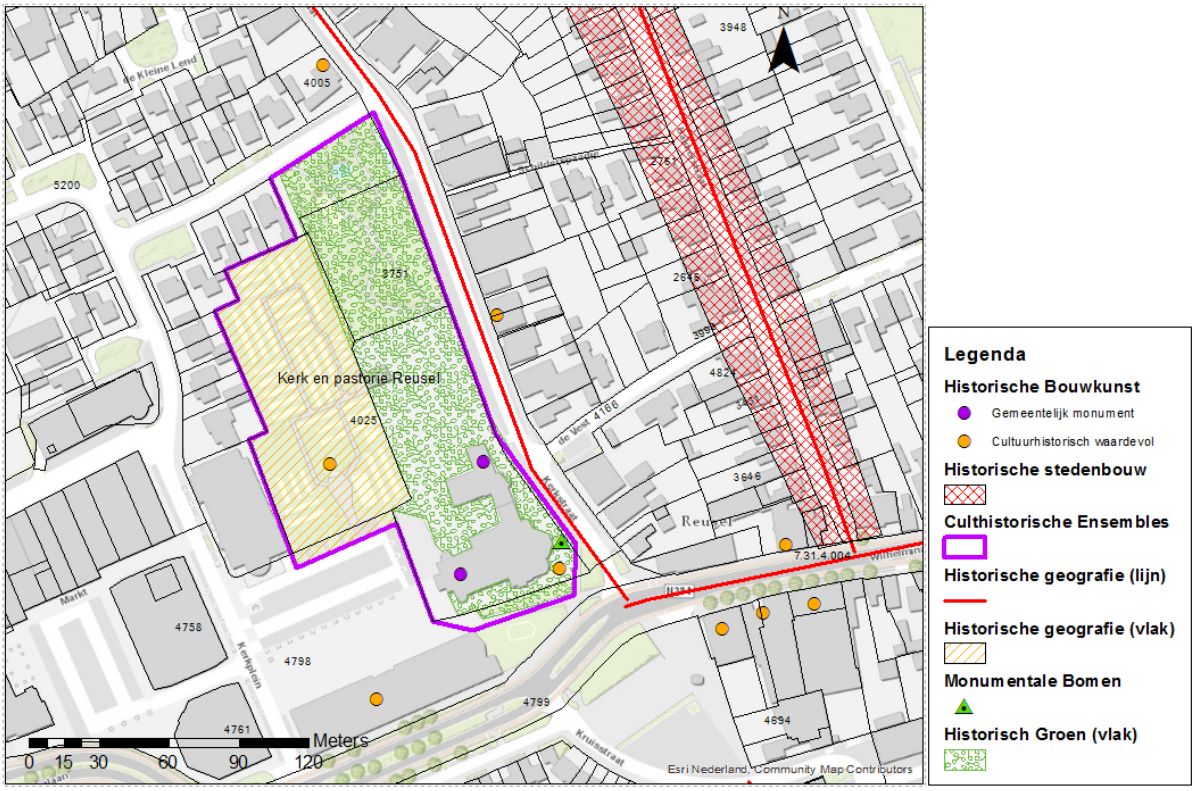
4. Karakter

Samenhangend geheel van kerk, pastorie en begraafplaats, met nog een openbaar parkje. Mooi voorbeeld van een situatie die in haast alle dorpen ooit standaard was.

5. Grondgebruik

In 1840 was dit gebied onbewoond akkerland. Nu staan er kerk en pastorie en wordt de rest gebruikt als begraafplaats en tuin/parkje.

6. Onderdelen van het cultuurhistorisch ensemble

Uitsnede uit de Cultuurhistorische waardenkaart van Ensemble Kerk en Pastorie Reusel.

De volgende losse elementen maken onder meer deel uit van dit ensemble:

Thema: 13 Doorgaande wegen

Deze worden hier genoemd omdat het ensemblegebied door de Wilhelminalaan en Kerkstraat begrensd worden en die wegen de ontwikkeling van het ensemble mee helpen begrijpen. Deze wegen liggen net buiten het ensemblegebied.

13.1 Doorgaande weg

7.13.1.001 Provincialeweg - Turnhoutseweg
De doorgaande weg vanuit Eindhoven over Reusel naar Turnhout werd vanaf 1855 aangelegd en verbeterd als provinciale weg en bereikte in 1857 Reusel-dorp. De weg werd bestraat. Nu: Wilhelminalaan, met bij de kerk een kleine verlegging zuidwaarts.

7.13.1.006 Kerkstraat – weg naar Hulsel
Langs de Kerkstraat kon men ook naar Hulsel gaan.

13.4 Railweg

7.13.4.001 Tramlijn Eindhoven-Reusel grens
Van 1897 tot 1937 reed over de Wilhelminalaan de tram van Eindhoven naar Reusel-grens en Turnhout. Aan de Belgische zijde is de lijn pas voor reizigers en goederen opgeheven op 15 mei 1949.

Thema: 14 Lokale wegen

14.1 Lokale wegen

7.14.1.199 Lensheuvelse / Hoevense Kerkweg
Langs deze weg trok men vanuit de gehuchten Lensheuvel en De Hoeven naar de oude kerk van Reusel. Nu genaamd Wilhelminalaan.

7.14.1.205 Kerkstraatje
Weg van de oude dorpskom van Reusel naar de oude en later ook de nieuwe kerk. Nu genaamd Kerkstraat.

Thema: 17 Gehuchten

17.2. Klein dorp

7.17.2.004 Reusel
Reusel-dorp was in 1828 een vrij dicht met ongeveer 25 boerderijen en woningen bebouwde straat. De parochiekerk van Reusel stond echter 350 meter ten zuiden van de Dorpsstraat in de open akker, met daarbij slechts één huis. Het dorp Reusel vult een ruimte tussen enkele grote open akkergebieden. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen. Het ensemblegebied ligt tussen dit dorp zoals het in 1828 nog was en de plaats van de oude parochiekerk.
De oostzijde van het ensemble is de Kerkstraat die van het dorp naar de oude kerk liep. In 1895 werd de nieuwe kerk met pastorie gebouwd, waarbij een tuin en begraafplaats aangelegd werd. Daarna kwam er meer bebouwing langs de Wilhelminalaan. Pas na de Tweede Wereldoorlog werden ook langs de oostzijde van de Kerkstraat meer huizen gebouwd. De uitgroei van Reusel tot een dorp waar de kerk in het midden lag, zette pas in de jaren 1960 in. Rond het jaar 2000 werd de Wilhelminalaan ter hoogte van de kerk 20 tot 30 meter zuidwaarts verplaatst, wat de huidige situatie opleverde.

Thema: 21 De oude Akkers

21.3 Open akker

7.21.3.019 Reuselse Akker
Het ensemblegebied ligt in de voormalige open akker de Reuselse Akker, die 105 hectare groot was.

Thema: 26 Kerkelijk

26.1 Kerk

7.26.1.005 Neogotische kerk Reusel
Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming kerk aan het Kerkplein 1, is een neogotische kruisbasiliek uit 1895. Architecten waren P.J. Bekkers en A. Brüning, uit de school van Jos Cuypers. Door toedoen van pastoor Van der Wee werden er in de nabijheid, maar buiten het ensemblegebied, een meisjes- en jongensweeshuis en een klooster voor de zusters franciscanessen van Veghel gebouwd.[58] De kerk werd in 1938-1939 verbouwd en gerestaureerd.[59] In 1944 liepen kerk en pastorie flinke oorlogsschade op, die kort daarna hersteld werd. Er kwam een stomp dak op de toren die vroeger spits en hoog was.[60] Gemeentelijk monument.

[58] Van Limpt, 1971, 10-11-12.
[59] Hagen en Janssen, 1995, 247.
[60] Van Hulislaum tot Hulsel, folklore, p. 2.

De kerk van Reusel is alleen 's-winters goed te zien omdat er grote bomen omheen staan. Hier gezien vanaf het busstation, de plaats van de middeleeuwse kerk. Google Streetview, januari 2019.

7.26.1.006 Middeleeuwse parochiekerk van Reusel
De middeleeuwse parochiekerk van Reusel, op de plek van het busstation aan de Wilhelminalaan – Kruisstraat, was gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en/of Onze-Lieve-Vrouw Tenhemelopneming. De kerk had de rang van *quarta capella* en de status van *ecclesia.* Het patronaatsrecht was aanvankelijk in handen van de Van Altena's, maar sinds de 12e eeuw van de abt van Floreffe. De kerk werd kort na 1895 afgebroken. Ze stond net buiten het ensemblegebied.

26.2 Begraafplaats

7.26.2.001 Kerkhof middeleeuwse parochiekerk Reusel
Het eerste parochiekerkhof lag rond de middeleeuwse parochiekerk (7.26.1.005), dat is tegenover de huidige kerk, aan de zuidkant van de huidige Wilhelminalaan.

7.26.2.002 Kerkhof nieuwe kerk Reusel, Kerkplein 1
Ten noorden van de huidige kerk ligt het parochiekerkhof. De begraafplaats is deels omgeven door een gemetselde muur met penanten, deels door een hoge groenblijvende heg. In de muur is een bas-reliëf aangebracht van treurende vrouwen bij de Graflegging van Christus. Via de ijzeren toegangspoort loop je direct op de Calvarieberg af.[61]

26.3 Calvarieberg
Een Calvarieberg is een onderdeel van sommige katholieke begraafplaatsen. Het is een kunstmatig heuveltje waarop meestal een beeldengroep geplaatst is die de kruisiging voorstelt.

7.26.3.001 Calvarieberg Reusel
De calvarieberg op het Reuselse kerkhof bestaat uit een klein zandheuveltje met daarbovenop een volledige calvariegroep. De voorkant bestaat uit een driehoekig front van ruwe stenen met daarin een nisje met een Heilig Hartbeeld. Bij de calvarieberg is het graf van pastoor van der Wee.

[61] Zie verder in de Catalogus.

Calvarieberg Reusel[62]

26.4 Graf

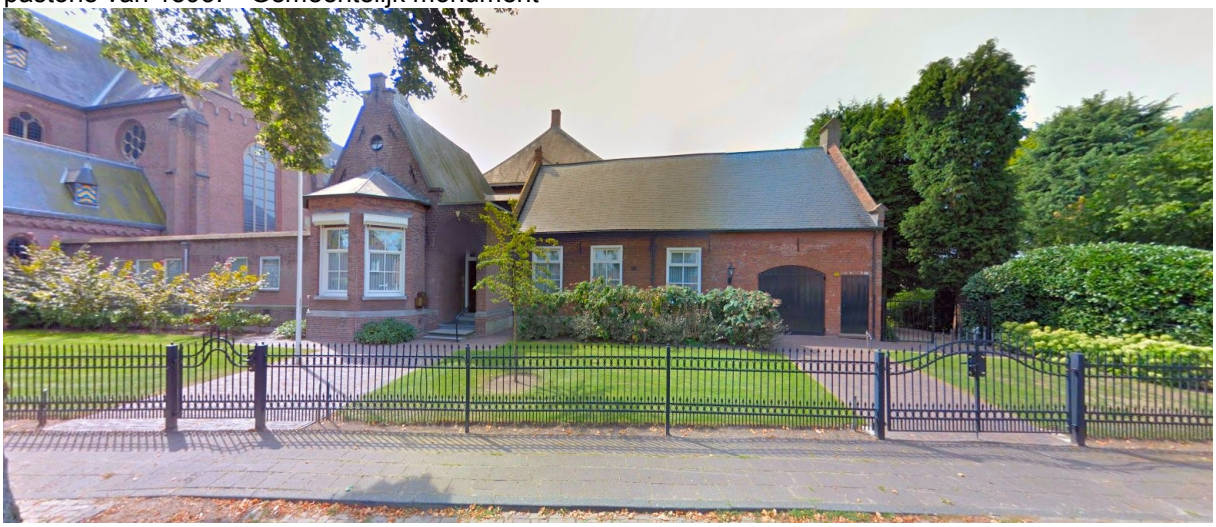
7.26.4.001 Graf pastoor van der Wee Reusel
Het graf van pastoor van der Wee ligt bij de calvarieberg op het kerkhof van Reusel.

26.5 Heiligenbeeld

7.26.5.003 Heilig Hartbeeld kerkplein Reusel
In 1926 liet pastoor Verstappen op het kerkplein een Heilig Hartbeeld plaatsen.[63] Dit beeld is verhuisd naar de hoek Kerkstraat en staat nu bij de parochiekerk.

26.13 Pastorie

7.26.13.002 Pastorie Kerkstraat 1 te Reusel
Aan de Kerkstraat werd in 1834 voor het eerst een pastorie gebouwd. In 1871 werd deze een bijgebouw van de nieuwe pastorie aan de Kerkstraat. Volgens Monumenten in Nederland dateert de pastorie van 1895.[64] Gemeentelijk monument

De pastorie van Reusel aan de Kerkstraat. Foto Google Streetview augustus 2017.

[62] Uit folder heemkundekring: Cultuurelementen van de Reuselse geschiedenis.
[63] Hagen en Janssen, 1995, 235-236.
[64] Hagen en Janssen, 1995,190-191. Perceelnummer A1961 (uitbreiding in 1907).

26.15 Religieus groen

7.26.15.002 Pastorietuin Reusel
150 meter lange en 45 brede tuin bij de pastorie aan de Kerkstraat, aangelegd in 1895. Gemeentelijk monument.

De pastorietuin met de kerktoren op de achtergrond. Foto DCI Media 2020.

Thema: 27 Meubilair

27.1 Bijzondere boom

7.27.1.204 Bruine beuk hoek Bakkerstraat
Mogelijk geplant 1830 – 1840: Fagus sylv. 'Atropunicea' (Purpurea) ofwel Bruine beuk. Boomnummer 881846. Bestaat niet meer maar is nog wel hier te vinden als speel- en klauterobject.

7.27.1.205 Witte paardenkastanje bij de Kerk
Mogelijk geplant 1900 – 1910: Aesculus hippocastanum. Boomnummer 881847.

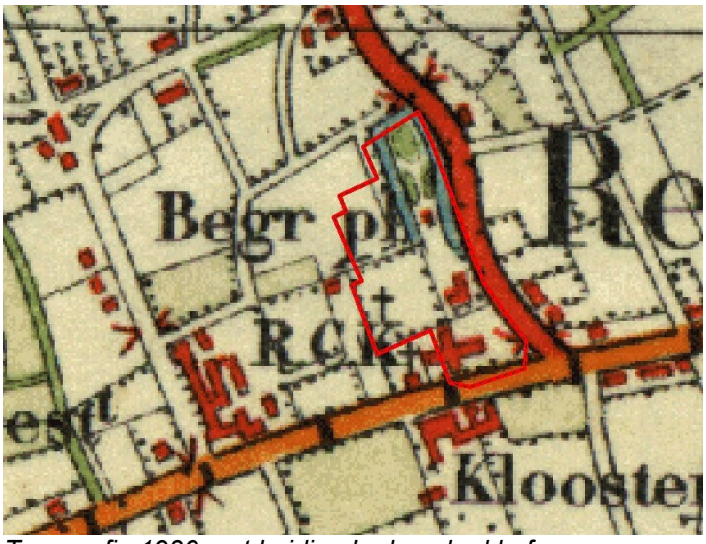
7. Het ensemble op historische kaarten

Topografie 1788. De oude kerk met kerkhof ligt net ten zuiden van het ensemblegebied, het dorp Reusel net ten noorden ervan.

Topografie 1840. De kaart is hier helaas beschadigd.

Topografie 1930 met huidige kerk en kerkhof.

8. Het ensemble op recente luchtfoto

Bron = Topotijdreis.

9. Het ensemble op hoogtekaart

Bron = AHN3, relatieve hoogten gekleurd met reliëf aangeduid. (Bebouwing is afgevlakt.)

3.3 Overzicht van aardkundige waarden

Onderstaande gegevens zijn ontleend uit de bijlagen bij de 'Aardkundig Waardevolle Gebiedenkaart Noord-Brabant', zoals opgesteld door de provincie. De aardkundig waardevolle gebiedenkaart is de concrete uitwerking van veertig, tot nu toe alleen globaal begrensde, gebieden. Hij bestaat uit een kaartatlas en een toelichting. De provincie geeft op deze manier een impuls aan behoud en ontwikkeling van aardkundige waarden, in én buiten de veertig gebieden.[65]

In onderstaande gebiedsbeschrijvingen worden de aardkundige waarden van de gebieden toegelicht. Daarbij wordt een relatie gelegd met grondgebruik en cultuurhistorische en ecologische kenmerken. Om bescherming van aardkundige waarden te bevorderen, is ook aandacht voor bestaande en potentiële aantastingen en voor ontwikkelingen en kansen.

1. Reusel, Mispeleindsche Heide

Naam gebied	: Reusel, Mispeleindsche Heide
Oppervlakte	: 855 ha
Reliëf	: ca. 8 m
Aardkundige betekenis	: Heide- en beekdalgebied met sterke samenhang en nog vrij gave overgangen
Aardkundige fenomenen	: Beekdal (Reusel); Landduinen
Vormende processen	: Verstuiving en duinvorming (windwerking), beekdalerosie en – afzetting; meerafzetting (vennen), verlanding, veenvorming
Actuele processen	: Verlanding, veenvorming (oeverzones vennen), beekdalerosie en - afzetting, verstuiving, hellingerosie
Geologische formaties en afzettingen	: Formatie van Boxtel; Formatie van Sterksel; deels bedekt met Laagpakket van Kootwijk (stuifzand, Formatie van Boxtel)
Geologische ontstaansperiode	: Dekzand: Weichselien (tot Laatglaciaal); Landduinen en vennen: Laatglaciaal; beekdalen: Weichselien/Holoceen, stuifzand: Holoceen
Geomorfologische fenomenen	: Terrasafzettingswelving / -vlakte; landduinen; dalvormige laagte; beekdalbodem; glooiing beekdalzijde; laagte zonder randwal
Bodemtypen	: Veldpodzolgrond; Haarpodzolgrond; Enkeerdgrond; Gooreerdgrond; Duinvaaggrond
Wetenschappelijke & educatieve betekenis:	Deels vrij meanderende beken, typische heidelandschappen en gave overgangen tussen de verschillende landschapstypes (waaronder de Midden Brabantse dekzandrug)

Algemeen
Het aardkundig waardevolle gebied van de Reusel en de Mispeleindsche Heide ligt in het zuiden van de provincie, op het grondgebied van de gemeenten Reusel - De Mierden, Bladel en Hilvarenbeek. Het omvat de beekdalen van de Reusel en De Stroom, de Mispeleindsche Heide, en aangrenzende delen van het omliggende dekzandlandschap. Het grenst in het oosten aan gebied 21 Kleine en Groote Beerze, Westelbeersche Broek, Kuikseindse Heide.

[65] http://www.brabant.nl/dossiers/dossiers-op-thema/natuur-en-landschap/natuurgebieden/aardkundige-waarden.aspx

Afbeelding: Landduinreliëf ten zuiden van de Dunse Brug

Aardkunde

Het gebied omvat de beekdalen van de Reusel en De Stroom, de bijhorende beekdalglooiingen en het aangrenzende licht golvend dekzandlandschap, waar dekzandruggen, lage landduinen, en, op de Mispeleindsche Heide, ook enkele grote en talrijke kleinere vennen voorkomen. In het noordoosten van het gebied komt een aantal lage landduinen voor die de rand van de Midden- Brabantse dekzandrug markeren. De overgang tussen deze belangrijke reliëfvorm en het ten zuiden ervan liggende lagere dekzandlandschap is in het terrein te zien. Grote delen van de Reusel en De Stroom hebben nog een actieve vrij meanderende bedding.

Afbeelding: Moerassige oevers van het vennengebied De Flaes

Cultuurhistorie

In de beekdalen komt historische beemdenperceling en broekbos voor. Het productiebos in het westen van het gebied maakt deel uit van Landgoed De Utrecht.

Grondgebruik en ecologie

Het grootste deel van het gebied bestaat uit naaldbos en heide. In het bovenstroomse deel van de beekdalen van de Reusel en De Stroom komt elzenbroekbos voor. Verder stroomafwaarts is dit beuken-eikenbos, met berken-eikenbos op de beekdalglooiingen. In het heidegebied van de

Mispeleindsche Heide komt overwegend natte heide met vennen voor, en kleinere oppervlakten droge heide. Het wat lager gelegen deel van het gebied ten oosten van de Mispeleinsche Heide wordt ingenomen door natte heide, naaldbos, berken-eikenbos en gagelstruweel. Op de hogere delen van het dekzandlandschap vinden we vooral naaldbos.

Kwetsbaarheid en aantastingen
Ontgrondingen hebben plaatsgevonden nabij Heikant en bij de Kapeldijk. Een potentiële bedreigingen vormt verdroging die tot herverstuiving van de dek- en stuifzanden op de hoogste en droogste delen van het landschap zou kunnen leiden (in de heide- en landduingebieden). Vergravingen en uitgravingen ten behoeve van natuurbeheer en -ontwikkeling kunnen het bodemarchief en het natuurlijke microreliëf aantasten.

Ontwikkeling, kansen
De bereikbaarheid van het gebied is redelijk. De toegankelijkheid van de beekdalen is slecht tot redelijk, die van het heidegebied goed. Informatiepanelen over de ecologische, cultuurhistorische en/of aardkundige aspecten van het gebied ontbreken. Mogelijke verbeteringen zijn onder andere het plaatsen van informatiepanelen met (ook) informatie over de aardkundige verschijnselen in het gebied (onder andere beekprocessen, dekzand- en heidelandschap) en het aanleggen van wandelpaden door de waardevolle beekdalen en heidegebieden.

2. Reuselse Moeren

Naam gebied	: Reuselse Moeren
Oppervlakte	: 221 ha
Reliëf	: ca. 7 m
Aardkundige betekenis	: Gebied met actieve hoogveenvorming en daarom tevens van grote ecologische betekenis
Aardkundige fenomenen	: Hoogveen
Vormende processen	: Verstuiving en dekzandvorming (windwerking), veenvorming, meerafzetting, Verlanding
Actuele processen	: Veenvorming, verlanding, meerafzetting
Geologische formaties en afzettingen	: Formatie van Nieuwkoop (Laagpakket van Griendtsveen); Formatie van Stramproy (Kedichem); Formatie van Sterksel, Formatie van Boxtel (Twente)
Geologische ontstaansperiode	: Dekzand (Formatie van Boxtel): Weichselien; Veen (Formatie van Nieuwkoop): Holoceen
Geomorfologische fenomenen	: Vlakte (verspoeld) dekzand; terrasafzettingsvlakte; lage landduinen; terrasafzettingswelvingen; dalvormige laagte
Bodemtypen	: Vlierveengrond; Moerige eerdgrond;Gooreerdgrond; Veldpodzolgrond
Wetenschappelijke & educatieve betekenis:	Voorbeeld van levend hoogveen zoals vroeger veel voorkwam in Noord-Brabant; beter toegankelijk dan gebied nr. 31 Matjens. Ecologische interessant omwille van de actieve hoogveenvorming. Het veen in de ondergrond kan een waardevol archief vormen voor de studie van de klimaat- en vegetatieontwikkeling van Zuid-Nederland

Algemeen
Het aardkundig waardevolle gebied Reuselse Moeren ligt in het zuiden van de provincie tegen de landsgrens aan, op het grondgebied van de gemeente Reusel - De Mierden. In het kleine veen-, heide- en bosgebied, dat vroeger deel uitmaakte van een uitgestrekter hoogveengebied, vindt ook nu nog actieve hoogveenvorming plaats.

Afbeelding: De Moeren. De hoge waterstand zorgt voor hernieuwde veenontwikkeling

Aardkunde
Het gebied bestaat uit een zuidelijk gelegen moerassige laagte omgeven door licht golvend dekzandlandschap, met in het noorden van het gebied een kleine zone met lage landduinen. In de zuidelijke moerassige laagte vindt actieve hoogveenvorming plaats. Ze sluit in het westen en noordoosten aan op een dalvormige venige laagte waarin de gegraven 'Vaartloop' ligt.

Cultuurhistorie
In het gebied komen veenontginningsstructuren en naaldbossen voor, beide uit de periode 1910-1940. In het zuiden komen enkele lijnvormige veenontginningsstructuren (kaden, paden) voor.

Grondgebruik en ecologie
Het laaggelegen zuidelijk deel van het gebied bestaat uit hoogveen en natte heide afgewisseld met gagelstruweel, elzen-, berkenbroek- en berken-eikenbos. In de zuidwestelijke hoek komt een klein agrarisch gebied voor. In het oosten van het gebied zijn vochtig schraalland, grasland en naalbos te vinden. Ook het iets hoger gelegen noordelijke deel van het gebied bestaat uit naaldbos.

Afbeelding: De Moeren gezien vanuit het noordwesten

Kwetsbaarheid en aantastingen
Kleine aantastingen van het natuurlijke reliëf zijn het uitgraven van poelen in het kader van natuurontwikkeling. Bedreigingen voor de natuurwaarden en aanverwante aardkundige waarden vormen verdroging en eventueel daaraan gekoppelde maaivelddaling door veenoxidatie als gevolg van de verlaging van het grondwaterpeil.

Ontwikkeling, kansen
Het beheer van dit hoogveenreservaat door Staatsbosbeheer is erop gericht een hoge waterstand te handhaven om de huidige hernieuwde hoogveenontwikkeling in stand te houden. Het gebied is goed ontsloten, met onder andere een informatiepaneel van Staatsbosbeheer (het gebied maakt deel uit van grenspark Taxandria), enkele gemarkeerde wandelpaden en een vogelkijkhut. Aardkundige informatie is echter slechts vrij summier aanwezig. De voor Brabant relatief zeldzame actieve (hoog)veenvorming maakt dit gebied erg waardevol, zowel op ecologisch gebied als vanuit historisch-geografisch en aardkundig oogpunt. Aan deze aspecten zou meer aandacht kunnen worden geschonken bij verdere uitbouw van het gebied op aardkundig vlak.